

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Agâh Kürşat KARAUZ

AKARYAKIT BAYİLİK SÖZLEŞMESİ

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2015

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Agâh Kürşat KARAUZ

AKARYAKIT BAYİLİK SÖZLEŞMESİ

Danışman

Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2015

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Agâh Kürşat KARAUZ'un bu çalışması jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Şahin AKINCI (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA (İmza)

Üye : Prof. Dr. Veysel BAŞPINAR (İmza)

Üye : Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Selin SERT (İmza)

Tez Başlığı : Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 27/08/2015

Mezuniyet Tarihi : 03/09/2015

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN VE AKARYAKIT BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1 Dağıtım Sözleşmeleri	12
1.1.1 Genel Olarak.....	12
1.1.2 Dağıtım Sözleşmelerinin Çeşitleri.....	14
1.1.2.1 Basit Dağıtım Sözleşmesi	14
1.1.2.2 Münhasır Dağıtım Sözleşmesi	14
1.1.2.3 Seçici Dağıtım Sözleşmesi	17
1.2 Bayilik Sözleşmesi	18
1.2.1 Genel Olarak.....	18
1.2.2 Kavram	20
1.2.3 Tanım.....	21
1.3 Bayilik Sözleşmesinin Unsurları	22
1.3.1 Genel Olarak.....	22
1.3.2 Çerçeve Sözleşme Niteliği Olması	23
1.3.3 Sürekli Borç Doğuran Sözleşme Olması.....	25
1.3.4 Kendi Adına ve Hesabına Hareket Etmesi	26
1.3.5 Dağıtım Ağına Dâhil Olması.....	27
1.3.6 Satışı ve Sürümü Artırma Faaliyetinde Bulunma.....	28
1.4 Bayilik Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerden Farkı	29
1.4.1 Satış Sözleşmesinden Farkları	29
1.4.2 Acentelik Sözleşmesinden Farkları	31
1.4.3 Komisyonculuk Sözleşmesinden Farkları	33
1.4.4 Franchising Sözleşmesinden Farkları	34
1.4.5 Vekâlet Sözleşmesinden Farkları	37
1.4.6 Adi Ortaklık Sözleşmesinden Farkları	39
1.5 Bayilik Sözleşmesinin Hukukî Niteliği	40

1.5.1	Karma Sözleşme Görüşü	41
1.5.2	Kendine Özgü Sözleşme Görüşü	42
1.5.3	Bayilik Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler	43
1.5.4	Akaryakıt Bayilik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Şahsî Kanaatimiz	44
1.6	Akaryakıt Dağıtım Modelleri	50
1.6.1	Genel Olarak	50
1.6.2	Bazı Ülkelerde Uygulanan Dağıtım Modelleri	55
1.6.2.1	Amerika Birleşik Devletleri	55
1.6.2.2	Almanya	57
1.6.2.3	Avusturya	59
1.6.2.4	Birleşik Krallık	60
1.6.2.5	İspanya	61
1.7	Türkiye Dağıtım Modeli ve Sözleşmenin Tarafları	61
1.7.1	Dağıtıcı	62
1.7.2	Bayi	66
1.7.2.1	Sözleşmeli Bayi	66
1.7.2.2	Bağımsız Bayi	71

İKİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ

2.1	Akaryakıt Bayilik Sözleşmesinin Geçerliliği	75
2.1.1	Özel Hukuk Bakımından	75
2.1.1.1	Genel Olarak	75
2.1.1.2	Kelepçeleme Sözleşmesi Bakımından	77
2.1.2	Rekabet Hukuku Bakımından	79
2.1.3	Sözleşmenin Süresi	81
2.1.4	Sözleşmenin Şekli	85
2.1.5	Genel İşlem Şartları Bakımından	87
2.2	Tarafların Hak ve Yükümlülükleri	89
2.2.1	Genel Olarak	89
2.2.2	Dağıtıcının Hak ve Yükümlülükleri	92
2.2.2.1	Akaryakıt İkmal Yükümlülüğü	92
2.2.2.2	Sadakat Yükümlülüğü	94
2.2.2.2.1	Genel Olarak	94
2.2.2.2.2	Teknik Düzenlenmelere Uygun Akaryakıt Sağlama Yükümlülüğü	97

2.2.2.3	Destekleme Yükümlülüğü.....	99
2.2.2.3.1	Kurumsal Kimlik Çalışmalarının Yapılması ve Malzemelerin Verilmesi..	100
2.2.2.3.2	Eşit Davranma Yükümlülüğü	102
2.2.2.3.3	Bilgi Verme Yükümlülüğü	105
2.2.3	Bayinin Hak ve Yükümlülükleri.....	106
2.2.3.1	Satın Alma Yükümlülüğü.....	107
2.2.3.1.1	Genel Olarak	107
2.2.3.1.2	Asgarî Satın Alma Yükümlülüğü	109
2.2.3.1.3	Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü.....	113
2.2.3.2	Sadakat Yükümlülüğü	115
2.2.3.2.1	Genel Olarak	115
2.2.3.2.2	Akaryakıtta Katkı Yapmama Yükümlülüğü	117
2.2.3.2.3	Dağıtıcıya Bilgi Verme Yükümlülüğü.....	117
2.2.3.2.4	Sır Saklama Yükümlülüğü ve Teknik Bilginin (Know-How) Korunması	120
2.2.3.3	Sürümü Artırma Yükümlülüğü	123
2.2.3.3.1	Genel Olarak	123
2.2.3.3.2	Stok Yapma Yükümlülüğü	127
2.2.3.3.3	Rekabet Etmeme Yükümlülüğü.....	129
2.2.3.4	Diğer Yükümlülükler	131
2.3	Satış Amacıyla Yapılan Sözleşmeler.....	134
2.3.1	Yeniden Satış Fiyatının Belirlenmesi	134
2.3.2	Satış Yeri	139
2.3.3	Hasarın Geçişi	142
2.4	Teminat Amacıyla Yapılan Sözleşmeler	145
2.4.1	Genel Olarak.....	145
2.4.2	İntifa Hakkı.....	147
2.4.2.1	Hukukî Niteliği.....	149
2.4.2.2	Dağıtıcı Lehine İntifa Hakkının Kurulması	151
2.4.2.3	İntifa Hakkının Rekabet Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi.....	152
2.4.2.3.1	Genel Olarak	152
2.4.2.3.2	İntifa-Bayilik İlişğine Dair İlk Dönem Kararları	154
2.4.2.3.3	İntifa-Bayilik İlişğine Dair İkinci Dönem Kararları	157
2.4.2.3.3.1	İçtihat Değişikliğine Sebep Olan Gelişmeler.....	157

2.4.2.3.3.1.1	Avrupa Birliği Komisyonu REPSOL kararı	157
2.4.2.3.3.1.2	Güney Petrol-POAŞ Kararı.....	159
2.4.2.3.3.1.3	Akaryakıt Sektör Raporu	160
2.4.2.3.3.2	İçtihat Değişikliği ve Uygulanması	161
2.4.2.4	Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün İstisnası	164

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKARYAKIT BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN VE İNTİFA HAKKININ SONA ERMESİ, ZAMANAŞIMI

3.1	Akaryakıt Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi	167
3.1.1	Genel Olarak.....	167
3.1.2	Sözleşmesinin Süresinin Sona Ermesi.....	169
3.1.3	Bozma (İkâle) Sözleşmesi	169
3.1.4	Sözleşmenin Taraflarının Şahsî Durumlarında Meydana Gelen Değişiklikler ..	170
3.1.4.1	Bayinin Ölümü	171
3.1.4.2	Aciz veya Konkordato İlanı ve İflâs	172
3.1.4.3	Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması.....	173
3.1.4.4	Diğer Sebepler.....	173
3.1.5	Lisans İptali	173
3.1.6	Sözleşmenin Kesin Hükümsüzlüğü (Butlanı) ve İptal Edilebilirliği.....	175
3.1.7	Olağan Fesih.....	176
3.1.8	Olağanüstü Fesih	179
3.1.8.1	Genel Olarak	179
3.1.8.2	Haklı Sebep	180
3.1.9	Dönme	185
3.2	İntifa Hakkının Sona Ermesi ve Terkini.....	186
3.2.1	İntifa Hakkının Özel Hukuk Bakımından Sona Ermesi ve Terkini.....	186
3.2.1.1	Arazinin Yok Olması veya Harap Hale Gelmesi	186
3.2.1.2	Kamulaştırma	187
3.2.1.3	Sürenin Sona Ermesi	188
3.2.1.4	Tüzel Kişiliğin Son Bulması	189
3.2.1.5	Bayilik Sözleşmesinin Feshinin İntifa Hakkına Etkisi.....	190
3.2.2	II. Rekabet Hukuku Bakımından İntifa Hakkının Sona Ermesi ve Terkini.....	193
3.3	Zamanaşımı	195

SONUÇ	199
KAYNAKÇA.....	202
EK 1- Amerika - Akaryakıt İstasyonu Kiralama Sözleşmesi Örneği.....	222
EK 2- Almanya - İstasyon Akaryakıt Tedarik Sözleşmesi Örneği	227
EK 3- Avusturya - İstasyon Akaryakıt Tedarik Sözleşmesi Örneği.....	230
EK 4- Hindistan - Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi Örneği.....	232
ÖZGEÇMİŞ	250

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Akaryakıt Dağıtım Sistemi Yapısı	52
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ABGB.	:	Österreich Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Avusturya Medenî Kanunu)
AGBG.	:	Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen (Mülga Alman Genel İşlem Şartları Kanunu)
AMA	:	American Marketing Association
Art.	:	Artikel
Aufl.	:	Auflage (Baskı)
AÜHFY	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
AY.	:	Anayasa (1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası)
Az.	:	Aktenzeichen
B.	:	Band (Cilt)
BATİDER	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BATİHAİY	:	Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları
BB	:	Betriebsberater
BetrSichV	:	Die Betriebssicherheitsverordnung
BFT	:	Bundesverband Freier Tankstellen
BGB.	:	Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
BGE	:	Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts (İsviçre Federal Mahkemesi Kararı)
BGHZ	:	Die Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (Alman Federal Mahkemesi Hukuk Davası Kararı)
BK.	:	818 Sayılı Borçlar Kanunu
Bkz.	:	Bakınız
BP	:	British Petroleum
C.	:	Cilt
CISG.	:	Convention On Contracts For The International Sale Of Goods (Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi)
CNG	:	Compress Natural Gas

COCO	:	Company Owned- Company Operated
CODO	:	Company Owned- Dealer Operated
COFO	:	Company Owned- Franchise Operated
DB	:	Deutschen Bahn
DEÜHFD	:	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Diss.	:	Dissertation
DGK	:	Danıştay Genel Kurulu
dn.	:	dipnot
DOCO	:	Dealer Owned- Company Operated
DODO	:	Dealer Owned- Dealer Operated
DOFO	:	Dealer Owned- Franchise Operated
DTW	:	Dealer Tank Wagon Price
E.	:	Esas
e.t.	:	erişim tarihi
EPDK	:	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
eTTK.	:	6762 Sayılı Eski Türk Ticaret Kanunu
FÜHFD	:	Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
f.	:	fıkra
EÜHFD	:	Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GİB	:	Gelir İdaresi Başkanlığı
GÜHFD	:	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜY	:	Galatasaray Üniversitesi Yayınları
GVK.	:	Gelir Vergisi Kanunu
GWB.	:	Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (Alman Rekabet Kısıtlamalarına Karşı Kanun)
HD	:	Hukuk Dairesi
HGB.	:	Handelsgesetzbuch (Alman Ticaret Kanunu)
HGK	:	Hukuk Genel Kurulu
ICC	:	International Chamber of Commerce
INCOTERMS	:	International Commercial Contract Terms
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFD	:	İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFY	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

İÜMHAD	:	İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
İÜSBFD	:	İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi
K.	:	Karar
KBİBB.	:	Kazancı Bilişim İçtihat Bilgi Bankası
LPG	:	Liquid Petroleum Gas
m.	:	madde
MÜHF-HAD	:	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi- Hukuk Araştırmaları Dergisi
NJW	:	Neue Juristische Wochenschrift
NJW-RR	:	Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report
OECD	:	Organisation for Economic Cooperation and Development
OGH	:	Der Oberste Gerichtshof (Avusturya Yüksek Mahkemesi)
OLG	:	Oberlandesgericht
OR.	:	Schweizerische Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu)
p.	:	paragraf
PETDER	:	Petrol Sanayi Derneği
PhD	:	Doctor of Philosophy
POAŞ	:	Petrol Ofisi Anonim Şirketi
PPK	:	5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu
PPLY	:	Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği
REPSOL	:	Repsol Commercial de Productos Petroliferos
RG	:	Resmi Gazete
RK	:	Rekabet Kurulu
RKHK.	:	Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	:	sayfa
S.	:	Sayı
T.	:	Tarih
TABGİS	:	Türkiye Akaryakıt Bayileri Petrol ve Gaz Şirketleri İşveren Sendikası
Taslak	:	5015 sayılı Petrol Piyasası Kanununu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Taslağı
TBBD	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK.	:	6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TDK	:	Türk Dil Kurumu

TKHK.	:	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK.	:	4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
TP	:	Türkiye Petrolleri
TPAO	:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TTK.	:	6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
UK	:	United Kingdom
UPEI	:	University of Prince Edward Island
Urt.	:	Urteil
UWG.	:	Bundesgesetz Gegen den Unlauteren Wettbewerb(İsviçre Haksız Rekabet Kanunu)
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve devamı
VG	:	Verwaltungsgericht (İdare Mahkemesi)
YTD	:	Yargıtay Ticaret Dairesi
ZGB.	:	Schweizerische Zivilgesetzbuch (İsviçre Medeni Kanunu)

ÖZET

Bu çalışmada, akaryakıt bayilik sözleşmesi, Borçlar Hukuku ve Rekabet Hukuku bakımından incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, bayilik sözleşmesinin tanımı, unsurları, benzer sözleşmelerden farkları ve hukuki niteliği üzerinde durulmuştur. Akaryakıt bayilik sözleşmesi, bayinin bir dağıtım ağına dâhil olarak dağıtıcının markası altında, kendi adına ve hesabına satış yaptığı ve sözleşme konusu malların sürümünü arttırıcı faaliyetlerde bulunduğu sözleşmedir.

Çalışmanın iki bölümünde ise, akaryakıt bayilik sözleşmesinde yer alan tarafların hak ve yükümlülükleri incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca, akaryakıt bayilik sözleşmesinde oldukça sık rastlanılan intifa uygulamasına da değinilmiştir. Özellikle intifa-rekabet ilişkisi konusuna ayrıntılı olarak değinilmiştir. Ayrıca akaryakıt bayilik sözleşmesinde, yeniden satış fiyatının tespiti ve hasarın geçişi gibi konular da ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, akaryakıt bayilik sözleşmesinin sona ermesi kavramı incelenmiştir. Akaryakıt bayilik sözleşmesini sona erdiren sebepler açıklanmıştır. Bunun haricinde, intifa hakkını sona erdiren sebeplere de değinilmiştir. Ayrıca, bayilik sözleşmesi ve intifa hakkının sona ermesinin etkileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bayilik, Akaryakıt, İntifa, Dağıtım Anlaşmaları, Akaryakıt Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi

SUMMARY

FUEL DEALERSHIP AGREEMENT

In this study, fuel dealership agreement has been analysed with regard to both Obligation Law and Competition Law. In the first chapter of thesis, definition of dealership agreement, its elements, the differences of dealership agreement from similar agreement types has been emphasized. Fuel dealership agreement is contract which dealer sell fuel his own behalf and for his own account and perform activities aimed at increasing the sales as it included in the distribution network.

In the second chapter of this study, rights and obligations of parties of agreement has been examined. In addition to in this chapter, right of usufruct which is mostly used in fuel oil sector has been mentioned. Particularly relation between usufruct and competition law has been specifically dealt. Furthermore, in fuel dealership agreement, issues such as resale price fixing and passing risk has been reviewed.

As a result, in the third and last chapter, termination of dealer agreement has been considered. Grounds of termination of fuel dealership agreement has been examined. Additionally, grounds for the termination of the usufruct has been mentioned. Effects on termination of usufruct and dealer agreement has been evaluated.

Keywords: Dealership, Fuel Oil, Usufruct, Distribution Agreement, Termination Of Fuel Dealership Agreement

GİRİŞ

Konu İle İlgili Genel Bilgiler

§ 1. Konunun Takdimi, Önemi, Sınırlandırılması

I. Konunun Takdimi

Akaryakıt, niteliği itibariyle oldukça geniş alanlarda kullanılan bir üründür. Günlük hayatta akaryakıtın üretimden tüketime hemen hemen her sahada kullanıldığına şahit olunur. Bu bakımdan akaryakıt, vazgeçilmez niteliktedir. Özellikle ülkemiz gibi, enerji üretiminin tüketimini karşılayamadığı ve bu sebeple ithalatın yüksek olduğu ülkelerde, bu ürünün piyasasının özel olarak düzenlenmesi gerekir. Bu sebep haricinde; sınır komşularımızdan kaynaklanan arz güvenliği, ürünün yapısından kaynaklanan güvenlik standartları ve maliyetleri gibi konular da dikkate alındığında; bu pazarın kalitesinin, sürekliliğinin ve regülasyonunun sağlanmasının elzem nitelikte olduğu şüphesizdir.

Akaryakıt gibi son derece önemli bir ürünün tüketim seviyesindeki kimselere ulaştırılması da gayet önemlidir. Bu amaçla, Türk Hukukunda dağıtım şirketi ile bayiler arasında sözleşmeler kurulmaktadır. İşte bu çalışmada, konusu akaryakıt, tarafları dağıtıcı ile bayi olan “akaryakıt bayilik sözleşmesi” incelenmiştir. Bu sebeple öncelikle akaryakıtın tanımlanması gerekir. Baştan sona regüle edilmiş bu piyasada akaryakıt, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu m. 2’de; tanımlar ve kısaltmalar başlıklı bölümde tanımlanır. Bu tanımda; akaryakıtın, “benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, jet yakıtı, motorin türleri, fuel-oil türleri ile Kurum tarafından belirlenen diğer ürünleri” ifade ettiği düzenlenmiştir¹.

Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “5015 sayılı Petrol Piyasası Kanununu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı²” m. 3 f. 5

¹ 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanununu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun taslağına göre kanunun ismi “Akaryakıt Piyasası Kanunu” olarak değiştirilecektir. Bu taslağın amacı, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve 5307 sayılı LPG Piyasası Kanunu’nu yürürlükten kaldırarak akaryakıt, otopaz LPG ve otopaz CNG piyasalarını tek bir çatı kanun altında toplamaktadır. Bu çalışma, 20.08.2015 tarihindeki mevzuat dikkate alınarak hazırlanmıştır.

² Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve ilgili kurumun genel müdürü tarafından imzalanan bu taslak, “5015 sayılı Petrol Piyasası Kanununu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı” olarak isimlendirilmiştir. Ancak bir metnin “kanun tasarısı” olarak ifade edilmesi için, Bakanlar Kurulunu oluşturan tüm bakanlar tarafından imzalanmış olması gerekir. Bkz. Gözler, Kemal; Türk Anayasa Hukuku, Bursa 2000, s. 401, 402. Bir kurum veya diğer bürokrat tarafından hazırlanan kanun metni “taslak” olarak ifade edilir. Ancak uygulamada ve özelden akaryakıt piyasası kanun taslağında Bakanlar Kuruluna sunulmak üzere hazırlanan metinler “kanun tasarısı taslağı” olarak ifade edildiği görülmektedir.

ile³akaryakıt kavramının kapsamına; mevcut düzenlemelerden farklı olarak **otogaz LPG**, **otogaz CNG** de ilâve edilerekbu tanım genişletilmiştir.

“Akaryakıt bayi” kavramı, 5015 sayılı PPK.’da, “*bayi*” ve “*bayilik*” kavramları farklı anlamlara gelecek şekilde ayrı ayrı tanımlanmıştır. Bu tanımlardan ilkinde bayilik, “*karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlanarak, akaryakıt dağıtım şirketleri tarafından gerçek ve tüzel kişilere akaryakıtın kullanıcılara ikmal yetkisi verilmesi işlemi*” olarak ifade edilir. Bayi ise, “*bayilik faaliyeti için gerekli donanımına sahip gerçek ve tüzel kişiler*” olarak tanımlanır⁴. Bu düzenlemelere göre bayilik kavramından, tarafların arasındaki hukuki ilişki; bayi kavramından ise sözleşmenin dağıtıcı olmayan tarafı anlaşılır⁵.

Akaryakıt bayileri, EPDK tarafından çıkarılan (17.06.2004 tarihli ve 25495 sayılı RG’de yayınlanan) Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği’ne göre bayilik lisansları bakımından; akaryakıt veya ihrakiye⁶ alt başlıkları altında; istasyonlu bayi veya istasyonsuz bayi olarak ikiye ayrılır. Bu yönetmelik kapsamında, farklı lisansa sahip bayilerin lisansları kapsamında

³Söz konusu taslağa göre; akaryakıt; benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, jet yakıtı, motorin türleri, fuel-oil türleri, **otogaz LPG**, **otogaz CNG** ile Bakanlık tarafından belirlenen diğer ürünleri ifade etmektedir. Alman Tedarik Krizinde Akaryakıt Sınırlandırmaları Hakkında Yönetmelik (Verordnung über Lieferbeschränkungen für Kraftstoff in einer Versorgungskrise) 1. Bölüm § 1 Arz ve Satın Alma Sınırlandırmaları m. 4’de akaryakıtın (**kraftstoffe**), benzin ve dizel yakıtları da kapsadığı düzenlenmiştir (bkz. <http://www.gesetze-im-internet.de/kraftstofflbv/BJNR005200982.html>; e. t. 10.08.2015).

⁴ 5015 s. PPK m. 3’de bayi kavramı bayilik ilişkisi üzerinden tanımlanmıştır. Ancak, bu tanımlamaya rağmen bayi kavramı, bayilik kavramından önce düzenlenmiştir. Bayilik kavramının bayi kavramından daha önce tanımlanması daha uygun olacaktır.

⁵ Amerikan Petrol Piyasası Kanunu (Petroleum Marketing Practices Act) Tanımlar 1/A’ya göre;

- (i) rafineri ve dağıtıcı arasında,
- (ii) rafineri ve satıcı arasında,
- (iii) bir dağıtıcı ile bir diğer dağıtıcı arasında veya
- (iv) bir dağıtıcı ve bayi arasında,

Kendisine ait veya kontrolü bu tür bir rafineri veya bu tür kullanıma yetkili ve izinli dağıtıcıya motor yakıtı sağlayan bir rafineri tarafından yapılmış ticari markası altında bir rafinerici veya dağıtıcı (durumunda olabileceği gibi) tarafından yetkilendirilmiş veya dağıtıcı veya bayi olarak satış, sevk ve motor yakıtı dağıtımını için kullanmaya izin verilmiş bayi veya dağıtıcı arasındaki herhangi bir sözleşme “franchising” anlamına gelir. Aynı Kanunun tanımlar kısmı f. 7’de **bayi (retailer)**, genel halkın nihai tüketimine sunmak için motor yakıtı satın alan kimse olarak düzenlenmiştir (bkz. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/2801>; e. t. 10.08.2015).

Alman Tedarik Krizinde Akaryakıt Sınırlandırmaları Hakkında Yönetmelik (Verordnung über Lieferbeschränkungen für Kraftstoff in einer Versorgungskrise) 1. Bölüm § 1 Arz ve Satın Alma Sınırlandırmalarında “bayi (**Kraftstoffhändler**), kendi veya başkası adına mesleki amaçla akaryakıt dağıtan kimsedir” şeklinde tanımlanmıştır (bkz. <http://www.gesetze-im-internet.de/kraftstofflbv/BJNR005200982.html>; e. t. 10.08.2015). İngiliz Hidrokarbon Yakıt (Kontrol Edilmiş Yakıt Tescilli Bayi) Düzenlemesi 2002 (the Hydrocarbon Oil (**Registered Dealers in Controlled Oil**) Regulations 2002) m. 4/2’e göre mevzuata uygun şekilde onaylanmış ve tescil edilmiş kişi “kontrol edilmiş yakıt tescilli bayi” olarak kabul edilir (bkz. <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2002/3057/made>; e. t. 10.08.2015).

⁶ 5015 sayılı PPK m. 2’de (tanımlar) ihrakiye şu şekilde tanımlanmıştır: Ülkenin karasuları ve/veya karasuları bitişğinde deniz vasıtalarına veya hava meydanlarında yerli ve yabancı hava taşıtlarına vergili veya vergisiz sağlanan akaryakıtı ve madeni yağını ifade eden terimdir. Ihrakiye teslim şirketi ise yurt içinden ve yurt dışından temin ettiği ihrakiyeyi deniz ve hava taşıtlarına ikmal eden lisanslı sermaye şirketini ifade eder. Ihrakiye faaliyetleri, deniz ve hava araçlarına ikmal için yapılan faaliyetler olup bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

yapabilecekleri faaliyetlerde farklılık arz etmektedir. Bu konuya ilerde ayrıntılı olarak değinilmiştir⁷.

II. Konunun Önemi

Günümüzde enerji, sanayiden altyapıya, siyasetten ekonomiye çok önemli bir yer tutar. Özellikle ülkemiz gibi akaryakıt kaynaklarının tüketime kıyasla düşük ve bu sebeple tüketiciler için akaryakıt fiyatlarının genellikle yüksek olduğu ülkelerde, bu sektör daha çok önem kazanmaktadır⁸. Akaryakıt fiyatlarının bu denli yüksek olmasının sebeplerinden bir diğeri de yüksek vergilerdir.

Türkiye’de akaryakıt sektörünün hacmi her geçen yıl hızla büyümektedir. Akaryakıt sektörünün oluşturduğu toplam malî büyüklük 2013 yılında 2012 yılına göre artan tüketim ve vergilerin etkisiyle % 12,4 artış oranıyla 111,7 milyar TL’ye ulaşmıştır⁹. 2013 yılında 2012 yılına göre, sektör büyüklüğü LPG’de % 2,5 artarak 12,4 milyar TL, beyaz ürünlerde % 14,5 artarak 9,81 milyar TL ve siyah ürünlerde ise % 24,3 gerileyerek 1,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında bu malî büyüklük akaryakıt, LPG ve madeni yağ sektörlerinin tamamında 125 milyar TL’ye ulaşmıştır¹⁰. Bu sektörün sacayağını rafineriler, dağıtım şirketleri ve bayiler teşkil etmektedir. Bayiler bu sektörde sermaye bakımından rafinerilere ve dağıtım şirketlerine göre daha küçük şirketlerdir¹¹

⁷ Bkz. 1. 7. 2.

⁸ “2014 yılı için ürün bazında bakıldığında, toplam ithalatın yaklaşık % 54’ü olan 17,47 milyon tonluk kısmını ham petrol ithalatı oluşturmaktadır. Toplamda en fazla petrol ithalatının yapıldığı ilk 3 ülke ise sırasıyla Irak, İran, Rusya Federasyonu olarak karşımıza çıkmakta olup, bu ülkelerden yapılan ithalat toplam petrol ithalatının % 45’ini oluşturmaktadır...Son 3 yılın petrol ihracat miktarlarının karşılaştırılmasından, 2014 yılındaki toplam petrol ihracatının bir önceki yıla göre yaklaşık % 11,28 oranında arttığı gözlemlenmektedir.”; EPDK Petrol Piyasası Sektör Raporu 2014, Yönetici Özeti; http://www.epdk.org.tr/documents/petrol/rapor_yayin/PPD_RaporYayin20141.pdf; e. t. 28.07.2015.

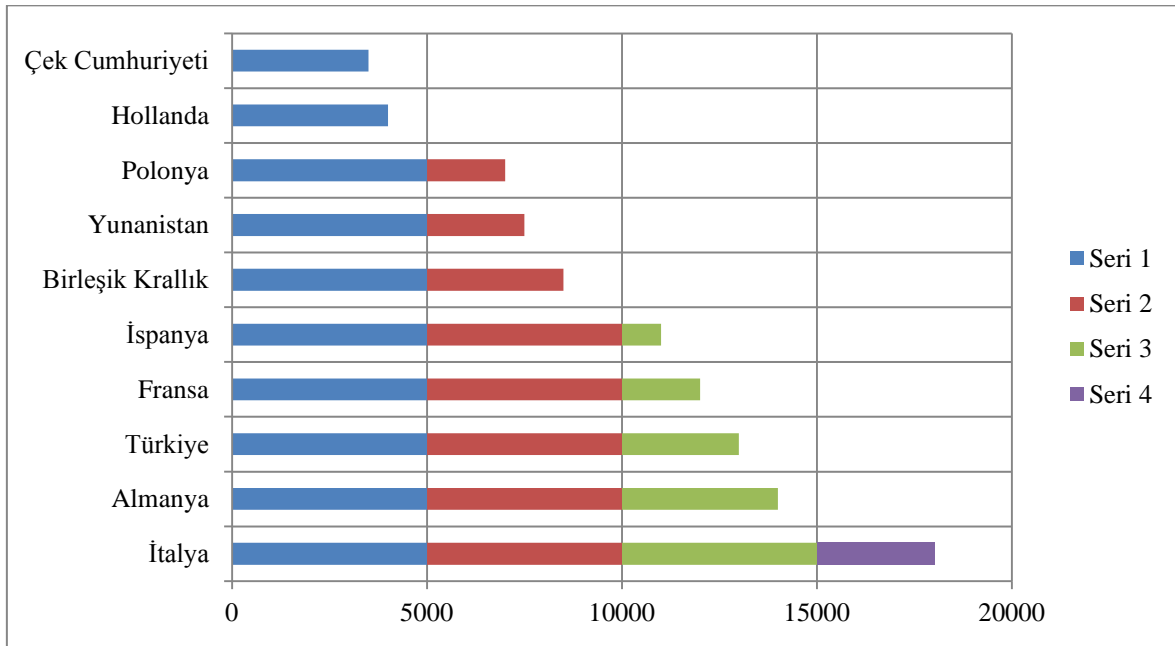
⁹ PETDER Sektör Raporu 2013, s. 38;

<http://www.petder.org.tr/uploads/2014/09/f0cd1d105bb912f4256b2244b2fc76c2.pdf>, e. t. 24.02.2015.

¹⁰ <http://www.ekonomiyontem.com.tr/finansal-buyuklugu-125-milyar-tl-lik-buyuk-enerji-bulusmasi-basladi/2575/>; e. t. 28.07.2015.

¹¹ Türkiye’nin En Büyük İlan Sitesi “sahibinden.com”da 135426850 no’lu ilan ile 54.000.000 \$ bedele İstanbul/Maltepe’de; 109406753 no’lu ilan ile 30.000.000 \$ bedele İstanbul/Ümraniye’desatılık benzin istasyonları bulunmaktadır; http://www.sahibinden.com/arama?category=0&query_text=benzin.istasyonu&sorting=price_desc; e.t. 02.01.2014. Bu ilan sektörün en küçük parçası olan akaryakıt bayiliğinin bile ne kadar değerli ve sektörün ne kadar büyük olduğunun göstergesidir.

2014 Avrupa Petrol İstasyonu Sayıları

Kaynak: FuelsEurope's Statistical Report 2014, s. 52;

https://www.fuelsEurope.eu/uploads/Modules/Resources/statistical_report_fuels_europe-v25_web.pdf; e.t. 20.02.2015

2014 yılı sonu sektör raporlarına göre Avrupa’da 131.000’den fazla petrol istasyonu bulunmaktadır¹². Türkiye’de¹³ ise 2014¹⁴ yılı faaliyet raporuna göre, lisanslı 12.946 akaryakıt bayisi vardır. 2014 yılı içerisinde 1.255 kişiye akaryakıt bayilik lisansı verilmiş olup, 79 akaryakıt bayisinin lisansı sona ermiş ve 2 bayinin de lisansı iptal edilmiştir¹⁵.

Türkiye’de akaryakıt dağıtım şirketleri sayısı, 2014 yılı sonu sektör raporlarında 79 iken; bu sayı LPG piyasasında 69’tur¹⁶. 2014 yılında dağıtım şirketi¹⁷ kurabilmek için 35

¹² FuelsEurope's Statistical Report 2014, Restoring by European Petroleum Refiners Association, s. 52.

¹³ “Almanya’da akaryakıt istasyonlarının sayısı 14.328 sayısına ulaşmıştır. Alman ticari medyasına göre, BP/Aral, Shell ve Esso yüksek pazar paylarını kaybetti. Bu sebeple BFT-Bağımsız Akaryakıt İstasyonları Birliği üye sayısını artırdı ve yaklaşık 600 üyeden 2251 üye sayısına ulaştı”, UPEI Report 2014, s. 12; “İsviçre’de 1.1.2013 tarihi itibarıyla 3.567 tane markalı doldurma istasyonu mevcuttur. Bu istasyonlarda en büyük ağa sahip olan şirket şu şekildedir: AVIA 659, AGLORA 435, BP 390, Ruedi Russel 314, Tamoil 306, Shell 303”, UPEI Report 2012, s. 25.

¹⁴ Bu çalışma hazırlanırken EPDK tarafından yıllık olarak akaryakıt ve sıvılaştırılmış petrol gazları piyasasına dair en son 2014 yılı sektör raporu ve faaliyet raporu yayınlanmıştır.

¹⁵ EPDK 2014 Faaliyet Raporu, s.43;

http://www.epdk.org.tr/documents/strateji/rapor_yayin/yillik_faaliyet_raporlari/EPDK_2014_FaaliyetRaporu.pdf; e. t. 30.07.2015.

¹⁶ “2014 yılında dağıtıcı lisans sahiplerinin kendi işlettiği ve diğer bayilere, serbest kullanıcılara yaptıkları teslimler ile askeri amaçlı teslimleri içeren akaryakıt satışları incelendiğinde, satışların % 80’lik kısmını motorin türlerinin oluşturduğu görülmektedir. Bayilere yapılan benzin türleri tesliminde en yüksek pazar payına sahip ilk 10 şirketin pazar payı toplamı yaklaşık % 91 olup; motorin türleri için söz konusu oran yaklaşık % 85 olarak gerçekleşmiştir. Rafinerici lisans sahiplerinin yurtiçine yapmış oldukları satışların % 48,90’ı motorin, % 14,43’ü bitümen, % 13,58’i Kurşunsuz Benzin 95 Oktan ürünüdür”; http://www.epdk.org.tr/documents/petrol/rapor_yayin/PPD_RaporYayin20141.pdf; e. t. 29.07.2015.

lisans başvurusu yapılmış, bu başvurulardan 10 tanesine dağıtıcı lisansı verilmiş, 10 dağıtıcının da lisansı iptal edilmiştir. Dağıtıcı lisans sahiplerini, bayi sayıları bakımından karşılaştırdığımızda 2.247 bayi ile OMV Petrol Ofisi A.Ş. birinci sırada iken, Opet Petrolcülük A.Ş. 1.371 bayi ile ikinci, Shell Turcas A.Ş. 1046 bayi ile üçüncü, BP Petrolleri Anonim Şirketleri 644 bayi ile dördüncü sıradadır¹⁸.

2011-2014 Yılları Türkiye Akaryakıt ve LPG Sektör Bilgileri

	2011	2012	2013	2014
Rafineri Lisansı	6	6	6	6
Akaryakıt Bayilik Lisansı	12.326	12.457	12.623	12.946
Dağıtıcı Lisansı	50	58	77	79
LPG Otogaz Bayilik Lisansı	9.337	9.802	10.089	10.174
LPG Dağıtıcı Lisansı	70	72	73	69

Kaynak: EPDK 2014 Faaliyet Raporu, s. 40, 43, 47.

Akaryakıt dağıtım firmalarının EPDK tarafından yayınlanan 2014 sektör raporuna göre pazar payları bakımından OMV PO A.Ş. % 24,29 ile birinci iken, Opet % 17,34 ile ikinci, Shell Turcas % 17,3 ile üçüncü, BP % 8,92 ile dördüncü sıradadır¹⁹. Dağıtıcı lisans sahiplerinin akaryakıt satış payları incelendiğinde en yüksek pazar payına sahip ilk dört lisans sahibinin toplam pazar payı yaklaşık % 68'dir. Bu sebeple, akaryakıt dağıtım piyasası oligopol nitelik taşımaktadır²⁰.

¹⁷ Türkiye'de hali hazırda 6 lisanslı rafineri olup bunlardan 2 tanesi (Doğu Akdeniz Petrokimya ve Rafineri San. ve Tic. A.Ş. ve Star Rafineri A.Ş.) henüz faaliyete başlamamıştır.

¹⁸ TPAO tarafından kurulan 2007 yılında akaryakıt dağıtım faaliyetine başlayan devlet şirketi TP 2010 yılındaki piyasa payı yüzde 0.4 ile pazar payı ile 23. sırada iken 2014 yılı itibariyle payı yüzde 4.38, sektör içinde pazar payı ile 6. sıraya yükselerek büyük bir atak gerçekleştirmiştir.

¹⁹ EPDK Petrol Piyasası Sektör Raporu 2014, s. 27;

http://www.epdk.org.tr/documents/petrol/rapor_yayin/PPD_RaporYayin20141.pdf, e. t. 29.07.2015.

²⁰ Aslan, İ. Yılmaz/ Önal, Emre; Türk Akaryakıt Sektöründe Rekabet Yasaklarından Doğan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Bursa 2011, s. 44; Gökdemir, Bülent; Türkiye Akaryakıt Sektöründe Serbestleşme Sonrası Fiyat Hareketleri, TEPAV Rapor, 2010, s. 10. Ancak 2008 yılında pazar payı bakımından en büyük beş dağıtım şirketinin pazarın yaklaşık % 90'ına hâkim olduğu dönemlerden günümüze doğru bu yapının gittikçe kırıldığını söylemek mümkündür.

LPG piyasasında ise 2014 yılı sektör verilerine göre AYGAZ % 28,64 ile birinci sırada iken OMV PO % 11,75 ile ikinci, MİLANGAZ % 9,94 üçüncü, İPRAGAZ % 9,66 ile dördüncüdür²¹.

2014 Yılı Akaryakıt Dağıtım Şirketleri İlk Dört Şirket Ait Pazar Bilgileri

Şirket Unvanı	Satış (Ton) (Benzin, Motorin, Fuel Oil, Gazyağı)	Toplam Pazar Payı
OMV Petrol Ofisi A.Ş.	4.837.085	24,29
OPET Petrolcülük A. Ş.	3.453.618	17,34
Shell & TURCAS A. Ş.	3.446.096	17,30
BP Petrolleri A. Ş.	1.775.522	8,92

Kaynak:EPDK Petrol Piyasası Sektör Raporu 2014, s. 26, 27.

Son yıllarda, petrol piyasasında, dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki anlaşmalardan kaynaklanan birçok uyuşmazlık ortaya çıkmıştır. Özellikle 5015 sayılı PPK'da yer alan tek elden satın alma yükümlülüğü ve bağımsız perakendeciliğin yasaklanması gibi sebeplerden dolayı bayiler dağıtım şirketlerine bağımlı haldedir. Ancak sektörde özellikle Rekabet Kurulu içtihatlarının değişmesi sonucunda son yıllarda önemli hareketlilikler yaşanmıştır. Rekabet Kurulu tarafından, 12.03.2009 tarihli duyuru ile taraflar arasında mevcut dikey ilişkinin, 18.05.2005 tarihinden önce yapıлып bakiye süresi 5 yılı aşan anlaşmaların 18.09.2010 tarihinden sonraki kısımlarının geçersiz hale geleceği; 18.09.2005 tarihinden sonra yapılan anlaşmaların ise yapıldıkları tarihten beş yılın sonunda "azamî hadde indirme ilkesi" gereğince geçersiz hale geleceği şeklinde değerlendirilmiştir. Bu süreçte, dağıtım şirketleri, yaklaşık 7000 bayi ile yeni sözleşme yapmış veya sözleşmelerini sonlandırmışlardır²². Bunun sonucunda sektöre bir hareketlilik gelmiştir. Bu süreçten sektörde faaliyet gösteren büyük dağıtım şirketleri zararlı çıkarken; piyasaya yeni giren, pazar payı ve dağıtım ağı bakımından küçük dağıtım şirketleri kârlı çıkmıştır. 01.01.2010-18.09.2010 tarihleri arasında 592 bayi farklı dağıtıcılarla anlaşmış iken, 31.12.2010 tarihine kadar toplam bir yıllık sürede 1688 bayi farklı dağıtım şirketi ile anlaşmıştır²³.

²¹ EPDK Sıvılaştırılmış Petrol Piyasası (LPG) 2014, s. 30; http://www.epdk.org.tr/documents/lpg/rapor_yayin/LPG_RaporYayin2014.pdf ; e. t. 29.07.2015.

²² Koyuncu, Tuğçe/Pişmaf, Şamil; Akaryakıt Sektöründeki İntifa ve Benzeri Etkiye Sahip Sözleşmelere İlişkin Rekabet Kurulu Kararları ve Sektör Üzerindeki İlk Etkileri, p. 5; <http://www.rekabet.gov.tr>; e.t. 26.12.2013.

²³ EPDK Petrol Piyasası Sektör Raporu 2012, s. 106.

Son yıllarda sayısı daha da artan dağıtım şirketlerinin piyasada tutunabilmek ve bayi sayısını artırabilmek için yaptığı hamleler, EPDK'nin tavan fiyat uygulamaları, dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki kâr marjlarının dağıtım şirketleri lehine bozulması, akaryakıt dağıtım şirketlerine kendi istasyonlarını işletmeleri halinde getirilen sınırlamanın fiili olarak kaldırılması gibi sebepler, sektörü, dolayısıyla da bayileri etkileyen gelişmelerdir. Bunların dışında petrol piyasasının dünyadaki siyasî ve sosyal gelişmelerden kolay etkilenmesi, petrolde dışa bağımlılığımız, yüksek vergiler, akaryakıt kaçakçılığı, ulusal ve uluslar arası politikalar da sektörü etkileyen diğer faktörlerdir²⁴.

İleride ayrıntılı bir şekilde izah edilmiş olan akaryakıt bayilik sözleşmesinin tarafları, dağıtım şirketleri ve bayilerin yapısal durumlarına ilişkin tespitler, son gelişmeler ve ilişkileri etkileyen faktörler bu sözleşmelerin incelenmesinin ne kadar da önemli olduğunu göstermektedir. Bu kadar büyük bir hacme sahip sektörün tarafları arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların meblağının yüksek olması yanında uyuşmazlık konuları da bir o kadar karmaşıktır.

Akaryakıt sektörünün bileşenlerinden olan bayiler ve dağıtıcılar arasında akdî ilişkiden kaynaklanan birçok problem söz konusudur. Akaryakıt bayilik sözleşmesinin, çalışma konusu olarak seçilmesinin amaçlarından biri de budur. Gerçekten de, bu kadar büyük bir sektörün tarafları arasında birçok konuda uyuşmazlık olmasına rağmen, bu meselelere ilişkin Türk Hukukunda yeterli bir monografik çalışma yapılmamış ve bu sözleşmelerden kaynaklanan problemler derinlemesine irdelenmemiştir. Ayrıca bu çalışmamızda, akaryakıt bayilik sözleşmesi, bayilik sözleşmelerinin unsurları, şartları, sona ermesi bakımından incelenip, farklılıkları ortaya konulduktan sonra, özellikle yargıya intikal eden konularda çözüm önerileri de sunulmuştur. Zaten tezin pratik amacını da bu çözüm önerileri teşkil etmektedir.

III. Konunun Sınırlandırılması

Petrol, üretici (sanayi) ve tüketici seviyesinde günlük hayatta hemen hemen herkesin ihtiyaç duyduğu kaynakların en önemlilerindedir. Petrol üretim ve tüketim miktarları, ülkelerin gelişmişliklerinin de göstergelerinden birisidir. İnsanoğlu için bu kadar önemli yer tutan petrol, doğal gaz, elektrik gibi kaynakların, günlük ortaya çıkan sorunlardan da birebir etkilendiği tecrübe edilmiştir. Bu nedenle, dünyada (OPEC ülkeleri tarafından International Energy Agency-Uluslararası Enerji Ajansı) petrole bağımlılığı azaltmak, enerji politikalarının ve fiyatlarının analizlerini yapmak ve Türkiye'de (EPDK²⁵) ise piyasayı düzenlemek, piyasa

²⁴Aslan, İ. Yılmaz; Enerji Hukuku Cilt II, Bursa 2009, s. 356.

²⁵ 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile kurulan Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu, 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanununda yapılan düzenleme ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu adını almıştır. 5015 sayılı

faaliyetlerinin ve taraflarının standardizasyonu için gerekli şartları belirlemek amacıyla kurumlar ihdas edilmiştir.

Kamu tüzel kişiliğine sahip, malî ve idarî açıdan özerkliği haiz EPDK, elektrik, doğal gaz, petrol ve LPG piyasasında düzenleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunur. EPDK denetleme ve düzenleme faaliyetleri ile yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulmasını, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, malî açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir enerji piyasasının oluşturulmasını amaçlamaktadır. 4628 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu m. 5’de petrol piyasası²⁶ ile ilgili konularda kurula görevler verilmiştir. Kurum içinde ayrıca kuruma verilen petrol piyasası ile ilgili düzenleme, rekabet şartlarını oluşturma, tüketici haklarının korunması ile tüketici şikâyetlerinin incelenmesi çalışmalarını yapmak, her türlü lisans, sertifika, izin ve belgelendirmeye ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, ulusal marker ile ilgili faaliyetleri gerekçeyleştirmek için Petrol Piyasası Daire Başkanlığı hizmet birimi mevcuttur.

4628 sayılı kanun ile EPDK’ya, mevzuata, lisans hüküm ve şartlarına ve Kurul kararlarına aykırı davrananlara, idarî para cezası vermek ve lisansları iptal etmek yetkisi verilmiştir. EPDK’nın kendisine verilen yetki kapsamında yaptığı düzenlemeler ve lisans iptali, idarî para cezası gibi idarî yaptırımlar, idarî işlem niteliğindedir. Anayasanın 125. maddesi açık hükmü gereği, yargı denetimi içinde bulunan EPDK tarafından yapılan idarî işlemlerin yargı denetimi idare mahkemeleri²⁷ tarafından yapılmaktadır. Çalışmamızda, bu tür idarî işlemlerden ancak taraflar arasındaki özel hukuk sözleşmelerine etki ettiği nispette bahsedilmiş olup, ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir.

Petrol Piyasası Kanunu ve 5307 sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları Piyasası Kanunu ile de EPDK’nın görev alanına petrol piyasası ve sıvılaştırılmış petrol piyasası da eklenmiştir.

²⁶ 4826 sayılı Kanun m. 5/b’de petrol piyasası ile ilgili kurulun görevleri düzenlenmiştir. Buna göre, EPDK petrol piyasası ile ilgili olarak şu görevleri de yerine getirir: 1) Petrol Piyasası Kanunu hükümlerini uygulamak, piyasa faaliyetlerine ilişkin her türlü düzenlemeleri yapmak ve yürütülmesini sağlamak; 2) petrol faaliyetlerine ilişkin plân, politika ve uygulamalarla ilgili kurum görüş ve önerilerini belirlemek; 3) petrol piyasa faaliyetleriyle ilgili denetleme, ön araştırma ve soruşturma işlemlerini yürütmek, yetkisi dahilindeki ceza ve yaptırımları uygulamak ve dava açmak da dahil olmak üzere her türlü adli ve idarî makama başvuru kararlarını almak; 4) uluslararası organizasyon ve teşkilatların petrol piyasasına ilişkin uygulamalarını izlemek; petrol piyasasında lisans ve lisanslarla ilgili işlem bedellerini belirlemek; 5) petrol piyasasında faaliyet gösteren kişilerin denetlenmiş malî tablolarını incelemek veya incelettirmek; 6) petrol piyasasında faaliyet gösteren kişilerden istenecek olan, hizmet güvenilirliği, hizmet dışı kalmalar ve diğer performans ölçütleriyle ilgili raporların kapsamını belirlemek ve düzenli olarak kurula vermelerini sağlamak; 7) Petrol Piyasası Kanunu hükümlerine, çıkarılan yönetmelik hükümlerine, kurul tarafından onaylanan tarife ve yönetmeliklere, lisans hüküm ve şartlarına ve kurul kararlarına aykırı davranıldığı durumlarda, idarî para cezası vermek ve lisansları iptal etmek.

²⁷ 2/7/2012-6352/64 md. değişikliğinden önce 4628 sayılı kanun md. 12’e göre “kurul kararına karşı açılacak davalar ilk derece mahkemesi olarak **Danıştayda** görülür. Danıştay, Kurul kararlarına karşı yapılan başvuruları acele işlerden sayar” şeklinde idi.

Ülkemiz gibi piyasa ekonomisini benimsemiş ülkelerde her ne kadar piyasa ekonomisi kavramı ile çelişiyor olarak görülse de, devletin piyasayı düzenlemesi ve piyasaya müdahale etmesi kaçınılmazdır. Bu müdahalelerin sebeplerinden en önemlileri; piyasa verimliliği, hizmetlerin kalitesi, sürekliliği ve elbette piyasada rekabetin tesis edilmesidir²⁸. İktisadî regülasyon kavramının içerisinde rekabetin korunması, piyasaya giriş, ekonomik parametrelerin belirlenmesi ve teknik düzenleme aşamaları yer alır. Bunlardan rekabetin korunması rekabet kurumları tarafından; diğer regülasyonlar ise özel düzenleyici kurumlar (petrol piyasası için EPDK) aracılığıyla tesis edilir.

Türkiye’de ayrıca rekabetin korunması amacıyla Rekabet Kurumu mevcuttur. Rekabet Kurumu, ülkemizdeki rekabet mevzuatının temelini oluşturan 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 20’de düzenlenmiştir. 4054 sayılı Kanun’un amacı m. 1’de, “...mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hâkim olan teşebbüslerin bu güçlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamak” olarak ifade edilmektedir²⁹.

5015 sayılı PPK. m. 1’de kanunun amaçları arasında petrolün rekabet ortamı içerisinde kullanıcılara sunulması düzenlenmiştir. Söz konusu kanunun “fiyatlar” başlıklı 11. maddesi, “....petrol piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemlerin piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturması halinde, gerekli işlemlerin başlatılmasıyla birlikte, her seferinde iki ayı aşmamak üzere, faaliyetlerin her aşamasında, bölgesel veya ulusal düzeyde uygulanmak için taban ve/veya tavan fiyat tespitine ve gerekli tedbirlerin alınmasına Kurum yetkilidir”... şeklinde ifade edilmiştir. Bu kanunda bahsedilen ve tanımlar (m. 2) kısmında da belirtilen kurum EPDK’dır. Söz konusu düzenleme ile EPDK’nın ve 4054 sayılı Kanun ile kurulan RK’nin petrol piyasasında aynı amaca ilişkin konularda yetkili olduğu görülmektedir³⁰.

²⁸Uysal, Mehmet; Bağımsız İdari Otoriteler(BİÖ) ve BunlarınTürk Kamu YönetimiÜzerindekiEtkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2007, s. 64.

²⁹ “Bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak Kanun kapsamındaki işlemler Kanun’un 4., 6. ve 7. maddelerinde olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır. Bu çerçevede 4054 sayılı Kanun’un, 4. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün aralarında yaptığı rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararları; 6. maddesi, piyasada hâkim durumda olan teşebbüslerin bu güçlerini kötüye kullanmasını; 7. maddesi ise hâkim durum yaratmaya veya var olan bir hâkim durumu güçlendirmeye yönelik ve bunun sonucu olarak rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme veya devralma niteliğindeki her türlü hukuki işlem ve davranışları konu almaktadır”; <http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=Rmq1G313ecY%3D-H7deC+LxB18%3D>; e.t. 02.02.2014.

³⁰ “5015 sayılı Kanun’un 19. maddesi hükmü, petrol piyasasında rekabeti kısıtlama amacı veya etkisi taşıyan, aynı zamanda da piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturan anlaşmalara ilişkin olarak her iki kurumun da

Rekabet Kurulunun piyasadaki rekabetin korunması için verdiği kararlar idarî işlem niteliğinde olup idarî yargının denetimine tâbidir. Rekabet Hukuku kurallarının muhataplarının özel hukuk kişileri olması ve özel hukuk münasebetlerini düzenlemesine rağmen kamu hukuku niteliğinde olduğu kabul edilmektedir³¹.

Rekabet Hukukunun kamu hukuku niteliği kabul edilmekle beraber, yukarıdaki paragrafta bahsettiğimiz üzere, özel hukukla ilişkisi görmezden gelinemez. Özellikle Medenî Hukuk ve Ticaret Hukuku üzerinde etkisi oldukça yoğundur. Zaten çalışma konusu gereği, Medenî Hukuk ve Borçlar Hukukuna etkisi üzerinde özellikle durulmuştur. Rekabet Hukuku düzenlemeleri öncelikle Borçlar Hukukuna hâkim olan ilkelerden “sözleşme özgürlüğü ilkesi”ne (TBK m. 26) müdahale niteliği taşımaktadır. Bunun dışında Rekabet Hukuku bakımından uyumlu eylem niteliği taşıyan anlaşmaların “hukukî işlem” kavramıyla, Rekabet Hukukundaki yasak eylem ve anlaşmaların “geçersizlik” ve “haksız fiil” kavramı ve dolayısıyla da “tazminat” kavramı ile yakın ilişkisi söz konusudur³².

Rekabet Kurulu kararları, daha önce de bahsedildiği üzere³³ dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki sözleşmelere doğrudan etki eder. Özellikle Rekabet Kurulu kararlarındaki bayilik-intifa ilişkisi konusundaki içtihat değişikliği sonrasında, bayiler ile dağıtıcıların aralarındaki sözleşmeleri yenilemelerine veya bayilerin başka dağıtıcılarla anlaşmalarına sebep olmuştur. Dahası bu kararlar sonrasında, bayiler ve dağıtım şirketleri artık sözleşmelerini bu içtihatlar doğrultusunda düzenleme ve revize etmek zorunda kalmışlardır. İşte akaryakıt bayilik sözleşmesini bu denli etkilemesinden dolayı Rekabet Hukukuna ilişkin kurallar ve ilkeler de ayrıca incelenmiştir. Ancak çalışmanın konusu akdî ilişki olduğu için elbette Rekabet Hukuku kurallarına sözleşmelere etki ettiği nispette değinilmiştir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesi incelenirken PİGEM tarafından hazırlanan kanun taslağı da dikkate alınarak; özellikle akaryakıt kavramına otogaz (LPG, CNG) türleri de dâhil edilerek otogaz bayileri ve dağıtıcıları arasındaki akdî ilişkiler de irdelenmiştir.

işlem başlatıp başlatamayacağı hususunu netleştirmektedir. Buna göre; “Bu Kanuna gör verilen ceza ve tedbirler diğer kanunlar gereği yapılacak işlemleri engellemez”. Dolayısıyla, EPDK’nın, 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi kapsamında rekabet ihlali teşkil eden, aynı zamanda da petrol piyasası düzenini bozucu etkiler yaratan anlaşmalara müdahalesinin, RK’nın müdahalesini engellemeyeceği, 5015 sayılı Kanun’da ifade bulunmaktadır”; Şahin, Selen Yersu; Türk Enerji Sektöründe Rekabet Kurumu ile Sektörel Düzenleyici Kurum Arasındaki İlişki, Rekabet Dergisi, S. 4, C. 11, Ankara 2010, s. 21.

³¹ Tartışmalar için bkz. Eğerci, Ahmet; Rekabet Hukuku Kararlarının Hukuki Niteliği ve Yargısal Denetimi, Rekabet Kurumu Lisansüstü Tez Serisi No: 12, Ankara 2004, s. 18-19.

³² Sanlı, Kerem Cem; Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunda Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği, Rekabet Kurumu Yayını, Ankara 2000, s. 15-16.

³³ Bkz. Giriş, Konunun Önemi.

Konunun takdimi, kavramları, önemi ve konu hakkında kısaca bilgiler verildikten sonra, birinci bölümde, bayilik sözleşmelerinin bir türü olmasından dolayı, akaryakıt bayilik sözleşmesinin tanımı, unsurları, hukukî niteliği ve benzer sözleşmelerden farkları üzerinde durulmuştur. Ayrıca üreticinin veya sağlayıcının doğrudan tüketiciyle ilişkiye girmeksizin, ürünün satışını ve sürümünü yaptığı dağıtım sözleşmelerine ve bu sözleşmelerin türlerinden olan bayilik sözleşmesinin dağıtım sözleşmeleri arasındaki yerine değinilmiştir. Başka piyasalardaki akaryakıt dağıtım modelleri, dağıtım ilişkisinde yer alan uygulamalar, sözleşmeler ve taraflar bakımından kategorize edilmiştir. Ardından, Türkiye dağıtım modeli üzerinde durulmuştur ve bu model üzerinden ülkemizde akaryakıt dağıtım sözleşmelerinin tarafları açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise, akaryakıt bayilik sözleşmesinin özel hukuk ve Rekabet Hukuku bakımından geçerliği, sözleşmenin şekli, süresi ve tarafların yükümlülükleri irdelenmiştir. Ayrıca, akaryakıt bayilik sözleşmesinde yer alan satış sözleşmesi ve bu sözleşmeye teminat amacıyla eklenen intifa sözleşmesi hükümleri değerlendirilmiştir.

Bu bölümde, ayrıca uygulamada akaryakıt bayilik sözleşmelerinin muhtevalarında karşılaşılan Borçlar Hukuku kurumları, bu kurumlara etki eden Rekabet Hukuku ilkeleri ve kararları incelenerek, uygulamada karşılaşılan sorunlar tespit edilip, çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise sözleşmenin sona erme sebepleri bir şekilde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca akaryakıt bayilik sözleşmesinde geniş uygulama alanı bulan intifa sözleşmesinin sona ermesi sebepleri de incelenmiştir. Çalışmalarımız sonrasında vardığımız kanaatler, toplu olarak sonuç kısmında yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN VE AKARYAKIT BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1 Dağıtım Sözleşmeleri

1.1.1 Genel Olarak

İnsanoğlu, üretimin talebi aştığı zamanlardan beri ürünlerini pazarlama yoluna gitmiştir. Bu amaçla, yeni pazarlama kanalları ve pazarlar keşfetmeye çalışmıştır. Günümüzde teknolojik gelişmeler, ulaşım imkânlarının hızlanması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi sebeplerle, üreticilere, artan nüfusa ve artan taleplere karşı farklı ürünleri pazarlama fırsatı vermiştir. Bunun için de farklı dağıtım kanalları (distribution channel) kullanılmaktadır.

Günümüzde “pazarlama kanalları” kavramı, dağıtım kanalları kavramının yerini almıştır. Kendisinden daha karmaşık bir terim olan “pazarlama kanalları” kavramı sadece ürünün üreticiden nihai tüketiciye akışını değil, aynı zamanda ürünün mülkiyetinin karşı tarafa geçirilmesini ve diğer aracı kurumların üretimden tüketime dağıtımdaki değerlerini ifade etmektedir³⁴.

Dağıtım kanalları, Amerikan Pazarlama Derneği tarafından, pazarlama faaliyeti ve ürünün nihai tüketicilere ulaşması için gerekli tüm işlemleri yapmak için bir araya gelmiş organize acenteler ve kuruluşlar ağı olarak tanımlanmıştır³⁵. Bir başka tanıma göre, dağıtım kanalları, ürünlerin veya hizmetlerin pazarlanması için işletme içinden (pazarlamacılar, ticarî vekiller, ticarî mümessiller) veya işletme dışından (aracılar, tedarikçiler, perakendeciler, toptancılar, bayiler vs.) doğrudan ve dolaylı birimlerin aracılığıyla oluşturdukları sistemdir³⁶.

Ürünün nihaî kullanıcıya ulaştırılması sırasında, dağıtım kanallarında yer alan taraflar arasında dağıtım sözleşmeleri akdedilir. Dağıtım sözleşmelerinde, şirket veya organizasyon kendi ürünlerini dağıtıcıya satar ve dağıtıcı da bu malları tüketiciye ulaştırır. Dağıtıcı, kendi masraflarını ve kârını bu marjdan elde eder. Dağıtım sözleşmesi kapsamında dağıtıcı, ürünleri önce satın alır ve sonra tekrar satar. Bu iki sözleşmenin taraflarından biri her zaman dağıtıcı iken; ilk sözleşmede karşı akit sağlayıcı, ikincisinde ise tüketicidir. Dağıtım sözleşmelerinde sağlayıcının, acenteye nazaran dağıtıcının faaliyetleri üzerinde kontrol etme yetkisi daha

³⁴Segetlija, Zdenko/ Mesarić, Josip/ Dujak, Davor; Importance Of Distribution Channels –Marketing Channels – For National Economy, s. 787; http://bib.irb.hr/datoteka/529824.Segetlija_Dujak_Mesaric.pdf; e. t. 24.04.2014.

³⁵AMA Dictionary, <https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=C>; e. t. 24.04.2014.

³⁶Tek, Ömer Baybars /Özgül, Engin; Modern Pazarlama İlkeleri Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım, IV. Baskı, İzmir 2013, s. 437.

sınırlıdır. Özellikle perakendecilere veya son kullanıcılara satılacak ürünlerin nihai fiyatının belirlenmesinde bu durum kendisini gösterir.

“Dağıtıcı” kavramının, Türk Hukuku’nda distribütör, bayi, tek satıcı, toptancı, perakendeci kavramları ile ifade edildiği görülmektedir³⁷. Oysaki “dağıtıcı”, dağıtım kanallarında farklı seviyelerde faaliyet gösteren kimselerin genel adıdır.

Dağıtım anlaşmaları, tedarik zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren kimseler arasında akdedildiği için dikey anlaşmalar olarak mütalaa edilir. Ancak dikey anlaşmalar kavramı, dağıtım anlaşmaları kavramından daha geniştir³⁸. Dağıtım anlaşmaları kapsamında tek satıcılık, bayilik, franchising, seçici dağıtım anlaşmaları, münhasır dağıtım anlaşmaları yer almaktadır³⁹.

³⁷Yargıtay, bazı kararlarında distribütör ile bayiyi aynı anlamda kullanmıştır. Bkz. Yargıtay 19. HD, E. 2004/9634; K. 2005/4463; T. 21.4.2005 tarihli kararı; “Alt ya da üst piyasalardaki teşebbüslerle yapılan anlaşmalar genel olarak dikey anlaşmalar olarak bilinir. Dikey anlaşmaların taraflar arasındaki rekabet kısıtlamaları dikey kısıtlama niteliğindedir. Sağlayıcı (üretici), distribütörün satış fiyatını yeniden belirleyebilir veya tavsiyede bulunabilir. Yeni satış fiyatına ilişkin belirlemeleri tavsiye niteliğini aşması halinde bu belirleme dikey kısıtlama getirdiğinden tebliğ ile tanınan muafiyetten faydalanamaz. Taraflar arasındaki sözleşmenin 15. maddesinde bayinin (davalının) ürünü en iyi şekilde tanıtacağı, pazarlamasını en iyi şekilde yapacağı o ilde satılan 19 litrelik polikarbon damacana suların ortalama fiyatından çok daha yüksek veya çok düşük fiyatla satış yapmayacağı hükme bağlanmıştır. Anılan hüküm fiyat konusunda tavsiye niteliğini aşıp da üretici tarafından distribütörüne baskı niteliğini taşımadığından sözleşme hükmü geçerlidir. Mahkemece bu yönler gözetilmeden yazılı gerekçeyle davanın reddinde isabet görülmemiştir”, (KBİBB, 4054/m. 4,5).

Yüksek Mahkemenin bazı kararlarında ise distribütörlük, bayiyeye ürün temin eden kişi ve bayinin dağıtım zincirinin en üst seviyesinde yer alan kimse olarak tanımlanmıştır. Bkz. Yargıtay 19. HD, E. 2006/2809; K. 2006/10346; T. 6.11.2006 kararı; “Yargılama aşamasında, Rekabet Kurulu'nun 2004-3-154 esas 5.27/317-80 sayılı 22.04.2005 tarihli kararı ile E... A.Ş. & B... A.Ş.'nin kendilerinin veya distribütörlerinin bayilerinin hem açık satış yapan nihai satış noktaları, hem de kapalı satış yapan nihai satış noktaları ile akdettikleri tek elden satın alma anlaşmalarında yer alan rekabet etmemek yükümlülüklerinin ve bu etkiyi doğuran diğer sınırlamaların tek marka satma şartına bağlanmasının etkin rekabetin oluşmasını engellediğine, bu tür düzenlemelerin yasaklanan rekabet etmeme yükümlülüğü tanımlı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğine, soğutucu dolaplara rakip ürün konulmasının engellenmesinin piyasada rekabetin oluşmasının önünde önemli bir engel olduğuna, karar tarihinden önce akdedilmiş sözleşmelerde yer alan rekabet etmeme yükümlülüklerinin ve bu etkiyi doğuran nitelikteki diğer yükümlülüklerin anılan sözleşme metinlerinin tamamından çıkarılmasına karar verilmiştir”; (KBİBB, 4054/m. 4,6,7).

³⁸ “Örneğin; bir hammadde temin anlaşması dikey anlaşma olduğu halde dağıtım anlaşması değildir. Bu çerçevede dikey anlaşmalar, dağıtım anlaşmaları ve satın alma anlaşmaları olarak ikiye ayrılmaktadır”; Koç, Ali Fuat; AT Rekabet Hukukunda Seçici Dağıtım Anlaşmaları, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, no. 68, Ankara 2005, s. 8.

³⁹ “Dağıtım sözleşmesine yüklenen anlam dikkate alındığında, acentelik ilişkisini bir dağıtım ilişkisi olarak nitelendirmek güçtür. Bu anlamda dağıtım sözleşmesi; acentelik sözleşmesi ile birlikte, üst bir kavram olan dikey anlaşmalar içerisinde yer alır”; Topçuoğlu, Metin; Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, Ankara 2006, s. 51; benzer bir görüş için bkz. Kolah, Ardi; Essential Law for Marketers, 2. Edition, 2013, s. 36.

1.1.2 Dağıtım Sözleşmelerinin Çeşitleri

Dağıtım sözleşmelerini, çeşitli yönlerden ele alındığında farklı şekilde kategorize etmek mümkündür. Bununla birlikte uygulamada genellikle, üç çeşit dağıtım sözleşmesi ortaya çıkmaktadır⁴⁰. Bunlar;

1. Basit dağıtım sözleşmesi
2. Münhasır dağıtım sözleşmesi
3. Seçici dağıtım sözleşmesidir.

Aşağıda bunlar sırayla ele alınıp incelenmiştir.

1.1.2.1 Basit Dağıtım Sözleşmesi

Basit dağıtım sözleşmesinde (non-exclusive distributorship), sağlayıcı, dağıtıcının faaliyet gösterdiği bölgede farklı bir dağıtıcı atayabileceği gibi kendisi de tüketiciye doğrudan satış yapabilir⁴¹.

Basit dağıtım metodu, münhasır dağıtım usullerine göre daha az külfetlidir. Bu yüzden dağıtıcı, sağlayıcı veya diğer dağıtıcılarla ürünlerin satışı ve pazarlanması konusunda rekabet eder. Basit dağıtım metodu, bölgede tek bir dağıtıcı olsa bile üretici veya sağlayıcı açısından her zaman için daha çok tercih edilir. Bunun sebebi, üreticiye veya sağlayıcıya oldukça rahatlık sağlamasıdır. Bu metotta, üretici veya sağlayıcı, bölgede faaliyet gösteren dağıtıcılardan memnun değilse, bölgeye başka bir dağıtıcı atayabilecekleri gibi bizzat kendileri de bölgede satış yapabilirler⁴².

1.1.2.2 Münhasır Dağıtım Sözleşmesi

Münhasır dağıtım sözleşmesinde (exclusive distributorship agreement) sağlayıcı, belirli bir bölgede ürünleri yeniden satma yetkisini sadece belirli bir dağıtıcıya verir⁴³. Münhasır dağıtım sözleşmesinde, sağlayıcı verdiği bu yetki ile diğer dağıtıcıların ve kendisinin ilgili bölgeye ve müşteri grubuna satış yapmasını kısıtlar. Bu sözleşme kendi

⁴⁰ Aynı sınıflandırma için bkz. Cox, Joanne; (Edited) Business Law, 5th edition, Oxford 2012, s. 413; İnhisar hakkı esas alarak basit ve bölge koruması içeren dağıtım anlaşmaları, satış ve sunumun arz ettiği farklılığa göre seçici dağıtım anlaşması ve franchising anlaşması ayrımı için bkz. Topçuoğlu, s. 53; KüçükayhanAşçıoğlu, s. 19.

⁴¹Cox, s. 413; Kolah, s. 38; Topçuoğlu, s. 54.

⁴² Campbell, Dennis; Center for International Legal Studies (CILS), International Agency and Distribution Law: 2nd Edition, New York 2015, s. SGP/16.

⁴³ “Birden çok münhasır bayi, örneğin farklı sağlayıcıların aynı münhasır bayiyi belirli bir bölgede atamaları uyumlu eylem riskini ve/veya rekabetin yumuşaması riskini artırabilir”; Commission Notice, Guidelines on Vertical Restraints, s. 45.

arasında sağlayıcının dağıtıcıya tanıdığı münhasırlık yetkisinin kısıtlanmasına göre; sınırlı, güçlendirilmiş ve mutlak münhasır dağıtım sözleşmesi olarak üçe ayrılır⁴⁴.

Sınırlı münhasırlık yetkisi (sole distributorship) veren dağıtım sözleşmesinde, sağlayıcı dağıtıcılara belirlenen bölgelerde satış yapma yetkisi verir. Bu dağıtım sözleşmesi türünde sağlayıcının, dağıtıcıya münhasır satıcılık yetkisi vermekle birlikte sağlayıcının kendisi veya başka dağıtıcının söz konusu bölgede mal satmasını engelleme yükümlülüğü yoktur⁴⁵. Ancak bu tür münhasır dağıtım sözleşmesinde de sağlayıcı, ilgili bir bölgeye başka dağıtıcı atamamayı üstlenir⁴⁶.

Sağlayıcının, dağıtıcının bölgesine veya müşteri çevresine başka bayi atayamadığı ve doğrudan satış yapamadığı dağıtım sözleşmesi (exclusive distribution agreement)⁴⁷ güçlendirilmiş ve mutlak münhasır dağıtım sözleşmesidir. Şüphesiz ki bu sözleşme türü, sınırlı münhasırlık yetkisi veren sözleşmelere göre dağıtıcı için daha koruyucudur⁴⁸.

Güçlendirilmiş münhasır dağıtım sözleşmesinde hem diğer satıcıların hem de sağlayıcının bölgede satış yapmama yükümlülükleri söz konusudur. Ancak sağlayıcı ve diğer dağıtıcıların müşterileri (perakendeci, toptancı vb.) için bu bölgede satış yapmama yükümlülüğü söz konusu değildir.

Mutlak münhasır dağıtım sözleşmesinde, dağıtıcı sadece kendi bölgesinde satış yapma ve bölge dışında satış yapmama yükümlülüğü altındadır. Bunun haricinde dağıtıcının müşterilerinin (perakendeci, toptancı) de bu bölgede satış yapması yasaktır. Hatta dağıtıcı, müşterilerinin bölgede yaptığı satışları engelleyici tedbirleri almakla da yükümlüdür.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda sağlayıcının, satıcıya münhasır bir bölge tayin ettiği ve bu bölge içinde tek satıcı dışında başka satıcılara mal satamadığı tek satıcılık sözleşmesi

⁴⁴Topçuoğlu, s. 54; KüçükayhanAşçıoğlu, Meltem; Rekabet Hukuku ve Dağıtım Sözleşmeleri, Ankara 2011, s. 20.

⁴⁵ “Bu terimin sözleşmede açıkça kararlaştırılması gerekir”; Kolah, s. 38; White, s. 112; Kouladis, Nicholas; Principles of Law Relating to International Trade, New York 2006, s. 132.

⁴⁶Bradgate, Robert/ White, Fidelma; Commercial Law 2012, New York 2012, s. 112.

⁴⁷ Solomon, Louis M./ Joffe, Robert D., Exclusive Distribution and Antitrust, 53 Fordham Law Review 491, 1984, s. 494 vd.; Yazara göre Amerikan Hukukunda mahkeme ve doktrinde “exclusive” terimi dikey anlaşmaların en az üç tipini tanımlayacak şekilde kullanılmıştır. Bunlardan ilki, münhasır dağıtım sözleşmesinin bu türünde münhasır dağıtıcı ve franchisör bölgeye başka dağıtıcı atamayarak kendisinin tek dağıtıcısı olmasını kabul eder. Böyle bir anlaşmanın etkisi üreticinin sözleşme özgürlüğünü sınırlandırmaktadır. Bu tip anlaşmaların ikincisi ise dağıtıcı sağlayıcının rakiplerinden ürün almayacağını taahhüt etmektedir. Bu düzenleme ise dağıtıcıyı kısıtlamaktadır. Bu düzenleme ile bayi rakip üreticinin mallarını pazarlayamayacaktır. Sonuç olarak ise üretici ve distribütör ürünleri belirli bölgede satmak için anlaşılır. Bu anlaşma ile “münhasır satış bölgesi” tayin edilir. Ancak dağıtıcı sınırlı sözleşme özgürlüğüne sahiptir. Dağıtıcı kararlaştırılmayan bölgede de üreticinin mallarını satma hakkına sahiptir.

⁴⁸Bradgate/ White, s. 112.

(Alleinvertriebsvertrag)⁴⁹, münhasır dağıtım sözleşmesi içinde yer alır. Ancak her münhasır dağıtım sözleşmesi, tek satıcılık sözleşmesi değildir. Münhasır dağıtım sözleşmelerinin tek satıcılık sözleşmesi olarak değerlendirilmesi için belirli bir bölgede satış yetkisi tanınması yeterli değildir. Ayrıca üreticinin/sağlayıcının sözleşme bölgesinde tek satıcıya “tekel satış hakkı” tanınması gerekir. Başka bir deyişle, üretici/sağlayıcı, tek satıcının münhasır bölgesinde kendisi bizzat satış yapamayacağı gibi kendisinden ürün alan müşterilerinin de söz konusu bölgeye satış yapmalarını yasaklamakta, hatta bu yasaklara uymaları için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür⁵⁰. Bu açıdan bakıldığında sınırlı ve güçlendirilmiş münhasır dağıtım sözleşmelerinin tek satıcılık sözleşmesi olarak değerlendirilmesi mümkün değildir⁵¹. Çünkü bu sözleşmelerde, satıcıya belirli bir bölge için tanınmış tek satış hakkı mutlak nitelikte değildir. Münhasır dağıtım sözleşmesinde, üreticinin veya sağlayıcının tekel satış hakkı karşılığında, tek satıcının da tek elden satın alma yükümlülüğü söz konusudur. Bu tek elden satın alma sözleşmesi, tek satıcı ile üretici arasındaki ilişkinin çift yönlü (mütekabil) yükümlülükler (Doppelsynallagma) içerdiğini gösterir⁵². Tek elden satın alma yükümlülüğü, tek satıcının sözleşme konusu ürünleri sağlayıcıdan başka kimseden tedarik edememesi anlamına gelmektedir⁵³. Ancak belirtmek gerekir ki; tek elden satın alma kavramı, tek satıcılık sözleşmesi kavramını karşılamamaktadır⁵⁴.

⁴⁹İsviçre Hukukunda tek satıcılık için kullanılan diğer terimler; “Alleinvertretungs-, Alleinverkaufsvertrag”; Nobel, Peter/ Ivo, Schwander/ Wolf, Stephan./ Kostkiewicz, Jolanta Kren; OR Handkommentar, Schweizerisches Obligationenrecht, 2. Auflage, Orell Füssli Verlag AG, 2009; s. 1127; İşgüzar, Hasan; Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara 1989, s. 4 vd.

⁵⁰Yargıtay 11. HD, E. 1991/171; K. 1991/1406; T. 1.3.1991 sayılı kararında “...tek satıcıya o bölgedeki tekel hakkını tanımak ve bu olanağı sağlamak yapımıcıya düşen bir akdi yükümlülük olmaktadır” denilmiştir; (KBİBB, 6762/m. 56,57).

⁵¹Yargıtay 19. HD, E. 2001/2685; K. 2001/6382; T. 11.10.2001 sayılı kararında “tek satıcılık sözleşmesi ile yapımıcı (somut olayda davalı) mamüllerin tamamının veya bir kısmını belirli bir bölgede inhisari olarak satmak üzere tek satıcıya gönderme yükümlülüğünü üstlenir. Diğer bir anlatımla yapımıcının sözleşme bölgesinde tek satıcı dışında başka bir satıcıya mal göndermemesi **bu sözleşmenin doğal sonucudur**. Aksi kararlaştırılmadıkça davalının tek satıcı olan davacının sözleşme bölgesinde doğrudan satış yapma hakkına sahip değildir”; (KBİBB, 818/m. 96). Karşı görüş için bkz. KüçükayhanAşçıoğlu, s. 21; “tek satıcılık sözleşmeleri ise, güçlendirilmiş münhasır veya mutlak münhasır dağıtım anlaşması olarak gruplandırılabilir.”

⁵²Schlupe, Walter; Schweizerisches Privatrecht, Helbing Lichtenhahn Verlag, Band VII/2, Basel & Stuttgart 1979, s. 841; Nobel/ Schwander/ Wolf / Kostkiewicz, s. 1127.

⁵³ Tek elden satın alma sözleşmelerinin tek satıcılık sözleşmenin zorunlu olduğu hakkında; Yargıtay 19. HD, E. 2001/4568; K. 2002/1473; T. 5.3.2002 kararı: “Davacı taraf, sözleşmede başka firmanın mallarının satılmayacağı konusunda bir hüküm bulunmadığını ileri sürmüş ise de, bu iddia tek satıcılık sözleşmesinin ruhuna aykırıdır. Zira tek satıcılık sözleşmelerinde alıcı, bayii olduğu firmanın malları dışında bir malı pazarlayamaz. Hatta başka malların reklamını çağırıtacak tavır ve davranışlarda dahi bulunamaz”; (KBİBB, 818/m. [106,107,108,158,159,160,211](#)). Aynı yönde görüş için bkz. Meyer, s. 142; Karşı görüş için bkz. DemirGökyayla, Cemile; Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri), 2. Baskı, İstanbul 2013, s. 19.

⁵⁴Schlupe, s. 843.

1.1.2.3 Seçici Dağıtım Sözleşmesi

Birtakım hizmet ve ürünlerin tüketiciye ulaştırılmasında sağlayıcı veya üreticiler, dağıtıcıların bir kısmından diğer dağıtıcılardan farklı özellikler isteyebilir. Bazı ürünlerin satışında, üretici veya sağlayıcı için satış mekânlarının fizikî özellikleri veya satış temsilcisi olarak çalışan kimselerin bilgi ve becerisi oldukça önemlidir⁵⁵.

Seçici dağıtım sistemi, AB 330/2010 sayılı Komisyon Tüzüğü m. 1/e ve 2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliğ m. 3/g'de tanımlanmıştır. Bu tanıma göre seçici dağıtım anlaşmaları; *“sağlayıcının, anlaşma konusu malları veya hizmetleri sadece belirlenmiş kriterlere dayanarak seçtiği dağıtıcılara doğrudan veya dolaylı olarak satmayı taahhüt ettiği, bu dağıtıcıların da söz konusu malları veya hizmetleri yetkilendirilmemiş dağıtıcılara satmamayı taahhüt ettiği bir dağıtım sistemi anlamına gelir”*⁵⁶. Bu tanımdan yola çıkıldığında seçici dağıtım anlaşmasının iki önemli unsuru olduğu görülür. Unsurlardan ilki; sağlayıcının belli kriterlere göre seçtiği dağıtıcılara anlaşma konusu ürünleri doğrudan ve dolaylı olarak satması ve kriterleri taşımayanları dağıtım ağına dâhil etmemesidir. İkinci unsur ise, belli kriterleri taşımasından dolayı ağa dâhil edilmiş olan dağıtıcıların, bu ağa dâhil olmayan dağıtıcılara ürünlerini satmama yükümlülüğüdür⁵⁷.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, seçici dağıtım sistemini ilk defa METRO kararında incelemiştir⁵⁸. Bu karar tüm seçici dağıtım sistemine ilişkin temel prensipleri de içerdiğinden daha sonra ilke kararı haline gelmiştir. Karara göre; seçici dağıtım anlaşmalarının birtakım şartları sağlamaları gerekmektedir. Bu şartların sağlanması halinde -2010 tarihli Kılavuz'da aynı şartları benimsemiştir- seçici dağıtım anlaşmalarının, rekabete aykırı olmayacağı ve prensip olarak AB m. 101/1'in kapsamına girmeyeceği belirtilmiştir⁵⁹. Metro/SABA kararında değinilen şartlar şunlardır:

- Ürünün seçici dağıtım sistemine uygun olması

⁵⁵ “Üretici, ürünün niteliği ve kapasite sorunlarını göz önünde bulundurarak dağıtımda ölçek ekonomilerinden faydalanmak, marka imajı oluşturmak ya da bu imajı korumak gibi nedenlerle dağıtıcı sayısını sınırlamak isteyebilir. Bu bağlamda, özellikle ileri teknoloji içeren ve/veya lüks ürünlerle iştigal eden bir üreticinin, ürününün sadece belli kriterleri karşılayan seçilmiş satış noktalarında bulunmasını sağlayacak bir dağıtım sistemi kurmak istemesinin haklı gerekçeleri bulunmaktadır. Bu şekilde bir dağıtım sistemi kurmak isteyen üretici, ya dağıtımın her aşamasında dikey entegrasyon yolu ile kendisi veya yan kuruluşları vasıtasıyla faaliyette bulunacak ya da yeniden satıcılara getireceği, yetkilendirilmemiş satıcılara satış yasağı şeklindeki dikey sınırlamalar ile dağıtım sürecini kontrol edebilecektir”; Koç, s. 15.

⁵⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999R2790:EN:HTML>; e. t. 15.05.2014.

⁵⁷ Aslan, İ. Yılmaz; Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar Teori ve Uygulama, İstanbul 2004, s. 361-363; Koç, s. 16; KüçükayhanAşçıoğlu, s. 23.

⁵⁸ Metro-SB-Grossmarke v. Commission; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61976CJ0026>; e.t. 15.05.2014.

⁵⁹ 1 Aralık 2009 itibari ile AT Anlaşmasının 81. maddesi, Avrupa Topluluğunun Dikey Anlaşmalar ve Uyumlu Eylemler Gruplarının İşleyişine Dair Antlaşma madde 101 olmuştur. Her iki madde de içerik bakımından aynıdır.

- Dağıtıcı seçiminin nitel yapıda olmaması
- Objektif kriterlere dayanması ve ayrımcı olmaması
- Dağıtıcının yükümlülüklerinin ürünün kalitesinin korunması ve ürünün uygun kullanımının sağlanması amacına yönelik olmasıdır.

Yukarda da ifade edildiği gibi, seçici dağıtım anlaşmasına konu olan malların veya hizmetlerin yapısı önemlidir. Bu sebeple, tüketicinin satıştan önce sunulan hizmetlerin yoğun olduğu, yani alıcının bir malı alırken ve kullanırken bilmesi gerekenlere ihtiyaç duyduğu veya dağıtıcının bilgi becerisinin önem taşıdığı ürünler veya hizmetler bu kapsamda değerlendirilir. Metro kararında, yüksek kaliteli ve ileri teknoloji ürünlerin seçici dağıtıma uygun olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda değerlendirilmemiş olsa bile, petrol dağıtımına ilişkin nicelik bakımından dağıtıcı kısıtlamalarının da seçici dağıtım faaliyetlerinde kullanılabileceği kabul edilmektedir⁶⁰.

1.2 Bayilik Sözleşmesi

1.2.1 Genel Olarak

Ürün pazarlamasında en yaygın olarak genel satıcılık, bayilik ve kapıdan satış yöntemleri kullanılmaktadır⁶¹. Ürünlerin satışı ve hizmetlerin sunulması bakımından bayilik ilişkisi önemli bir role sahiptir.

Dağıtım faaliyetlerinin kökeni, ticaretin başladığı tarihler kadar eskidir. Dağıtım faaliyetleri sayesinde ürünler gerek millî gerekse milletlerarası piyasalara farklı talep ve isteklere göre sunulmaktadır. Günümüzde ulaşım ve iletişim araçlarının sağladığı kolaylıklar sayesinde müşteri talepleri, ülke içinde veya dışında üretilen çok çeşitli ürünlerden karşılanabilmektedir. Ancak bu talepler karşılanırken üretici ile müşterinin yüz yüze gelmeleri yani doğrudan bir hukukî ilişkiye girmeleri mümkün değildir. Üreticinin pazara ürün veya hizmet getirmek için birçok yolu vardır. Üreticiler ürünlerini nihai kullanıcıya çalışanları aracılığıyla doğrudan doğruya veya ticarî komisyoncular, acenteler, bağımsız toptancılar, bayiler gibi araçlar marifetiyle de satabilirler. Alternatif metotlar sadece tedarikçinin hayal gücü ve bu hayallerin iş ve hukuken uygulanabilirliği ile sınırlıdır⁶². Ancak çoğu zaman

⁶⁰Regulation 1984/1983 on exclusive purchasing agreements, appendix 12. "Petrol endüstrinde seçici dağıtım sistemi, kurulmuş şirketlerin verim ölçeklerindeki riski azaltırken; piyasaya girmek için bekleyenler için algılanan riski artırır"; Adams, William James; Selective Selling in the Petroleum Industry, s. 497; <http://www.jstor.org/stable/40750246?origin=JSTOR-pdf>; e. t. 15.05.2014.

⁶¹Garih, Üzeyir; Deneyimlerim, Cilt II, İstanbul 1991, s. 161. Günümüzde sağlayıcının veya satıcının satış yerleri dışında ve nihai kullanıcının talebi olmaksızın sözleşme görüşmelerine başladığı sözleşme kapıdan satış sözleşmesi olarak adlandırılır. Bkz. Demir, Mehmet; Kapıdan İşlemlerde Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı, Ankara 2003, s. 75.

⁶²Jaglom, Andre R.; Distribution Contracts, ALI-ABA Course of Study on Product Distribution and Marketing 1997-2008, 2010 – 2011, s. 1.

üreticiler, ürünlerini sağlayıcılar (supplier/Lieferant) aracılığıyla nihaî tüketim için müşterilerine sunarlar.

Dağıtım sözleşmeleri, üretici (producer/ Hersteller), toptancı (wholesaler/ Grosshandler) ve perakendeci (retail/ Einzelhandler) arasındadır. Başka bir deyişle, dağıtım ilişkisinin üst seviyesindekiler ile alt seviyesindekiler arasındaki sözleşmelerdir⁶³. Dağıtım ilişkileri, birden fazla kademeli olmasından dolayı, satıcı, dağıtım aşamalarından herhangi birinde (toptancı, talî satıcı, perakendeci) sözleşmenin tarafı olarak bulunabilir. Buna istinaden bayilik, üretici ile bayi arasında yapılabileceği gibi; dağıtım şirketi, ana bayi veya talî bayiler arasında da olabilir. Dağıtım ilişkileri içinde acentelik, komisyonculuk, ticarî simsarlık, franchising, bayilik ve tek satıcılık sözleşmeleri⁶⁴ yer alır⁶⁵. Dağıtıcılar, bağımlı ve bağımsız dağıtıcı olarak ayrılmaktadır. Bayi, acente, ticarî simsar, alım satım komisyoncusu ile birlikte üreticiye bağlı olmayan bağımsız dağıtıcıdır⁶⁶. Dağıtım ilişkilerinde yer alan hukukî ilişkiler her ne kadar birbirinden farklı özellikler arz etse de, her biri ortak bir şekilde dağıtım ilişkisinin aşamalarını oluşturma özelliğini gösterirler⁶⁷.

Tipik dağıtım sözleşmelerinde, üretici genellikle satış konusu malların fiyatını, dağıtıcının ticarî politikasını ve kendi kâr marjını belirler. Aslında dağıtıcının sattığı ürün veya marka kendi şahsî becerisi veya itibarından daha fazla müşteriye çeken unsurdur⁶⁸. Bu sebeple dağıtım sözleşmelerinin üretici olmayan kademelerinde bulunanlarının, büyük ölçüde üreticinin insafına kaldığını söylemek yanlış değildir.

Dağıtım sözleşmeleri, üretim ve dağıtım aşamalarında yer alanların birbirine rakip olmadığı ve sözleşmenin taraflarının farklı seviyelerde olduğu tipik dikey anlaşma özelliği göstermektedir⁶⁹.

Dağıtım sözleşmeleri, Türk Hukukunda düzenlenmemiş olmakla beraber bayilik, (münhasır) tek satıcılık, franchising, seçici ve basit dağıtım sözleşmelerini hatta acentelik sözleşmesini de içine alan üst bir kavramdır⁷⁰.

⁶³ Martinek, Michael; Aktuelle Fragen des Vertriebsrechts, Köln 1992, s. 1.

⁶⁴ Bayilik, tek satıcılık, franchising gibi sözleşmeler kanunlarımızda unsurları ile birlikte tam olarak düzenlenmemiştir. TTK.'da ticari simsarlık düzenlenmemiş olup; TBK. m. 520-525 arasında da simsarlık sözleşmesi düzenlenmiştir.

⁶⁵ Kırca, Çiğdem; Franchise Sözleşmesi, Ankara 1997, s. 5; Şenol, Ayşe Nilay; Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sonuçları, İstanbul 2011, s. 5.

⁶⁶ Ulmer, Peter; Der Vertragshandler, München 1969, s. 43. Alım satım komisyoncusunun bağımsız tacir yardımcı niteliğinde olduğu, kendi adına ve başkasına hesabına işlem yaptığı hakkında bkz. Seçer, Öz; Alım Satım Komisyonculuğu Sözleşmesi, İstanbul 2013, 7 vd.

⁶⁷ GökyaylaDemir, s. 7.

⁶⁸ [Puelinckx, A. H./ Tielemans, H. A.](#); The Termination of Agency and Distributorship Agreements: A Comparative Survey Northwestern Journal Of International Law And Business; 3, 2; European Economic Community 25th Anniversary symposium, European Economic Community, 1981, s. 454.

⁶⁹ Aşçıoğlu, s. 8.

1.2.2 Kavram

Üretici ve bayiler arasındaki ilişki son derece karmaşıktır. Bayi sözlükte, kelime anlamı olarak, belirli maddeleri satma izni olan kimse, dükkân veya kuruluş şeklinde tanımlanmıştır⁷¹. Bayilik ise bir maddeyi sürekli satma işi veya bu işin yapıldığı yer olarak ifade edilmiştir⁷². Bayilik sözleşmesi (Vertragshändlervertrag) kavramı, benzer dağıtım sözleşmelerine ilişkin terimlerle aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Bu kullanımlara gerek Yargıtay kararlarında⁷³, gerek doktrinde⁷⁴ ve gerekse halk dilinde rastlanılmaktadır. Bunun temel sebebi, bu sözleşmelerin uygulamasının yaygın olmasına rağmen şimdiye kadar kanunlarımızda düzenlenmemiş olmasıdır. Bu amaçla bayilik, 14.01.2015 tarihinde kabul edilen 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'un tanımlar başlıklı 3/c maddesinde "bayi işletme" adıyla tanımlanmıştır. Bu tanıma göre bayi, sözleşmeye dayalı olarak bir işletmenin mal ve hizmetlerinin satışı ile satış sonrası hizmetlerine aracılık eden ve kendi adına bağımsız çalışan işletmeyi ifade eder. Ancak bayi işletme tanımı, bayilik sözleşmesinin unsurlarını tam olarak içermez. Ayrıca bu tanım, bayilik sözleşmesini benzer sözleşmelerden ayırt edici özellikleri de taşımamaktadır.

Uygulamada bayilik, distribütörlük, acentelik, komisyonculuk adı altında düzenlenen sözleşmelerin çoğunun benzer sözleşmeler olduğu ve sözleşmelerin adları ile unsurlarının birbiri ile örtüşmediği gözlenmektedir. Meselâ, Yargıtay'ın bazı kararlarında, bayilik sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesinin aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı görülür⁷⁵. Bayilik sözleşmesi, bazen belirli bir coğrafi alanda münhasır satış hakkı ile sınırlandırılmış olabilir. İşte münhasır satış hakkı tanınan tek satıcılık sözleşmesi, hukukumuzda bayilik sözleşmesinin bir alt türü olarak nitelendirilir. Zaten 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'un genel gerekçesinde sektörde sıkça uygulanan bu

⁷⁰Topçuoğlu, s. 50.

⁷¹ TDK Güncel Türkçe Sözlük, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5309f38dec7035.58974895, e. t. 23.02.2014.

⁷² TDK Güncel Türkçe Sözlük, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5309f341e711e4.95876722, e. t. 23.02.2014.

⁷³ Yargıtay kararlarında distribütörlük ile bayilik sözleşmesi aynı anlamda kullanıldığı hakkında bakınız; Yargıtay 19. HD, E. 2004/9634; K. 2005/4463; T. 21.4.2005, (KBİBB,4054/m. 4-5); Yargıtay 11. HD, E. 2002/553; K. 2002/753; T. 1.2.2002, (KBİBB, KHK-556/m. 21) ; Yargıtay 11. HD, E. 2011/13478; K. 2012/16860; T. 30.10.2012, (KBİBB, 1086/m. 283, 284, 286, 370).

⁷⁴İşgüzar, s. 4; bayilik sözleşmeyi yerine sözleşmeyle bağlı satıcılık kavramını kullanmıştır. Genç, Yasemin; Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri, Ankara, 2001, s. 150 vd.; Bayilik sözleşmesi ile aynı anlama gelecek şekilde distribütörlük sözleşmesi kavramını kullanmıştır.

⁷⁵ Yargıtay HGK, E. 2001/19-526; K. 2001/572; T. 4.7.2001 kararında "Dava konusu uyuşmazlık, taraflar arasında düzenlenen 2.1.1992 tarihli ve 10 yıl süreli bayilik (tek satıcılık) sözleşmesinin davalı tarafça feshedilmiş olmasından kaynaklanmıştır. Feshin haklı olup olmadığının saptanması, uyuşmazlığın çözüm noktasını oluşturmaktadır"; (KBİBB, 818/m. 20,96). Başka kararlar için bkz. Yargıtay 19. HD, E. 2001/2685; K. 2001/6382; T. 11.10.2001; Yargıtay 19. HD, E. 2007/6993; K. 2008/1785; T. 28.2.2008; (KBİBB, KHK-556/m. 71).

kavramların tanımlanmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Ancak söz konusu kanunda bu konuyla ilgili olarak sadece özel yetkili işletme (franchising), mağaza markalı ürün, bayi işletme kavramları tanımlanmıştır.

Alman Hukuku'nda temsilci (Vertreter), kendi adına ve hesabına hareket eden perakendeci (Einzelhandel), genel satış temsilcisi (Generalvertreter) gibi kavramlar bayilik sözleşmesi ile aynı anlama gelecek şekilde uygulamada ve doktrinde kullanılmaktadır⁷⁶.

1.2.3 Tanım

Yukarda belirtildiği gibi, bayilik sözleşmesi Türk Hukukunda unsurları ile birlikte tam olarak düzenlenmemiştir. Bundan dolayı tanım, doktrin ve yargı kararlarına bırakılmıştır. Hukukî açıdan bağımsız bir tacir olan bayi, kendi adına ve kendi hesabına bir başka girişimcinin mallarını sürekli bir sözleşme çerçevesinde satan kimsedir.

Dağıtım sözleşmeleri, hemen hemen hiçbir Avrupa ülkesinin iç hukukta düzenleme yapmadığı sözleşmelerdendir⁷⁷. Sadece Belçika, dağıtım anlaşmalarını düzenleyen bir kanunu yürürlüğe koymuştur⁷⁸. Fransız Hukuku'nda bu tip anlaşmaları düzenlemeye yönelik birçok yasal girişim olmuştur. Ancak bu alanda bir türlü düzenleme yapılamamıştır⁷⁹. Konuyla ilgili neredeyse hiç özel düzenlemenin bulunmaması, bu tür sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü açısından mahkemelerin olağandışı görevler üstlenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Alman Federal Mahkemesi 21.10.1970 tarihli kararında bayiliği, “*bayilik sözleşmesinden, bayinin, belirli süreli çerçeve niteliğindeki sözleşme ile diğer tarafın mallarını kendi adına ve hesabına sattığı ve üreticinin satış organizasyonuna dâhil olduğu sözleşme anlaşılmaktadır*” şeklinde tanımlamıştır⁸⁰.

Doktrinde Ulmer tarafından bayilik sözleşmesinin çok ayrıntılı tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre, “*bayi, kendi iş yerinde üreticinin tanınmış markalı mallarını üreticinin dağıtım*

⁷⁶Herbert, Stumpf / Lösch, Echard; Der Vertragshändlervertrag und EWG--Kartellrecht, Frankfurt Am Main, 1973, s. 9; Maier/ Meyer-Marsilius, s. 4-5.

⁷⁷Almanya, Fransa, İngiltere, İsviçre ve İtalya’da düzenleme olmadığına dair ayrıntılı bilgi için bkz. [Puelinckx/Tielemans](#), s. 461-493; 2008’de yayınlanan DCFR’de (Draft Common Frame of Reference- Ortak Temel İlkelerle İlişkin Taslak) dağıtım sözleşmesi bir sözleşme olarak tanımlanmış olup “bu sözleşme altında taraflardan biri olan tedarikçi, diğer tarafa ürün tedarik etmeyi kabul eder, bayi ise sürekli olarak ürünleri satın alır veya alıp ve ödemeyi kabul eder ve kendi adına ve hesabına başkalarına temin eder” şeklinde düzenlemiştir; Book IV, Chapter 5, Section I, Model Rule 101.

⁷⁸Belirsiz Süreli Münhasır Dağıtım (Tek Satıcılık) Anlaşmalarının Tek Taraflı Feshine İlişkin Kanun, 27.07.1961 (13.04.1971 tarihli kanun ile değiştirilmiştir).

⁷⁹Fransa’da dağıtım anlaşmalarını ele almak için bir çok kanun teklifi meclise sunulmuştur. 1956 Daladier-Bakır Teklifi, 1957 Lochèvre Teklifi, 1973 Glon COUSTE Teklifi ve 1974Turco Teklifi. Ancak bu taslakların hiçbiri kanunlaşmamıştır; [Puelinckx/Tielemans](#), s. 454.

⁸⁰BB 1970 s. 1458=DB 1970 s. 2313; Söz konusu kararda “Kendi adına ve hesabına hareket eden perakendeci (Eigenhändlervertrag) ve bayi (Vertragshändler) aynı anlamda kullanılmıştır.

ağına dâhil olacak şekilde üretici veya yetkilendirilmiş tali bayi ile arasındaki sözleşme kapsamında kendi adına ve hesabına malların pazarlanması ve sürümün arttırılmasını sürekli olarak üstlenen, ticarî faaliyetin risklerini ve işlevini buna göre düzenleyen ve satış işlemlerinde üreticinin firmanın markası yanında kendi markasını da kullanan tacirdir”⁸¹.

Bayi, sözleşme süresince çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesine dayanarak kendi adına ve hesabına satış yapmak ve üreticinin mallarını pazarlamaya devam etme yükümlükleri oybirliği ile kabul edilmektedir. Bunlara ek olarak; girişimcinin menfaatlerini koruma, üreticinin satış organizasyonunda yer alma, belirli bir coğrafyada (münhasır bir bölgede) satış yapma, stok yapma, riskleri üstlenme, bayilerle bütünleşme yükümlülükleri de sayılabilir.

Kanaatimizce, yukarıdaki bilgileri de dikkate alarak bayilik sözleşmesini, çerçeve niteliğindeki bir sözleşmeye dayanarak, sözleşme süresince bayiye başkasının mallarını kendi adına ve hesabına satma yetkisi sağlayan sürekli nitelikte bir sözleşme olarak tanımlayabiliriz. Bayi, satıcının satış organizasyonuna veya sağlayıcının dağıtım ağına dâhil olarak onların menfaatlerini korumakla yükümlüdür. Genellikle bayi kendi risklerini üstlenir ve kendi adına çalışır. Onun kâr elde etmesi malların satış fiyatı ile satın alma fiyatı arasındaki farktan ibarettir.

Hukukî açıdan bağımsız ancak daha önce de ifa edildiği üzere, ekonomik açıdan neredeyse tam bağımlılık içinde olan bayinin, bağımsızlığı ve bağımlılığı arasındaki bu tutarsızlık, söz konusu alanda hiçbir hukukî düzenlemenin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum dikkate alındığında, bayiler için sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar sebebiyle mahkemelere başvurmaktan başka çare bulunmamaktadır⁸².

1.3 Bayilik Sözleşmesinin Unsurları

1.3.1 Genel Olarak

Bayilik sözleşmesi, bayinin çerçeve sözleşme gereğince, belirli bir süre zarfında sürekli olarak kendi adına ve hesabına satış yaptığı, aynı zamanda üreticinin satış organizasyonuna dâhil olduğu ve satım konusu malların sürümünü artırıcı faaliyetlerde bulunduğu sözleşmedir. Bu tanıma göre bayilik sözleşmesinin unsurları; 1) çerçeve sözleşme niteliğinde olması, 2) sürekli borç doğuran sözleşme olması, 3) kendi adına ve hesabına hareket etmesi, 4) üreticinin dağıtım ağına dahil olması, 5) satışı ve sürümü arttırma faaliyetinde bulunmasıdır.

⁸¹Ulmer, s. 206.

⁸²Puelinckx/Tielemans, s. 455.

Bu unsurlar içerisinde, bayiye, belirli bir bölgede “münhasır (tek) satış hakkı” tanınması bulunmamaktadır. Çünkü bu özellik, bayilik sözleşmesinin özel bir türü olarak kabul edilen tek satıcılık sözleşmesinin unsuru niteliğindedir. Dolayısıyla bayilik sözleşmesinin unsurları incelenirken “münhasır satış hakkı” veya “belli bir bölge için satış hakkı” incelenmemiştir. Bu konuya münhasır dağıtım anlaşmaları kısmında tek satıcılık sözleşmesinden bahsedilirken değinilmiştir⁸³.

1.3.2 Çerçeve Sözleşme Niteliği Olması

Bayi ile üretici arasındaki ilişki, iki aşamalı sözleşme ile inşa edilmiştir. Bayilik sözleşmesi, taraflar arasında yapılacak münferit satın alma sözleşmeleri ile tamamlanmış bir çerçeve sözleşme olarak karşımıza çıkar⁸⁴. Bu münferit satın alma işlemlerinin bayilik sözleşmesi ile düzenlenmesi pek mümkün değildir⁸⁵.

Çerçeve sözleşme (Rahmenvertrag), tarafların aralarındaki sürekli ilişkiyi inşa eden ve ileride yapılacak olan münferit sözleşmelere ilişkin hükümler içeren sözleşmedir⁸⁶. Çerçeve sözleşme ile birlikte taraflar aynı zamanda münferit sözleşme yapma yükümlülüğü altına girdiklerini de kabul ederler.

Her satın alma işleminde, ürün sayısı, ürünün yapısı, niteliği ve somut detaylar çerçeve sözleşme ile değil, münferit satın alma sözleşmeleri ile düzenlenmektedir. Bir bayilik sözleşmesini çerçeve sözleşme olarak değerlendirmek için sözleşmenin muhtevasına bakmak gerekir. Çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesinde, sözleşme konusu ürünlerin belirlenmesi, satış için belirlenen bir bölge var ise bu bölgenin tanımı, dağıtım ile ilgili hükümler (varsa münhasır pazarlama hakları), bayinin hak ve yükümlülükleri ve bunların kapsamı, asgari alım yükümlülükleri gibi taraflar için önemli noktalar belirlenir. Ayrıca stoklama kuralları, numuneler, indirimler, ürün için belirlenen muhtemel fiyatlar, sözleşme ürünleri ve bunların bayiye temin yolları, garanti hükümleri, müşteri hizmetleri, yedek parça alımına ilişkin

⁸³ Bkz. 1.1.2.

⁸⁴ Hoffbauer, Christiane; Der Rahmenvertrag in der Lieferbeziehung, Logos Verlag, Berlin 2010, s. 39; Stober, Rolf; Deutsches und Internationales Wirtschaftsrecht, Kohlhammer, Stuttgart 2007, s. 112; Martinek, N. 35.

⁸⁵ “Çerçeve sözleşmelere konu edilen ilişkiler, genellikle iki alt başlıkta incelenebilir. Çerçeve sözleşme ile ilk olarak karşılıklı edim değişimini konu alan ilişkilerin genel esasları düzenlenebilir ki; bu grupta lisans ve yatırım sözleşmeleri gibi sözleşmeler yer alır. İkinci olarak ise, çerçeve sözleşme ile ortak proje hükümleri düzenlenir. Bu grubun örneklerini ise bayilik sözleşmesi, anahtar teslim sözleşmesi ve menajerlik sözleşmesi oluşturur”; Doğramacı, Şen Hayriye; Çerçeve Sözleşmeler, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir 2010, s. 93.

⁸⁶ “Çerçeve sözleşme kavramı ile genel işlem şartları arasında yakın ilişki bulunmakla beraber, bunlar farklı müesseselerdir. Genel işlem şartları, taraflardan birinin karşı akitle ileride yapacağı sözleşmelere yönelik olarak tek taraflı biçimde belirlediği bir özel norm demektir. Oysa çerçeve sözleşme şu haliyle bile tarafların ortak iradelerinin ürünü olarak bir “sözleşme” niteliğindedir”; Barlas, Nami; Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, s. 811.

hükümler, tarafların sorumlulukları ve sorumlulukların sınırlandırılması, sözleşme süresi, fesih koşulları ve feshin sonuçları, münferit satın alma sözleşmelerine ilişkin hususlar ve alım yöntemleri gibi unsurların da çerçeve sözleşmede yer aldığı görülmektedir⁸⁷. Bu hükümler çerçevesinde belirlenen bayilik sözleşmesi ile birlikte; artık tarafların münferit sözleşmelerde bu hususları tekrar düzenlemelerine gerek yoktur⁸⁸. Başka bir deyişle, bayilik sözleşmesi hükümleriyle taraflar bağlıdır. Söz konusu çerçeve anlaşma sonucunda, bu tür kuralların tespiti ile birlikte, bayi, girişimcinin satış organizasyonuna dâhil olur. Münferit satın alma sözleşmeleri (Einzelvertrag), çerçeve sözleşme kapsamında münferit teslimatların yürütülmesi ile sınırlıdır. Çerçeve sözleşme hükümleri daha çok taraflar arasındaki münferit satın alma sözleşmelerine ilişkin ortak hükümler içerirken; mal ve hizmetlerin ifasına ilişkin hususlar münferit satış sözleşmelerinin konusunu oluşturur⁸⁹.

Çerçeve sözleşmenin tarafları ile münferit sözleşmenin taraflarının aynı kişiler olmalarına gerek yoktur. Çerçeve sözleşmenin taraflarından birinin bu sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişi ile sözleşme yapması mümkündür⁹⁰.

Sağlayıcılar ve bayiler arasındaki münferit satın alma sözleşmeleri, bayilik sözleşmesi ile çerçevesi önceden belirlenmiş olmasına rağmen, hukukî olarak bağımsız sözleşmelerdendir⁹¹. Bayi, arz ilişkisinde çerçeve sözleşmeye dayanarak bu sözleşmenin hukukî müessesesi tarafından yönetilir. Bu sözleşmelerin her ikisinde de sözleşme şartlarında dağıtım (sağlama) ilişkisi düzenlenebilir⁹². Bu bağlamda, özellikle bayilik sözleşmesi ile ilgili olarak verilmiş kararlar doğrultusunda bazı tespitler yapılabilir. Bayilik sözleşmelerinin ağırlık noktası, satın alma münasebetleri ile ilgili münferit sözleşmeler değildir. Aynı zamanda bayi, üreticinin temsilcisidir. Bayi sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunur ve müşteri hizmetlerini, reklam ve diğer pazarlama aktivitelerini de yerine getirir⁹³. Çerçeve sözleşme ile bu çerçeve sözleşmeye dayanarak tasarlanan ek münferit satın alma sözleşmeleri, iki bağımsız hukukî durum olarak değerlendirilmeli ve bunlar için uygulanacak hükümler ayrı ayrı

⁸⁷Samiloglu Riegerman, Pinar; *Türkisches und Deutsches Vertragshändlerrecht im Rechtsvergleich, Internationaler Verlag Der Wissenschaften*, Frankfurt 2014, s. 4; DemirGökyayla, s. 45.

⁸⁸Barlas, s. 814; Belen, s. 45; Eren, Borçlar, s. 196.

⁸⁹DoğramacıŞen, s. 32.

⁹⁰Barlas, s. 813; Belen, s. 48; “Bayilik sözleşmesinde kural olarak çerçeve sözleşmenin ve münferit sözleşmelerin tarafları aynı olsa da, uygulamada bayiin üçüncü kişilerle yaptığı sözleşmelere de münferit satım sözleşmesi denildiğine rastlanmaktadır. Ancak biz çalışmamızda münferit sözleşmenin taraflarını çerçeve sözleşme de olduğu gibi üretici ve bayi olarak kabul ediyoruz”, Şenol, s. 20.

⁹¹Hoffbauer, s. 58; Bayilik sözleşmesi gibi sürekli nitelikteki çerçeve sözleşmenin yanında ani edimli satın alma sözleşmesinin bulunması halinde bu iki sözleşme şekil ve işlev bakımından birbirinden bağımsız olmakla beraber amaç bakımından birliktelik söz konusudur. Bkz. Von Der Crone, Hans Caspar; *Rahmenverträge*, Zürich 1993, s. 245.

⁹²Stober, s. 113;Samiloglu Riegerman, s. 5.

⁹³Stober, s. 133;Samiloglu Riegerman, s. 5.

belirlenmelidir⁹⁴. Çerçeve sözleşme sonucunda oluşan sürekli ilişkinin baskınlığı ve bayi üzerinde girişimcinin sürekli etkisi göz önünde bulundurulduğunda, bayilik sözleşmesinin işgörme sözleşmesi niteliğinde olduğu belirtilmiştir⁹⁵. Çerçeve sözleşmeler taraflar arasındaki sözleşmenin sürekliliğini tesis etme amacına yöneliktir⁹⁶. Bunun haricinde bayilik sözleşmesini, alım unsurları ve acenteye benzer unsurları ile birlikte karma sözleşme olarak nitelendirenler de vardır⁹⁷.

1.3.3 Sürekli Borç Doğuran Sözleşme Olması

Bayilik sözleşmesi, kolaylıkla sürekli sözleşme olarak nitelendirilebilir. Çünkü çerçeve sözleşme niteliğine sahip olan bayilik sözleşmesi ile birlikte bayi ve dağıtıcı arasında sürekli bir ilişki doğuran genel hükümler kararlaştırılır. Bayilik sözleşmesinde, bayinin başka bir girişimcinin ürünlerini satışının "sürekli" olması gerekir. Sürekli kavramından anlaşılması gereken sözleşmenin "her zaman" geçerli olacağı veya "süresiz" olduğu anlaşılmalıdır. Bayilik sözleşmesi çerçevesinde tarafların yükümlükleri sözleşme uyarınca devam etmekte ve taraflar sürekli olarak -sözleşme süresince- edimlerini ifa etmekle yükümlüdürler. Bu sebeple bayilik sözleşmesinde tarafların edimleri sadece tek bir ifa ile sona ermez. Tarafların hak ve yükümlülüklerini sürekli olarak yerine getirmeleri gerekmektedir. Bayilik sözleşmesinin uzun süreli olarak devam etmesinden dolayı taraflar arasında karşılıklı güven ilişkisi oluşur.

Sürekli borç yükleyen sözleşmelerin tespitinde kural olarak sözleşmenin aslî edim yükümlüğünün niteliği ayırt edicidir. Bu sebeple bir sözleşmenin aslî edim yükümlüğünün anî edimli olması halinde, yan edim yükümlüklerinin veya yan yükümlülüklerin sürekli nitelikte olmaları, o sözleşmeyi sürekli hale getirmez. Ancak bayilik sözleşmesinin süreklilik niteliği taşımasının sebebi, ilişkinin aslî edim yükümlülüğünün niteliğinden daha çok fonksiyonel bir zorunluluk olmasının sonucudur. Bayilik sözleşmesindeki tarafların amaçlarının geçici nitelik taşıması, bu sözleşmenin süreklilik niteliği için yeterlidir⁹⁸. Sözleşme konusu malların pazarlanması veya bayinin sürümü artırma çabaları sürekli bir faaliyet sonucunda gerçekleşir.

Sürekli ilişki, çerçeve sözleşmelerin özelliğinden kaynaklanır. Çerçeve niteliğini haiz olan bayilik sözleşmesi ile sürekli ilişkiye dair genel esaslar belirlenir. Bayilik sözleşmesi ile bayilik ilişkisine dair belirlenen genel esaslar, münferit (ferdî) satın alma sözleşmeleri için bağlayıcı niteliktedir. Bu anlamda, bayinin yaptığı her bir münferit satın alma sözleşmesi ile

⁹⁴DemirGökyayla, s. 45.

⁹⁵Schmidt, s. 759; İşgüzar, s. 36.

⁹⁶Barlas, s. 810.

⁹⁷Schmidt, Karsten; Handelsrecht, 5. Aufl., Köln, München u.a. 1999, s. 759; İşgüzar, s. 36; DemirGökyayla, s. 51.

⁹⁸Ulmer, s. 252.

birlikte bayilik sözleşmesinin tekrar varlık kazanır olması; sürekli nitelik taşıdığına göstergesidir. Bayilik sözleşmesinin sürekli borç doğuran sözleşme niteliği taşımasının sonucu olarak taraflar arasındaki ilişkinin karşılıklı güvene dayanması gerekir⁹⁹.

Bayilik sözleşmesinin sürekli nitelik taşıması, sürekli sözleşmelere uygulanacak ilkelerin bayilik sözleşmesine de uygulanması sonucunu doğurur¹⁰⁰. Özellikle sürekli borç doğuran sözleşmelerin sona ermesine ilişkin hükümlerin uygulanması bayilik sözleşmesi açısından önemlidir. Sürekli edimli borç ilişkilerinde fesih, geleceğe etkili (ex nunc) olacak sonuçlar doğurur.

1.3.4 Kendi Adına ve Hesabına Hareket Etmesi

Bayi, bayilik sözleşmesi çerçevesinde girişimcinin ürünlerini kendi adına ve hesabına satar. Bu sözleşmede bayi, girişimciden satım konusu ürünleri aldıktan sonra bu ürünleri üçüncü kişilere satar. Bu unsur bayiyi, benzer sözleşmeler olan acente ve komisyoncudan ayırır¹⁰¹. Kendi adına ve hesabına hareket eden bayi, malların rizikosunu (hasarını) da kendisi üstlenir. Bu özellik, bayinin, üreticiden veya sağlayıcıdan malları satın aldığı ve malların mülkiyetinin kendi üzerine geçtiğinin göstergesidir. Çünkü acentelik sözleşmesinin aksine, üretici ile bayi arasında doğrudan bir satış sözleşmesi söz konusudur¹⁰². Bayinin kârı, alım-satım sözleşmesindeki fiyat farkından kaynaklanır. Masrafların ödenmesine ilişkin talep, kendi adına ve hesabına kavramı ile uyumsuz¹⁰³. Bayi masraflarını alış ve satış fiyatları arasındaki farktan karşılar¹⁰⁴.

⁹⁹ “Çerçeve sözleşme ile taraflar arasında kurulan sürekli nitelikteki borç ilişkisi, bu niteliği dolayısıyla tarafların bu işlemde beklediği hukuki istikrar, esneklik ve güvenilirlik ihtiyacının gerçekleşmesini sağlar. Gerçekten de tüm sürekli borç ilişkilerinde tarafların beklentisi bu hukuki ilişkinin en azından bir süre devam edeceği yönündedir. Hukuki istikrar ortamı, taraflarca ekonomik durumun gelecekte planlanması imkanını sağlar. Bunun yanında çerçeve sözleşmede de tüm sürekli borç ilişkilerinde olduğu gibi taraflar arasındaki güven ilişkisi ani edimli borç ilişkilerine oranla daha yoğundur. Taraflar sözleşmede ararlarındaki güven ilişkisini garanti eden hükümlere yer verirler. Çerçeve sözleşmeler içerisinde tarafların aydınlatma ve bilgilendirme yükümlerinin, sadakat yükümlerinin ve koruma yükümlerinin ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesine sıklıkla rastlanılır. Sürekli borç ilişkilerinde gelecekte gerçekleşecek risk ve belirsizlik faktörlerine karşı esneklik sağlayacak hükümlere yer verilir. Sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasını sağlayan bu hükümler, sözleşmenin değişen koşullarla devamını veya sözleşme ilişkisinin devamı beklenemiyorsa sözleşmenin sona erdirilmesini gerektirir”; Doğramacı ŞEN, s. 44.

¹⁰⁰ “..sürekli borç ilişkilerinin uygulanmasının, acente hukukunun ya da yasaca düzenlenmiş diğer sözleşme tiplerine ilişkin kuralların kıyas yoluyla benzer bir şekilde uygulanmasını gereksiz kıldığı görüşü savunulmuştur”; İşgüzar, s. 68.

¹⁰¹ DemirGökyayla, s. 24; İşgüzar, s. 15; Topçuoğlu, s. 59; Şenol, s. 23. Günlük hayatta bayilik sözleşmesi adına altında acentelik sözleşmesi, acentelik adı altında düzenlenen sözleşmelerde ise bayilik ilişkisinin düzenlendiği sözleşmelerle karşılaşılmaktadır. Bu durumlarda sözleşmenin ne adla düzenlendiğinden çok sözleşmenin içeriğine bakılmalı ve ondan sonra sözleşmenin isimlendirilmesi gerekmektedir.

¹⁰² OLG Düsseldorf, T. 14.10.2012; Az. I-16 U 77/11 “bayi, sürekli sözleşme altında mal satın alır ve kendi adına ve hesabına satar. Buna karşılık, acente (HGB § 84) farklı ticari işlemleri temin etmek veya onun adına sonuçlandırmak amacıyla yetkili bağımsız bir tacir olarak sürdürmektedir”.

¹⁰³ Samiloğlu Riegermann, s. 6.

¹⁰⁴ Ulmer, s. 415; DemirGökyayla, s. 26.

Bayinin kendi adına ve hesabına işlem yapması sonucunda, üreticinin ürünlerini pazarlamak için malî bir yükümlülük altına girmesine gerek kalmaz. Bunun yerine bayi, üreticinin dağıtım ağına dâhil olur. Bu sayede, üretici tarafından istenilen amaç gerçekleşmiş olur.

Bayi günlük hayatta üreticinin markası ile piyasada faaliyette bulunduğu için müşteriler tarafından üreticinin temsilcisi olarak görülmektedir¹⁰⁵. Ancak bayi ile üretici arasında bir temsil ilişkisi yoktur. Bununla birlikte, bayiye üreticiyi temsil etme yetkisinin verilebileceği doktrinde kabul edilmektedir¹⁰⁶. Kendi adına ve hesabına faaliyette bulunan bayinin, üreticiyi temsil yetkisi bulunmadığı gibi, onun adına işlem de yapamaz. Çünkü bayi bağımsız tacirdir. Bu sebeple bayi üreticinin çalışanı da değildir. Bayi, çalışma şartlarını, elemanlarını, örgüt şemasını kendisi belirlemektedir.

1.3.5 Dağıtım Ağına Dâhil Olması

Bayinin kendi adına ve hesabına hareket ettiği ve bağımsız tacir niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Bayi bağımsız tacir niteliğini kaybetmeksizin üreticinin dağıtım ağına dâhil olmaktadır. Böylelikle üretici ve bayi arasında sıkı bir ilişki kurulmuş olur. Bu ilişkinin kurulması, üreticinin pazarlama politikalarının, mal üreticiden bayiye ulaşıncaya kadar tüm dağıtım kademeleri düşünüldüğünde oldukça önemlidir¹⁰⁷. Dağıtım ağına dahil olması ile birlikte bayinin üretici ile ekonomik olarak bütünleşmesi de sağlanmış olmaktadır. Dağıtıcı bu ağ sayesinde, dağıtım ve satış maliyetlerine katılmadığı gibi rizikoyu da bayi üstlenir¹⁰⁸. Bu sebeple, sözleşmede kararlaştırılmasına gerek olmaksızın sözleşmenin amaçlarından dağıtım ağına dâhil olma sonucu kendiliğinden ortaya çıkar¹⁰⁹.

Bayinin üreticinin dağıtım ağı ile ilişkisi, bayi ile üretici arasındaki ilişkinin yoğunluğuna göre ikiye ayrılmaktadır. Buna göre bayi ile üretici arasındaki ilişki yoğun ise, geniş anlamda bayilik sözleşmesi; bu ilişki kısmî nitelikte ise dar anlamda bayilik sözleşmesinden bahsedilir¹¹⁰. Bayi ile üretici arasındaki ilişkinin yoğunluğunun sonuçlarından biri de bu sözleşme türüne acente hükümlerinin kıyasla uygulanması sonucunu doğuracak olmasıdır¹¹¹. Ancak üretici ile bayi arasındaki ilişki, ister dar anlamda ister geniş anlamda olsun bayi her zaman için bağımsız tacirdir. Aksi takdirde, bayinin üretici ile ilişkisi, bayiye

¹⁰⁵Ulmer, s. 183; İşgüzar, s. 16.

¹⁰⁶“Böyle bir temsil yetkisi yazılı ve sınırlı verilmelidir. Aksi takdirde, bayinin hangi işlemleri bayi, hangilerini acente sıfatıyla yaptığının belirlenmesinde ve bu işlemlerden doğacak talepleri yerine getirmede zorluklarla karşılaşılacaktır”; Şenol, dn. 80.

¹⁰⁷DemirGökyayla, s. 25; Şenol, s. 24.

¹⁰⁸Genç, s. 153.

¹⁰⁹Ulmer, s. 249.

¹¹⁰Şenol, s. 24.

¹¹¹DemirGökyayla, s. 25.

kendi adına ve hesabına hareket edemez hale getirirse; artık bayilik sözleşmesi söz konusu olmaz¹¹².

Bir görüşe göre, bayilik sözleşmesinin alt türü olarak kabul edilen tek satıcılık sözleşmesi için dağıtım ilişkisine dâhil olma unsurunun gerekli olmadığı ve dağıtım ağına dâhil olanın ise tek satıcı değil (belirli bir bölge içermeyen) bayi olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür¹¹³. Kanaatimizce, bu görüşe göre katılmak mümkün değildir. Çünkü dağıtım ağına dâhil olmanın münhasır bölge tayin edilmesi ile alakası yoktur. Çünkü hem bayi, hem de tek satıcı üreticinin dağıtım ağına dâhil olur ve markası altında satış yaptığı üretici ile belli bir oranda bütünleşir.

1.3.6 Satışı ve Sürümü Artırma Faaliyetinde Bulunma

Bayilik sözleşmesini diğer alıcı-satıcı ilişkilerinden ayırt eden unsur, sözleşmenin sürekliliğinin yanı sıra, özellikle bayinin üreticiye olan sürümü artırma ve satışı artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük bayilik sözleşmesinin tabii yapısı gereği olduğundan ayrıca tarafların açıkça kararlaştırılmalarına gerek yoktur¹¹⁴. Sözleşmeler düzenlenirken satışı artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüğü kararlaştırılmamış olsa bile, asgarî alım yükümlülüğünün kararlaştırılması yeterlidir¹¹⁵. Çünkü bu sayede üretici bayiden satışı kararlaştırılan miktara çıkarmasını talep edebilir ve satıcı da bu miktara ulaşmak için gerekli faaliyetlerde bulunur. Söz konusu faaliyetler bayilik sözleşmesi açısından aslî edim yükümlülüğü niteliğindedir¹¹⁶. Bu yükümlülük üretici ve bayinin her ikisinin de menfaatine uygundur. Çünkü söz konusu yükümlülük ile birlikte üreticinin daha fazla malı satılır. Ayrıca bayinin gelirinin satılan mal ile alınan mal arasındaki farktan ibaret olması sebebiyle, muhtemel fazla satış, bayinin de menfaatindedir. Bunun için bayi, üreticinin mallarına ve markasına olan güveni artırmalı ve bunun için gerekli olan piyasa araştırmalarını, reklamları vs. yaptırmalıdır¹¹⁷.

¹¹²Şenol, s. 24.

¹¹³Meyer, Christian Alexander; Der Alleinvertrieb, Typus, Vertragsrechtliche Probleme und Qualifikation im IPR, St. Galen 1990, s. 119.

¹¹⁴Samiloglu-Riegermann, s. 6.

¹¹⁵DemirGökyayla, s. 28; Samiloglu-Riegermann, s. 6.

¹¹⁶Martinek, s. 32.

¹¹⁷DemirGökyayla, s. 29; Topçuoğlu, s. 60; Şenol, s. 26; “ tek satıcı, sözleşme konusu malların sürümünü artırma faaliyetinde bulunurken kendisinden basiretli bir tacirin göstermesi gereken özenle hareket etmesi beklenir” ; İşgüzar, s. 19; şüphesiz bu bayilik sözleşmesi için de geçerlidir.

Satışı ve sürümü artırma yükümlülüğü, isimli sözleşmelerde yer alan unsurlardan değildir. Bu yükümlülük sebebiyle, bayilik sözleşmesinin işgörme sözleşmesi niteliğinde olduğunu kabul eden görüşler bulunmaktadır¹¹⁸.

Kanaatimizce, bayilik sözleşmesinin her ne kadar işgörme özelliği kabul edilse bile, bu sözleşmenin diğer işgörme sözleşmelerinden farklı ve ayırt edici özellikleri vardır. Mesela, bayi bir çerçeve sözleşme uyarınca, dağıtıcının ürünlerini kendi adına ve hesabına satar. Bu sebeple, bayinin sadece satışı ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunuyor olmasından dolayı, bayiliği diğer işgörme sözleşmeleri ile aynı şekilde kategorize etmek pek uygun değildir. Bunun yerine, bayilik sözleşmesini bir dağıtım sözleşmesi olarak kabul etmek ve bu dağıtım sözleşmelerine ilişkin hükümleri bayilik sözleşmesine de uygulamak daha uygun bir çözüm olur.

1.4 Bayilik Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerden Farkı

Bayilik sözleşmesi, Türk Hukukunda unsurları ile birlikte tanımlanmadığı için kendisine benzer sözleşmelerle karıştırılmaktadır. Bunun haricinde bayilik sözleşmesinin içeriğine ilişkin düzenleme bulunmadığından, benzer sözleşmelere ilişkin hükümler bayilik sözleşmesine de kıyas yoluyla uygulanır. İşte bu sebeplerle, uygulamada ve yargı kararlarında kendisine benzeyen sözleşmelerle oldukça sık bir şekilde karıştırılan bayilik sözleşmesini, benzerlerinden ayırt etmek gerekir.

1.4.1 Satış Sözleşmesinden Farkları

Satış sözleşmesi TBK. m. 207’de tanımlanmıştır. Bu tanıma göre satış sözleşmesi, satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşmedir. Bu tanım, satış sözleşmesinin unsurlarını tam olarak içermektedir.

Bayilik sözleşmesi, satış sözleşmesinden farklıdır. Çünkü bayilik sözleşmesinde, taraflar çerçeve niteliğindeki bu sözleşmeye dayanarak münferit satış işlemleri yapar. Münferit satın alma işlemleri ile bayi, üreticiden belirli aralıklarla sözleşme konusu malları satın alır. Bu münferit satım sözleşmeleri açısından bakıldığında bayilik sözleşmesi ile satış sözleşmesinin benzediği iddia edilebilir¹¹⁹. Ancak bayilik sözleşmeleri, unsurları açısından

¹¹⁸Schmidt, s. 759; Martinek, s. 32; İşgüzar, s. 36; “sürümü artıcı faaliyetlerde bulunma unsurunun vekâlet unsuru olup olmadığı tartışılabilir. Ancak bayi bu faaliyetlerde bulunurken de kendi adına ve hesabına hareket ettiğinden, kanaatimizce bu unsur işgörme unsuru olarak değerlendirilmelidir”; Şenol, s. 26.

¹¹⁹“Yargıtay 11. HD, E. 75/4099; K. 1976/47; T. 09.01.1976 sayılı kararı ile onanan, İstanbul 2. Asliye Ticaret Mahkemesi’nin 06.06.1975 tarih ve 74/156 E., 74/300 K. sayılı kararı ile, Prof. Selahattin Sulhi Tekinay’ın hukuki mütalaasına da uygun olarak, münhasır distribütörlük sözleşmesi, “davacının imal edeceği

incelendiğinde, daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bayilik sözleşmesi sürekli edimli borç ilişkisi doğururken; satış sözleşmesi anî edimlidir. Bunun dışında bayilik sözleşmesinde var olan üreticinin dağıtım ağına dâhil olma, sürümü ve satışı artırıcı faaliyetlerde bulunma ve üreticinin bayiye desteklemesi gibi unsurlara satış sözleşmesinde rastlanmaz¹²⁰.

Bayilik sözleşmesine dayanarak yapılan münferit satış sözleşmelerine şüphesiz ki satış sözleşmesinde satıcının ve alıcının temerrüdüne ilişkin hükümler ve ayıba karşı sorumluluk hükümleri uygulanır. Ayrıca mahiyetine uygun düştüğü ölçüde kanunun satış sözleşmesi ile ilgili hükümleri (TBK. m. 207-281) bayilik sözleşmesine de uygulanır. Ancak bayilik sözleşmesinin sürekli nitelikli edimler ihtiva etmesi sebebiyle, satım sözleşmesinin sona ermesine ilişkin hükümler bayilik sözleşmesine uygulanamaz. Çünkü satış sözleşmesi geçmişe etkili dönme ile sona ererken, bayilik sözleşmesinde geleceğe etkili fesih söz konusudur¹²¹.

Bayilik sözleşmesi ile satış sözleşmesi, ifadan beklenen menfaat bakımından da birbirinden ayrılır. Gerçekten de, satış sözleşmesinden beklenen menfaat, satılanın mülkiyetinin ve zilyetliğinin alıcıya devredilmesi ile birlikte gerçekleşirken; bayilik sözleşmesinde malın bayiye teslimi, bu sözleşmeden beklenen menfaatlerden sadece ilkidir¹²². Bayilik sözleşmesinde, bayinin malları satın alması haricinde üreticinin mallarının satışını artırma ve bunun için faaliyetlerde bulunma yükümlülüğü de söz konusudur.

Bayilik sözleşmesini, satış sözleşmesinin bir türü olan ard arda teslimli satış sözleşmesi ile de karıştırmamak gerekir. Ard arda teslimli satım sözleşmesini diğer satış sözleşmelerinden ayıran özellik, satıcının satılanı bir defada değil belirli aralıklarla teslim etmesidir. Ard arda teslimli satım sözleşmesi, satıcının satılan şeyi ard arda teslim ettiği, alıcının da buna karşılık sözleşme bedelini tek bir defada veya satıcının teslimlerine uygun olarak ard arda ifayı kararlaştırdığı satım sözleşmesi türüdür¹²³.

Bayilik sözleşmesi ile ard arda teslimli satış sözleşmesi arasındaki farklardan ilki, bayilik sözleşmesinde münferit sözleşmelerin her biri ayrı ayrı sözleşme niteliğinde iken; ard arda teslimli satış sözleşmesinde tek bir satış sözleşmesinin varlığı kabul edilir¹²⁴. Bir diğer

radyatörlerin davalı tarafından toptan satın alınarak piyasaya arzını temin maksadıyla yapılmış bir nev'i menkul satımı anlaşması" olarak tanımlanmıştır"; bkz. İşgüzar, s. 22, 23.

¹²⁰ Alman İmparatorluk Mahkemesinin bayilik sözleşmesini ele aldığı, 1920 yılından önceki ilk dönem kararlarında, bu sözleşme satış sözleşmesi veya ön satış sözleşmesi olarak nitelendirilmiştir; bkz. Ulmer, s. 248.

¹²¹Emde, Raimon; Vertriebsrecht. Kommentierung Zu Articles 84 Bis 92c Hgb: Handelsvertreterrecht - Vertragshändlerrecht – Franchiserecht, De Gruyter Recht Kommentar, Berlin 2009, s. 527; Ulmer, s. 261; Meyer, s. 242.

¹²²İşgüzar, s. 37.

¹²³Kuntalp, Erden; Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara 1968, s. 7.

¹²⁴Kuntalp, Ard Arda, s. 21.

fark ise, bayilik sözleşmesi her zaman için sürekli sözleşme niteliğinde iken; ard arda teslimli satış sözleşmesinin sürekli edimli sözleşme niteliğinde olduğu her zaman için kabul edilmemektedir¹²⁵. Gerçekten de doktrinde ard arda teslimli satış sözleşmesinin dönemli edimli borç doğuran sözleşme niteliğinde olduğunu ileri süren görüşler bulunmaktadır¹²⁶. Kanaatimizce, tarafların asli edim borcu niteliğindeki edimlerini kısım kısım ifa etmeleri dönemli edim niteliğini gösterir.

Akaryakıt sektöründe 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu öncesinde bulunan ve Taslak ile tekrar getirilmeye çalışılan bağımsız bayilik müessesesinde, dağıtıcı ile bağımsız bayi olarak adlandırılan kimse arasında bayilik sözleşmesi yoktur. Bağımsız perakendeci niteliğindeki bu kimse, dağıtıcının dağıtım ağına dâhil olmaksızın münferit akaryakıt satın alır. Bu durumda, bağımsız perakendeci ile dağıtıcı arasındaki bayilik sözleşmesi olmaksızın sadece satış sözleşmesi vardır. Ayrıca bağımsız perakendeci ile dağıtıcı arasındaki tek bir satış sözleşmesi ile akaryakıtın bağımsız perakendeciye belirli vadelerle teslim edilmesinin –yani ard arda teslimli satış şeklinde- kararlaştırılması mümkündür.

1.4.2 Acentelik Sözleşmesinden Farkları

Acente, kendi çalışma süresini, mesaisini ve şeklini kendisi belirleyen bağımsız tacir yardımcılarındandır. Acente, 6102 sayılı TTK. m. 102’de tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, *“ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse”* acentedir¹²⁷.

Uygulamada, acente ve bayilik sözleşmelerinin birbirleri ile karıştırıldığı gözlenir¹²⁸. Bunun sebebi, bayilik ile acentelik müesseselerinin dağıtım aşamalarındaki yerleri, ekonomik fonksiyonları, yaygın uygulanma oranları bakımından birbirlerine benzemeleridir. Bunların dışında her iki sözleşme de sürekli borç doğuran sözleşme niteliğindedir. Ayrıca bayi için

¹²⁵Seliçi, s. 13 vd.

¹²⁶Kuntalp, Ard Arda, s. 19.

¹²⁷ 6762 sayılı Ticaret Kanunu m. 116’da acente tanımlanmıştır. Buna tanıma göre, *“Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veyamüstaahdem gibi tabi bir sıfat olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veyabölge içinde dâimi bir surette ticari bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veyabunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir”*. Bu tanım, acentenin *“işletme adına”* değil *“tacir adına”* işlem yaptığı gerekçesi ile eleştirilmiştir. Bkz. Kayıhan, Şaban; Yeni TTK ve TBK Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, 4. baskı, Ankara 2011, s. 36. Ancak 6102 sayılı Kanunda bu tanım düzeltilmiştir.

Alman Hukukunda HGB. § 84. paragrafı vd. *“handelsvertreter”* olarak, İsviçre Hukukunda ise OR Art. 418/a vd. *“agenturvertag”* olarak düzenlenmiştir.

¹²⁸Poroy, Reha/Yasaman, Hamdi; Ticari İşletme Hukuku, 14. Bası, İstanbul 2012, s. 263; Kayıhan, s. 73; Kaya, Arslan; Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 1. Kitap Ticari İşletme, 7. Kısım Acentelik, İstanbul 2013, m. 102, p. 7.

belirtilen satışı artıcı faaliyetlerde bulunma ve sürümü artırma yükümlülüğü¹²⁹ acente için de söz konusudur.

Bayilik ile acentelik sözleşmesi arasında benzerlikler¹³⁰ bulunmakla beraber, şüphesiz önemli farklılıklar da vardır. Bu farklılardan ilki; acentelik, tanımdan da anlaşılacağı üzere, belirli bir bölge ve yer için tesis edilir iken; bayilik sözleşmesinde böyle bir durum mevcut değildir. Söz konusu tekel hakkı, bayilik sözleşmesinin unsuru değildir. Ancak tekel hakkı, bayilik sözleşmesinin alt türü olarak kabul edilen tek satıcılık sözleşmesinin bir unsurudur. TTK. m. 104'e göre, yazılı olarak kararlaştırılmak şartıyla aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde birden fazla acente tayin edilebilir.

Acente ve bayi arasındaki en önemli fark, ürünleri kimin adına ve hesabına pazarladıkları ve sattıkları konusudur. Buna göre acente, ürünlerin satışını ve pazarlamasını kendi adına ve tacir hesabına yaparken; bayi kendi adına ve hesabına bu faaliyetleri gerçekleştirir¹³¹. Bu nedenle, bayinin dağıtıcıyı temsil etme yetkisi yoktur ve bayi dağıtıcının hesabına faaliyetlerde bulunamaz. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, bayilik sözleşmesinin türü olan tek satıcılık ile acentelik sözleşmesini karşılaştıran kararında, *“tek satıcı, acenteden farklı olarak, işletme sahibi tarafından imal edilen malları kendinam ve hesabına satın alarak kendisine tanınan tekel bölgesi içerisinde, kendi nam ve hesabına satar. Bu anlamda tek satıcının yapımcıyı temsil etme hakkı ve yetkisi yoktur. Bir başka anlatımla tek satıcı yapımcının hesabına faaliyette bulunamaz”*¹³². Yargıtay 19. Hukuk Dairesi bu konuya ilişkin bir kararında *“belirli bir bölgede faaliyet gösterme, pazarlama, süreklilik, tekel hakkı bakımından acente sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi birbirine çok benzemektedir. Ne var ki tek satıcı, acenteden farklı olarak, işletme sahibi tarafından imal edilen malları kendi nam ve hesabına satın alarak kendisine tanınan tekel bölgesi içerisinde, kendi nam ve hesabına satar. Bu anlamda tek satıcının yapımcıyı temsil etme hakkı ve yetkisi yoktur. Bir başka anlatımla tek satıcı yapımcının hesabına faaliyette bulunamaz....P. A.Ş. tarafından davalı A. Ltd. Şti.ne kendilerine ait ürünleri satması için 30.6.2000 tarihine kadar tanınan "satış yetki belgesi" acentelik sözleşmesi olarak kabul edilemez”* ifadelerine yer vermiştir¹³³. Yüksek Mahkemenin bu kararına göre, bayiye veya münhasır bölge tayin edilmiş tek satıcıya satış yetkisi belgesi verilmesi kimin hesabına satış yapıldığının bir göstergesi değildir. Önemli olan

¹²⁹ Acentenin kanunda yapılan tanımında her ne kadar sürümü artırma yükümlülüğünden bahsedilmemiş olsa da doktrinde acente içinde bu yükümlülüğün varlığı kabul edilmektedir. Bkz. Arkan, s. 192. “Demek ki; kuramsal olarak acente de sürümü artırmak, satışları yükseltmek zorundadır. Ancak bu yükümlülük genel özen borcundan çıkan bir sonuçtur ve acentelik sözleşmesinin özelliğini oluşturmaz”; İlgüzar, s. 41.

¹³⁰ Doktrinde tek satıcılık sözleşmesi ile sözleşme yapma yetkisine sahip acentenin birbirine benzediğini ve bu sebeple karşılaştırılabileceği belirtilmiştir. Tandoğan, s. 35; İlgüzar, s. 38.

¹³¹ Meyer, s. 142; İlgüzar, s. 39; Emde, s. 163.

¹³² Yargıtay 11. HD; E. 2003/1710, K. 2003/10859 ve T. 03.11.2003; (KBİBB, 6762/m. 116,146).

¹³³ Yargıtay 19. HD, E. 2003/1710; K. 2003/10859; T. 3.11.2003; (KBİBB, 6762/m. 116,146).

taraflar arasındaki hukuki ilişkinin belirlenmesidir. Bu sebeple, bayinin dağıtıcıdan ürünleri tekrar satış amacıyla tedarik etmesi halinde, bu işlemlerden dolayı artık dağıtıcı değil, bayi sorumludur.

Acente bağımsız tacir yardımcısı niteliğindedir. Ancak bayi, tacir yardımcısı değil, aksine bağımsız bir tacirdir¹³⁴. Bu sebeple, acente ile sözleşmenin karşı tarafı arasındaki ilişki bayilik sözleşmesine göre şüphesiz ki daha sıkkıdır.

Acentenin kural olarak sözleşme yapma yetkisi yoktur. Ancak taraflar anlaşarak acentenin sözleşme yapabileceğini kararlaştırabilirler. Böyle bir durumda, acentenin imzaladığı sözleşme tacir adına ve hesabına yapılır. Bayi, ürünün alış ve satış fiyatı arasındaki farktan kâr elde ederken; acente alacağı ücreti tacirden tahsil eder. Bu sebeple bayi, belirtilen faaliyetlerin rizikosunu üstlenmektedir¹³⁵. Rizikonun üstlenilmesinden kasıt, bayinin, üreticiye ait malları satamaması halinde bile bu malların bedelini ödemek zorunda olmasıdır. Gerçekten de, Rekabet Kurulu bir kararında “*bayinin doğan dağıtım ’dan aldığı ürünleri kendi nam ve hesabına tali bayilere sattığını, tali bayinin bayiden aldığı ürünler karşılığında yayıncı ya da doğan dağıtım’a değil bayiye borçlanmakta olduğunu, böylece tali bayi borcunun bayinin hesabından oluştuğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bayi tali bayiyle yapmış olduğu ticari faaliyetin riskini tümüyle üstlenmiş bulunmaktadır. Bu sebeple, Doğan Dağıtım ile bayi arasındaki ilişkinin acentelik ilişkisi olarak kabul edilebilmesi mümkün değildir*” şeklinde hüküm tesis etmiştir¹³⁶.

Acentelik sözleşmesi genelde hukuk sistemlerinde ayrıntılı bir şekilde düzenlendiği için bayilik sözleşmesi, franchising, lisans sözleşmesi gibi kanunda düzenlenmemiş sözleşmelere, acenteye ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır¹³⁷. Somutlaştırmak gerekirse; acentenin sözleşme sırasında ve sonrasında rekabet etmeme yükümlülüğüne, acentelik sözleşmesinin sona ermesine, feshi ihbar sürelerine ve zamanaşımına ilişkin hükümler kıyas yoluyla bayilik sözleşmesine de uygulanır.

1.4.3 Komisyonculuk Sözleşmesinden Farkları

Türk Borçlar Kanunu’nun 11. bölümünde m. 532-546 arasında, komisyonculuk sözleşmesi ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. TBK. m. 532’de yer alan tanıma göre komisyonculuk, “*alım veya satım komisyonculuğu, komisyoncunun ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınurların alım veya satımını üstlendiği*

¹³⁴ Bkz. 1. 3. 3.

¹³⁵ Meyer, s. 145; Emde, s. 179; İşgüzar, s. 40.

¹³⁶ RK, T. 26.1.2006; S. 06-04/59-17 kararı.

¹³⁷ Emde, s. 4.

sözleşmedir". Alım satım komisyoncusu da, acente gibi bağımsız tacir yardımcısı niteliğindedir.

Yukarıdaki tanımdan anlaşılacağı üzere, bayilik ile komisyonculuk sözleşmeleri arasında birçok farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, komisyoncu kendi adına müvekkili hesabına işlem yapar. Oysa bayi işlemleri kendi adına ve hesabına yapmaktadır. Bu sebeple komisyoncu, dolaylı temsilci olarak işlem yaparken bayinin temsilci sıfatı yoktur. Komisyoncunun acenteden farklı olarak sözleşme imzalama yetkisi bulunmaz. Komisyoncu, kendi adına hukuki işlem yaptığı için sözleşmenin hak ve borçları kendi üzerinde doğar.

Komisyoncunun satışı artırıcı faaliyetlerde bulunma ve sürümü artırma yükümlülüğü gibi yükümlülükleri söz konusu değildir¹³⁸. Bayilik sözleşmesi sürekli nitelikte bir sözleşmedir. Ancak komisyonculuk sözleşmesi, tek bir satım için verilen yetkiye dayandığından ani edimli bir sözleşmedir¹³⁹.

Komisyoncu, bayiden farklı olarak alacağını vekâlet verenden alır. Bu ücret, mahallî âdete göre emeğin karşılığı olarak belirlenecek olup, genellikle satım bedelinin bir yüzdesidir. Bayi, ürünleri önce satın alıp sonra nihai kullanıcıya sattığı için malların malikidir. Buna karşılık komisyoncu, bayiden farklı olarak sözleşme konusu ürünlerin maliki değildir¹⁴⁰.

İki sözleşme arasındaki diğer bir fark ise, TBK. m. 535'te yer almaktadır. TBK. m. 535'e göre, komisyoncu, vekâlet verenin belirlediği bedelin altında mal satarsa, malı satmasaydı vekâlet verenin daha fazla zarar göreceğini ve durumun yeniden talimat almaya elverişli bulunmadığını ispat etmedikçe, belirlenen bedel ile satış bedeli arasındaki farkı tazmin etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla komisyoncunun, müvekkilin belirlediği bedel üzerinden satış yapması gerekir. Bayi ise genel olarak satış bedelini kendisi belirlemektedir¹⁴¹.

1.4.4 Franchising Sözleşmesinden Farkları

Franchising sistemi de bayilik gibi dağıtım organizasyonunun bir parçasıdır. Bu sistem, işletmeler arasında işbirliğine, dağıtım zincirinin farklı aşamalarındaki dikey anlaşmalara dayanan sürekli bir dağıtım organizasyonudur. Franchising sistemi, 19. yüzyılın sonlarına doğru ilk defa Amerika'da uygulanmış olup, özellikle otomobil, akaryakıt ve meşrubat sektöründe yaygın olarak kullanılmıştır¹⁴².

¹³⁸Samiloğlu-Riegermann, s. 8; İşgüzar, 52; Seçer, s. 64.

¹³⁹Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 5; Seçer, s. 64.

¹⁴⁰Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 12 vd; İşgüzar, s. 52; Seçer, s. 63.

¹⁴¹İşgüzar, 52; Seçer, s. 64.

¹⁴² ABD'de hemen hemen işbirlikli bütün dağıtım sistemleri -şube sistemi haricinde- franchising altında toplanmıştır. Alman Hukukunda (Türk Hukukunda olduğu gibi) kesin tanımı yoktur. Ancak, lisans sözleşmeleri, imtiyaz sözleşmeleri, saklama sözleşmeleri, komisyonculuk sözleşmeleri, bayilik ya da

Franchising sisteminin tarafları, franchise veren ve franchise alandır. Kanunda düzenlenmemiş olan franchising, iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir. Ancak kanunda düzenlenmemiş olmasına rağmen franchising, ticari hayatta geniş bir uygulama alanına sahiptir.

Franchising sözleşmesinin doktrinde ve yargı kararlarında yeknesak bir tanımı yoktur. Ancak bu sözleşmenin günlük hayatta uygulamalarından yola çıkarak birtakım tanımlar yapılmıştır. Gerçekten de, Gürzumar'a göre¹⁴³, franchise verenin kendisine ait üretim, işletme ve pazarlama sistemini oluşturan fikri ve sınai unsurlar üzerinde, franchise alana kullanma (lisans) hakları tanıyarak, onu kendi işletme organizasyonuna (yani söz konusu sisteme göre faaliyet gösteren işletmeler zincirine) entegre etmek ve onu bu sisteme dayanan ticari faaliyet sırasında devamlı olarak desteklemek borcu altına girdiği; franchise alanın ise, hem (söz konusu sistemin içerdiği ve franchise verenin belirlediği ilkelere uymak ve kendisine kullanma hakkı verilen fikri/sınai unsurlardan yararlanmak kaydıyla) bu sisteme dahil mal ve hizmetlerin sürümünü kendi nam ve hesabına yapmayı ve desteklemeyi, hem de franchise verene belli bir ücret ödemeyi taahhüt ettiği; sürekli bir borç ilişkisi kuran, kanunla düzenlenmemiş, tam iki tarafa borç yükleyen bir çerçeve sözleşmedir. Buna karşılık, Kırca'ya göre¹⁴⁴ ise, franchise sözleşmesi, konusu bir mal ve/veya hizmetin sürümü ve dağıtımı olan sürekli bir sözleşme olup, bununla mal ve/veya hizmeti üreten ve/veya satan franchise veren; adı, sembolü, markası gibi gayri maddi mal ve değerlerini kullanarak bunların sürümünü yapma hakkını bir bedel karşılığında, belli bir bölgede kendi nam ve hesabına çalışan, bağımsız kişilere (franchise alanlara) vermeyi borçlanır. Yargıtay'ın franchising tanımı ise şu şekildedir: *“Franchising, bir ürün veya hizmetin imtiyaz hakkına sahip tarafın belirli bir süre şart ve sınırlamalar dâhilinde işin yönetim ve organizasyonuna ilişkin bilgi ve destek sağlamak suretiyle imtiyaz hakkına konu ticari işleri yürütmek üzere ikinci tarafa verdiği imtiyazdan doğan uzun dönemli ve sürekli bir iş ilişkileri bütünü olup, birbirinden bağımsız iki taraf arasında kurulan sözleşmesel ilişkidir”*¹⁴⁵.

acentelik sözleşmeleri türleri ile franchising sözleşmelerinin bağlantısı kurulur; bkz. Eßer, Guido; Der Franchise-Vertrag im Lichte der Rechtsprechung, Köln 1995, s. 20.

¹⁴³Gürzumar, Osman Berat; Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması, İstanbul 1995, s. 10.

¹⁴⁴Kırca, s. 19. Günümüzde farklı franchising uygulamalarından kaynaklanan farklı tanımlar olması gerektiği ve bu sebeple kavramın daha geniş perspektifte tartışılması gerektiği belirtilmiştir. Bunun en tipik örneği işletmenin bir kısmının franchise alan tarafından işletildiği; ancak diğer kısımların işletmenin sahibi olan franchise verenin şirketin kendi işçileri tarafından işletilmesi halinde (company owned- company operated) franchise alan ve şirket tarafından işletilen tüm alanların toplamına “franchising sistemi” denilmektedir; bkz. Elango, B./ Vance, H. Fried; Franchising Research: A Literature Review and Synthesis, Journal of Small Business Management, 35 (3),1997, s. 68.

¹⁴⁵Yargıtay 19. HD, E 2001/819; K. 2001/4917; T. 25.06.2001; (KBİBB, 818/m. 1).

Franchise alan da bayi gibi kendi adına ve hesabına hareket eden bağımsız tacirdir. Franchise alan olarak yapımıcının ticaret unvanı, markası, sembolü gibi tanıtıcı işaretlerini kendi işletmesinde ve malların üzerinde kullanmaktadır. Ancak bayilik sözleşmesinde de yapımıcının dağıtım ağıyla bütünleştiğini göstermek için yapımıcının unvanı, markası ve işaretleri kullanılır. Buradaki fark; franchise alanın kendi unvanını franchise verenin tanıtıcı işaretlerinin arkasına gizlemesidir¹⁴⁶. Oysa bayilik sözleşmesinde bayinin markası ve ticaret unvanı ön plandadır. Bu unsur, akaryakıt bayilik sözleşmesinde de franchising sözleşmesi gibidir. Bayi, istasyonda kendi unvanını dağıtıcının markası altında gizler. Müşteri, akaryakıtı dağıtıcının bizzat kendisinden satın almış gibi düşünür.

Franchise sisteminde, bayilik sistemine göre daha yeknesak bir görünüm söz konusudur. Bayilik sözleşmesinde de var olan imaj birliği daha esnekler. Bu sebeple franchise alanın bağımsızlığının çok sınırlı olmasından dolayı işçiye benzetilirken; bayi ise daha bağımsız olması sebebiyle vekile benzetilmektedir¹⁴⁷. Ancak bayilik sisteminde var olan bu esnekliğe, akaryakıt sektöründeki bayilerde rastlanılmaz.

Franchise sözleşmesinde, franchise alan kimse dağıtım sistemine dâhil olurken belli bir giriş ücreti öder¹⁴⁸. Bayilik sözleşmesinde bayi, sisteme giriş için herhangi bir ücret ödememektedir. Hatta akaryakıt bayilik sözleşmesinde, bayilerin dağıtıcı ile anlaşmaları sonucunda birtakım avanslar, teşvikler aldıklarına şahit olunur. Franchise alan, cirodan yani elde ettiği kârdan franchise verene bir miktar bedel öder. Bayi ise kârını malı satın aldığı ve sattığı fiyat arasındaki farktan elde eder. Bu sebeple bayilik sözleşmesinde, risklere bayi katlanır. Buna karşılık, franchise sisteminde, sözleşmenin yapısına uygun olarak franchise alan ile franchise veren risklerden birlikte sorumludur.

Bayilik sözleşmesi ile franchise sözleşmesinin farklarından birisi de, sözleşmenin konusunda görülür. Gerçekten de, franchise sözleşmelerinin konusu, hem mal hem hizmet sürümü olduğu halde; bayilik sözleşmesinin konusu sadece mal sürümüdür¹⁴⁹. Kanaatimizce, bu farklılık çok geçerli değildir. Çünkü ticarî hayatta bayilik sözleşmelerinde, malzemelerin nasıl kullanılacağına, satış yerinin nasıl tasarlanacağına veya müşterilere marka altında birtakım promosyonların ne şekilde sunulacağına dair hizmetler kararlaştırılır. Böyle bir durumda bu tür şartlar, subjektif esaslı nokta haline getirilmiş olur.

¹⁴⁶Meyer, s. 86; Kubitschek, Christian; Franchising: Effizienzvergleich mit alternativen Vertriebskonzepten, Wiesbaden 2000, s. 31; Gürzumar, Franchise, s. 25.

¹⁴⁷Meyer, s. 80; Kırca, Franchise, s. 93.

¹⁴⁸Meyer, s. 86, 87; Kırca, Franchise, s. 92; Kubitschek, s. 32.

¹⁴⁹Kırca, Franchise, s. 92.

Franchise alan, franchise verenin know-how'ının kendisine sunulmasını, işletmesi ve personeli için eğitimlerin verilmesini, pazar araştırmalarının yapılmasını, işletme finansman ve muhasebe için gerekli teknik bilgilerin kendisine arz edilmesini talep edebilir¹⁵⁰. Franchise alanın, bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen franchise verenden bu bilgileri talep etme yetkisi söz konusudur. Bayiye de belli konularla alakalı bilgi verilir. Ancak bayinin talep edebilmesi için bunun sözleşme ile kararlaştırılması gerekir¹⁵¹.

Doktrinde franchise alanın franchise vereni koruma yükümlülüğünün asli edim yükümlülüğü niteliğinde; bayilik sözleşmesinde ise dağıtıcıyı koruma yükümlülüğünün yan edim yükümlülüğü niteliğinde olduğu kabul edilir¹⁵². Ancak bu farklılık da kanaatimizce net değildir. Çünkü akaryakıt bayilik sözleşmesinde dağıtıcı ile bayi arasında, adeta franchising ilişkisinde olduğu gibi sıkı bir birliktelik vardır. Dağıtıcının markası ve unvanı bağımsız nitelikte tacirin önündedir. Bu sebeple özellikle akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dağıtıcıyı koruma yükümlülüğü asli edim yükümlülüğü niteliğindedir.

1.4.5 Vekâlet Sözleşmesinden Farkları

İşgörme borcu doğuran akitlerden olan vekâlet sözleşmesi, TBK. m. 502'de tanımlanmıştır. Bu tanıma göre vekâlet sözleşmesi, vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşmedir. TBK. m. 502/2 gereğince vekâlet sözleşmesi, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde kanunda düzenlenmemiş olan diğer işgörme sözleşmelerine de hükümlerinin uygulanacak olmasından dolayı, genel nitelikte bir işgörme borcu doğuran sözleşmedir. Vekâlet sözleşmesi rızaî bir sözleşme olup; TBK. m. 6 hükmünden özel olarak, TBK. m. 503 uyarınca, kendisine bir işin görülmesi önerilen kimse, bu işi görme konusunda resmî sığata sahipse veya işin yapılması mesleğinin gereği ise ya da bu gibi işleri kabul edeceğini duyurmuşsa, bu öneri onun tarafından hemen reddedilmedikçe, vekâlet sözleşmesi kurulmuş sayılır.

6098 sayılı TBK. m. 502-514 arasında düzenlenmiş işgörme borcu doğuran vekâlet sözleşmesi haricinde, kanunda düzenlenmemiş kendine özgü işgörme sözleşmeleri de vardır¹⁵³. Bayilik sözleşmesi de bunlardan biridir. Bayilik sözleşmesi yapısı itibariyle incelendiğinde, vekâlet sözleşmesi gibi güven ilişkisi ön planda olan sözleşmelerdendir. Bayinin üreticiye sadakat yükümlülüğü, sır saklama yükümlülüğü, hatta bazı sözleşmelerde birtakım talimatlara uyma, hesap verme yükümlülüğü söz konusudur. Bayinin üreticiden

¹⁵⁰Kubitschek, s. 32; Kırca, Franchise, s. 94.

¹⁵¹Ulmer, s. 119.

¹⁵²Gürzumar, Franchise, s. 15; Topçuoğlu, s. 121, Kırca, Franchise, s. 145.

¹⁵³Tandođan, Tek Satıcılık, s. 9-10.

aldığı ve markası altında satış yaptığı malzemeleri, sözleşmenin sona ermesi halinde vekâlet sözleşmesinde olduğu gibi iade borcu bulunur.

Bayilik sözleşmesi ile vekâlet sözleşmesi arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bayilik sözleşmesinin, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olmasıdır. Ancak vekâlet sözleşmesinde kural olarak müvekkilin ücret ödeme borcu olmadığı için tek tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir¹⁵⁴. Ücret ödeme borcunun olduğu vekâlet sözleşmeleri ise tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmedir.

Vekâlet sözleşmesinden farklı olarak bayilik sözleşmesi, sürekli borç doğuran bir sözleşme niteliğindedir. Vekâlet sözleşmesi hakkında doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır¹⁵⁵. Ancak vekâlet sözleşmesi her zaman sürekli değildir. Özellikle bir işin yapılması veya bitirilmesi için verilen vekâlet yetkisinin sürekli olmadığı kuşkusuzdur.

TBK. m. 512'e göre, vekâlet sözleşmesinde, sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilmesi her zaman mümkündür¹⁵⁶. Ancak bayilik sözleşmesi için aynı durum geçerli değildir. Başka bir ifadeyle, bayilik sözleşmesi için tek taraflı olarak sona erdirme hakkının kapsamı vekâlet sözleşmesine göre daha dardır. Bunun sebebi, vekâlet sözleşmesinde var olan yoğun güven ilişkisidir. Çünkü vekâlet sözleşmesinde güven ilişkisi diğer işgörme sözleşmelerine göre daha yoğundur. Bayilik ilişkisinde, vekâlet sözleşmesine özgü her zaman için tek taraflı sona erdirme imkânının bulunması, sözleşmenin amacına uygun düşmez¹⁵⁷. Ancak işgörme sözleşmelerini sona erdiren sebepler genel olarak bayilik sözleşmesine de uygulanır.

Vekâlet ile bayilik sözleşmesi arasındaki bir diğer fark ise, bayinin kendi adına ve kendi hesabına hareket etmesidir. Bayinin alacağı ücret alım-satım arasındaki farktan ibarettir. Vekâlet sözleşmesinde ücret zorunlu olmayıp sadece sözleşmede kararlaştırılmış olması halinde, müvekkil vekile bir ücret öder (TBK. m. 502/3). Buna karşılık bayilik sözleşmesinde,

¹⁵⁴Aral, Fahrettin/ Ayrancı, Hasan; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 10. Baskı, Ankara 2014, s. 388; Yavuz, Cevdet/ Acar, Faruk/ Özen, Burak; Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, İstanbul 2014, s. 532; Eren, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Ankara 2015, s. 699; Akıncı, Şahin; Vekâlet Sözleşmesinin Sona Ermesi, Konya 2004, s. 7.

¹⁵⁵Tartışmalar için bkz. Seliçi, Özer; Borçlar Kanunu'na Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1979, s. 28. Vekâlet sözleşmesinin her zaman için sürekli nitelikte olduğu hakkında; bkz. Gümüş, s. 24.

¹⁵⁶Akıncı, Vekâlet, s. 107 vd. 818 Sayılı BK. m. 396'da yer alan vekâletten azil ve istifanın her zaman mümkün olduğuna ilişkin düzenleme yerine, TBK. m. 512'de yer alan "sözleşmenin tek taraflı sona erdirilmesi" ifadesinin özellikle kullanıldığı, çünkü vekâlet sözleşmesinin sona erdirilmesinin klasik fesih veya klasik dönme kalıbına uymadığı düşüncesinin etkili olduğu ve bunun yerinde bir değişiklik olduğu belirtilmiştir. Bkz. Gökyayla, Emre; Eser ve Vekâlet Sözleşmeleri, Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu: Makaleler-Tebliğler, Derleyen: Murat İnceoğlu, İstanbul 2012, s. 294-295.

¹⁵⁷Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 10.

dağıtıcı tarafından ücret ödenmesi gibi bir durum söz konusu değildir¹⁵⁸. Bayilik sözleşmesinde riski bayi üstlenirken, vekâlette sonuçtan oluşacak riski müvekkil üstlenir.

1.4.6 Adi Ortaklık Sözleşmesinden Farkları

Adi ortaklık TBK. m. 620’de tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, “*adi ortaklık sözleşmesi, iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşmedir*”. Adi ortaklık, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulan (TBK. m. 1) bir sözleşme niteliğinde olup tüzel kişiliği yoktur.

Adi ortaklık ilişkisinin ana unsuru ortak amaçtır. Bu sebeple iki veya daha fazla kişinin ortak amacı gerçekleştirmek için anlaşmaları lazımdır. Ulaşılması gereken ortak amaç bütün ortaklar için müşterek (her biri için tek ve aynı) olmalıdır. Ortak amaç, iktisadi bir amaç olabileceği gibi, manevî bir amacı gerçekleştirmek de olabilir¹⁵⁹.

Adi ortaklıkta ortak amacı gerçekleştirmek için tarafların bir araya gelmeleri tek başına yeterli değildir. Ortakların ayrıca bu amacı gerçekleştirmek için gerekli faaliyetlere de katılmaları gerekmektedir¹⁶⁰. Ortakların bu faaliyetlere aktif şekilde katılması “*affectio societatis*” (ortak amacı gerçekleştirmek için ortakların birlikte çaba göstermesi) şeklinde ifade edilir.

Adi ortaklık sözleşmesi ile bayilik sözleşmesi “ortak amaç” kavramı açısından benzer özellik gösterir. Bayinin pazarlama faaliyetleri ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüğü bir arada düşünüldüğünde, üretici/dağıtıcı ile bayinin geliri artırma ortak amacıyla bir araya geldikleri görülür¹⁶¹. Fakat bayi ile üreticinin ortak bir amacı olduğunu ileri sürmek için bu örnek tek başına yeterli değildir. Çünkü bayinin üreticinin dağıtım ağına dâhil olması sonucunda taraflar arasında menfaat birliği de olsa; bu adi ortaklığın varlığı için gereken sermaye ve emek birleşimi niteliğinde ve yoğunluğunda değildir. Zira bayi, üretici/dağıtıcı ile arasındaki sözleşmeye istinaden faaliyetlerini yürütürken her iki tarafta bağımsız tacir niteliğindedir. Ayrıca bayi, üreticiden bağımsız olarak kâr elde eder ve satış faaliyetinin rizikosunu üstlenir. Bayilik sözleşmesindeki bu durum adi ortaklar arasındaki ortaklıktan kaynaklanan kâr ve zararlarının paylaşılması gereği ile bağdaşmaz.

¹⁵⁸ Belirli bir uzmanlığın gerekli olduğu işgörme edimi üstlenilen sözleşmelerde, vekâlet sözleşmesi karine olarak ücretsiz değil aksine ücretlidir. Bkz. Başpınar, Veysel; Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, 2. Baskı, Ankara 2004, s. 84-85; Gümüş, Alper Mustafa; Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu, İstanbul 2001, s. 41; Yalçınduran, Türker; Vekâlet Sözleşmesinde Ücret, 2. Baskı, Ankara 2007, s. 128 vd.

¹⁵⁹Yavuz/Acar/Özen, s. 735.

¹⁶⁰Yavuz/Acar/Özen, s. 735.

¹⁶¹Genç, s. 157; Şenol, s. 46; Yeşiltepe, Salih Önder; Tek Satıcılık Sözleşmesinin Öğretide Benzer Olarak Belirtilen Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi, MÜHF-HAD, Cilt 14, Sayı 3, İstanbul 2008, s. 163.

Adi ortaklıkta, ortakların katılma payı taahhüdünde bulunmaları gerekir. Bu katılma payının türü ve muhtevası ortaklar tarafından belirlenir. Bayi ise üreticinin dağıtım ağına dahil olurken herhangi bir katılma payı ödemesi söz konusu değildir. Ayrıca bayilik sözleşmesi, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir¹⁶². Buna karşılık adi ortaklıkta ise, ortakların aynı yönde ve aynı amaca yönelik bir irade beyanları bulunmaktadır. Bu yüzden taraflar yoktur ve edimler karşılıklı değildir¹⁶³.

Adi ortaklar, (TBK. m. 638/3) birlikte veya bir temsilci aracılığıyla üçüncü kişiye karşı ortaklık ilişkisi çerçevesinde üstlendikleri borçlardan aksi kararlaştırılmadıkça müteselsilen sorumlu olurlar. Bayi ile üretici arasında üçüncü kişilere karşı müteselsilen sorumluluk söz konusu değildir. 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 4/ f. 3'de ayıplı maldan ve tüketicinin seçimlik haklarından imalatçı-üretici ile bayinin ilgili fıkra da sayılan diğer kimselerle birlikte müteselsilen sorumlu oldukları düzenlenmişti. Ancak 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, sözleşmenin tarafı olmasa da bayi, üretici gibi kimselerin müteselsilen sorumlu olduklarına ilişkin düzenlemeye yer verilmemiştir¹⁶⁴.

1.5 Bayilik Sözleşmesinin Hukukî Niteliği

Bayilik sözleşmesi, daha önce açıklandığı üzere¹⁶⁵, hem yargı kararlarında, hem de doktrinde kendisine benzeyen sözleşmelerle karıştırılmıştır. Hatta bu sözleşmelerin çoğu ile bayilik sözleşmesinin aynı sözleşme olduğu ileri sürülmüştür. Bunun sebebi, bayilik sözleşmesinin kanunda düzenlenmemiş olmasından kaynaklanmaktaydı. Ancak 6585 Sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun m. 3/c'de bayilik sözleşmesi tanımlanmıştır. Bayilik sözleşmesi, her ne kadar kendisine benzetilen sözleşmeler ile karıştırılmış olsa da, bu sözleşme ne satış ne acente ne de bir ön sözleşmedir.

Türk Hukukunda bayilik sözleşmesinin, 6585 Sayılı Kanun'un 14.01.2015 tarihinde kabul edilmesine kadar hukukî niteliği tartışmalı idi. Bu sebeplei bayilik sözleşmesinin hukukî niteliği hakkında aşağıda da inceleneceği üzere birçok farklı görüş ileri sürülmüştür. Bayilik sözleşmesinin özellikle kendisine benzeyen sözleşmelere ilişkin unsurları ihtiva ettiği iddiasıyla, karma sözleşme olduğunu ileri süren görüşler olduğu gibi, bu sözleşmesinin kendine özgü (sui generis) sözleşme olduğunu kabul edenler de bulunmaktadır.

¹⁶²Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 12; Yeşiltepe, s. 162.

¹⁶³Eren, Borçlar, s. 167.

¹⁶⁴“Bu şekilde 6502 sayılı Kanun'da sorumlular çevresinin daraltılması yerinde olmamıştır”; bkz. Aydoğdu Murat, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Getirdiği Yeniliklere Genel Bakış, Sözleşmeye Aykırılık, Ayıplı İfa Kavramlarına Getirdiği Farklı Yaklaşım ve Bu Konudaki Önerilerimiz, DEÜHFD, C. 15, S. 2, İzmir 2014, s. 10.

¹⁶⁵Bkz. 1. 2. 2.

Kanunlarda düzenlenmemiş sözleşmeler, isimsiz sözleşme olarak adlandırılmaktadır. Ancak bir sözleşmeye kanunda ismen değinilmesi, o sözleşmeyi isimli sözleşme haline getirmez. Bir sözleşmenin isimli sözleşme olarak adlandırılması için kanunda esaslı unsurları, tarafların borçları, sözleşmenin sona ermesi ve sona ermesinin sonuçları ile düzenlenmiş olması gerekmektedir¹⁶⁶. Bayilik sözleşmesi de Türk Hukukunda esaslı ve ayırt edici unsurlarını ihtiva edecek şekilde düzenlenmemiştir. Bu sebeple, bayilik sözleşmesinin isimsiz sözleşme niteliğinde olduğu konusunda doktrinde görüş birliği bulunmaktadır¹⁶⁷. Bayilik sözleşmesinin unsurlarından sürümü ve satışı artırıcı faaliyetlerde bulunma, tarafların aralarındaki çerçeve sözleşmeden ve yoğun güven ilişkisinden kaynaklanan sadakat yükümlülüğü ve menfaatleri koruma yükümlülüğünün ön planda olması, tek elden satın alma gibi unsurlar, kanunlarda düzenlenmemiş isimli sözleşmelere ilişkin unsurlara benzemezler. Bu unsurlar, bayilik sözleşmesi için ayırt edici niteliktedir.

İsimsiz sözleşmeler, klâsik anlamda karma sözleşmeler ve kendine özgü sözleşmeler şeklinde ikiye ayrılır¹⁶⁸. Karma sözleşmeler, kanunda düzenlenmiş sözleşmelerin unsurlarının, kanunun öngörmediği şekilde bir araya gelmesi ile kurulan sözleşmeler olarak tarif edilir¹⁶⁹. Kendine özgü yapısı olan sözleşmeler ise unsurlarının kısmen veya tamamen kanunlarda düzenlenmemiş olması halinde söz konusu olur.

1.5.1 Karma Sözleşme Görüşü

Doktrinde bir görüş, bayilik sözleşmesinin karma sözleşme olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, bayilik sözleşmesi, özellikle kendisine benzetilen acente, satış

¹⁶⁶ Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanmış “Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı” 14.01.2015 tarihinde kabul edilerek kanunlaşmıştır. Bu kanun tasarısının genel gerekçesinde “*perakende işletmelerinin sınıflandırılabilmesini sağlayacak tanımlamalara gidilmiş, bu çerçevede alışveriş merkezi, büyük mağaza, zincir mağaza gibi kavramlara yer verilmiş, yine sektörde sıklıkla kullanılan ancak mevzuatta yer almayan franchise işletme, bayi işletme, özel markalı ürün gibi bazı kavramlar Tasarıda tanımlanarak yasal bir dayanağa kavuşturulmuştur*” denilmektedir. Bu kanun tasarısı kapsamında tanımlar başlıklı 3/c maddesinde “bayi işletme”, “sözleşmeye dayalı olarak bir işletmenin mal ve hizmetlerinin satışı ile satış sonrası hizmetlerine aracılık eden ve kendi adına bağımsız çalışan işletmeyi” ifade edecek şekilde tanımlanmıştır. Ancak bu tanım bayiliği, benzer sözleşmelerden ayırt edici unsurları ihtiva etmemektedir. Ayrıca bayi kendi adına ve hesabına satış yapan kimse olarak, mal veya hizmetlerin satışına aracılık eden kimse değil üreticiden veya sağlayıcıdan tekrar satış amacıyla mal tedarik eden kimsedir. Bu özellik bayiyi, acente, komisyoncu gibi aracılık faaliyetinde bulunan kimselerden ayırır.

¹⁶⁷ İşgüzar, s. 32; Poroy/Yasaman, s. 267; Kırca, Franchise, s. 90; Aral/ Ayrancı, s. 53; Eren, Özel, s. 20; DemirGökyayla, s. 30; Yavuz/Acar/Özen, s. 16; Şenol, s. 34; Genç, s. 159.

¹⁶⁸ Bileşik sözleşmelerin isimsiz sözleşmeler için önemli bir sorun teşkil eden uygulanacak hukuk problemini taşımadıklardan isimsiz sözleşme sayılıp sayılmayacağı hakkında bkz. Schlupe, s. 776.

¹⁶⁹ Doktrinde dar anlamda ve geniş anlamda karma sözleşme ayrımı yapılmaktadır. Bu ayrıma göre, geniş anlamda karma sözleşmeler, kanunda düzenlensin veya düzenlenmesin bütün sözleşmelere ait unsurların bir araya getirilmesi ile oluşan sözleşmelerdir. Dar anlamda karma sözleşme ise kanunda düzenlenmiş sözleşmelerin bir araya getirilmesi ile oluşur. Schlupe, s. 772; Aral/Ayrancı, s. 53; Kuntalp, Ard Arda, s. 102.

ve işgörme sözleşmelerine ilişkin unsurların bir araya gelmesinden oluşan karma sözleşmedir¹⁷⁰.

İkinci bir görüş ise, bayilik sözleşmesinin unsurlarından sürümü artırma, malların pazarlanması ve satışı artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüklerinin, işgörme sözleşmesinin unsurlarından biri olduğunu gösterdiğini ileri sürmektedir¹⁷¹. Gerçekten de Alman Hukuku'nda Ulmer'e göre¹⁷², bayilik sözleşmesinin temeli üreticinin menfaatlerini koruma yükümlülüğü ihtiva etmesidir. Bu yükümlülükler, belirli bir miktarda malın sürümünün sağlanması veya satış oranına ulaşılması gibi belli bir sonuç değildir. Zira bayilik sözleşmesi ile hedeflenen, bayinin satışı artırıcı faaliyetlerde bulunmasıdır. Bu sebeple, bayilik sözleşmesinin işgörme konulu bir hizmet sözleşmesi olduğunun kabul edilmesi gerekir. Dolayısıyla sözleşmede bayinin, diğer işgörme sözleşmelerinden farklı olarak, iş sahibi adına hareket etme yetkisinin olmaması ve yaptığı masrafları iş sahibinden talep edememesi gibi sebepler işgörme sözleşmesi niteliğini ortadan kaldırmamakta; sadece işgörme sözleşmesinin özel bir türü olduğunu göstermektedir¹⁷³.

Üçüncü bir görüşe göre, bayilik sözleşmesi, geniş anlamda karma sözleşme kapsamında değerlendirildiğinde, kanunda düzenlenmiş ve düzenlenmemiş sözleşmelerin unsurlarını bir arada taşımasından dolayı karma sözleşme niteliğindedir¹⁷⁴. Bu görüşe göre, bayilik sözleşmesi kanunda düzenlenmemiş sözleşmelere ait kendine özgü unsurları da bünyesinde ihtiva eder.

1.5.2 Kendine Özgü Sözleşme Görüşü

Doktrinde¹⁷⁵ ve yargı kararlarında¹⁷⁶ hâkim görüş bayilik sözleşmesinin kendine özgü (sui generis) sözleşme niteliğinde olduğudur. Buna göre, bayilik sözleşmesinde sözleşmenin taraflarının karşılıklı edimleri söz konusudur. Bu edimlerden birçoğu kanunda düzenlenmiş sözleşmelerde bulunmayan unsurlardır. Gerçekten de, bayinin sözleşme konusu malların

¹⁷⁰Martinek, Michael/ Semler, Franz-Jörg; Handbuch des Vertriebsrecht, München 1996, s. 51; "Münhasır dağıtım anlaşmaları, sürekli borç doğuran sözleşme niteliğinde ve tipik bir karma sözleşme veya bileşik sözleşme olarak kabul edilir ve satış, acente ve işgörme sözleşmesi unsurları uygulanır"; Amstutz, Marc/ Schlupe, Walter; in: Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I, 4. Aufl., Basel 2007, p. 132.

¹⁷¹Ulmer, s. 37; Schmidt, s. 759; Maier, s. 8; Maier/ Meyer-Marsilius, s. 11.

¹⁷²Ulmer, s. 340.

¹⁷³Ulmer, s. 340.

¹⁷⁴Schlupe, s. 844.

¹⁷⁵Emde, s. 164; İşgüzar, s. 34-36; Sungurbey, s. 204; Tandoğan, c. 1/I, s. 40; Aral/ Ayrancı, s. 53; Yavuz/ Acar/ Özen, s. 16; Zevkliler, Aydın/ Gökyayla, Emre; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Baskı, Ankara 2014, s. 16; Kırca, Franchise, s. 90; Poroy/Yasaman, s. 239; Genç, s. 159; Schlupe, s. 844; Meyer, s. 265; Tercier, Pierre; Les Contrats Spéciaux, Schulthess Polygraphischer, Zürich 1995, p. 5884; Şenol, s. 34.

¹⁷⁶BGHZ 29, 83 (87),DB 1958, 1457-1459, Urt. T. 11.12.1958, Az. II ZR 73/57; BGHZ 34, 282 (285) = NJW 1961, 662, Urt. v. 16.02.1961, Az. VII ZR 239/59.

satışı, pazarlanması ve sürümünün artırılması yükümlülüklerinin yanı sıra sözleşmenin diğer tarafının da bayiyi destekleme yükümlülüğü bulunmaktadır. Ayrıca bayi kendi adına ve hesabına hareket etmektedir. Bu unsurlar, kanunda düzenlenmiş sözleşmelerde bulunmayan unsurlardır ve sözleşmeye kendine özgü olma özelliği verirler¹⁷⁷.

Bayilik sözleşmesinin ikinci aşamasında ise çerçeve sözleşme temelinde üretici, malların mülkiyetini ve zilyetliğini bayiye geçirme, bayi de malı teslim alma ve bedelini ödeme yükümlülüğü altındadır. Bu aşamada yer alan münferit satın alma sözleşmelerini, ilk bakışta satış sözleşmesi olarak değerlendirmek uygun düşmez¹⁷⁸. Ayrıca bayilik sözleşmesinde işgörme özelliği ve önemi kabul edilse bile, bu durumun kendine özgü sözleşme olma niteliğini ortadan kaldırmadığı kabul edilmektedir¹⁷⁹. Kanaatimizce, bu görüş yerindedir. Çünkü bayilik sözleşmesi, her ne kadar isimli sözleşmelerde yer alan unsurlardan bir kısmını bünyesinde ihtiva etse de; diğer isimli sözleşmelerde yer almayan unsurları bünyesinde taşır ve bu düzenlenmemiş unsurlar bayilik sözleşmesi için ayırt edici niteliktedir.

1.5.3 Bayilik Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler

Bayilik sözleşmesi, Türk Hukukunda unsurları ile birlikte düzenlenmemiştir. Bu sebeple isimsiz sözleşme niteliğindedir. Kanaatimizce, bayilik sözleşmesi isimsiz sözleşmelerden kendine özgü yapısı olan sözleşme niteliğindedir. Bu sözleşmenin unsurları ile birlikte düzenlenmemiş olması nedeniyle, taraflar arasındaki uyuşmazlık halinde uygulanacak hukuk problemi ortaya çıkar.

Sözleşmelere isimli veya isimsiz olduğuna bakılmaksızın Borçlar Hukukunun genel hükümleri uygulanır. Bu sebeple bayilik sözleşmesine de, Borçlar Hukukunun genel hükümleri doğrudan doğruya uygulanır¹⁸⁰. Ayrıca Türk Borçlar Kanunu'nun özel hükümlerinde yer alan sözleşmelerin, isimsiz sözleşmelere uygulanıp uygulanmayacağı hususu değerlendirilmelidir. İsimsiz sözleşmelerin kanunda düzenlenmemiş oldukları aşikârdır. Doktrinde, Türk Borçlar Kanunu'nun özel hükümlerinin isimsiz sözleşmelere, bu sözleşmelerin birbirlerine benzedikleri oranda kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir¹⁸¹. Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında, kısaca ifade etmek gerekirse, kendine özgü (sui generis) sözleşmelere, TBK.'nın genel hükümleri doğrudan doğruya, özel

¹⁷⁷Şenol, s. 34.

¹⁷⁸İşgüzar, s. 34.

¹⁷⁹İşgüzar, s. 36; Demir/Gökyayla, s. 31.

¹⁸⁰Schluep, s. 880; Kuntalp, Erden; Karışık Muhtevalı Akit, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 15; Oktay Özdemir, Saibe; İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması, İHFM, C. LV, İstanbul 1996, s. 275; Genç, s. 159.

¹⁸¹Kuntalp, Karışık Muhtevalı, s. 15; Aksi görüş için bkz. "Sui generisin sözleşmelere kanunda düzenlenmediği için bunlara özel hükümlerin uygulanması kesinlikle düşünülemez"; Oktay Özdemir, İsimsiz Sözleşmeler, s. 274-275; Yavuz/ Acar/ Özen, s. 28.

hükümleri ise ancak benzerlik bulunduğu oranda kıyasen uygulanır. Kanunda uygulanacak hüküm bulunmadığı takdirde örf ve adet hukuku uygulanır. İsimli sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıklarda büyük çoğunlukla hâkim, mahkeme içtihatları ve ilmî görüşlerden oluşan örf ve âdet hukukuna göre karar verir. Örf ve âdet hukukunda da bir hüküm yok ise, o zaman hâkim, kanun koyucu yerine kendisini koyarak TMK. m. 1/II'e göre hukuk yaratmak suretiyle meseleyi halleder¹⁸². İsimli sözleşmelerin yorumlanmasında, örf ve adet hukuku isimli sözleşmelere göre daha önemli rol oynar. Bunun sebebi olarak, isimli sözleşmelerin teknolojik gelişmeler sonucunda veya çalışma alanının özel kısmında ortaya çıkması, terminolojisinin farklı ve yeni olması gibi sebepler gösterilebilir¹⁸³. Bu bakımdan, isimli sözleşmelerde uygulama alışkanlıkları önemlidir.

İsimli sözleşmeleri yorumlama ve tamamlama usulleri, isimli sözleşmelerden farklı değildir¹⁸⁴. Kendine özgü sözleşme olan bayilik sözleşmesinde ihtilâflı veya eksik olan kısımlar, o işlerde yaygın olan teamüllere uygun ve iyiniyet kurallarına göre yorumlanır veya tamamlanır¹⁸⁵. İsimli sözleşmeler yorumlanırken güven ilkesinden yararlanılır. Buna göre tarafların iradelerinin, makûl ve dürüst muhatabın beyana vermesi gerekli anlama göre yorumlanır¹⁸⁶.

1.5.4 Akaryakıt Bayilik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Şahsî Kanaatimiz

Uygulamada, bayiler ile dağıtım şirketleri arasındaki sözleşmelerin “akaryakıt bayilik sözleşmesi” başlığı altında akdedildiği görülür. Diğer taraftan, akaryakıt bayilik sözleşmesi kavramı sadece uygulamada kullanılan alelade bir kavram değildir. Gerçekten de, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nda da bayi ve bayilik faaliyeti kavramı ayrı ayrı tanımlandıktan sonra, sözleşmenin dağıtıcı olmayan tarafının yaptığı faaliyetin, bir bayilik faaliyeti olduğu hususu belirtilmiştir.

Günlük hayatta bayilik sözleşmesi adı altında yapılan sözleşmelerin birçoğunun kendisine benzeyen sözleşmelerle karıştırıldığı görülür. Bu sebeple, bayilik adı altında yapılan sözleşmelerin pek çoğu aslında acentelik, tek satıcılık, franchising sözleşmesi niteliği taşımaktadır. Ancak diğer dağıtım sözleşmelerine mahsus olan bu duruma akaryakıt bayilik

¹⁸²Yavuz/ Acar/ Özen, s. 28; Zevkliler/ Gökyayla, s. 11; Feyzioğlu, Necmeddin Feyzi; Borçlar Hukuku (İkinci Kısım-Akden Muhtelif Nevileri), C. I, İstanbul 1978, s. 38.

¹⁸³Oktay Özdemir, İsimli Sözleşmeler, s. 282.

¹⁸⁴Gauch, Peter; Der aussergerichtliche Vergleich, Innominatverträge, Festgabe Walter R. Schlupe, Zürich 1988, s. 11.

¹⁸⁵Atamer, M. Yeşim; Sözleşme Boşluklarının Hakim Tarafından Doldurulması Sorununa İlişkin Düşünceler, İÜHF C. LXII, S. 1-2, s. 171-191, İstanbul 2005, s. 188. Bileşik sözleşmeleri meydana getiren her bir sözleşmeye kendine ait kurallar uygulanır. Bu tür sözleşmeler, tarafların farazî iradeleri ve dürüstlük kuralının dikkate alınarak tamamlanır. Arat, Ayşe; İsimli Sözleşmenin Tamamlanması, EÜHD, C. I, S. 2, Ankara 2006, s. 248.

¹⁸⁶Schlupe, s. 782; Aral/ Ayrancı, s. 56.

sözleşmelerinde rastlanmaz. Çünkü akaryakıt sektöründe dağıtıcı ile bayi arasındaki çerçeve sözleşme ile birlikte bayi, dağıtıcının dağıtım ağına dâhil olarak, sürekli bir şekilde, satışı ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunur ve kendi adına ve hesabına akaryakıt satışı yapar. Bu sebeple akaryakıt bayilik sözleşmeleri için bayilik sözleşmesinin tipik bir örneği denilebilir.

Günümüzde, akaryakıt dağıtım şirketleri ile akaryakıtı nihaî kullanıcılara ulaştıran kimseler arasında yapılan sözleşmelerin hukuki niteliği ülkeden ülkeye değişmektedir. Bunun sebeplerinin, ülkeler arasındaki kâr hesaplamaları, farklı uygulamalar ve düzenlemeler olduğu söylenebilir. Yukarıda belirtilen sebeplerin haricinde, nerdeyse ülkelerin tamamında isimsiz sözleşme niteliğinde olan bu sözleşme hakkında yanlış nitelendirmeler de azımsanamayacak kadar çoktur.

Meselâ, Alman Hukuku'nda, akaryakıt bayilik sözleşmesinin hangi sözleşmenin özel bir türü olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bir kısım yazarlara göre; dağıtım şirketi ile akaryakıt istasyonu işleticisi arasında akaryakıt satışını konu alan sözleşmeler (Tankstellenvertrag), **acentelik** sözleşmesinin özel bir türüdür¹⁸⁷. Buna göre akaryakıt istasyonu sahibi, kendisi bağımsız bir tacir olmasına rağmen, dağıtım şirketi hesabına akaryakıt satışına aracılık eden kimse olarak değerlendirilmektedir.

Akaryakıt istasyon işletmeciliğinin, kendi adına ve hesabına (frei tankstellen) bağımsız tacir tarafından, yeniden satış amacıyla yapıldığı durumlarda taraflar arasındaki hukuki ilişki **bayilik sözleşmesidir**. Türk Hukukunda, kanunî olarak faaliyetlerin bayilik sözleşmesi ile yürütülmesi zorunludur. Ancak bazı hukuk sistemlerinde piyasa yapısından kaynaklanan farklı satış usulleri, taraflar arasındaki sözleşme niteliğini de değiştirmektedir. Meselâ, Almanya'da akaryakıt istasyon işletmecilik sözleşmesi çerçevesinde akaryakıt satışı acentelik sözleşmesi yapılabildiği gibi, bayilik sözleşmesi ile de satış yapılabilir. Bu durumda bayi, kendi adına ve hesabına satış yapar ve sözleşmeden kaynaklanan riskleri de kendisi üstlenir¹⁸⁸.

¹⁸⁷Gitter, Wolfgang; *Gebrauchüberlassungsverträge*, Handbuch des Schuldrechts in Einzeldarstellungen: *Gebrauchüberlassungsverträge*: B. 7, Tübingen 1988; s. 266 vd; Ulmer, s. 37, dn. 61; s. 323; dn. 14; Rehbinder, Manfred; *Der Tankstellenvertrag Im Blickfeld Der Rechtstatsachenforschung*, Schwitzer Verlag, Berlin 1971, s. 19; Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, 49 II 1, p. 15; Emde, s. 6; Avusturya Hukuku'nda da aynı görüş için bkz. Pannag, Norbert; *Der Tankstellenvertrag im Kartellrecht: eine rechtswissenschaftliche Analyse über die Zulässigkeit von vertikalen Vertriebsbindungen in der Mineralölwirtschaft*, Frankfurt Am Main 2002, s. 73; Thum Hubertus; *Der Ausgleichsanspruch des Franchisenehmers in Europa – Ein Phänomen des deutschsprachigen Raums?*, Diss., Wien 2011, s. 43; <http://othes.univie.ac.at/15898/>; e.t. 12.09.2014.

¹⁸⁸Rehbinder, s. 19; Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, *Handbuch des Vertriebsrechts*, 3. Auflage, München 2010, 49 II 1, p. 13; Pannag, Norbert; *Der Tankstellenvertrag im Kartellrecht : eine rechtswissenschaftliche Analyse über die Zulässigkeit von vertikalen Vertriebsbindungen in der Mineralölwirtschaft*, Frankfurt Am Main 2002, s. 2; Gitter, s. 241; Gitter dn. 43'den naklen; BGB BB 176, 6. Ayrıca, Fransız uygulamasında dağıtıcı ile yapılan istasyon sözleşmeleri, daha çok bayilik şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bkz. Sonnenberger,

Türk Hukuku'nda akaryakıt bayilik sözleşmesi alanında çok az değerlendirme yapılmıştır. Ancak bu değerlendirmelerde, akaryakıt bayilik sözleşmesinin hukuki niteliğine dair farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden ilkinde göre, akaryakıt bayilik sözleşmesi her ne kadar bayilik sözleşmesi olarak adlandırılrsa da, bayilik sözleşmesi değildir¹⁸⁹. Dağıtıcı ile bayi arasındaki sözleşme tek elden satın alma sözleşmesi niteliğindedir. Kanaatimizce bu görüş yerinde değildir. Çünkü tek elden satın alma sözleşmeleri, genel bir tanımlama olup akaryakıt bayilik sözleşmesi bu sözleşmelerin özel bir türüdür¹⁹⁰. Bu kavramın içerisine tek elden satın alma yükümlülüğü olan bayilik, franchising, tek satıcılık gibi sözleşmeleri de dahil etmek mümkündür.

Bir diğer görüş; akaryakıt bayilik sözleşmesini tek satıcılık sözleşmesi olarak değerlendiren görüştür¹⁹¹. Ancak tek satıcılık sözleşmesi münhasır bölge kaydı içeren (tek satış hakkı) bir sözleşme olup; bayilik sözleşmesinin özel bir türüdür. Fakat akaryakıt bayisinde tek satış hakkı olmadığı gibi, herhangi bir bölge tahsisi de söz konusu değildir. Hatta akaryakıt bayisinin yakınında, asgari mesafe şartı sağlandıktan sonra, aynı dağıtım şirketi tarafından tekrar bayilik verilmesi mümkündür. Bu sebeple bayinin, tek satıcı olarak değerlendirilmesi söz konusu değildir¹⁹².

Akaryakıt bayilik sözleşmesi, bayilik sözleşmesinin özel bir türü olmasının yanı sıra genel bayilik sözleşmelerinden oldukça farklıdır. Bunun sebebi, akaryakıt piyasasının yapısı ve ilgili piyasa hakkında ihdas edilmiş mevzuattan kaynaklanan emredici unsurlar ve yükümlülüklerdir. Ayrıca akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dağıtıcı ile bayi arasındaki sıkı ilişki bu sözleşmeyi franchising sözleşmesine yaklaştırır. Özellikle bayinin dağıtıcının markasının arkasına gizlenmesi, karar alma özgürlüğünün sınırlı olması, personelin eğitilmesi gibi unsurlara franchising sözleşmelerinde daha sık bir şekilde rastlanır.

Akaryakıt istasyonu işletme sözleşmesinin hukukî niteliği de tartışmalıdır. Akaryakıt sektöründeki işletmecilik sözleşmesinin karma sözleşme niteliğinde olduğu ileri sürülmektedir¹⁹³. Bu görüşü ileri sürenlere göre¹⁹⁴, akaryakıt sektöründeki işletmecilik

Hans Jürgen/ Dammann, Reinhard; *Französische Handels- und Wirtschaftsrecht*, 2. Auflage, Heidelberg 1991, s. 102; Ulmer, Peter; *Die Stellung des Vertragshändlers im französischen Recht*, Stuttgart 1991; s. 20.

¹⁸⁹ “Akaryakıt piyasasında dağıtım şirketleri ve bayiler arasında uygulanacak olan tek elden satın alma sözleşmeleri için uygulamada sıklıkla “akaryakıt bayilik sözleşmeleri” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Hâlbuki “bayi” Petrol Piyasası Kanunu'nda özel hukuktaki anlamından farklı olarak tanımlanmıştır”; Bkz. Kıl, s. 69; Yıldız, Selim/ Öztürk Yıldız, Seren/ EnesYıldız, Tuba; Akaryakıt ve Lpg Hukuku, Ankara 2011, s. 28.

¹⁹⁰ Meyer, s. 8; Rehbinden, s. 40.

¹⁹¹ Aslan, Enerji, s. 258; Yıldız/ Öztürk Yıldız/ EnesYıldız, s. 28, dn.11.

¹⁹² Bkz. 2. 3. 2.

¹⁹³ Akaryakıt bayilik sözleşmesinin; işgörmeye niteliğinde hükümleri, akaryakıt istasyonlarının kurulmasını içeren eser sözleşmesi, akaryakıtın saklanması sözleşmesi, borç veya finansman sözleşmesi, kira sözleşmesi, işletme sözleşmesi veya kişisel sınırlı ayni hak tesisini içeren bir karma sözleşme niteliğindedir. Bkz. Rehbinden, s.

sözleşmesi, işgörme sözleşmesi ve kira sözleşmesi gibi kanunda düzenlenmiş sözleşmelere ilişkin unsurların kanunun öngörmediği şekilde bir araya gelmesinden oluşur. Bu değerlendirmenin sebebi, düzenlenmiş sözleşme olan acentelik sözleşmesi ile kira (veya sınırlı aynî) sözleşmesinin bir araya gelmesidir. Ancak Türk Hukuku'nda dağıtıcı ile akaryakıt istasyonu işleticisi arasındaki sözleşme bayilik sözleşmesidir. PPK. m. 8'de bayilerin yükümlülükleri arasında, faaliyetlerini tek elden satın alma sözleşmesi ile yürütmeleri mecburiyeti düzenlenmiştir. Bu kapsamda, tek elden satın alma yükümlülüğü içeren diğer sözleşmelerle istasyon işletme sözleşmelerinin yapılabileceği düşünülebilir¹⁹⁵. Ancak istasyon işletmecisinin acente olması piyasa yapısına uygun değildir. Çünkü akaryakıt sektöründe işletici için münhasır bölge tayin edilmez. Aksine işleticinin PPK. m. 9'da ve PPLY. m. 38/b'de akaryakıt istasyonu haricinde akaryakıt ikmal ve satışı yapması yasaklanmıştır. Türk Akaryakıt Sektöründe karşılaşılmamakla birlikte, taraflar tek elden satın alma sözleşmesi niteliği taşıyan franchising sözleşmesi çerçevesinde de akaryakıt istasyonu işletebilirler. Buna ilişkin herhangi bir sınırlama yoktur. PPK. ve ilgili mevzuatta, her ne kadar bayilik sözleşmesinden bahsedilse de bayilik sözleşmesinin unsurlarına değinilmemiştir. Hatta akaryakıt bayisinin yükümlülükleri arasında, bayiliğin franchising sözleşmesinden farklı olan unsurlarına da değinilmemiştir. Bu sebeple, kanaatimizce, akaryakıt istasyonu franchising sözleşmesi çerçevesinde de işletilebilir. Zaten akaryakıt bayilik sisteminde, diğer bayilik sözleşmelerinden farklı olarak, tıpkı franchising sözleşmesinde olduğu gibi, dağıtıcı ile bayi arasında yeknesak bir görüntü vardır. Bu durum akaryakıt bayilik sözleşmelerini, franchising sözleşmelerine yaklaştırmaktadır. Ayrıca dağıtıcı ile istasyon işleten kimse arasındaki çerçeve sözleşmenin franchising sözleşmesi olması, bayinin menfaatinidir. Çünkü bu durumda, dağıtıcı ile işleten risklerden birlikte sorumlu olurlar.

Akaryakıt istasyonu işletme sözleşmesinin hukukî niteliği ile ilgili bir diğer görüşe göre, bu sözleşme birleşik sözleşme niteliğindedir¹⁹⁶. Gerçekten de, akaryakıt istasyon işletme

15. Bayilik sözleşmesinde yer alan satış unsuru (yeniden satış amacıyla) ve işgörme sözleşmesi unsuru karma sözleşme olmasına engeldir. Bkz. Ulmer, s. 341.

¹⁹⁴ OLG Stuttgart, T. 16.6.1994, 5 U 209/63, NJW 1964, 2255. Kararın tahlili için bkz. Pannagl, s. 77. Aynı görüşte bkz. Gitter, s. 264.

¹⁹⁵ Akaryakıt istasyonu işletmeciliği acente, bayilik, franchising, komisyonculuk şeklinde yapılabilir. Bkz. Pannagl, s. 72.

¹⁹⁶ Martinek, Michael/ Franz- Jörg, Semler/ Stefan, Habermeier/ Eckhard, **Flohr**; Handbuch des Vertriebsrechts, 3. Auflage, München 2010, § 49 II 1, p. 17. Türk Hukukunda da akaryakıt bayilik sözleşmesini birleşik sözleşme niteliğinde olduğunu kabul eden görüşler bulunur. Bkz. Sanlı, Kerem Cem; Rekabet Hukuku ve Özel Hukuk Açısından Akaryakıt Dağıtım Sektöründeki Dağıtım Sözleşmeleri II: Gelinek Nokta, Sorunlar ve Değerlendirmeler, Rekabet Dergisi, C.11, S. 3, Ankara 2010, s. 181; Gürzumar, Osman Berat/ Sanlı, Kerem Cem; Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. Maddesine Aykırı Olan Akaryakıt Dağıtım Sözleşmelerinden Doğan Özel Hukuk Sorunları Hakkında, Haluk Konuralp'e Armağan, C.3, Ankara 2009, s. 551. Farklı görüş için bkz. İsviçre Zürih Kantonu Yüksek Mahkemesi, benzin istasyonu anlaşmalarının (Tankstellenvertrag), franchising sözleşmesi olarak düşünülebileceği, -kira sözleşmesi unsuruna da değinerek- sui generis nitelikte olduğunu belirtmiştir. (T. 14.03.2006; Kass.-Nr. AA050052/U/mb).

sözleşmesinin temelinde ister bayilik ister acentelik sözleşmesi olması fark etmeksizin; bu sözleşmeye bağlanan birden çok bağımsız isimli veya isimsiz sözleşme ortak bir amaç için bir araya gelmektedir.

Kanaatimizce, akaryakıt sektöründeki bayilik uygulamasında yer alan esas sözleşme ve buna bağlanan diğer sözleşmeler kendilerine özgü vasıflarını kaybetmeksizin ortak bir amaç için bir araya gelirler. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesi birleşik sözleşme niteliğindedir¹⁹⁷. Akaryakıt bayilik sözleşmesi, muhtevasında birden çok sözleşmeyi barındıran karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu sözleşmenin içerisinde bayilik sözleşmesinin yanı sıra münferit satın alma sözleşmeleri, lisans sözleşmesi, işletmecilik sözleşmesi, tek elden satın alma sözleşmesi, taşıma sözleşmesi, başka ürünlerin satışı sözleşmesi, teknik bilginin aktarılması sözleşmesi, kredi sözleşmesi gibi sözleşmeler bulunur. Bu sözleşmelerin her biri birbirinden ayrı sözleşmeler değildir. Bayilik sözleşmesine eklenen diğer tüm sözleşmeler (örneğin intifa gibi) varlıkları ve geçerlilikleri itibari ile birbirine bağlı olacak şekilde bir araya gelirler. Mesela kullanma ve yararlanma hakkı veren intifa sözleşmesi, akaryakıt bayilik sözleşmesi için yapılan yatırımları teminat altına alma amacına hizmet eder. Lehine intifa hakkı verilen dağıtıcı, söz konusu taşınmazdan kullanma ve yararlanma hakkını bayiye veya onunla bağlantılı olan kimseye devreder.

Akaryakıt bayilik sözleşmesi, akaryakıt bayisi ile dağıtıcı arasındaki çerçeve nitelikteki bayilik sözleşmesi şeklinde ortaya çıkar. Bu sözleşme uyarınca bayi, belirli bir süre içerisinde, sürekli bir biçimde, dağıtıcıdan akaryakıt tedarik eder ve bu akaryakıtı kendi adına ve hesabına satar. Aynı zamanda bayi, dağıtıcının dağıtım organizasyonuna dâhil olur. Ayrıca bayi, satım konusu akaryakıtın sürümünü artırıcı faaliyetlerde bulunur. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesi ivazlı, rızaî ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesini, diğer bayilik sözleşmelerinden ayıran en önemli özellik sözleşmenin konusudur. Çünkü akaryakıtın günlük hayatta üretim ve tüketim seviyesindeki önemi çok fazladır. Bu sebeple akaryakıtın maliyeti, standardizasyonu ve bu piyasada faaliyet gösteren rafineri, dağıtıcı ve bayilere ilişkin yükümlülüklerin tespitinin özel olarak düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Hatta bu sebeple EPDK, akaryakıt piyasasında yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli, çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına uygun, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilen, malî açıdan

¹⁹⁷ Avusturya Temyiz Mahkemesi, taraflar arasındaki benzin istasyonu sözleşmesinin, öncelikle kira sözleşmesi olarak değil Avusturya Medeni Kanunu § 914 paragrafının yorumlanması ile sui generis sözleşme olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. (OGH 8Ob667/88, T. 22.12.1988). Ayrıca bu kararın devamında benzin istasyonu sözleşmelerinin sonucunda, istasyon sahibinin ticari acente gibi işgörme yükümlülüğü altında olduğunu; bu sözleşmenin saf hizmet sözleşmesi olmadığı, birleşik sözleşme (contract complex) bir sözleşme olduğu belirtilmiştir.

güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir enerji piyasasının oluşturulma konularında düzenleyici ve denetleyici kuruluş olarak görevlendirilmiştir.

Akaryakıt sektöründe faaliyet gösteren bayiler ile dağıtıcılar arasındaki sözleşmelerde, diğer sözleşmelerden farklı olarak düzenleyici kurum EPDK kararları ve uygulamaları ile birlikte sözleşme özgürlüğü daha da sınırlandırılmıştır. Bunun haricinde Petrol Piyasası Kanunu ve diğer mevzuatta da önemli derecede piyasada faaliyet gösteren taraflara ilişkin emredici hükümler mevcuttur.

Akaryakıt sektöründe faaliyet gösterenlerin “bayi” veya “dağıtıcı” olarak değerlendirilmesi için mutlaka lisans alma mecburiyeti bulunur. PPK. m. 3/b’ye göre akaryakıt dağıtımı, taşınması ve bayilik faaliyetlerinin yapılması için lisans alma zorunluluğu söz konusudur. PPK. m. 2/27’ye göre, lisans, “*bu kanuna göre gerçek ve tüzel kişilere piyasada faaliyet gösterebilmeleri için kurul tarafından izin verildiğini gösterir belgeyi ifade etmektedir*” şeklinde tanımlanmıştır¹⁹⁸. Buna göre, gerçek veya tüzel kişinin bayi olarak adlandırılabilmesi için, faaliyet izni almış olması başka bir deyişle lisans sahibi olması gereklidir¹⁹⁹.

Akaryakıt bayilik sözleşmesi, tek elden satın alma kaydı ihtiva eden sözleşme niteliğindedir. Tek elden satın alma sözleşmesinde satın alan, sözleşme konusu ürünleri, sözleşmenin tarafı olan üretici veya sağlayıcıdan başka kimseden alamaz. Bu özellik PPK. m. 8/1’de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “*bayiler, dağıtıcılar ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre bayilik faaliyetlerini yürütürler*”. Bu konu tarafların yükümlülükleri kısmında ayrıntılı olarak incelenmiştir²⁰⁰.

¹⁹⁸ PPLY. m. 7’de lisans alma şartları düzenlenmiştir. Bu şartlara göre, lisans almak üzere başvuranların; a) Türkiye’de yerleşik (Türkiye’de piyasa faaliyetlerinde bulunan ve yabancı devletler mevzuatına göre sermaye şirketi niteliğinde bulunan özel hukuk tüzel kişileri, Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki mevzuata göre Türkiye’deki faaliyetleri bakımından Türkiye’de yerleşik sayılır), b) Ticaret veya sanayi siciline kayıtlı, c) Gelir veya kurumlar vergisi yükümlüsü, gerçek veya tüzel kişiler olmaları gerekir. Ayrıca 21.3.2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununa aykırı fiillerden dolayı;a) Haklarında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olanlara lisans verilmez. b) Kesinleşmiş mahkeme kararının lisans sahibi bir tüzel kişi hakkında olması durumunda söz konusu tüzel kişilikte suçun işlendiği tarih itibarıyla; yüzde ondan fazla paya sahip ortaklar, sonradan görevden ayrılmış olsa bile yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile temsil ve ilzama yetkili olanlara lisans verilmez ve bu kişiler, lisans başvurusu yapan tüzel kişiliklerde doğrudan pay sahibi olamaz.c) Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar veya mahkeme kararı kesinleşinceye kadar, rafineri hariç olmak üzere, fiilin işlendiğinin tespit edildiği tesis için yeni lisans verilmez.ç) Lisans sahibine Kurumca verilen idari para cezası ödenmeden lisansa konu tesis için yeni lisans verilmez.

¹⁹⁹ “Petrol Piyasası Kanununun’un getirdiği piyasa sisteminde “bayi” olarak tanımlanabilmenin olmazsa olmazı (sia qua non) kurumdan lisans almaktır”; bkz. Kıl, s. 70. Ancak taslakta bayilere lisans uygulaması kaldırılırken izin uygulaması getirilmektedir.

²⁰⁰ Bkz. 2. 2. 3. 1. 3.

1.6 Akaryakıt Dağıtım Modelleri

1.6.1 Genel Olarak

Akaryakıt tedarik zinciri, arama ve üretim aşamaları olarak adlandırılan faaliyetler ile başlar. Bu faaliyetler “yukarı akım” (upstream) olarak adlandırılır²⁰¹. Bu aşama sonrasında, değer zinciri içerisinde taşımacılık (boru hatları, demir yolu, kara yolu ve limanlara erişim vb.) ve depolama gibi altyapı faaliyetleri başlar. Bu aşama, akaryakıtın üretimden nihai kullanıcıya ulaşmasında bağlantı sağlayan ve kritik önem taşıyan bir aşamadır. Bu aşama genellikle “orta akım” (midstream) olarak adlandırılır.²⁰² Buna karşılık, rafine ve pazarlama faaliyetleri ise “aşağı akım” (downstream) olarak adlandırılır. Bu son aşama sonucunda akaryakıt nihai kullanıcıya ulaşır²⁰³. Akaryakıtın tüketilebilir hale gelmesinden nihai kullanıcıya ulaşmasına kadar geçen faaliyetler akaryakıt piyasasının en önemli aşamasıdır. Söz konusu çalışmanın kapsamını bu aşamadaki faaliyetler oluşturur. Bu aşamadaki faaliyetler genel olarak akaryakıt piyasası olarak adlandırılır²⁰⁴.

Aşağı akım (Downstream) aşamasında, rafineriden çıkan akaryakıt son kullanıcılara ulaşana kadar farklı yöntemler kullanılır. Akaryakıt dağıtım ve rafineri sektöründe, farklı ülkelerde aynı küresel büyük firmaların yer aldığı görülür. Ancak akaryakıtın nihai kullanıcıya ulaştırılmasında ülkeden ülkeye değişen farklı yöntemler, uygulamalar ve sözleşmeler mevcuttur. Bunun sebepleri; iç hukuk düzenlemeleri, ticarî teamüller, yatırım maliyetleri, kâr marjı hesaplamaları olarak sıralanabilir²⁰⁵.

Akaryakıt sektörü tedarik zincirinde dağıtım modellerinin üç farklı tipi vardır. Bunlar; dikey bütünleşmenin olduğu sözleşmeler, bağımsız perakendeciler ve süpermarket (veya hipermarket) satışlarıdır²⁰⁶. Dikey bütünleşmiş sistemlerde, dağıtım şirketlerinin markaları altında satış yapan istasyonlar, ticarî riskleri kendileri üstlenirler ve satış fiyatlarını kendileri ayarlarlar. Ancak satış fiyatları şüphesiz ki rafinerilerden etkilenir. Dağıtım şirketleri ile

²⁰¹Wright, Charlotte J./ Gallun, Rebecca A.; International Petroleum Accounting, 2. edition, South Sheridan PennWell Books, Oklahoma 2005, s. 8; International Business Publications, USA, Turkey Oil and Gas Exploration Laws and Regulation Handbook, Washington 2011, s. 69; Yeoman, Ian/ Una, McMahon-Beattie; Revenue management and pricing: Case studies and applications, Thomson Learning, London 2004, s. 59.

²⁰²Wright/ Gallun, s. 155; Gaffigan, Mark E.; *Analysis of More Past Mergers Could Enhance Federal Trade Commission's Efforts to Maintain Competition in the Petroleum Industry*, GAO, 2008, s. 7.

²⁰³Wright/ Gallun, s. 1; International Business Publications, s. 69; Yeoman/ Una, s. 59.

²⁰⁴Günaydın, Emre; Türkiye Akaryakıt Piyasası'nın Örnek Ülkeler İle Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Öneriler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012, s. 2.

²⁰⁵Serebrisky, Tomás; *The Role Of Advocacy In Competition Policy: The Case Of The Argentine Gasoline Market*, World Bank Publications, 2003, s. 16.

²⁰⁶OECD Policy Roundtables, Competition in Road Fuel 2013, DAF/COMP 18, s. 16;

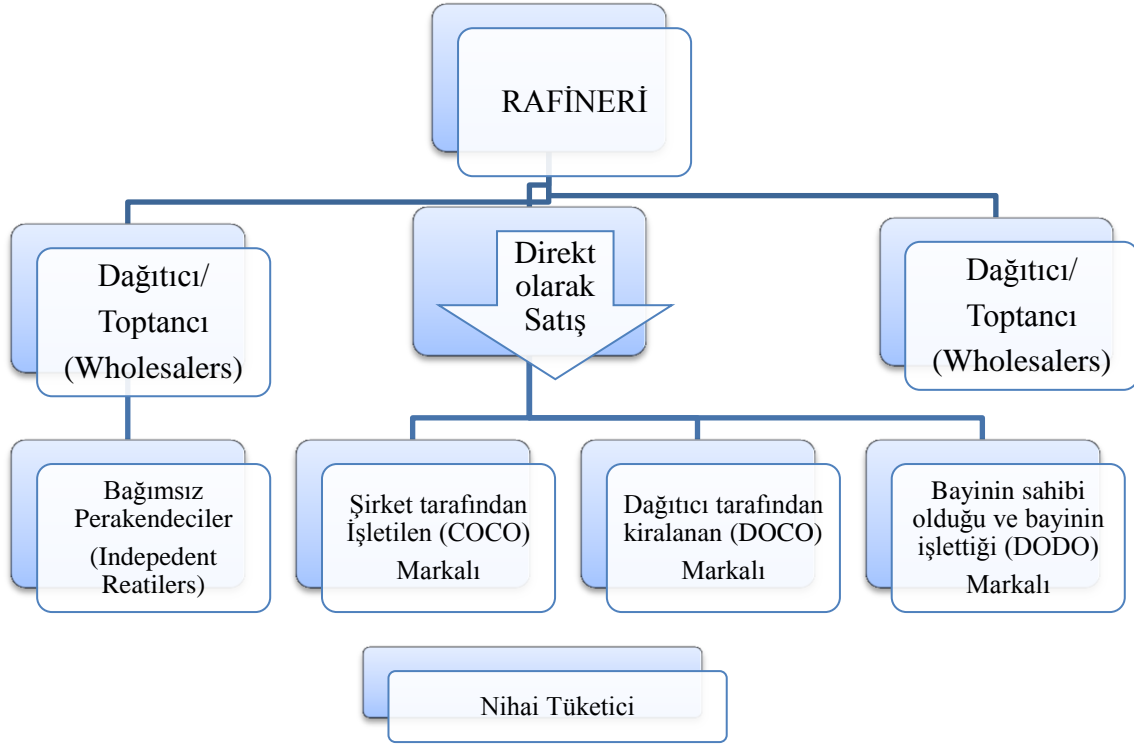
<http://www.oecd.org/competition/CompetitionInRoadFuel.pdf>; e.t. 12.02.2015. Akaryakıt istasyonları, bir marka altında satış yapan bayilerden farklı olarak bağımsız perakendeciler tarafından sahip olunabilir ve işletilebilir. Bağımsız perakendeciler istasyonlarda akaryakıt satış fiyatlarını kendileri belirlerler; bkz. OECD Policy Roundtables, s. 17. Akaryakıt ile bağımsız perakendeci arasında akaryakıt tedarik sözleşmesi bulunur. Ancak bunun haricinde perakendeci ani edimli satış sözleşmesi ile her ihtiyacından farklı dağıtım şirketinden tedarik edebilir.

bayiler arasındaki sözleşmeler, münhasır satın alma sözleşmeleri, markanın kullanılmasına ilişkin lisans sözleşmesi, yakıt ödeme şekli, mali hükümler (yeniden satış marjları, komisyon, ikramiye, böylece ortak reklâm kampanyalarında katılım vs.), asgarî yıllık alım miktarları, sözleşme süresi, yenileme gibi koşullarını içeren oldukça karmaşık bir yapıya sahiplerdir²⁰⁷.

Süpermarketlerde satışlar daha çok bu tesislere konulan tanklar vasıtasıyla yapılır. Süpermarketlerde yapılan satışlar, diğer satış modellerinden oldukça farklıdır. Buralarda yapılan satışlar, süpermarketlerin kendi esas faaliyetlerine yardımcı nitelikte ve onların perakende mağazalarına yardımcı olma amacına hizmet eder. Süpermarket istasyonları daha çok büyük nüfuslu merkezlerde kurulur. Bu istasyonlarda yapılan satış modeli, akaryakıtın yüksek birimlerde toptan fiyattan alınması ve diğer istasyonlara oranla daha düşük kâr marjı ile satışına dayanır²⁰⁸. Süpermarketlerin, motorlu araç yakıt piyasasına girdiği ülkelerde araç sahipleri için olumlu bir etki yaptığı şüphesizdir. Çünkü diğer istasyonlardan daha ucuza akaryakıt satışı yapabilmektedirler. Bu sebeple süpermarketler yapılan akaryakıt satışının daha yüksek oranlara ulaşacak bir model olabileceği söylenebilir. Ayrıca süpermarketlerdeki düşük yakıt fiyatları, bağımsız perakendeciler ve diğer akaryakıt şirketleri üzerinde kendi fiyatlarını düşürme noktasında baskı oluşturur.

²⁰⁷ OECD Policy Roundtables, s. 17.

²⁰⁸ OECD Policy Roundtables, s. 17.

Şekil 1.1 Akaryakıt Dağıtım Sistemi Yapısı

Kaynak:Cary A. Deck / Bart J. Wilson (2004), “Economics at the Pump”, Regulation, vol. 27, s. 24; SSRN: <http://ssrn.com/abstract=545062>; e.t. 11.02.2015.

Dikey bütünleşmiş sistemde, rafineride işlenen ham petrolün son kullanıcıya ulaştırılması aşamasına kadar, farklı uygulamalar olsa da, sektör jargonunda bu uygulamaların dört ayrı başlık altında kategorize edildiği görülmektedir²⁰⁹. Bunlar;

- COCO (Dağıtıcının sahibi olduğu ve Şirket tarafından işletilen/ Company Owned-Company Operated)
- CODO (Dağıtıcının sahibi olduğu- Bayi tarafından işletilen/ Company Owned-Dealer Operated)
- DOCO (Bayinin sahibi olduğu-Dağıtıcı tarafından işletilen/ Dealer Owned-Company Operated)
- DODO (Bayinin sahibi olduğu ve Bayi tarafından işletilen/ Dealer Owned- Dealer Operated)

²⁰⁹Serebrisky, s. 16; SantosManzano, Fidel; Supply Chain Practices In The Petroleum Downstream, (PhD Thesis), Massachusetts 2005, s. 21; OECD Policy Roundtables, s. 16; Günaydın, s. 58; Demeersman, Rob; Influences of Vertical Integration and Location Factors on Prices of Automotive Fuels, Master Thesis, Navarra 2011, s. 12; Chaturvedi, Nikhil; Collaborative Web for Natural Resources Industries. Business Organizations and Collaborative Web: Practices, Strategies and Patterns: Practices, Strategies and Patterns, 2011, s. 60.

COCO (Company Owned- Company Operated)sistemi, akaryakıt dağıtımını yapan şirketin sahip olduğu istasyonun yine kendisi tarafından işletilmesidir²¹⁰. Burada şirket kavramından maksat, akaryakıt dağıtım işiyle ilgilenen kimsedir. Gerçekten de, bazı şirketler sadece akaryakıt dağıtım işiyle iştigal etmek üzere kurulur. Buna karşılık bazı petrol şirketleri ise rafinaj, dağıtım ve istasyonda satış olmak üzere aşağı akım (downstream) aşamasının tüm alanlarında faaliyet gösterirler²¹¹. Bu sebeple, farklı alanlarda faaliyet gösteren bu kimseleri genel olarak “dağıtıcı” şeklinde ifade etmek daha uygundur.

COCO sisteminde dağıtıcı, bayi veya başka herhangi bir kimse ile anlaşma yapmasına gerek kalmaksızın ürünü doğrudan kendi mülkiyetindeki istasyonlar aracılığıyla son kullanıcılara tedarik eder²¹². İstasyonlarda çalışan kimseler, dağıtım şirketinin kendi personelidir. Bu sebeple dağıtıcı, ürünün kalitesinin ve marka değerinin korunması gibi konularda kontrol işlemleri daha kolaydır. Ayrıca yer ve personel seçimi, hizmetlerin denetimi, satış usullerinin uygulanması gibi satışı etkileyen faaliyetler hakkında da dağıtıcının karar verme yetkisi tamdır. Bu kapsamda akaryakıt satış fiyatını da kendisi belirleyebilir. Özellikle aynı zamanda rafinaj işlemi ile uğraşan bayi, üretimden satışa süreci tamamen kontrol altında tutar. Bu durumda tamamıyla dikey bütünleşmiş bir yapı söz konusudur. Bu türde en verimli şekilde akaryakıt dağıtımını işlemi yapılır²¹³.

COCO sisteminin avantajlarının yanı sıra, birtakım dezavantajları da mevcuttur. Bunlardan ilki arazi maliyetlerinin dağıtım şirketi tarafından karşılanacak olmasıdır. Özellikle şehir içinde yer alan istasyonların kurulduğu arazilerin bedelleri oldukça yüksektir²¹⁴. Bunun yanında, akaryakıt dağıtıcısının bayilik sözleşmesi çerçevesinde akaryakıt dağıtımını yapacak olması halinde, bayi kendi adına ve hesabına satış yapan kimse olduğu için, akaryakıt satışından kaynaklanan riskleri üstlenir. Çünkü bayi, dağıtıcıdan akaryakıtı satın alır ve sonra onu nihaî kullanıcılara ulaştırır. Dağıtıcı tarafından satılan akaryakıtın tesliminden ve zilyetliğinin devrinden sonra satılıp satılmaması veya herhangi bir zarara uğraması dağıtıcıyı ilgilendirmez. Bu durum dağıtıcının lehine, bayinin ise aleyhinedir.

CODO (Company Owned- Dealer Operated) sisteminde de istasyonlar dağıtıcıya aittir. Ancak bu sistemde COCO sisteminden farklı olarak, istasyon işleticisi, kendi hesabına

²¹⁰Serebrisky, s. 16; SantosManzano, s. 21; Günaydın, s. 59; Demeersman, s.12.

²¹¹ Genelde büyük ölçekli dağıtıcıların bu yönetime başvurduğu hakkında bkz. Kaumanns, Sven C.; *Problems Of Measuring Retail Trade Due To The Impact Of Different Ways Of Organising Distribution*, 25th Voorburg Group meeting, Vienna 2010, s. 5.

²¹²Serebrisky, s. 16; Kaumanns, 5; Demeersman, s. 12; Günaydın, s. 59; SantosManzano, s. 21.

²¹³Demeersman, s. 12.

²¹⁴Kaumanns, s. 6; Günaydın, s. 59.

çalışan kimsedir²¹⁵. İstasyonu işleten kimse, dağıtım şirketinden istasyonu kiralar ve karşılığında dağıtıcıya belirli bir birim ücret veya toptan bir ücret öder²¹⁶. Bu tür sözleşmelerde, taraflar arasında ayrıca akaryakıt tedarik sözleşmesi söz konusu olur. Uygulamada bu tür satışlarda dağıtıcının her litre satıştan belirli bir miktar komisyon aldığı sözleşmeler de mevcuttur. Ancak istasyonda yardımcı iş niteliğindeki (market, yemek, oto yıkama vb.) faaliyetlerden elde edilen gelirler işletene kalır²¹⁷. Bu durumun aksinin kararlaştırılması veya farklı ülkelerde farklı uygulamalar mümkündür. Akaryakıt istasyonu üzerinde dağıtıcının kontrol hakkı söz konusudur. Bayi açısından bu sistemin menfaati akaryakıt istasyonu için yer temin etmek zorunda olmamasıdır.

DOC (Dealer Owned- Company Operated) sisteminde, dağıtıcıdan bağımsız bir kuruluş benzin istasyonundaki alt yapının sahibidir²¹⁸. Ancak akaryakıt istasyonunun yönetimi dağıtıcıya aittir. En nadir karşılaşılan sistem de budur²¹⁹. Bu sistemin tercih edilmesinin amacı, özellikle değerli bölgelerdeki istasyonların dağıtıcının kendisi tarafından işletilmek istenmesidir. COCO sisteminde olduğu gibi, bu istasyonda çalışanlar dağıtım şirketinin kendi personeli niteliğindedir. Satış, dağıtıcı tarafından doğrudan son kullanıcılara yapılır. COCO sistemi ile arasındaki terk fark, dağıtıcının altyapı sahibine bir bedel ödemek zorunda olmasıdır²²⁰. Bu bedel genellikle kira bedelidir. Fakat dağıtıcı ile bayinin belli bir kâr payı oranında anlaşmaları da mümkündür. Bu sistemde, dağıtım işlemlerinin verimliliği COCO sistemine benzer. Çünkü rafinaj işleminden satış işlemine kadar tüm işlemler, dağıtıcı tarafından yürütülür. Ancak bu sistemde, verimlilik, işleten ile dağıtıcı arasında dağılmıştır²²¹.

DODO (Dealer Owned- Dealer Operated) sisteminde, bağımsız tacir niteliğindeki bayi, istasyondaki altyapının ve arazinin sahibidir. Bayi, dağıtıcıdan ihtiyacı doğrultusunda akaryakıtı satın alır ve akaryakıtın bedelini öder. Bu sistemin uygulanması bakımından ülkeler arasında farklılıklar söz konusudur. Örneğin, Amerikan petrol piyasasında, dağıtım şirketleri tarafından istasyon kurulum maliyetlerine yatırım söz konusu değildir. Bu sebeple, istasyon üzerinde karar alma hakkı ve satış fiyatının belirlenmesi yetkisi istasyon sahibi bayiye ait olacaktır. Bu durumda bayi, tıpkı bağımsız bayilik sisteminde olduğu gibi ürünü taşıyıcı

²¹⁵Serebrisky, s. 16; Kaumanns, s. 6.

²¹⁶Demeersman, s. 12; Kaumanns, s. 6.

²¹⁷Gruber, Johannes/ Zobel, Franz; Der Österreichische Kraftstoffmarkt, Wien 2011, s. 40. Her bölümden elde edilen gelirin dağıtıcı ile anlaşılan paya dâhil olduğu hakkında bkz. Demeersman, s. 12.

²¹⁸Serebrisky, s. 16; Kaumanns, s. 6.

²¹⁹Serebrisky, s. 16.

²²⁰Serebrisky, s. 16; Kaumanns, s. 6.

²²¹Demeersman, s. 12.

etmeyecek ve etiketlenme biçimine saygı gösterecektir²²². Bunun haricinde dağıtıcı, bayiden, akaryakıtın satışı, kalitesi ve kendi markasının korunması gibi konularda birtakım kurallara riayet etmesini ister. Bu sistemde dağıtıcı ile istasyon sahibi arasında bayilik sözleşmesi vardır. Bayi, istasyonda, dağıtım şirketinin markası altında ve onun tarafından sağlanan akaryakıtın satışı faaliyetini yürütür²²³. Bağımsız bayi (independent dealers/ retailers) olarak isimlendirilen istasyonlarda, dağıtıcı ve istasyon sahibi arasındaki ilişkide bayilik sözleşmesi yoktur. Sadece bayi ile dağıtıcı arasında akaryakıt satın alma sözleşmesi mevcuttur. Oysaki bayilik sisteminde sürekli olarak dağıtıcının bayiye akaryakıt tedarik yükümlülüğü söz konusudur. Bu nedenle bağımsız bayinin DODO sistemi içerisinde değerlendirilmesi uygun olmaz²²⁴.

1.6.2 Bazı Ülkelerde Uygulanan Dağıtım Modelleri

Akaryakıtın nihaî kullanıcılara ulaştırılması amacıyla farklı ülkelerde farklı modeller mevcuttur. Ancak bu modeller sınırsız olmamakla birlikte, genel kategorize edilen modellerden çok farklı değildirler. Aşağıda birtakım ülkelerin kendine özgü yapılarından dolayı ortaya çıkan farklı modeller ve uygulamalar izah edilmiştir.

1.6.2.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerikan akaryakıt dağıtım modelinde, sektörün geleneklerinden kaynaklanan alışılmış dağıtım modellerinden farklı taraflar ve yöntemler vardır²²⁵. Çünkü bu ülkede istasyonların çoğu farklı sözleşme ve mülkiyet yapısı içerisinde işletilir. Ancak genel olarak Amerikan dağıtım modelinde üç önemli yapı olduğu söylenebilir. Uygulanan bu modellerden ilki, dağıtıcının kendi mülkiyetindeki istasyonlarda (COCO-Company owned-company operated) yapılan satışlardır²²⁶. Bu sistemde dağıtıcı, istasyonun kurulduğu araziye ve sermayeyi kendisi tahsis eder. Satış fiyatlarını da kendisi belirler. İstasyon kendisi tarafından idare edilir ve çalışanlar kendi personelidir.

²²²Serebrisky, s. 16. Oysaki çoğu ülkelerde dağıtıcı, akaryakıt istasyonlarının kuruluşu, yenilenmesi veya malzemelerin ödünç verilmesi gibi birtakım yatırımlar yapar. Yatırımlarının geri dönüşünü alabilmek için bayiye sıkı kurallar getirir ve yetkisini sınırlar.

²²³Demeersman, s. 12.

²²⁴Demeersman, s. 12; OECD Policy Roundtables, s. 17.

²²⁵Shepard, Andrea; Contractual Form, Retail Price, and Asset Characteristics in Gasoline Retailing, RAND Journal of Economics, Vol. 24, No: 1, 1993, s. 61; Cassady, Ralph Jr./ Jones, Wylie Logan; The Nature of Competition in Gasoline Distribution at the Retail Level:A Study of the Los Angeles Market Area, Berkeley 1951, s. 110.

²²⁶Cassady/Jones, s. 70; Shepard, s. 61; Brewer, Jedidiah; *Competition in the Retail Gasoline Industry*, Arizona 2007, s. 26;

Amerikan akaryakıt piyasasında, perakende akaryakıt satışının en çok COCO yöntemiyle yapıldığı konusunda yaygın bir yanlış anlayış söz konusudur²²⁷. Buna rağmen dağıtıcının kendisinin sahibi olduğu ve işlettiği istasyonlarının sayısı oldukça düşüktür. Amerikan dağıtım şirketleri nadiren perakende seviyesinde, istasyonlarda doğrudan akaryakıt satışı faaliyetinde bulunurlar. Bu yanlış anlaşılmanın sebebi dağıtıcının markası ile istasyonlarda yapılan satışlardır. Özellikle Amerika gibi, oldukça farklı yöntemlerle akaryakıt perakende seviyesinde satış yapıldığı ülkelerde markalı istasyonların dağıtıcıya ait olduğu ve onun tarafından işletildiğinin zannedilmesi gayet makuldür.

ABD’de akaryakıt dağıtım alanında uygulanan modellerden bir diğeri ise, “kiracı bayi” (lessee-dealer) yöntemidir. Kiracı bayi (Lessee-dealer) olarak adlandırılan istasyonlarda, dağıtım şirketi kendisine ait olan istasyonları (arazi, pompalar, market vs.) işletmesi için bayiye kiralar²²⁸. Bayi, dağıtım şirketinin markasını kullanır ve ondan akaryakıt tedarik eder. Akaryakıtın bedelini ise “dağıtıcının bayiye belirlediği satış fiyatı” (Dealer Tank Wagon Price- DTW) üzerinden öder²²⁹. Ancak kiracı olan bayi, akaryakıt perakende satış fiyatını kendisi belirler.

ABD’de uygulanan üçüncü model ise “açık bayilik” (open-dealer) olarak adlandırılan, dağıtıcı ile bayi arasında akaryakıt tedarik sözleşmesinin bulunduğu ve dağıtıcının markasının bayi tarafından kullanıldığı modeldir²³⁰. Bu modelde istasyon işleticisi tıpkı kiracı bayi (lessee dealer) gibi akaryakıt satış fiyatını kendisi belirler. Ancak kiracı bayiden farklı olarak, bu modelde istasyonun mülkiyeti bayinin kendisine aittir. Bu ayırmda önemli olan istasyonun dağıtıcıya ait olmamasıdır. Bu sebeple dağıtıcı, istasyonu üçüncü bir kişiden kiralamış olabilir²³¹. Bu sistemde dağıtıcı, ne istasyonun sahibidir ne de işletenidir.

Amerikan piyasasında, dağıtım şirketlerinden ayrı olarak, akaryakıt tedarik faaliyeti ile iştegal eden “jobber” olarak adlandırılan toptancı-aracılar mevcuttur²³². Bu kimseler, rafineriden akaryakıtı doğrudan temin ettikten sonra, kendi araçları ile kendi istasyonlarına veya diğer istasyonlara dağıtırlar. Bu araçlar genellikle markasız satış yapan istasyonlara akaryakıt tedarik ederler²³³. Ancak markalı istasyonlara ürün tedarik etmeleri de mümkündür. Bu kimseler tarafından sağlanan akaryakıt fiyatları, açık bayilerin ve kiracı bayilerin DTW

²²⁷Brewer, s. 27.

²²⁸Bu modelde dağıtıcı ile istasyon işleteni arasındaki sözleşme tipik bir franchising sözleşmesidir; bkz. Shepard, s. 61; Cassidy/Jones, s. 71; Brewer, s. 27.

²²⁹Brewer, s. 27.

²³⁰Cassidy/Jones, s. 70; Shepard, s. 62; Brewer, s. 27.

²³¹Shepard, s. 62; Brewer, s. 27; Serebrisky, s. 16.

²³²Shepard, s. 67; Brewer, s. 27.

²³³Shepard, s. 67; Brewer, s. 28.

fiyatlarından daha ucuzdur²³⁴. Yukarıda sayılanların haricinde, markasız akaryakıt satışı yapan istasyonlar da vardır. Bu istasyonu işletenler bağımsız perakendeciler niteliğindedir²³⁵. Bunlar herhangi bir dağıtım şirketi ile anlaşma yapmaksızın, kendi markaları ile akaryakıt satışı yaparlar. Ayrıca kendi araçlarına rafinerilerden akaryakıt temin etmeleri mümkündür. Ancak bu perakendeciler, jobber olarak ifade edilen araçlardan farklı olarak rafineri ile uzun süreli değil; münferit satın alma sözleşmesi yaparlar. Aracılar (jobberlar) ve bağımsız perakendeciler, kendi istasyonlarındaki akaryakıtın perakende satış fiyatını bizzat belirlerler. Bu sebeple, bağımsız perakendeciler piyasada akaryakıt fiyatları bakımından rekabet oluştururlar²³⁶.

1.6.2.2 Almanya

Almanya'da akaryakıt dağıtım faaliyetleri, istasyonların bir dağıtım şirketine bağlı olup olmamasına göre sınıflandırılır. Buna göre bir dağıtım şirketinin markası altında akaryakıt satışı faaliyetinde bulunanlar markalı (markentankstellen) , bir dağıtım şirketine bağlı olmaksızın tedarik ettiği akaryakıtı kendi markası altında satanlar ise markasız (konzernungebundene tankstellen) olarak değerlendirilir²³⁷.

Almanya'daki akaryakıt dağıtım modellerinden ilki, büyük ölçekli akaryakıt dağıtım şirketlerinin kendi mülkiyetlerinde bulunan istasyonların kendileri tarafından (COCO modeli) işletilmesidir²³⁸. Bu sistemde istasyonda çalışanlar dağıtım şirketinin maaşlı elemanı olup, istasyonun işletilmesi dağıtım şirketi tarafından yapılır. Bu sistemin uygulama alanı oldukça az olduğu için etkisi ve önemi ikinci plandadır²³⁹.

Almanya'da uygulanan bir diğer model de, dağıtım şirketinin mülkiyetinde olan akaryakıt istasyonu işletmeci tarafından kiralanır²⁴⁰. İstasyonu işletme hakkına sahip olan kimse, dağıtıcının markası altında akaryakıt satışı yapmayı ve dağıtıcıdan akaryakıt satın almayı da üstlenir. Ancak bu modelde yapılan satış, bayilik sözleşmesinden farklı olarak dağıtıcının hesabıdır. Bu sebeple, akaryakıt istasyonu işletmecilik sözleşmesinin niteliği acentelik (Kraftstoffgeschäft als Agent) sözleşmesidir²⁴¹. Ancak istasyonu işleten kimse,

²³⁴Cassady/Jones, s. 164; Brewer, s. 28.

²³⁵Cassady/Jones, s. 100; Brewer, s. 28.

²³⁶Cassady/Jones, s. 164; Brewer, s. 28.

²³⁷Suarez, Nina Villaverde; Das Preisverhalten von Kunden in Tankstellenshops: Eine Theoretische Und Empirische Analyse, Köln 2013, s. 63.

²³⁸Schneck Rating, Sector Study On The Petrol Station Market, 2007, s. 21; Suarez, s. 63; Bundeskartellamt Sektoruntersuchung Kraftstoffe , Abschlussbericht gemäß § 32e GWB, 2011, s. 166 ;http://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Publikation/DE/Sektoruntersuchungen/Sektoruntersuchung%20Kraftstoffe%20-%20Zusammenfassung.pdf?__blob=publicationFile&v=5; e.t. 04.08.2014.

²³⁹Suarez, s. 63.

²⁴⁰Schneck, s. 21; Suarez, s. 63; Bundeskartellamt Sektoruntersuchung Kraftstoffe, s. 166.

²⁴¹Suarez, s. 63.

akaryakıt satışı dışındaki faaliyetlerde; meselâ market satışlarında kendi adına ve hesabına satış yapar. Bu durumda dağıtıcı ile işletici arasında “franchising sözleşmesi” bulunmaktadır²⁴². Bu satış modeli, CODO modelinin tipik örneğidir. Akaryakıt ticaretinde kâr marjının düşmesi, işleten ile dağıtıcı arasında ihtilaf çıkması noktasında büyük bir potansiyele sahiptir. Ayrıca bu sistemde işletenin oldukça sınırlı karar verme yetkisi vardır.

Alman akaryakıt piyasasında uygulanan üçüncü modelde, akaryakıt istasyonunu işleten kimse, aynı zamanda söz konusu işletmenin sahibidir. İşleten, dağıtıcı ile akdedilen sözleşme çerçevesinde, dağıtıcının markası altında akaryakıt satışı (DODO modeli) yapar²⁴³. Ayrıca işleten, markası altında satış yaptığı dağıtıcıdan akaryakıt temin etmekle yükümlüdür. Bu modelde, işleten tarafından satılan her litre başına, dağıtıcıya sabit bir komisyon ödenir²⁴⁴. Söz konusu model, bir önceki modelden, sadece işletenin istasyonun mülkiyetine sahip olmasından dolayı değil; aynı zamanda işletmesi üzerinde karar verme özgürlüğü bakımından da farklıdır²⁴⁵. Çünkü bu modelde işleten, söz konusu işletme üzerinde karar verme hürriyetine sahiptir.

Almanya’da yukarıda sayılan markalı istasyonların haricinde karışık muhtevalı (mischform) istasyon işletim modeli de mevcuttur. Bu modelde akaryakıt istasyonu işleticisi, istasyonun bir kısmında dağıtım şirketinin markası altında faaliyette bulunurken; bir kısmını hiçbir dağıtım şirketi ile anlaşmaksızın bağımsız olarak işletir²⁴⁶.

Almanya’da herhangi bir dağıtım şirketi ile dikey bütünleşme içeren bir sözleşme (bayilik, acente, franchising vb.) imzalamaksızın işletilen istasyonlar da vardır. Bu istasyonlarda dağıtım şirketinin markası yerine işletenin kendi markası altında akaryakıt satışı yapılır. Söz konusu istasyonların sahibi işleten olabileceği gibi, dağıtıcı olmayan üçüncü kişilerden kiralanmış da olabilir. Daha önceki modellerin aksine işleteni, istasyonla ilgili olarak karar alma özgürlüğüne sahiptir. Bu bakımından, söz konusu modeldeki istasyonun işleteni ekonomik ve hukukî açıdan bağımsızdır²⁴⁷. İşleten, akaryakıt ihtiyacını dağıtım şirketinin kendisine ve markasına bağlanmaksızın satın alma sözleşmesi ile tedarik eder.

Almanya’da akaryakıt dağıtımındaki son model ise yardımcı gelir niteliğinde satış yapan istasyonlardır. Bu istasyonlar için akaryakıt satışı temel faaliyet değildir²⁴⁸. Zaten bu tür işletmeler, ekonomik olarak geleceklerini akaryakıt satışına bağlamazlar. Onlar için

²⁴²Schneck, s. 17; Suarez, s. 63.

²⁴³Schneck, s. 21; Bundeskartellamt Sektoruntersuchung Kraftstoffe, s. 166.

²⁴⁴Suarez, s. 64. Bayi ile franchise alan kimse arasındaki farklardan biri de, franchise alanın cironun belirli bir kısmından pay almasıdır. Oysa bayilikte, tekrar satış fiyatı ile alış fiyatı arasındaki fark, bayinin kârıdır.

²⁴⁵Suarez, s. 64.

²⁴⁶Schneck, s. 22; Suarez, s. 64.

²⁴⁷Suarez, s. 64.

²⁴⁸Schneck, s. 22.

akaryakıt satışı müşteriye ek hizmetler sunmak veya müşteri çekmektir. Bu tür istasyonlara, süpermarketlerde, araba bayilerinde veya büyük oto yıkama işletmelerinde rastlanır²⁴⁹.

1.6.2.3 Avusturya

Avusturya dağıtım modelinde istasyonlar genel olarak üç ayrı tipe ayrılırlar²⁵⁰. Bunlardan ilki; bir dağıtım şirketinin markası altında akaryakıt satışı yapan markalı istasyonlar (Markentankstellen) ve büyük istasyonlar olarak adlandırılan (Major-Tankstellen) istasyonlardır. Bu istasyonlar kendi aralarında dağıtıcı ile olan ilişkilerine göre; COCO (Company Owned- Company Operated), COFO (Company Owned- Franchise Operated), CODO (Company Owned- Dealer Operated) ve DODO (Dealer owned- Dealer Operated) olmak üzere dörde ayrılır²⁵¹.

COCO modelinde istasyonlar dağıtım şirketinin doğrudan kendi personeli tarafından işletilir²⁵². COFO modelinde ise dağıtım şirketinin sahibi ile istasyonun işleteni arasında franchising sözleşmesi vardır. Tarafların arasındaki en yakın ilişki bu tür işletmelerde söz konusudur²⁵³. Bu tür ilişkide, istasyon dağıtıcıya ait olup; dağıtıcı tarafından istasyon ve ekipmanlar franchise alana kiralanır²⁵⁴.

Avusturya'daki bir diğer akaryakıt modeli ise CODO modelidir. Bu modelde de istasyonun arazisi ve üzerindeki yapı dağıtıcıya aittir. Bayi ile dağıtıcı arasında daha esnek bir ilişki vardır²⁵⁵. Bayi, dağıtıcının uygun ekipmanların belirlenmesi ve promosyonlara katılmak gibi konulardaki talimatları ile bağlıdır²⁵⁶.

Avusturya'daki DODO modelinde ise dağıtım şirketinin markası altında ve dağıtıcı tarafından sağlanan akaryakıt, bayinin kendi istasyonunda satılır²⁵⁷. Bu sistemde bayi, hem istasyonun işleteni hem de sahibidir.

Yukarda sayılan markalı istasyonlar haricinde, bir diğer akaryakıt satış türü, bağımsız perakendeci niteliğindeki istasyonlarda yapılan satıştır. Bunlar kendi arasında iki ayrı grupta sınıflandırılır. Bunlardan ilki “bağımsız istasyon (freie tankstellen)” olarak adlandırılan;

²⁴⁹Schneck, s. 22.

²⁵⁰Benigni, Johannes/ Prinz, Sandra; Der österreichische Kraftstoffmarkt 2004, Wien 2005, s. 192; Koch, Birgit; Messung von lokaler Marktmacht auf dem österreichischen Tankstellenmarkt, (Masterarbeit), Vienna, 2011, s. 10.

²⁵¹Benigni/Prinz, s. 192; Koch, s. 10; Gruber Zobel, s. 40.

²⁵²Gruber Zobel, s. 40.

²⁵³Benigni/Prinz, s. 192; Koch, s. 10. Bu model içeriğinde, istasyonun dağıtıcı adına ve hesabına işletilmesinden dolayı aralarındaki sözleşmenin acentelik sözleşmesi ve işletenin ise acente olduğu ileri sürülmüştür; bkz. Gruber Zobel, s. 40.

²⁵⁴Benign/ Prinz, s. 192; Koch, s. 10.

²⁵⁵Benigni/ Prinz, s. 192; Koch, s. 10.

²⁵⁶Koch, s. 10.

²⁵⁷Koch, s. 10; Gruber Zobel, s. 40.

belirli bir dağıtım şirketi ile uzun vadeli akaryakıt tedarik sözleşmesi yapmaksızın faaliyet gösteren istasyonlardır²⁵⁸. Diğeri ise “beyaz istasyon (weiße tankstellen)” adıyla faaliyet gösteren ve belirli bir dağıtım şirketi ile aralarında münhasır satın alma sözleşmesi olan istasyonlardır²⁵⁹.

1.6.2.4 Birleşik Krallık

Birleşik Krallıkta, akaryakıt istasyonları dağıtım şirketlerine, bayilere ve süpermarketlere aittir²⁶⁰. Dağıtım şirketlerinin doğrudan kendileri tarafından işletilen akaryakıt istasyonları (COCO modeli) mevcuttur²⁶¹. Ancak bunun haricinde, bayilerin bir kısmı dağıtım şirketlerinin markaları altında (DODO) akaryakıt satışı yaparlar²⁶². Ayrıca bu ülkede kendi adına ve hesabına hareket eden bağımsız perakendecilerin herhangi bir dağıtıcı ile anlaşmaksızın kendi markası altında satış yaptıkları istasyonlar da vardır²⁶³.

Birleşik Krallık akaryakıt sektöründe, süpermarketler tarafından yapılan satışlar pazar payı bakımından oldukça fazladır²⁶⁴. Bu sebeple, süpermarketlere ait istasyonların sayısı artarken, kendi markası altında satış yapan bağımsız perakendecilerin istasyon sayılarında düşüş yaşanmaktadır²⁶⁵.

Birleşik Krallık'ta petrol şirketleri, yukarıda açıklanan modellerin haricinde, sistemi basitleştirmek, maliyetleri asgariye indirmek ve ticaret kanallarını azaltmak amacıyla operasyonel modellerin üzerinde durmaktadırlar²⁶⁶. Bu sebeple dağıtıcının hayal gücüne bağlı olarak yeni modeller ortaya koyulması mümkündür.

²⁵⁸Koch, s. 10.

²⁵⁹Koch, s. 10.

²⁶⁰ UK Fuel Market Review, RAC Foundation, Deloitte, January 2013, <http://www.racfoundation.org/uk-fuel-market-review/overview>, e. t. 03.08.2014, s. 1.

²⁶¹ UK Fuel Market Review, s. 1;

²⁶²Wood, Mackenzie;UK Downstream Oil Infrastructure, Final Report, s. 36.

²⁶³Wood, Mackenzie;UK Downstream Oil Infrastructure, Final Report, s. 36.

²⁶⁴ Birleşik Krallıkta 2014 yılı verilerine göre petrol istasyonlarının yaklaşık % 15,6'sı hipermarketlerden oluşurken bunların pazar payı % 41,6'ya yakındır; bkz. Market Review 2014, Petrol Retailers Association, <http://www.rmif.co.uk/assets/PRA%20Market%20Review%20pdf.pdf>, e. t. 03.08.2014; s. 14.

²⁶⁵ 2000-2013 yılları arasında bayi sayısı % 27, kendi işlettikleri istasyon sayısı %60 azalırken hipermarket tarafından işletilen istasyon sayısı % 32 artmıştır; bkz. Market Review 2014, s. 15.

²⁶⁶ Meselâ Britanya'da BP faaliyetlerinde franchising sözleşmesine yönelmiş ve bu kapsamda DOFO (Dealer Owned- Franchised Operated) ve COFO (Company Owned-Franchise Operated) uygulamalarını başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir. SHELL ise aynı ülkede DODO modeli ve komisyoncu tarafından işletilen istasyonlar modeli ile yeni kanallar denemektedir. RPS Downstream – Retail, 2009; http://www.rpsgroup.com/Energy/Services/Advisory/Downstream/pdf/Maximising-Returns-from-a-Retail-Network_Nov-2009.aspx, s. 2,3.

1.6.2.5 İspanya

İspanyol akaryakıt sektöründe, istasyonlar çeşitli modellerde işletilmektedir. Bunlardan ilki; dağıtıcının kendisi tarafından işletilen (COCO modeli) istasyonlardır²⁶⁷. Üçüncü kişilerin sahip olduğu fakat dağıtım şirketi tarafından işletilen istasyonlar (DOCO modeli) da bulunur²⁶⁸. COCO ve DOCO modellerinde istasyon, başka bir petrol şirketinden akaryakıt tedarik edemez. Bu modellerde dağıtım şirketinin kontrolü ve iş istikrarı en üst seviyededir²⁶⁹.

Yukarda belirtilen modeller haricinde mülkiyeti dağıtıcıya ait istasyonun bayi tarafından işletildiği (CODO modeli) ve bayinin kendi mülkiyetindeki istasyonun yine kendisi tarafından işletildiği (DODO modeli) modellere de rastlanır²⁷⁰. CODO modelinde de bayi, hali hazırdaki istasyonun maliki olan dağıtıcıdan başka kimseden akaryakıt tedarik edemez. Ancak bu modelde dağıtıcının kendi satış fiyatını belirleme özgürlüğü vardır²⁷¹. Fakat bu özgürlük, DODO modelinde daha fazladır. DODO modelinde bayi, sözleşme süresi sona erdikten sonra, CODO modelinden farklı olarak, başka bir dağıtıcı ile anlaşarak akaryakıt tedarik edebilir²⁷².

Dağıtım modelleri içerisinde İspanya ve Avrupa Rekabet Hukuku bakımından önemli sonuçlar doğuran model intifa/kira modelidir²⁷³. Çünkü İspanya'da 1990'lı yılların sonunda Rekabet Hukuku kurallarını ihlâl ettiği gerekçesiyle mahkemelere taşınan bu model ile ilgili verilen kararlar sonucunda, Avrupa Birliği Rekabet Hukuku doğrudan etkilenmiştir²⁷⁴.

1.7 Türkiye Dağıtım Modeli ve Sözleşmenin Tarafları

Akaryakıt piyasasında faaliyet gösteren rafineri, dağıtıcı ve bayilerin arasında birçok sözleşme yapılır. Ancak bu çalışma açısından, sözleşmenin konusu akaryakıt bayilik sözleşmesi olduğu için, sadece tarafları dağıtıcı ve bayi olan sözleşmeler incelenmiştir. Diğer bayilik sözleşmelerinden farklı olarak aracılar, tedarikçiler, perakendeciler, toptancılar akaryakıt bayilik sözleşmesine taraf olamazlar. Nihai tüketiciye akaryakıt sağlama yetkisine

²⁶⁷Report On The Consultation Request Submitted By The Secretary Of State For The Economy And Support For Enterprises Regarding The Automotive Fuel Market In Spain, Comisión Nacional de la Competencia, 2012, s. 46; Chauve, Philippe; REPSOL: Opening up the fuel distribution system in Spain, Competition policy newsletter, 2006, s. 25; .Demeersman, s. 12.

²⁶⁸Report Fuel Market In Spain, s. 46; Chauve, s. 25; Demeersman, s. 12.

²⁶⁹İspanya'da akaryakıt istasyonlarının % 83'ü bir dağıtım şirketinin pazarlama ağına dâhildir. Bunlarda % 20'si COCO modeli, % 38'i CODO modeli, % 8'i DOCO modeli ve geriye kalan % 38'i ise DODO modeli ile işletilmektedir; bkz. Report Fuel Market In Spain, s. 46.

²⁷⁰Chauve, s. 25; Demeersman, s. 12.

²⁷¹Report Fuel Market In Spain, s. 46. Chauve, s. 27.

²⁷²Report Fuel Market In Spain, s. 46. Chauve, s. 27.

²⁷³Chauve, s. 25.

²⁷⁴Chauve, s. 26.

sahip lisanslı bayiye, sadece lisanslı dağıtım şirketi akaryakıt tedarik edebilir. Bunun sebebi PPK. m. 8 hükmüdür. Gerçekten de, söz konusu hükme göre, kanunî zorunluluk gereği bayilik sözleşmesinin tarafları sadece dağıtım şirketleri ve bayiler olabilir. Bu hüküm emredici nitelikte olup, taraflar aksini kararlaştıramazlar²⁷⁵. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesinde sözleşmenin karşı tarafını seçme özgürlüğü sınırlandırılmıştır. Aşağıda bu sözleşmenin tarafları sırasıyla ele alınmış ve incelenmiştir.

1.7.1 Dağıtıcı

Akaryakıt konulu bayilik sözleşmesinin taraflarından olan dağıtıcı, PPK. m. 2/f. 11’de tanımlanmıştır. Bu tanıma göre dağıtıcı, akaryakıt dağıtım yetkisi olan ve lisansına işlenmesi halinde depolama, taşıma, ihrakiye ve madeni yağ üretimi işlemleri yapan sermaye şirkettir. Bayilik sözleşmesi, dağıtım zincirinin farklı seviyelerindeki teşebbüsler arasında yeniden satım amacıyla yapılmaktadır. Kural olarak bu dağıtım zincirinin üst seviyesinde yer alanlar; sağlayıcı, dağıtıcı veya üretici olarak adlandırılır. Ancak akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dikey ilişkinin üst seviyesinde sadece dağıtıcılar faaliyet gösterebilir.

“Dağıtıcı” kavramından ayrı olarak dağıtıcının yapabileceği faaliyetler, PPK. m. 2/f. 12’de tanımlanmıştır. Buna göre, dağıtım faaliyetleri serbest kullanıcılara akaryakıt toptan satışı ve ikmalî dâhil bayilere akaryakıt satış ve ikmal faaliyetlerinin bütünüdür. Görüldüğü gibi, dağıtım faaliyetlerinden anlaşılması gereken, dağıtıcının bayi ile yapacağı sözleşme çerçevesinde bayiye tedarik edeceği akaryakıt satış ve ikmal faaliyetleridir.

PPK. m. 7’de, dağıtıcının faaliyetlerine ilişkin emredici hükümler ihdas edilmiştir. Bu hükümler, piyasa faaliyetlerinin düzenlenmesi, tüketicinin hizmet ve ürün kalitesinin ayarlanması, kaçak akaryakıtın önlenmesi gibi sebeplerden kaynaklanmıştır. Dağıtım şirketlerinin, dağıtım faaliyetlerini yerine getirebilmesi için her şeyden önce dağıtım lisansına sahip olmaları gerekir. PPLY. m. 7’de dağıtıcının lisans alabilmesi için belirli malî yeterliliklere sahip olmaları gerekir²⁷⁶. Kanun koyucu bu düzenleme ile dağıtıcı olarak faaliyet gösterecek kimsenin, malî açıdan güçlü olmasını istemiştir. Sektörün ve ürünün maliyetleri birlikte değerlendirildiğinde bu beklentinin haksız olduğu söylenemez. Çünkü dağıtıcı, kendi dağıtım ağını oluştururken bayilere bir takım bedeller (intifa, kira vs.) ödemektedir. Bunun haricinde istasyonlarda kullanılan ekipmanlar dağıtıcı tarafından

²⁷⁵ Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, sözleşmenin karşı tarafını seçme özgürlüğünün sınırlandırılmış olduğu söylenebilir. Sözleşme özgürlüğünün sınırlandırıldığı bu gibi durumlarda belirli koşullara sahip kişiler ile sözleşme yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Buna göre bayi, lisanslı bir dağıtıcı ile dağıtıcı ise lisanslı ve herhangi bir dağıtım şirketi ile anlaşması olmayan bayi ile bu sözleşmeyi akdedebilir.

²⁷⁶ PPLY. m. 7’de rafinerici, iletim, depolama, işleme, **dağıtıcı** ve ihrakiye teslimi lisanslar için 6102 sayılı TTK. hükümleri doğrultusunda kurulmuş bir anonim şirket veya limited şirket olma zorunluluğu ve dağıtıcı lisansı için asgarî ödenmiş sermayesinin 10.000.000 TL olması gerektiği düzenlenmiştir.

sağlanmaktadır. Hatta dağıtıcı tarafından bayilerine yeni kurulan istasyon maliyetleri ve kredi gibi destekler de verilmektedir.

Dağıtıcı için de bayiler gibi tek elden satın alma mecburiyetine benzeri bir yükümlülük söz konusudur²⁷⁷. Bu kanunî yükümlülüğe göre, dağıtıcı, kendi mülkiyetindeki istasyonlar ve sözleşme ile dağıtım ağına dâhil ettikleri bayiler haricinde başka akaryakıt dağıtıcılarının bayilerine dağıtım yapamazlar.

Dağıtıcı, kendi adına ve hesabına hareket eden bayilerle (DODO) anlaşabileceği gibi, kendi mülkiyetinde kuracağı bayiler²⁷⁸ (COCO) ile de akaryakıtı tüketiciye ulaştırabilirler. Ancak, PPK. m. 7’de dağıtım şirketlerinin kendi işlettikleri istasyonlara ilişkin bir sınırlama getirilmiştir. Bununla birlikte, söz konusu sınırlama satış miktarına dairdir. Buna göre, dağıtıcının kendi işlettiği istasyonlar aracılığı ile yaptığı satışlar, toplam yurtiçi pazar payının % 15’inden fazla olamaz. Bu düzenlemenin amacını ekonomik veya idarî sebeplerle açıklamak mümkün değildir. Kanun koyucu bu düzenleme ile piyasada rekabetin artması veya piyasanın regülasyonu gibi herhangi bir amaç gözetmeksizin salt olarak bayilik müessesesini korumak amacıyla hareket etmiştir.

Dağıtım şirketlerine getirilen bir diğer sınırlama yurtiçi pazar paylarına ilişkindir. Buna göre, bir dağıtım şirketinin pazar payı, toplam pazar payının % 45’inden fazla olamaz. Taslak m. 6’da yer alan düzenleme ile PPK. m. 7’de dağıtıcılar için getirilen %45’lik yurt içi pazar payı sınırlamasının, %30’a indirilmesi öngörülmektedir. *5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağına İlişkin Rekabet Kurumu Görüşünde* bu tür sınırlamaların uygun olmadığı belirtilmiştir²⁷⁹. Kurumun görüşünde buna gerekçe olarak sayılan sebepler; petrol piyasasının doğal yapısı, pazar payını

²⁷⁷ Bayinin tek elden satın alma yükümlülüğünü ihlâl etmesi aynı zamanda sözleşmenin ihlâlî niteliğindedir. Ayrıca bu yükümlülüğü ihlâl eden bayiye idari para cezası uygulanır. Ancak akaryakıt dağıtıcısının kendi istasyonları ve dağıtım ağına dahil olan bayiler haricinde satış yapmama yükümlülüğünün ihlâlî, bayilik sözleşmenin ihlâlî niteliğinde değildir. Çünkü dağıtıcı ile bayi arasında tek elden dağıtım sözleşmesi yoktur. Bu yükümlülüğü ihlâl eden dağıtıcıya, PPK. m. 19/c f. 3’e göre idari para cezası verilmektedir.

²⁷⁸ PPK.’da dağıtıcıların “kendi mülkiyetindeki istasyonlar” (PPK. m. 7), “kendi işlettikleri istasyonlar” (PPK. m. 7/son), ifadelerinin yanı sıra “dağıtıcılar, kendi işlettikleri akaryakıt bayileri” ifadesi (PPK. m. 17) de yer almaktadır. Şüphesiz ki akaryakıt dağıtım şirketlerinin maliki oldukları istasyonları “bayi” olarak nitelendirmek mümkün değildir. Çünkü bu istasyonlar, kendi adına ve hesabına değil; aksine dağıtım şirketinin adına ve hesabına satış yaparlar. Ayrıca bu istasyonlarda, bayilik sözleşmesinde olduğu gibi yeniden satış söz konusu değildir. Bu sebeple, söz konusu istasyonların kullanıcıya akaryakıt ulaştırmaları “bayilik sözleşmesi” değil alelade “satış” sözleşmesidir.

²⁷⁹ “...Petrol piyasasının, normal şartlar altında, bu tip pazar kısıtları içeren düzenlemelerle şekillenmesini gerektiren bir husus olmadığı söylenebilir. Zira elektrik ve doğal gaz gibi piyasaların aksine, petrol piyasası doğal tekel özelliği sergilemeyen bir piyasadır. Öte yandan, bir piyasada etkin şekilde çalışan bir firmanın çeşitli pazarlama stratejileri ile pazar payını yükseltmesi ve bunun da ötesinde hâkim duruma geçmesinde bir sakınca da bulunmamaktadır. Kaldı ki, serbest piyasa ortamında firmaların etkin ve rekabetçi faaliyet göstermelerindeki en büyük teşvik edici unsur, firmaların pazar paylarını artırarak daha fazla kar edebilme şanslarının bulunmasıdır. Bu nedenle, kural olarak, bu tür piyasalarda pazar payına sınır getirmek gibi yapısal düzenlemelere ihtiyaç bulunmadığı düşünülmektedir”; 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağına İlişkin Rekabet Kurumu Görüşü, s. 3.

hesaplanmanın zorluğu ve söz konusu pazar payının aşılması halinde ne gibi yaptırımların veya tedbirlerin uygulanacağını bilinmemesi gösterilmiştir²⁸⁰. Akaryakıt piyasasında, elektrik ve doğalgaz piyasasının aksine, dağıtım şirketlerinin pazar payları dikkate alındığında rekabetin kendiliğinden oluştuğu söylenebilir. Ayrıca EPDK tarafından yıllık rapor şeklinde yayınlanan son üç yılın (2012, 2013, 2014)²⁸¹ sektör raporları incelendiğinde, ilk on şirketin pazar paylarında ufak tefek artış veya azalma görülmekle birlikte önemli bir değişiklik bulunmamaktadır. Bu veriye dayanarak, dağıtım şirketlerinin sayısındaki artışın, piyasada rekabet ortamının oluşmasına katkı sağladığı söylenebilir. Bu bakımından % 45'lik pazar payının Taslakta % 30'a indirilmesi, sektör verileri dikkate alınarak bu oranın revize edildiğini göstermektedir.

Kanaatimizce, serbest piyasa ekonomisi dikkate alındığında dağıtım şirketlerinin kendi paylarını artırma hedeflerinin önüne getirilen bu sınırlamanın uygun olmadığı düşünülebilir. Ancak piyasanın rekabetçi ortamının sürekli olarak sağlanması gerekliliği, akaryakıt sektöründe (millî ve milletlerarası alanda) güncel nitelikteki riskler, piyasa kırılganlığı ve piyasanın büyük oyuncularını ile yeni lisans alan dağıtım şirketleri arasındaki malî uçurum gibi konular birlikte ele alındığında, bu düzenlemenin yerinde olduğu söylenebilir.

EPDK tarafından hazırlanan raporlarda pazar payı hesaplamasının; benzin, motorin, fuel oil ve diğer ürünlerin toplam satış miktarı üzerinden yapıldığı anlaşılmaktadır. Ürün bazlı toplam satış miktarı dikkate alınarak yapılan hesaplanmanın pazar payının belirlenmesi bakımından yerinde olduğu düşünülmektedir. Ancak, Rekabet Kurumu'nun görüşünde de belirttiği gibi, bu oranın aşılması halinde ne gibi yaptırımların olacağını açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Kanaatimizce, pazar payı sınırlamasının dağıtıcı tarafından aşılması halinde kanunda, dönemlik olarak (üç aylık veya yıllık) bir idarî yaptırım öngörülmelidir.

Dağıtım şirketleri için getirilen bir diğer emredici düzenleme ise, PPK. m. 9'dur. Bu hükme göre, dağıtıcılar için belirli miktarda asgarî satış yükümlülüğü söz konusudur. Buna göre dağıtıcılar, lisans başvurularından itibaren yıllık asgarî 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satışı yapmaları gerekir. Taslakta, dağıtıcılar için asgarî satış yükümlülüğüne ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak söz konusu Taslak m. 3/b'de asgarî satış yükümlülüğüne ilişkin usul ve esasların yönetmelikle belirleneceği ifade edilmiştir. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere, Taslak ile asgarî satış yükümlülüğü kaldırılmak istenmemektedir. Bunun yerine bu yükümlüğün devam edeceğini ancak miktarının ne

²⁸⁰ 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağına İlişkin Rekabet Kurumu Görüşü, s. 3, 4.

²⁸¹ EPDK Petrol Piyasası Sektör Raporu 2014, s. 38.

olacağına yönetmeliğe bırakıldığı kabul edilmiştir²⁸². Ancak asgarî satış miktarının belirlenmesinin yönetmeliğe bırakılması, AY. m. 13 ve 35'e aykırıdır. Çünkü AY. m. 13 ve 35/2'ye göre, mülkiyet hakkı ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Bu sebeple, mülkiyet hakkına getirilen sınırlamalar mutlaka kanun ile yapılmalıdır. 1982 Anayasası sistematığında temel hak ve hürriyetler içerisinde düzenlenen mülkiyet hakkının kanun haricinde herhangi bir hukuk normu ile sınırlandırılması, AY. m. 13 ve 35'e aykırılık teşkil eder.

Dağıtıcılar için düzenlenen asgarî satış yükümlülüğünün sebebi, piyasada faaliyet gösterecek dağıtıcıların malî bakımdan güçlü şirketler²⁸³ olmaları gerektiği düşüncesidir. Buna göre dağıtım şirketlerinin belirli büyüklükte bir dağıtım ağına ve bayi sayısına sahip olmaları gerekmektedir. Bu sebeple, dağıtım firmalarının lisans başvurularında asgarî satış miktarına ilişkin dağıtım projeksiyonu ve bayi bilgilerini Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'na verme zorunluluğu getirilmiştir. Halbuki birkaç istasyonu olan veya satış miktarları yüksek olan bayiler, dağıtım şirketleri ile anlaşmak yerine kendi dağıtım şirketlerini kurarak rafinericiden doğrudan akaryakıt temin etmek isteyebilirler. İşte bu mecburiyet ve dağıtım şirketlerinin kendi işlettikleri istasyonlara ilişkin getirilen pazar payına ilişkin sınırlama

²⁸² “Doğrudan madde gerekçelerinde bu yönde bir hüküm bulunmamakla beraber, bu tür bir sınırlama ile hedeflenen, petrol piyasasında dağıtım faaliyetlerinin belirli bir büyüklüğe sahip, kurumsallaşmış, finansal yapısı güçlü şirketler tarafından yürütülmesi olduğu düşünülmektedir. Ancak daha önce de Kurumumuzca yayımlanan Akaryakıt Sektör Raporu'nun sonuç bölümünde ve EPDK'ya gönderilen 12.08.2008 tarihli yazımızda da belirtildiği üzere, Kanun'un mevcut halinde düzenlenen yıllık 60.000 ton satış miktarının sağlanması yükümlülüğü, pazara giriş engeli yaratabilecek niteliktedir. Bu nedenle, Taslak kapsamında dağıtım şirketlerine asgarî satış yükümlülüğü getirilmesini öngören düzenlemeden vazgeçilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir”; 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağına İlişkin Rekabet Kurumu Görüşü, s. 1-2.

²⁸³ Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği m. 17 “**dağıtıcı lisansı sahipleri asgarî yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) dağıtımını yapabilecek kapasite, donanım ve ekonomik güce sahip olmak zorundadır.** Dağıtıcı lisansı alınması için gerekli ön şart olan asgarî yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satış zorunluluğunu yerine getiremediği tespit edilen dağıtıcının bu yükümlülüğünü gerçekleştirilememesi nedenine ilişkin yazılı açıklaması da dikkate alınarak hazırlanan inceleme raporu Kurul'a sunulur. Mücbir sebepler hariç bu yükümlülüğünü yerine getiremeyen dağıtıcının lisansı Kurul kararı ile iptal edilir. Dağıtıcı lisansı sahiplerinin asgarî yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satış yükümlülüğünün izlenmesinde, lisansın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dağıtıcı lisansı sahiplerine bir yıl süreyle geçiş dönemi tanınır. Söz konusu yükümlülüğün ifasına ilişkin esas dönemler, geçiş döneminin sona erdiği tarihi izleyen takvim yılları dikkate alınarak belirlenir. Asgarî yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satış yükümlülüğünün değerlendirilmesinde, dağıtıcıların kendi aralarında yaptıkları akaryakıt ticaretine ve ilgili ve diğer mevzuat kapsamında yapılan akaryakıt ihracatına ilişkin miktarlar dikkate alınmaz”. Ancak **Danıştay 13. Dairesinin, 09/05/2012 tarihli ve 2012-192 E. sayılı kararıyla** “*Dağıtıcı lisansı alınması için gerekli ön şart olan asgarî yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satış zorunluluğunu yerine getiremediği tespit edilen dağıtıcının bu yükümlülüğünü gerçekleştirilememesi nedenine ilişkin yazılı açıklaması da dikkate alınarak hazırlanan inceleme raporu Kurul'a sunulur. Mücbir sebepler hariç bu yükümlülüğünü yerine getiremeyen dağıtıcının lisansı Kurul kararı ile iptal edilir.*” hükmünün yürütmesi durdurulmuştur. Bu karar ile PPK m. 9 ve PPLY m. 17'nin yürütmesi durdurulmayan kısımları da göz önüne alındığında asgarî satış zorunluluğu devam etmekte olup ancak bu satış miktarına ulaşılamaması halinde lisansın iptal edilebileceğine ilişkin müeyyide uygulamayacaktır. Bu durum sonucunda ortaya şu durum çıkmaktadır: Dağıtıcı lisans başvuru için 60.000 tonluk beyaz ürün satışı nasıl yapacağını kuruma bildirmek zorundadır. Ancak bu şartı sağlayamaması halinde herhangi bir kurum herhangi yaptırım uygulayamayacaktır. Ortaya çıkan sonuçta hükmün içinin boşaldığı söylenebilir.

birlikte ele alındığında; bayilerin kendi dağıtım şirketlerini kurmaları pek mümkün gözükmemektedir. Bu düzenleme sonucunda, bayinin sermayesini ve emeğini bayilik faaliyetlerine yoğunlaştırmasının sektörün yararına olacağı sonucuna varılır.

Dağıtım şirketleri, serbest kullanıcılar ve bayilere akaryakıt satışı yapabilirler. Serbest kullanıcı lisansı sahipleri piyasada; kullanım türüne göre kalorifer yakıtı, fuel oil ve motorini dağıtıcı lisansı sahiplerinden temin edebilirler. Bir kimsenin veya şirketin serbest kullanıcı olarak değerlendirilebilmesi için, belirlenen limit veya üzerinde petrol tüketiminin bulunması gerekir. Ayrıca bu kimselerin serbest kullanıcı lisansı sahibi olmaları mecburiyeti de söz konusudur.

1.7.2 Bayi

Akaryakıt sektörünün kendine özgü yapısı sebebiyle, akaryakıt bayilerinin, satım konusu akaryakıt olmayan diğer bayilerden farklı özellikler teşkil ettiği görülür. Kendine özgü özellikleri olan akaryakıt bayileri PPK. m. 2’de tanımlanmıştır. Buna göre bayilik, karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlanarak akaryakıt dağıtım şirketleri tarafından gerçek ve tüzel kişilere akaryakıtın kullanıcılara ikmal yetkisi verilmesi işlemi olarak tanımlanmıştır. Diğer taraftan bayilik tanımından yola çıkarak bayi, PPK m. 2’de bayilik faaliyeti için gerekli donanıma sahip gerçek ve tüzel kişiler olarak ifade edilmiştir.

Petrol Piyasası Kanunu ve Taslak birlikte incelendiğinde, akaryakıt bayisi olarak iki tür akaryakıt bayi vardır²⁸⁴. Bunlardan ilki; dağıtıcı ile aralarındaki bayilik sözleşmesi çerçevesinde dağıtım ağına dâhil olan bağımsız tacir niteliğindeki sözleşmeli bayilerdir²⁸⁵. Diğeri ise, dağıtıcı ile bayilik anlaşması yapılmaksızın, herhangi bir dağıtıcıdan ürün tedarik eden bağımsız bayilerdir. Aşağıda önce sözleşmeli bayi, daha sonra ise bağımsız bayi ele alınıp incelenmiştir.

1.7.2.1 Sözleşmeli Bayi

5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve diğer mevzuatlarda kullanılan ifadeye göre sözleşmeli bayi, dağıtıcıya sözleşmeyle bağlanmış veya dağıtıcının sözleşme ile oluşturduğu ağın bir parçası olan kendi adına ve hesabına hareket eden bayiye ifade etmektedir. Bir hukukî

²⁸⁴ PPK. ve ilgili mevzuatlarda dağıtım şirketlerinin kendi mülkiyetlerindeki istasyonların da “bayi” olarak adlandırıldığı görülmektedir. Ancak bu ifade doğru olmayıp bu istasyonların “dağıtıcının kendi işlettiği istasyonlar” olarak adlandırılması daha doğrudur. Bu tür istasyonlar bayi olmadığı hakkında bkz. dn. 83.

²⁸⁵ Sektörde faaliyet gösteren kimseler için getirilen anonim şirket veya limited şirket olarak kurulmuş olma veya belli bir miktar sermaye sahip olma gibi mali yeterlilik şartları, bayiler için söz konusu değildir. Buna göre bayiler gerçek kişi veya tüzel kişi olarak akaryakıt bayilik lisansı alabilirler. Ancak lisans başvurularında bulunacak kişilerde aranan genel niteliklerde ticaret ve sanayi siciline kayıtlı olma zorunluluğu söz konusudur. Bu durum, bayinin tacir olması gerektiği anlamına gelmektedir.

işlemin bayilik olarak adlandırılması, onun bayilik sözleşmesi olması sonucunu doğurmaz. Bu sebeple, sözleşmenin karşı tarafı da hukukî olarak bayi olmamaktadır. Uygulamada özellikle bayilik, acente, franchising, tek satıcılık gibi birbirine benzeyen sözleşmelerin birbirleri ile karıştırıldığına sıklıkla şahit olunmaktadır. Bu sebeple, bir sözleşmenin bayilik sözleşmesi olarak adlandırılması, onu akaryakıt bayilik sözleşmesi olarak nitelendirmek için tek başına yeterli değildir. Ayrıca bu sözleşme, bayilik sözleşmesinin unsurlarını, tarafların hak ve borçlarını, borçların ihlallerinin yaptırımlarını da taşımaktadır. Aynı durum 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nda düzenlenen akaryakıt bayilik sözleşmesi için de geçerlidir. PPK. m. 2'de yapılan tanımlarda, bu sözleşmenin unsurları ile düzenlenmediği anlaşılmaktadır. Ancak akaryakıt sektöründe faaliyet gösteren bayilerin özellikleri, özellikle mevzuat ile getirilen yükümlülüklerle birlikte değerlendirildiğinde bayilik sözleşmelerinin özel bir türü olduğu görülmektedir. Çünkü akaryakıt bayisi de tıpkı diğer bayiler gibi çerçeve bir sözleşme uyarınca sürekli olarak, kendi adına ve hesabına satış yapmakta, dağıtıcının satış ağına dâhil olmakta ve dağıtıcı ile birlikte sürümünü artırıcı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu sebeple akaryakıt bayilerinin, bayilik sözleşmesinin unsurlarını taşıdığı kabul edilir. Çalışmanın konusu da bu tür akaryakıt bayilik sözleşmeleridir. Bu tür bayiler incelenirken (hâlâ geçerli olan 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve diğer mevzuat hükümleri gereğince) bütün akaryakıt bayileri için gerekli şartlar ve özellikler de bu başlık altında incelenmiştir.

Akaryakıt bayisi, piyasada faaliyet gösteren diğer gerçek veya tüzel kişiler gibi lisans almak zorundadır²⁸⁶. Lisans, bayilik faaliyetleri için Enerji Piyasası Denetleme Kurulundan izin aldıklarını gösteren belge niteliğindedir²⁸⁷. Çünkü piyasada lisans almaksızın faaliyet gösteren bayilere idarî yaptırımlar uygulanır. Lisans başvuruları; bayilik lisansı kapsamındaki faaliyetler için akaryakıt veya ihrakiye temin edilmeden önce yapılır.

Bayilik lisansları, akaryakıt lisansları ve ihrakiye²⁸⁸ lisansları alt başlıkları altında ikiye ayrılmaktadır. Bu alt başlıklar kapsamında ise bayilik lisansları istasyonlu bayi ve

²⁸⁶PPLY m. 14'e göre "Lisanslar; 49 yıla kadar verilir. Lisans ile kazanılan hak ve üstlenilen yükümlülükler lisans süresince geçerlidir".

²⁸⁷ Taslak ile akaryakıt piyasasında rafinaj, işletim, iletim ve dağıtım faaliyetleri için lisans, müstakil depolama ve bayilik lisansları için ise izin alınması zorunluluğu bulunmaktadır. Lisans başvurularının Enerji Bakanlığı'na yapılacağı belirtilmiştir. Bayiler için ise lisans sistemi yerine izin sistemi getirilmektedir. Bir diğer değişiklik ise bayilerin, akaryakıt istasyonu açmak ve piyasa faaliyetinde bulunmak için büyükşehir belediye sınırları içerisinde büyükşehir belediyesi, belediye hudutları ve mücavir alan sınırları içerisinde belediyelerden, bunların dışında kalan yerler için il özel idarelerinden izin almaları öngörülmüştür. Taslakta en çok eleştirilen düzenlemelerden birisi bayilik izinlerinin yerel yönetimler tarafından verilecek olması düzenlemesidir. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde yöneticilerle istasyon sahipleri arasındaki ilişkiler dikkate alındığında denetim ve sorumluluk bakımından ciddi sorunlara yol açabilmesi mümkündür.

²⁸⁸PPK m. 2 (tanımlar); Ihrakiye, ülkenin karasuları ve/veya karasuları bitişiğinde deniz vasıtalarına veya hava meydanlarında yerli ve yabancı hava taşıtlarına vergili veya vergisiz sağlanan akaryakıtı ve madeni yağını ifade eden terimdir. Ihrakiye teslim şirketi ise yurt içinden ve yurt dışından temin ettiği ihrakiyeyi deniz ve

yapılması halinde PPK. m. 19/e-2'ye göre idari para cezası uygulanır. Ancak 6360 sayılı Kanunla Büyükşehir olan illerin sınırları içerisinde yer alan köyler mahalleye dönüştüğü için artık köy pompası kurulabilmesi için yapılan başvuruların ne şekilde yapılacağına ilişkin EPDK tarafından herhangi bir kurul kararı veya duyuru yayınlanmamıştır.

İstasyonsuz akaryakıt bayisi, bir akaryakıt dağıtıcısının tescilli markası altında faaliyette bulunarak akaryakıtın ve madenî yağın kullanıcılara satışı hizmeti verir. İstasyonsuz akaryakıt bayi kategorisinde faaliyet gösteren lisans sahibi, beyaz ürün (benzin türleri ile motorin, kırsal motorin ve otobiodizel) satışı yapamaz²⁹². 2007 yılında Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle getirilen bu sınırlandırma sonucunda, istasyonsuz bayilerin sayılarında önemli azalma olmuştur. Bu sınırlama istasyonlu bayi ile istasyonsuz bayi arasında satışa ilişkin en önemli fark teşkil eder. Ayrıca istasyonsuz bayinin tarım sektörünün ihtiyaçları için satış yapması da mümkün değildir.

Akaryakıt istasyonlarının kendileri arasında belirli bir uzaklık olması gerekmektedir. Bu durum, LPG istasyonları için de geçerlidir. Gerçekten de, PPK. m. 8'de²⁹³ yer alan bu sınırlamaya göre, akaryakıt ve LPG istasyonları arasındaki mesafeler, aynı yönde olmak üzere, şehirlerarası yollarda on kilometreden, şehir içi yollarda ise bir kilometreden az olamaz. Bu sınırlamanın yürürlüğüne ilişkin, Kurul tarafından çıkarılmış ve 1.1.2005 tarihinde yürürlüğe girmiş yönetmelik mevcuttur²⁹⁴. PPLY. m. 45'de de bu hüküm uyarınca

²⁹² “Mevzuatla getirilen istasyonsuz bayilerin “beyaz ürün” satışlarının kaldırılması yönündeki düzenleme de küçük dağıtım şirketlerinin aleyhine olacak ve rekabete olumsuz etki yapabilecektir. Bu noktada, söz konusu düzenlemenin, bayilerin bir şekilde istasyon kurmaya zorlanmaları ve istasyonsuz bayilikler üzerinde denetim yapılabilmesinin kolaylaştırılması ve kaçakçılığın önlenmesi gerekçelerine dayandırıldığı ifade edilmelidir. Ancak, denetim görevlerinin yerine getirilebilmesine yönelik olarak son dönemde atılan adımlar ve özellikle marker uygulaması sonucunda, pazarda kaçak akaryakıt sorununun önemli oranda çözülmüş olduğu görüşü hakimdir. Dolayısıyla ilgili düzenlemenin gerekçelerinin ortadan kalktığı ve konunun tekrar değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir”; Yolcu, İsmail Atalay/ Ünal, Çiğdem/ Gündüz, Harun; Akaryakıt Sektör Raporu, Ankara 2008, s. 29.

²⁹³ Mesafe tahditleri ilgili 5015 sayılı PPK.'dan önce düzenleme mevcuttu. 14.06.1997 tarihli ve 23019 sayılı RG'de yayımlanan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'a dayanılarak çıkartılan Tebliğ'de, belediye ve mücavir alan sınırları içinde, karayolu kenarında aynı istikamette olan akaryakıt satış istasyonları arasındaki mesafenin 2 km, belediye mücavir alan sınırları dışında ise 10 km olması gerektiği belirtilmiş; köy yolları bu kapsam dışında bırakılmıştı. 19.06.1996 tarihinden önce bu konuda ilgili makamlar önünde talepte bulunan ve halen işlemleri sonuçlandırılmayan akaryakıt satış istasyonlarına ait her türlü müracaatın, müktesep hakların korunması maksadıyla Tebliğ hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

²⁹⁴ Hem PPK.'da hem de taslak da 01.01.2005 tarihinden önce 03.05.1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerine göre imar planına; akaryakıt veya LPG istasyonu alanı olarak işlenmiş veya geçerli inşaat ruhsatı ya da yapı kullanım ruhsatı olan yerler için yapılacak akaryakıt piyasası bayilik izni başvurularında mesafe sınırlaması aranmayacağı hususu belirtilmiştir. Müktesep hakların korunması amacıyla 01.01.2005 tarihinden önce imar planlarında “ akaryakıt istasyonu “ olarak gözüken yeni adıyla “ asgarî mesafe tutanağı “ istenmeyeceği hükmü bağlandı. “Asgarî mesafe sınırlarına uymayan ancak daha önce lisans almış bayilerin lisanslarının iptali için üçüncü kişiler tarafından EPDK'ya talepte bulunulabilir. Danıştay'ın konuya ilişkin isabetli olmayan kararı mevcut olmasına rağmen, EPDK'nın, söz konusu kararın sadece taraflar açısından hüküm ifade etmesi durumunu ve kazanılmış hakların korunması ilkesini göz önünde alarak benzer lisansları iptal etmemesi gerekir. Zira iptal kararının üçüncü kişiler yönünden de geçmişe etkili olarak uygulanması durumunda hukukî istikrar ve güven ilkesi zedelenir ve üçüncü kişilerin idari işlemlere ve bu işlemleri tesis

düzenleme yapılmıştır. Bayiler arasında bulunması gereken mesafe “kilometre tahdidi” olarak adlandırılmış olup iki akaryakıt ve LPG istasyonu²⁹⁵ arasında bulunması gereken uzaklığı tespit eden asgarî mesafe tutanağı hazırlanarak akaryakıt ve LPG bayilik lisansı başvurularında EPDK’ya diğer belgelerle birlikte teslim edilmesi gerekmektedir. Taslakta da asgarî mesafe tahdidi yine korunmuştur. Ancak mesafe tahdidi şehir içi hesaplamasında farklı bir kıstas getirilmiştir. Taslakta yer alan düzenlemeye göre, akaryakıt istasyonları arasındaki mesafeler, şehir içindeki yollarda yarıçapı 500 metre alandan, şehirlerarası yollarda ise aynı yönde olmak üzere 10 kilometreden az olamayacağı belirtilmiştir. Bu taslağa göre, şehir içlerinde aynı yönde olmasalar bile yarıçapı 500 metreden az ise yeni bir istasyon kurulamaz.

Asgarî mesafe kısıtlaması ile münhasır bölge tayin edilmesi birlikte değerlendirildiğinde, akaryakıt bayilik sözleşmesinin tek satıcılık sözleşmesine benzediği düşünülebilir. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere²⁹⁶ tek satıcılık sözleşmesinin unsurları açısından değerlendirildiğinde, akaryakıt bayilik sözleşmesinde dağıtıcı bayiye münhasır bir bölgede satış hakkı tanınamaktadır. Zaten asgarî mesafe sınırlaması da bu amaca yönelik değildir. Hâlbuki tek satıcı münhasır bölgede dağıtıcının mallarını tek başına dağıtacaktır. Oysa akaryakıt bayilik sözleşmesinde istisnalar haricinde bayinin istasyonu dışında akaryakıt satmasından söz edilemez. Dolayısıyla burada münhasırlık söz konusu olmaz. Ayrıca bayilik lisansı sahiplerinin başka bayilere akaryakıt satmaları da yasaktır²⁹⁷.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde olduğu gibi, tek satıcılık sözleşmesinde de dağıtıcı alıcılara doğrudan satış yapamaz. Ancak tek satıcılık sözleşmesinde dağıtıcının satış yasağı, tek satıcıya tayin ettiği münhasır bölge ile sınırlıdır. Ayrıca tek satıcılık sözleşmesinde, dağıtıcı tarafından tek satıcının münhasır bölgesine başka satıcı da atanamaz. Tek satıcının

eden kamu otoritelerine olan güveni ortadan kalkar”; Doğan, Beşir Fatih; Petrol ve Lpg Piyasasında Asgarî Mesafe Sorunu ve Lisans Devri II, Global Enerji Dergisi, Şubat 2010/2, S. 66, s. 54-55.

²⁹⁵ LPG istasyonları arasındaki asgarî mesafe kısıtlaması uygulamalarında,

- a) İstasyonun üzerinde bulunduğu yol isminin veya yol kodunun değil, yön esasının dikkate alınması,
- b) Şehirlerarası yolların üzerindeki LPG istasyonları arasında on kilometrelik mesafenin aranması,
- c) Şehir içi yolların üzerindeki LPG istasyonları arasında bir kilometrelik mesafenin aranması,
- d) Şehir içi yollar ile şehirlerarası yolların kesiştiği kesimlerde yer alan istasyonlar arasında en az bir kilometrelik mesafenin bulunması,
- e) Şehir içi yollar ile şehirlerarası yolların yukarıda açıklanan hususlar dikkate alınarak birbirlerinden ayrı olarak değerlendirilmesi,
- f) İçerisinde otogaz satışı yapılan akaryakıt istasyonlarının da LPG otogaz istasyonu olarak dikkate alınması, gerekmektedir. Ayrıca, LPG istasyonları arası asgarî mesafeye ilişkin işlem ve ölçümlerde LPG istasyonları kendi aralarında değerlendirmeye tutulmakta olup, akaryakıt istasyonları değerlendirmede göz önüne alınmamaktadır.

Kilometre tahdidine ilişkin hükümlerin uygulanmasında; şehir içi yol, belediye (veya büyükşehir belediye) mücavir alan sınırları içinde kalan tüm karayollarını, şehirlerarası yol, şehir içi karayolları dışında kalan tüm karayollarını (erişim kontrollü yollar, devlet yolları il yolları, köy yolları, vb.), aynı yön ibaresi ise, bölünmüş olsun veya olmasın yolun gidiş veya geliş yönünü ifade etmektedir.

²⁹⁶ Bkz. 1. 5. 4.

²⁹⁷ PPLY m. 38/g “Kullanıcılar haricinde yeniden satış amaçlı satış yapılmaması” ile bayiler yükümlüdür.

kararlaştırılan bölgede tek satış hakkı söz konusudur. Hâlbuki akaryakıt bayilik sözleşmesinde münhasırlık kaydı yoktur. Bu sebeple dağıtıcı, asgarî mesafe şartlarını sağladıktan sonra, aynı bölgede kendi dağıtım ağına dâhil olan bayilere akaryakıt tedarik edebilir. Hatta asgarî mesafe tahdidi düzenlemesi getirilmeden önce, bu sınırlamadan sorumlu olmayan, yan yana iki ayrı istasyon sahibi ile bayilik sözleşmesi imzalayarak bunlara da akaryakıt satışı yapabilir. Buna karşılık tek satıcılık sözleşmesinde böyle bir imkân yoktur.

1.7.2.2 Bağımsız Bayi

Akaryakıt bayileri, dağıtıcılar ile yaptıkları tek elden satın alma sözleşmeleri çerçevesinde faaliyetlerde bulunurlar. Bu mecburiyete dayanarak bayiler ancak anlaştıkları dağıtıcıdan akaryakıt tedarik edebileceklerdir. PPK. m. 8’de yer alan bu düzenleme, ilk yayınlanan taslakta da korunmuştur. Ancak daha sonra özellikle Rekabet Kurumu’nun görüşleri²⁹⁸ ve eleştirileri de dikkate alınarak “bağımsız bayilik” ihdas edilmiştir. Revize edilen sonraki Taslak ile bağımsız bayilik tanımlanmıştır. Buna göre, “*herhangi bir akaryakıt dağıtım şirketiyle bayilik sözleşmesi yapmaksızın, işyeri açma ve çalışma, teknik, kalite ve güvenlik ile ilgili mevzuata uygun olarak kurulup, akaryakıt kullanıcılarına satış işlemini gerçekleştiren gerçek ve tüzel kişiler bağımsız bayi*”²⁹⁹ olarak tanımlanmıştır. Dağıtıcılarla tek elden satış sözleşmesi yapmış bayiler ise sözleşmeli bayi olarak kabul edilmiştir. Ancak her ne kadar “bağımsız bayi” olarak adlandırılan istasyonların faaliyetleri bayilik olarak adlandırılrsa da, tarafların aralarında bayilik sözleşmesi olduğu için, bu istasyonların bayi olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Çünkü burada istasyon sahibi bağımsız tacirle, akaryakıt temin eden dağıtım şirketi arasında akaryakıt satış sözleşmesi vardır. Söz konusu hükümlere göre, bu istasyonun bayilik sözleşmesinde olduğu gibi dağıtım ağına dâhil olma ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlüğü de yoktur. Bağımsız bayi olarak adlandırılan

²⁹⁸ “Taslakta 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanununun 8 inci maddesindeki düzenleme korunarak, bayilik faaliyetlerinin dağıtıcılarla yapılacak tek elden satış sözleşmelerine göre yürütülmesi hususuna ilişkin olarak herhangi bir değişiklik öngörülmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte piyasa yapısının sadece münhasır anlaşmalardan oluşan tek düze bir yapıda bırakılmasının rekabetçi bir yapının tesisi bakımından yeterli olmayabileceği, alternatif bayilik sistemleri ve mekanizmalarının da önünün açılmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.....Taslakta 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanununun 8 inci maddesindeki düzenleme korunarak, bayilik faaliyetlerinin dağıtıcılarla yapılacak tek elden satış sözleşmelerine göre yürütülmesi hususuna ilişkin olarak herhangi bir değişiklik öngörülmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte piyasa yapısının sadece münhasır anlaşmalardan oluşan tek düze bir yapıda bırakılmasının rekabetçi bir yapının tesisi bakımından yeterli olmayabileceği, alternatif bayilik sistemleri ve mekanizmalarının da önünün açılmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir”; 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağına İlişkin Rekabet Kurumu Görüşü, s. 5; 6.

²⁹⁹ Bağımsız bayiler, herhangi bir dağıtım şirketi ile anlaşmadan kendileri doğrudan rafineriden veya yurtdışından ithal ettikleri akaryakıtı nihai kullanıcıya satabileceklerdir. Bunlar her ne kadar **taslakta bayi olarak isimlendirilseler bile hukukî anlamda bayilik vasıfları yoktur**. Çünkü bağımsız bayiler satış yaparken herhangi bir çerçeve sözleşme ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüğü olmaksızın kendi adına ve hesabına satış yapacaklardır. Bu anlamda bağımsız akaryakıt istasyonları olarak adlandırmak doğru olacaktır. Bağımsız bayiler ile rafineriler arasında sözleşme bir satış sözleşmesidir.

istasyonlar için gerçek anlamda akaryakıt bayilerinden farklı olarak, tek elden satın alma yükümlüğü de söz konusu değildir.

Kanaatimizce, bağımsız bayilerden tek elden satın alma yükümlülüğü olmayan istasyonların taslakta “bayi” olarak ifade edilmesi uygun olmamıştır. Zira bunlar için “bağımsız perakendeciler” ifadesi daha yerinde olur. Ayrıca bu tür bayiler, dağıtım şirketleri ile bir bayilik sözleşmesi çerçevesinde faaliyet göstermediklerinden yaptıkları sözleşmeler, bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Ancak yine de bu tür bayilik sözleşmesi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Uygulamada “beyaz bayraklı” istasyonlar olarak da adlandırılan bağımsız bayilik, 5015 sayılı PPK öncesinde Türk akaryakıt sektöründe de uygulaması olan bir müessese idi. Ancak daha sonra özellikle kaçak akaryakıtın önlenmesi gerekçesi ile bu uygulama yasaklanmış ve tek elden satın alma sözleşmesi getirilmiştir. Kullanıcıya sattığı akaryakıtı nereden aldığı belli olmayan, ciddî ve kaliteli marka izlenimi vererek tüketiciyi yanıltan beyaz bayraklı istasyonlar yasaklanmıştır³⁰⁰.

Avrupa’da akaryakıt sektöründe bağımsız perakendecilik oldukça yaygındır. Meselâ Birleşik Krallık’ta akaryakıt istasyonları işletenler; akaryakıt şirketleri, bayiler, bağımsız perakendeciler (unbranded independent retailers) veya hipermarketlerdir³⁰¹. Birleşik Krallık’ta bağımsız perakendecilerin sayılarının son yıllarda azaldığı görülür. Özellikle bu perakendeciler, kırsal bölgelerde, büyük şirketler ve süper marketlerle fiyat konusunda rekabet edememişlerdir³⁰². Bağımsız perakendeci olarak değerlendirilebilecek bir diğer istasyon modeli süpermarketlerdir. Birleşik Krallık’ta süpermarketlerde yapılan akaryakıt satışları, diğer Avrupa ülkelerine göre daha fazladır. Gerçekten de, Birleşik Krallık’ta süpermarketler tarafından işletilen istasyonlar, toplam istasyonların yaklaşık %15’ine tekabül ederken; bunların pazar payı % 40’a yakındır³⁰³.

İspanya’da yaklaşık 9000 akaryakıt istasyonu bulunmaktadır. Bunların büyük bir bölümü toptan akaryakıt satışı yapan şirketlere (sözleşme ile bayi olarak veya şirketin kendi

³⁰⁰ Hattabir dönemistasyon sayısı açısından 3 bin 885 istasyonla Petrol Ofisi birinci, ardından ise 2 bin 600 istasyonla beyaz bayraklı istasyonlar ikinci sırada yer almaktaydı. Bkz. Çelebi, Erkan; Yasağa Rağmen Beyaz Bayraklı İstasyonlar Liderliğe Oynuyor, 03.02.2003 tarihli köşe yazısı; <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=125683>, e. t. 01.08.2014.

³⁰¹ UK Fuel Market Review, RAC Foundation, Deloitte, January 2013, <http://www.racfoundation.org/uk-fuel-market-review/overview>, e. t. 03.08.2014, s. 1.

³⁰² UK Fuel Market Review, s. 1. Söz konusu rapora göre markasız satış yapan bağımsız perakendeci sayısı 2006 yılında 1222 iken 2011 yılında 906’a gerilemiştir.

³⁰³ UK Fuel Market Review, s. 4.

mülkiyetinde işleterek) bağlıdır³⁰⁴. Bunlardan akaryakıt dağıtım şirketinin organizasyon ağına dâhil olanların oranı % 83 iken; bağımsız perakendecilerin oranı sadece % 17'dir³⁰⁵.

Almanya'da BP (Aral), ConocoPhillips (Jet), ExxonMobil (Esso), Shell ve Total petrol istasyonu sektöründe oligopol niteliktedir³⁰⁶. Almanya'da marka ortaklığı/bayiliği uygulamaları adı altında perakendeciye bir petrol şirketi tarafından akaryakıt sağlanmakta ve onun markası altında satış yapmasına izin verilmektedir. Almanya uygulamasında da herhangi bir dağıtıcıya bağlı olmadan akaryakıt satışı yapan istasyonlar mevcuttur ve "beyaz akaryakıt istasyonu (weiße tankstellen)" olarak adlandırılan bu istasyonlar oldukça yaygındır. Almanya'da 2014 yılı itibari ile toplam 14.272 bayi bulunmaktadır. Bunların yüzde % 16,22'si bağımsız istasyonlardan, %1,89'u da süpermarket istasyonlarından oluşmaktadır³⁰⁷.

Fransa'da geleneksel petrol istasyonları bağımsız perakendecilere (%12) veya UFİP üyelerine (%47) aittir³⁰⁸. Almanya ile Fransa arasında akaryakıt sektörü arasında en bariz fark, süpermarket istasyonlarının piyasadaki etkinliğidir. Gerçekten de Almanya'nın aksine, Fransa'da akaryakıt istasyonlarının % 41'i süpermarketler tarafından işletilmektedir. Bunların akaryakıt dağıtım sektöründe hacimleri ise % 61 gibi oldukça yüksek bir orana tekabül eder³⁰⁹.

Taslamakta bağımsız bayilerin yalnızca kendi bayilik faaliyetleri ile sınırlı olmak üzere akaryakıt ithalatı yapabilmelerine izin verilmiştir. Böyle bir olaya Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Viyana Sözleşmesi (CISG.) hükümleri uygulanır³¹⁰.

³⁰⁴Report On The Consultation Request Submitted By The Secretary Of State For The Economy And Support For Enterprises Regarding The Automotive Fuel Market In Spain, Comisión Nacional de la Competencia, 2012, s. 35.

³⁰⁵Report On The Consultation Request Submitted By The Secretary Of State For The Economy And Support For Enterprises Regarding The Automotive Fuel Market In Spain, s. 35.

³⁰⁶Bundeskartellamt Sektoruntersuchung Kraftstoffe Abschlussbericht gemäß § 32e GWB, Mai 2011, s. 25; http://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Publikation/DE/Sektoruntersuchungen/Sektoruntersuchung%20Kraftstoffe%20-%20Zusammenfassung.pdf?__blob=publicationFile&v=5; e.t. 04.08.2014.

³⁰⁷<http://bft.de/daten-und-fakten/245/>; e.t. 04.08.2014.

³⁰⁸Krenzer, Anne/ Le More, Pauline; The Bundeskartellamt's fuel sector inquiry: a French perspective, European Competition Law Review 2012, 33(3), s. 147.

³⁰⁹Krenzer/ Le More, s. 147.

³¹⁰CISG. m. 2 f. 1/f'e göre, elektrik satışı bu sözleşmenin konu bakımından kapsamına girmeyecektir. Bu düzenleme ile getirilen istisnanın elektrik benzeri enerji kaynaklarına uygulanıp uygulanamayacağı konusu gündeme gelmektedir. Petrol, gaz vd. enerji kaynaklarına bu hükmün uygulanmayacağı, bu hükmün istisnai niteliğinden dolayı dar yorumlanması gerektiği konusunda doktrinde bir görüş birliği vardır; bkz. Toker, Ali Gümrah; 11 Nisan 1980 tarihli Uluslararası Taşınır Mal Satışına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin (Viyana Sözleşmesi) Uygulama Alanı, Ankara 2005, s. 96; Zeytin, Zafer; Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri (CISG) Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2015, s. 54; Heiderhoff, Bettina; "CISG'in Uygulama Alanı: Konu Bakımından", Milletlerarası Satım Hukuku, Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG), Editör: Yeşim M. Atamer, İstanbul 2008, s. 26; Sert, Selin; Viyana Satım Sözleşmesinde (CISG) İfa Engelleri ve Sonuçları, İstanbul 2013, s. 6-7, dn. 16; Zaten gaz ve petrolün de istisna kapsamında sayılmasına talep sözleşme konferanslarında gündeme gelmiş ama reddedilmiştir; bkz. Zeytin, s. 54.

Bağımsız bayilerin taslakta, ruhsatlarına işletmek kaydıyla depolama ve iletim tesisleri kurabilecekleri de belirtilmiştir. Bağımsız bayiler, bakanlık tarafından belirlenen esaslar kapsamında, kendi istasyonlarında kaçak akaryakıt satışının yapılmasını önleyen teknolojik yöntemleri içeren gerekli otomasyon alt yapısını kurmak ve uygulamakla yükümlü olurlar. Sözleşmeli bayiler için (PPK. m. 7/5) otomasyon alt yapısını kurma yükümlülüğü dağıtıcıya yüklenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT BAYILIK SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ

2.1 Akaryakıt Bayilik Sözleşmesinin Geçerliliği

2.1.1 Özel Hukuk Bakımından

2.1.1.1 Genel Olarak

Bayi ile dağıtıcı, AY. m. 48'e ve TBK. m. 26'a dayanarak, sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde akaryakıt bayilik sözleşmesinin muhtevasını belirleyebilirler. Ancak tarafların sözleşmenin muhtevasını belirlerken, kanunî bir takım sınırlamalara uymaları gerekmektedir.

Bayilik sözleşmesi, bayinin kendi hesabına faaliyetlerini gerçekleştirirken aynı zamanda bir dağıtıcıya bağlanmasını gerektirir. Bayi, sözleşmede kararlaştırıldığı üzere, sürümü artırma yükümlülüğü altında satış ve müşteri hizmetleri için personel ve tesisler sağlamak, sözleşme konusu ürünler için stok oluşturmak, sağlayıcıdan asgarî ürün temin etmekle yükümlüdür. Üstelik bayilik sözleşmesi çerçevesinde faaliyet gösteren bayiye, sağlayıcının talimatlarının ve kontrollerinin yanı sıra fiyat ve rekabet etmeme yükümlülüğü gibi bir takım özel kısıtlamalar da getirilir³¹¹. Bu sebeple, öncelikle bayinin ekonomik özgürlüğünün tek taraflı kısıtlanmasını engellemek ve daha sonra da piyasada rekabeti sağlamak için birtakım sınırlamalar getirilmiştir³¹².

Bayilik sözleşmesinin geçerliliği için, öncelikle TBK. m. 27'de yer alan sınırlamalara uygun olması gerekir. Bu sebeple bayilik sözleşmesi, emredici hükümlere, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olamaz. Bu aykırılıklar; hukuka aykırılık, ahlâka aykırılık ve imkânsızlık olarak üçlü bir ayrıma tabi tutulabilir³¹³. Eğer sözleşmede bu tür aykırılıklar varsa, bayilik sözleşmesi kesin hükümsüz (bâtıl) olur.

Akaryakıt bayilik sisteminde, sözleşme konusu ürünün niteliğinden ve piyasasından kaynaklanan oldukça fazla emredici düzenleme mevcuttur. Genel olarak Borçlar Hukuku hükümlerinin aksine bu düzenlemeler emredici nitelikte olup, taraflar aksini kararlaştıramazlar. Meselâ, bayinin birden fazla dağıtıcıdan ürün tedarik edebileceğine ilişkin

³¹¹Ulmer, s. 343.

³¹²Ulmer, s. 343.

³¹³Hatemi, Hüseyin: Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul 1976, s. 3; Eren, Borçlar, s. 333; Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, 12. Baskı, İstanbul 2014, s.83 vd.; Kılıçoğlu, Ahmet; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, Ankara 2014, s. 97; Başpınar, Veysel; Borç Sözleşmelerinin Kısmî Butlanı, Ankara 1998, s. 110; Altunkaya, Mehmet; Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı, Ankara 2005, s. 80 vd.

sözleşme muhtevası geçerli olmaz. Çünkü konusu akaryakıt olan bayilik sözleşmesinde tek elden satın alma (Alleinbezug- exclusive purchasing) mecburiyeti vardır³¹⁴.

Bayilik sözleşmelerinde dikey bir ilişki söz konusudur. Dağıtıcı ile bayi, dağıtım zincirinin farklı seviyesinde faaliyet gösteren teşebbüslerdir. Bu sebeple, genellikle zincirin üst seviyesindeki dağıtıcı bayiye göre malî açıdan daha güçlüdür. Uygulamada malî açıdan güçlü olan dağıtıcı tarafından hazırlanan bayilik sözleşmelerinde, kendi lehine, bayi aleyhine ahlâka aykırı şartlara rastlanmaktadır.

Sözleşme özgürlüğü sınırlamalarından bir diğeri ise, imkânsızlıktır. Bayilik sözleşmesinde kararlaştırılan edimlerin ifa edilememesi, sözleşmenin muhtevasının imkânsızlığından kaynaklanabilir. TBK. m. 27’de (OR. Art. 20/I) imkânsızlığın sonuçları düzenlenmiştir³¹⁵. Çerçeve nitelikteki bayilik sözleşmesinde kararlaştırılan edimlerin ifasının sözleşmenin kurulduğu anda, objektif ve sürekli olarak mümkün olmaması durumunda sözleşme de imkânsız hale gelir. Bu imkânsızlığın müeyyidesi, TBK. m. 27/I’e göre, kesin hükümsüzlüktür³¹⁶.

Uygulamada bayilik sözleşmesinde, taraflardan birinin özgürlüğünün sınırlandığı kayıtlara oldukça sık rastlanır. Bu sözleşmelerdeki kayıtların, kişinin şahsî ve ekonomik özgürlüğünü aşırı derecede sınırlandırılması, TMK. m. 23 (ZGB. Art. 27) anlamında kişilik hakkına aykırılık olarak değerlendirilir. TMK. m. 23’de düzenlenen kişi özgürlüğünün aşırı derecede sınırlandırılması aynı zamanda, ahlâka aykırılık olarak kabul edilir³¹⁷. Bayilik sözleşmesinde şahsî hürriyetlere ilişkin kısıtlamalardan, daha yaygın şekilde ekonomik özgürlüğe ilişkin sınırlamalarla karşılaşılır. Bu sebeple, önemi dolayısıyla ekonomik

³¹⁴ Avrupa Birliği’nde uygulamada bira ve petrol sözleşmeleri ve franchising sözleşmeleri özellikle tek elden satın alma kaydıyla yapılır. Gugerbauer, Norbert; Kartellrecht Österreichs Und Der Europäischen Union, s. 46; http://www.kartellrecht.at/Kartellrecht_Skriptum_2012.pdf; e.t. 12.10.2014. Ancak Türk Hukukunda benzer bir tek elden satın alma mecburiyeti yoktur. Bu mecburiyetin sözleşmenin yapısından kaynaklandığı kabul edilir.

³¹⁵ Ancak imkânsızlığın tanımı yapılmamıştır. İmkânsızlığın tanımlanmamasının yerinde olduğu hakkında bkz. Eren, Borçlar, s. 1037; Başpınar, Butlan, s. 111; Altunkaya, s. 88.

³¹⁶ Yargıtay 19. HD, E. 2001/5430; K. 2001/6861; T. 26.10.2001 sayılı kararı şu şekildedir: “Benzin istasyonunun demiryolundaki seyrisefer emniyetini tehlikeye düşürmesi nedeniyle istasyona ruhsat verilemeyeceği anlaşıldığından, işletme ruhsatı alınmayacağı için sözleşmenin BK.nun 20. maddesi gereğince geçersiz olup, ölü doğduğu, bu sözleşmeye dayanarak davacı yapmış olduğu masrafları isteyemez, zira masrafların yapıldığı benzin istasyonuna işletme ruhsatı alınması mümkün değildir, davacı sadece davalıya verdiği teminatları isteyebilir, birleşen davanın davacısı Petrol Ofisi de cezai şart isteyemez; (KBİBB, 818/m. 20,158,161). Söz konusu kararda, edimin imkânsızlığından bahsedilmemiş olmakla birlikte artık istasyon için hiç kimsenin ruhsat alamayacağından bahsedilmiştir. Bu durumun imkânsızlık teşkil ettiği şüphesizdir.

³¹⁷ Ulmer, s. 350; Başpınar, Butlan, s. 141; Tekinay, Selahattin Sulhi /Akman, Sermet/ Burcuoğlu, Halûk/ Altop, Atillâ; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993, s. 402; Hatemi, s. 217; Ünal, Akın; Keleşleme Sözleşmeleri, Sözleşmedeki Hükümler Sebebiyle Ekonomik Özgürlüğün Aşırı Derecede Sınırlandırılması, Ankara 2012, s. 95.

özgürlüğün aşırı derecede sınırlandırılması (kelepçeleme sözleşmesi) konusu aşağıda ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

2.1.1.2 Kelepçeleme Sözleşmesi Bakımından

Sözleşmenin taraflarından birinin ekonomik özgürlüğünün ahlâka aykırı şekilde sınırlandırılmasına kelepçeleme sözleşmesi (Knebelungsvertrag- gagging contract) denilmektedir³¹⁸. Bu şekilde bir sınırlama TBK. m. 27'e göre (OR. Art. 20/ BGB. § 138) ahlâka aykırıdır. Kelepçeleme yasağı, özellikle uzun süreli rekabet etme yükümlülükleri içeren ve aynî teminat altına alınmış sözleşmeler bakımından önemlidir³¹⁹. Zaten bayinin özgürlüğünü tek taraflı olarak kısıtlayan yükümlülükler koyulmaması gerekliliği, sağlayıcının veya üreticinin sadakat yükümlülüğünden doğar³²⁰. Doktrinde, bağımsız nitelikte rekabet etme yükümlülüğü sözleşme niteliğinde olmayıp, esas sözleşmenin bir hükmü olarak düzenlenen rekabet yasağına, fer'i rekabet yasağı sözleşmesi denir³²¹.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde yer alan yükümlülüklerin her biri ayrı ayrı kelepçeleme niteliği taşımasa da, bu yükümlülüklerin bir bütün olarak değerlendirilmesi halinde, sözleşme kelepçeleme niteliği taşıyabilir. Bu konuya ilişkin Basel İstinaf Mahkemesi tarafından verilen kararda, akaryakıt dağıtım sözleşmesi ile bayi arasındaki sözleşme hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda bayilik sözleşmesinin kelepçeleme sözleşme niteliğinde olduğuna karar verilmiştir³²². Söz konusu kararda Basel İstinaf Mahkemesi, akaryakıt dağıtım şirketi ile akaryakıt istasyonu işletmecisi arasındaki sözleşmede istasyon işletmecisinin ekonomik özgürlüğü sınırlayan dokuz ayrı neden tespit etmiştir: Bu nedenler şu şekildedir:1- Sözleşme süresinin uzunluğu (on yıl); bir tarafın sözleşmeyi feshedememesi, 2- Rekabet etmeme yükümlülüğü (petrol şirketinin rekabet

³¹⁸Sungurbey, İsmet; Türkiye'de Bankaların İçyüzü, Çorlu 1994, s. 26; Başpınar, Butlan, s. 140; Başpınar, Veysel; Kişilik Hakkı Açısından Kelepçeleme Sözleşmeleri, ABD., Ankara 1999, S. 1, s. 23-24; Youngs, Raymond; English, French & German Comparative Law, 3th Edition, London 2014, s. 606; Ünal, s. 99 vd. Alman Federal Mahkemesi, uzun süreli bira satın alma yükümlülüğü ile ilgili bir kararında (BGE 114 II 159 (162)), sözleşmede ekonomik özgürlüğün aşırı derecede sınırladığının söylenilebilmesi için; taraflardan birinin ekonomik özgürlüğünün elinden alınıp başkasının insafına bırakılması veya ekonomik varlığının temellerinin belli bir ölçüde riske girmesi gerektiğini belirtmiştir.

³¹⁹Ulmer, s. 350. Alman Temyiz Mahkemesi kira sözleşmesi süresince istasyon işletmecisinin sözleşmeyi sona erdirmeye yetkisinin olmamasını ekonomik özgürlüğünün aşırı derecede sınırlandırılması olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple, 35 yıllık kira sözleşmesi süresini ahlâka aykırı kelepçeleme niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak, davalının otuz yılsonunda § 567 BGB.'e göre sözleşmeyi feshedilebilir demıştır. Bkz. BGH, v. 18.01.1967, Az.: VIII ZR 178/64.

³²⁰Ulmer, s. 350; Sungurbey, s. 53; Soyer, M. Polat; Rekabet Yasağı Sözleşmesi, Ankara 1994, s. 12. "Bayilik sözleşmelerinin birer tip sözleşme olarak yapılması sebebiyle, genel işlem şartlarının da uygulama alanı bulacağı kanaatindeyiz. Böylece kelepçeleme sözleşmelerinin uygulama alanı da daralır"; Ünal, s. 193.

³²¹Soyer: s. 9. Bu tür rekabet yasağı hükümlerine, bayilik, acentelik, lisans, franchising gibi sözleşmelerde karşılaşılr.

³²²OGer Basel-Land BJM 1973, 95 vd. Kararın tahlilili için ayrıca bkz. Başpınar, Kelepçeleme, s. 29; Ünal, s. 193.

halinde olduğu şirketlerin ürünlerinin istasyonda satışının yasaklanması), 3- Satış fiyatlarının belirlenmesi, 4- Petrol şirketinin vitrin ve reklâmlar açısından münhasır hakkı, 5- Petrol Şirketinden asgarî madeni yağ alım yükümlülüğü, 6- İstasyonun yazın on yedi, kışın on beş saat açık bulundurulması, 7- Personel alımına ilişkin izin alma yükümlülüğü, 8- İstasyonda tamir ve bakım yasağı, 9- İşletme ve mali sorumluluk sigortasının istasyon işletmeci tarafından kendi hesabından karşılanmasıdır³²³.

Türk Hukuku'nda bayilik sözleşmesine ilişkin ahlâka aykırılık ve ekonomik özgürlüğün mahvı iddiası en çok cezaî şart miktarına ilişkindir. Bayilik sözleşmesinde, dağıtım şirketi tarafından genellikle asgarî satın alma yükümlülüğünün ihlâli halinde cezaî şart ödeneceği kararlaştırılır³²⁴. Özellikle cezaî şartın tenkisine ilişkin davalarda, bayiler ahlâka aykırılık iddiasında bulunmaktadırlar. Yargıtay bir kararında, belirlenen cezaî şartın miktarının yüksekliğini ahlâka aykırılık olarak değerlendirmiştir³²⁵. Bunun haricinde, bayilik sözleşmesinde dağıtıcıya, tek taraflı ve geniş fesih yetkisi verildiği görülmektedir. Sürekli nitelikte bayilik sözleşmesinde, geniş ve tek taraflı fesih yetkisi tanınması, güven ilişkisinin yoğun olduğu bu sözleşmenin amacına uygun değildir. Bu tür hükümler ahlâka aykırı olarak değerlendirilir³²⁶.

³²³ Avusturya Yüksek Mahkemesi, akaryakıt istasyon işletmeciliği sözleşmesinde taraflardan birinin sabit veya belirlenebilir bir süre için sözleşmeyi fesih hakkından feragat etmesini ahlâka aykırı bir kelepçeleme sözleşmesi olarak kabul etmemiştir. Bkz. OGH T. 10.11.2009, 5Ob102/09z.

³²⁴ Emde, s. 399 'den naklen "Münferit sözleşmelerdeki asgarî satış miktarlarının kelepçelemeye neden olması BGB § 138 , § 242'e göre sözleşmenin geçersizliğine yol açar"; BGH NJW 1959, 144.

³²⁵ Yargıtay 19. HD, E. 2013/8646; K. 2013/11501; T. 20.06.2013 sayılı kararı şu şekildedir: "Mahkemece, toplanan delillere ve benimsenen bilirkişi raporuna göre, davanın kabulüne karar verilmiş, davalı vekilinin temyizi üzerine Dairemizin 3.10.2012 tarihli ilamıyla cezaî şart tacir borçlunun ekonomik olarak mahvına sebep olacak derecede ağır ve yüksek ise bu husus genel adap ve ahlâka aykırı sayılacağından cezaî şartın kısmen veya tamamen iptaline karar verilmesinin mümkün olduğu, buna göre tarafların iktisadi durumu, davalı borçlunun ödeme gücü ve kabiliyeti, sözleşmenin feshindeki kusur durumu göz önüne alınarak bu yönde davalı defter ve kayıtları incelenip tüm delillerin birlikte değerlendirilerek uygun sonuç dairesinde cezaî şart hususunda bir karar verilmesi gerektiğinden bahisle hükmün bozulmasına karar verilmiştir"; (KBİBB, 818/m. 158). Aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD; E. 2010/11107; K. 2011/4427; T. 5.4.2011; (KBİBB, 6762/ m. 24, 818/m. 44,104,161, 1086/m. 74).

³²⁶ Hamburg (OLG) Temyiz Mahkemesi, 3 U 26/99; v. 20.02.2003 tarihli kararında; "işletmecilik sözleşmesi süresince dağıtım şirketi tarafından sözleşme hükmünü değiştirmek için bayiye hiçbir gerekçe göstermeden sözleşmeyi feshetmekle tehdit etmesinin (§§ 138, 826 BGB) ahlâka aykırı olduğu kabul edilmiştir. Aynı yönde bkz. Yargıtay 23. HD, E. 2013/1342; K. 2013/3623; T. 30.5.2013; (KBİBB, 6098/m. 512). Alman Hukuku'nda ahlâka aykırılık BGB § 138 paragrafında düzenlenmiştir. "Alman Hukuku'nda ahlâka aykırı sözleşme örnekleri olarak; sözleşmenin genel olarak değerlendirildiğinde tek taraflı ağır hükümler içermesi; işlemlerin tamamının girişimcinin iradesine bağlı olması, sözleşmenin diğer tarafının sağlayıcının çalışanı haline gelmesi (OLG Oldenburg, Urt. v. 26.04.2006 – 8 U 206/06); acentenin, fesih hakkı olmaksızın, kendi kapasitesini aşan asgarî ölçüde teminat altına alınmış yükümlülükler (OLG Stuttgart, NJW 1957, 1281); tek taraflı risk paylaşımı (OLG Oldenburg, Urt. v. 26.04.2006 – 8 U 206/06); aşırı yararlanma nedeniyle hükümsüzlük gösterilir"; Emde, s. 281. Alman Hukukunda aşırı yararlanma, ahlâka aykırı işlemlerin bir türü olarak BGB § 138 Abs. 2'de düzenlenmiştir. Avusturya Hukuku'nda ahlâka aykırılığın dayanağı ABGB § 879 paragrafıdır; bkz. Schwimann, Michael; Praxiskommentar zum ABGB, Bd. 5; §§ 859-1089, Wien 1997, p. 9. Avusturya Yüksek Mahkemesi (TE OGH T. 2001/02/22; 6Ob322/00x) bir kararında; toplumun adalet duygusuna aykırı sözleşmelerin ahlâka da aykırı olduğu ifade edilmiştir. Bir tarafın ekonomik özgürlüğünü kısıtlayan uzun vadeli sözleşmelerin

Sözleşmenin süresinin kısa olması da somut olaya göre, ahlâka aykırılığa sebep olabilir. Bayi, sözleşme süresinin kısa olması halinde sözleşmenin tekrar uzatılmaması riskine binaen kendisini dağıtıcının talimatlarını yerine getirmek mecburiyetinde hissedebilir ve bu sebeple dağıtıcıya bağımlı hale gelebilir³²⁷. Bu durum bayinin bağımsızlığını tehlikeye düşürdüğü için ahlâka aykırı kabul edilir³²⁸.

2.1.2 Rekabet Hukuku Bakımından

Akaryakıt bayilik sözleşmesi, üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki veya daha fazla teşebbüs arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan anlaşmalar kapsamındadır. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesi de dikey anlaşmalar içerisinde kabul edilir³²⁹.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 4’de (RKHK.), rekabet yasakları olarak rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar, uyumlu eylem ve kararlar sayılmıştır. RKHK. m. 5’de, m. 4’e istisna olarak Rekabet Kurulu tarafından belirli gruplara muafiyet tanıma yetkisi verilmiştir³³⁰. Rekabet Kurulu tarafından RKHK. m. 5 hükmüne dayanarak, 1997/3 sayılı Tek Elden Dağıtım Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ve 1997/4 sayılı Tek Elden Satın Alma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyet tebliği çıkarılmıştır. Bu tebliğler 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ile yürürlükten

doktrinde ve içtihatla ahlâka aykırı olduğunun kabul edildiği belirtilmiştir (Schwimann, p. 9). Ancak sözleşme ilişkisini sadece zaman bakımından değil ayrıca sözleşmenin içeriği, konusu, amacı ve tarafların çıkarları bakımından da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Özellikle bazı durumlarda uzun süreli olmasına rağmen yüklenicinin menfaatine olduğu durumlarda, kurulum yatırımları sağlayıcı tarafından karşılanmış ve geri ödenmesi için daha uzun zamanın gerektiği durumlarda sözleşme süresinin uzun olabileceğini kararlaştırılmıştır. Bira tedarik sözleşmesi hakkındaki bu kararın diğer dağıtım anlaşmaları için de geçerli olacağı vurgulanmıştır.

³²⁷Ulmer, s. 479.

³²⁸Ulmer, s. 480.

³²⁹Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 3. 2000/2 sayılı tebliğde, 2790/1999 sayılı, 1400/2002 sayılı Tüzükler ve 2005/4 sayılı Tebliğ’den farklı olarak dikey anlaşma kavramının tanımında, anlaşmanın taraflarının üretim veya dağıtım zincirinin farklı aşamalarında olmasına ilave olarak alım, satım veya yeniden satımın anlaşmanın amacı bakımından gerçekleşmesi gerektiği düzenlenmemiştir. Ancak bu unsurun düzenlenmemesine rağmen 2002/2 sayılı Tebliğ için de bu unsurun geçerli olacağını kabul etmek gereklidir; bkz. Gürzumar, Osman Berat; 2002/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği Çerçevesinde Dikey Anlaşmalar, Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 237.

³³⁰Aslan, İ. Yılmaz; Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar Teori ve Uygulama, İstanbul 2004, s. 83. Bireysel muafiyet ve grup muafiyeti arasındaki farklar: “Bireysel muafiyet ve grup muafiyetinin amacı aynı olup, her iki muafiyet türünde de muafiyet tanınan anlaşma, uyumlu eylem ya da kararın RKHK. m. 4 düzenlemesinin uygulanmasından muaf tutulması sağlanmaktadır. **Aralarındaki temel farklılıklardan ilki ise**, bireysel muafiyet kararının tek bir anlaşma, uyumlu eylem veya teşebbüs birliği kararına ilişkin olmasına karşın, grup muafiyetinin çıkarılmış olan Tebliğin kapsamına giren tüm hususlara tek tek değil, bir grup olarak muafiyet tanınmasıdır. **Bireysel muafiyet ile grup muafiyeti arasındaki bir diğer farklılık**, bireysel muafiyette ilgililerin Rekabet Kurulu’na müracaat etmesi üzerine, gerekli inceleme yapılarak Rekabet Kurulu tarafından verilecek olan bir kararla muafiyet tanınmakta iken, grup muafiyetinde ne ilgililerin müracaatına ne de Rekabet Kurulu tarafından verilecek olan bir karara ihtiyaç bulunmamasıdır”; Bkz. KaramanÇoşgun, s. 27-28.

kaldırılmışlardır³³¹. Bu konuda ayrıca Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan “Roma Antlaşması 81/3 Maddesinin Dikey Anlaşma ve Uyumlu Eylemlere Uygulanması Hakkında 2790/1999 sayılı Komisyon Tüzüğü” bulunmaktadır³³².

Akaryakıt bayilik sözleşmesi, kanunî mecburiyet gereği tek elden satın alma sözleşmesi niteliğindedir. Buna göre bayi, sözleşme konusu mal veya hizmetleri tek bir sağlayıcıdan tedarik etmekle yükümlüdür³³³. Münhasır dağıtım sözleşmeleri, marka içi rekabeti kısıtlayıcı niteliktedir³³⁴. Roma Antlaşmasında 81/3 maddesine göre, bir anlaşmaya muafiyet tanınması için; mallarının üretimine veya dağıtımına katkı sağlaması, bu katkıdan tüketicilerin adil olarak yararlanması, ürün pazarında rekabeti önemli derecede azaltmaması ve mecburî sınırlamalar dışında ayrıca sınırlamalara yer vermemesi gerekir. Bu konuya ilişkin Avrupa Komisyonu, Danimarka’da sentetik etanol dağıtımına ilişkin BP Kemi davasında bir değerlendirme yapmıştır. Avrupa’nın en büyük sentetik etanol üreticisi olan BP Kemi’nin, 81. maddeyi ihlâl edip etmediğini değerlendirirken; anlaşmanın süresinin (dava konusu anlaşmanın altı yıllık süre için yapıldığı ve iki ay önceden yazılı bildirimde bulunarak sona erdirilebileceği ifade edilmiş), tarafların ekonomik durumunun ve pazardaki konumlarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir³³⁵. Münhasır Satın Alma Anlaşmalarına İlişkin Roma Antlaşması 85/3 Maddesinin Uygulanması Hakkındaki 1984/83/AET Sayılı Komisyon Tüzüğünde münhasır satın alma anlaşmalarını düzenledikten sonra bira ve petrol dağıtımına ilişkin özel hükümlere yer verilmiştir³³⁶.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanuna aykırı eylem, karar, sözleşme veya anlaşmalar³³⁷, rekabeti engeller, bozar, kısıtlar nitelikte olması veya belirli bir mal yahut

³³¹ 5015 sayılı PPK. gereği emredici nitelikteki tek elden satın alma zorunluluğu, Rekabet Kurulu’nun bu alanda uygulayacağı muafiyet rejiminde belirsizliklere yol açabilecektir. Rekabet Kurumu 5. Yıllık Rapor, s. 112-113.

³³² Commission Regulation EC No 2790/1999 of 22 December 1999 on the Application of Article 81(3) of the Treaty to Categories of Vertical Agreements and Concerted Practices, OJ 1999, L 336/21.

³³³ Günlük hayatta münhasır (tek elden) satın alma sözleşmelerinin pek çoğunun, rekabet etmeme yükümlüğünü de muhtevasında taşıdığı görülür. Bu kapsamda, rekabet etmeme yükümlülüğü içeren münhasır satın alma sözleşmeleri, alıcının, anlaşma konusu ürünleri sadece sözleşmenin karşı tarafı olan sağlayıcıdan tedarik etmesi ve bu ürünlerle rekabet oluşturan diğer ürünlerin üretimi, alımı veya satımını da yasaklar. Bkz. Karakurt, s. 41. Ayrıca terminolojide münhasır dağıtım ile rekabet etmeme yükümlülüğünün birbirini yerine ve aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı konusunda bkz. Karakurt, dn. 141.

³³⁴ Marka içi rekabet hakkında bkz. 2. 2. 3. 1. 3.

³³⁵ Söz konusu karar için bkz. Lorenz, Moritz; An Introduction to EU Competition Law, Cambridge University Press, New York, 2013, s. 147.

³³⁶ Bkz. 1. 6. 2. 4.

³³⁷ Anlaşma ve sözleşme kavramlarının günlük hayatta birbirleri yerine kullanılmasına rağmen, Anglo-Amerikan ve Kara Avrupası Hukukunda aslında sözleşme kavramının daha dar alanda kullanıldığı hakkında bkz. Sanlı, Kerem Cem; Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’da Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği, Ankara 2000, s. 76. Anlaşma ve sözleşme kelimelerin aynı anlama geldiği konusunda bkz. Aslan, İ. Yılmaz; Rekabet Hukuku, 3. Bası, 2005, s. 388; Badur, s. 162; Aslan, Dikey Anlaşmalar, s. 125 vd.

hizmet piyasasındaki hâkim durumun kötüye kullanılması halinde, bundan zarar görenlerin her türlü zararı, zarar veren kimse tarafından tazmin edilir. RKHK. m. 57’de düzenlenen bu ‘tazminat hakkı’, sadece RKHK. m. 4’e aykırılığı değil, bu kanundaki tüm aykırılıkları ihtiva eder şekilde genel bir düzenlemedir.

2.1.3 Sözleşmenin Süresi

Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, özel hukuk açısından kanunda sözleşme süresine ilişkin bir düzenleme söz konusu değildir. Bu sebeple sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince, taraflar bayilik sözleşmesinin süresini serbestçe kararlaştırabilirler. Ancak, her ne kadar bu konuda bir düzenleme olmasa da, bayilik ve dağıtıcılık faaliyetlerinin lisans gerektiren faaliyetlerden olmasından dolayı bu kimselerin (PPLY. m. 6’a göre) EPDK’dan lisans alma zorunlulukları bulunmaktadır. Bu lisanslar, en çok (PPLY. m. 14’e göre) 49 yıllığına verilebilmektedir. Bu sebeple hukukî olarak sözleşme süresine ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmamasına rağmen, pratik olarak lisans süresinden kaynaklanan bir sınırlama mevcuttur³³⁸.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin süresine etki eden bir diğer sınırlama Rekabet Hukukundan kaynaklanır. AB ve Türk Rekabet Hukukunda dikey anlaşmalarda, alıcının rekabet yükümlülüğünün süresine ilişkin sınırlamalar mevcuttur. AB Rekabet Hukukunda, Avrupa Komisyonu “Roma Antlaşması 81/3 Maddesinin Dikey Anlaşma ve Uyumlu Eylemlere Uygulanması Hakkında 2790/1999 sayılı Komisyon Tüzüğü 5/a maddesi gereğince; beş yılı aşan veya belirsiz süreli rekabet etmeme yükümlülükleri grup muafiyetinden yararlanamamaktadır. Türk Hukukunda ise, 2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyet Tebliği’nin 2003/3 sayılı tebliğ ile değiştirilen³³⁹ 5/a maddesine göre³⁴⁰,

Kanunda yer alan sözleşme ve anlaşma kavramları aynı anlama gelmektedir. Anlaşmadan kasıt sözleşmeden farklı olarak tarafların uyumlu eylemlerini de dâhil edecek şekilde karşılıklı olmayan fakat uyuşan irade beyanları ise bunun daha farklı ifade edilmesi gerekir.

³³⁸ Kamu hukukundan kaynaklanan özellikle enerji ve telekomünikasyon sektörlerinde sözleşme özgürlüğüne ilişkin sınırlamalar için bkz. Gürzumar, Osman Berat; Zorunlu Unsur Doktrinine Dayalı Sözleşme Yapma Yükümlülüğü, Ankara 2006, s. 47 vd.

³³⁹ 2003/3 sayılı tebliğ öncesi 5/a fıkrası: “Ancak alıcının anlaşmaya dayalı faaliyetini gerçekleştirebilmesi için gerekli yatırım tutarının %35’den az olmamak kaydıyla bir kısmının sağlayıcı tarafından karşılanması halinde, alıcıya getirilecek rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi, beş yılı aşan kısmı sadece bu yatırımın yapıldığı tesiste yürütülecek faaliyetle sınırlı kalmak kaydıyla, on yıla kadar olabilir. Rekabet etmeme yükümlülüğünün bu fıkrada belirtilen süreleri aşacak şekilde zımnen yenilenebileceğinin kararlaştırılması halinde, rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli sayılır.”

³⁴⁰ Bu Tebliğ’in [2003/3] yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış olan anlaşmaların 2002/2 sayılı Tebliğ’de öngörülen grup muafiyetinden yararlanabilmesi için, bu Tebliğ’in yürürlüğe girdiği tarihten [18.09.2003] itibaren iki yıl içerisinde yukarıdaki 1 inci madde ile getirilen [5.maddenin (a) bendinin ikinci fıkrasındaki] değişikliğe uygunluğunun sağlanması gerekir. Bu süre içerisinde anılan anlaşmalara 4054 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesinde öngörülen yasaklama uygulanmaz; bkz. 2003/3 ve 2007/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliğleri ile Değişik, Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği.

Bu değişiklikle birlikte mevcut sözleşmeler, hemen 2003/3 sayılı tebliğ kapsamında tutulmamıştır. Onlara sözleşme şartlarını söz konusu tebliğe uyarlamaları için iki yıllık bir süre öngörülmüştür.

alıcıya getirilen belirsiz süreli veya süresi beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülüğü kararlaştırılması halinde bu sözleşmeler, grup muafiyetinden yararlanamazlar³⁴¹.

Yukarda bahsedilen düzenlemelere göre, beş yıldan daha uzun süreli rekabet etmeme yükümlülüğü, belirli istisnalar haricinde grup muafiyetinden yararlanamamaktadır. Bunların haricinde sözleşme süresi beş yılın altında olmakla birlikte, her sene sözleşmenin zımnen yenileneceğine ilişkin kayıtlar içeren ve bu sebeple beş yılı aşan veya belirsiz süreli rekabet etmeme yükümlülükleri de muafiyetten yararlanamaz³⁴².

2002/2 Sayılı Tebliğ'in yayınlanmasından sonra Rekabet Kurulu ilk kez Shell-Cabaroğlu başvurularını incelemiştir³⁴³. Rekabet Kurulu bu başvuruda, Shell'in bayileri ile akdetmiş olduğu sözleşmelere menfi tespit belgesi verilmesi veya muafiyet tanınması talebi ve Cabaroğlu şirketinin bu sözleşmelerin 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'a aykırı olduklarına ilişkin şikâyet başvurusunu değerlendirmiştir. Kurul kararında, işletme sözleşmesinde sürenin bir yıl olarak belirlendiğini; ancak sözleşmenin aynı maddede, "*taflardan herhangi biri sözleşmenin sona ermesinden bir ay evvel feshi ihbarda bulunmadığı takdirde, işbu sözleşme her seferinde aynı kayıt ve şartlarla birer sene için uzatılmış olur*" ifadesi yer aldığından, sözleşmenin belirsiz süreli olduğu kabul edilmiştir. Bunun üzerine kurul, taraflara belirtilen aykırılıkların 2003/3 sayılı Tebliğ'de öngörüldüğü üzere 18.9.2005 tarihine kadar giderebileceği; rekabet etmeme yükümlülüğüne uygun değişikliklerin yapılabilmesi için taraflara altmış gün süre verilmesine karar kılmıştır.

Akaryakıt bayilik sözleşmelerine ilişkin içtihat niteliğinde bir diğer kurul kararı, Total-Mevlana³⁴⁴ kararıdır. Rekabet Kurulu tarafından, söz konusu kararda, uyumlaştırmaya yönelik bir değişiklik yapılmamış olsa dahi, 18.9.2005'den önce yapılmış anlaşmaların 18.9.2010 tarihine kadar uygulama süresi bulunduğunu belirtmiş ve tebliğe aykırı olarak beş yıldan fazla süreli olarak kararlaştırılan rekabet etmeme yükümlülüklerini kanunî süre olan beş yıla

³⁴¹ AT Rekabet Hukukundaki 2790/1999 sayılı Komisyon Tüzüğü 5/a maddesinde, Türk Rekabet Hukukundaki 2002/2 Sayılı Tebliğden farklı olarak rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin sınırlama sadece alıcı için getirilmemiştir.

³⁴² "Ancak, süresi beş yılı aşmayan veya beş yıldan sonraki uzatmanın her iki tarafın açık iradesi ile mümkün olduğu ve alıcının beş yıllık süre sonunda rekabet etmeme şartına son vermesini engelleyen herhangi bir durumun olmadığı hallerde rekabet etmeme yükümlülüğü grup muafiyetinden yararlanacaktır"; 2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin Açıklanmasına Dair Kılavuz, p. 38.

³⁴³ Rekabet Kurulunun aldığı ilk karar olan 2.10.2003 tarihli ve 03-64/770-356 sayılı Kurul kararı.

³⁴⁴ RK, T. 26.1.2006 ve 06-04/55-13 sayılı kararı; "mevcut durumda, 18.9.2005 tarihinden önce yapılan ve Tebliğ'e uygun olmayan sözleşmelerin 18.9.2010 tarihine kadar uygulama süresi bulunmaktadır. Tebliğ'e aykırı olan sözleşmelerin de uygulama süresi henüz 5 yıla ulaşmamıştır. Özetle, akaryakıt piyasasındaki mevcut bayilik sözleşmelerinin hiçbirisi henüz 5 yıllık uygulama sürecini aşmamıştır. Bu nedenle, rekabet etme yasağı süresi bakımından yukarıda yer verilen sözleşmelerle ilgili herhangi bir ihlâlin söz konusu olmadığı, bu nedenle soruşturma açılmasına gerek bulunmadığına, ancak ilgili teşebbüslere 5 yıllık azami uygulama süresinin aşılması halinde ilgili sözleşmenin 2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında muafiyetten yararlanamayacağına ilişkin bir yazı gönderilmesinin yerinde olacağı sonucuna ulaşılmıştır" denilmiştir.

indirmiştir³⁴⁵. Bu sebeple beş yıldan fazla süreli olarak rekabet etmeme yükümlülükleri kararlaştırılmış olsa dahi azamî hadde indirme ilkesi uygulanır ve sözleşmenin geçerliğine etki etmez³⁴⁶. Eğer sözleşmede yer alan rekabet etmeme yükümlülüğü bu haddin üzerinde ise, rekabet etmeme yükümlülüğü geçersiz olur ve alıcı konumundaki teşebbüs tamamen bağımsız kalır³⁴⁷.

Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, özellikle rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında başka dağıtım şirketinden ürün tedarik edilemeyeceğine ilişkin hükümler mevcuttur. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, bayinin, PPK. m. 8 gereğince tek elden satın alma mecburiyeti bulunmaktadır. Bu sebeple, rekabet etmeme yükümlülüğünün geçersizliği halinde, bayinin bağımsız kalacağı ifadesi aynı zamanda taraflar arasındaki akaryakıt bayilik sözleşmesinin sona ereceği anlamına gelmektedir³⁴⁸. Çünkü bayinin, sözleşme süresince sadece tek bir dağıtıcıdan akaryakıt satın alma zorunluluğu bulunmaktadır.

Rekabet etmeme yükümlülüğünün sona ermesinin tam anlamıyla gerçekleşmesi gerekir. Meselâ, dağıtım şirketinin bayiye temin ettiği kredinin geri ödemesinin beş yıllık süre sonunda rekabet etmeme yükümlülüğünü devam ettirecek nitelikte olması gibi fiilî durumlar söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda, bayinin beş yıldan fazla geçerli olmayan rekabet etmeme yükümlülüğünün sona ermesi ile dağıtıcıya olan borçlarından kurtulma imkânı

³⁴⁵2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin Açıklanmasına Dair Kılavuz, p. 36.

³⁴⁶Başpınar, Butlan, s. 163'de "en yüksek yasal (caiz) hadde indirme" kavramını, KIRKBEŞOĞLU, s. 219'da "düşey kısmî hükümsüzlük" kavramını kullanmıştır. Azamî hadde indirme ilkesine karşı olarak bkz. "Eğer burada hukuka aykırılığı bir kanuni azamî haddi geçmiş olmaktan kaynaklanan ve bu nedenle geçersiz olan sözleşme kısmının yerine söz konusu kanuni azami haddin geçmesini gerektiren bir durumun (veya buradaki azami had dar ve teknik anlamda bir kanun hükmünden değil, bir Tebliğ'den kaynaklandığı için buna benzer bir durumun) varlığı kabul edilecek olursa, kısmi geçersizliğin sadece objektif şartının varlığıyla yetinilerek, değiştirilmiş kısmi geçersizlik teorisinin uygulama alanlarından biri çerçevesinde, rekabet yasağının (rekabet etmeme yükümlülüğünün) sadece 5 yılı aşan 3 yıllık kısmi geçersiz sayılacaktır (ve hatta bu kabulün bir sonucu olarak, "bu kaydın geçersizliğini bilselerdi taraflar bu sözleşmeyi yapmazlardı" şartının gerçekleşmiş olup olmadığının araştırılarak sözleşmenin tamamının geçersiz sayılması imkanı da artık söz konusu edilemeyecektir). Buna karşın, burada, kanuni azami hadde indirme ilkesinin (TTK. m.1466 hükmü anlamında kurallaştırılmış bir mutlaklıkla, yani normatif bir gerekliliğin sonucu olarak) uygulanamayacağı savunulursa (ki biz bu görüşteyiz), bu durumda BK. m.20/II hükmü, söz konusu rekabet yasağı kaydıyla ilgili olarak tamamen (yani aynen lafzının öngördüğü şekilde) uygulama alanı bulacaktır"; Gürzumar, Osman Berat; 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. Maddesine Aykırı Sözleşmelerin Tabi Olduğu Geçersizlik Rejim, Rekabet Dergisi, Ankara 2002, s. 18-19. Akaryakıt bayilik sözleşmesi, rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin beş yıllık sürenin sonunda, TBK. m. 27/II'deki kısmî butlan hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Beş yıl boyunca geçerli olan sözleşme, rekabet etmeme yükümlülüğünün sona ermesi halinde, artık bu yükümlülük olmaksızın ayakta kalmaz ve bu süre sonunda tam butlan (kesin hükümsüz) müeyyidesine tabi olur. Çünkü bu sözleşmede, kanunî olarak rekabet etmeme mecburiyeti emredici niteliktedir.

³⁴⁷2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin Açıklanmasına Dair Kılavuz, p. 36.

³⁴⁸Tek satıcılık sözleşmesinde, rekabet etmeme yükümlülüğü açıkça kararlaştırılmamış olsa bile bünyesinde bu unsur ihtiva ettiği için sözleşme süresince; eğer sözleşme süresi beş yıldan uzun ise ilk beş yıl için geçerli rekabet etmeme yükümlülüğü olduğu konusunda bkz. DemirGökyayla, s. 170.

verilmelidir. Ayrıca dağıtım şirketi tarafından bayiye sağlanan alet ve ekipmanların yıpranma payları da dikkate alınarak, piyasa değeri üzerinden satın alma imkânı tanınmalıdır³⁴⁹.

Dağıtıcı tarafından bayiye getirilen rekabet etmeme yükümlülüğünün istisnası da mevcuttur. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde genel olarak, bayinin arazisi üzerinde dağıtım şirketi tarafından tesis kurulmakta ve dağıtım şirketi tarafından yapılan masrafları teminat altına almak için bayiden aynî veya şahsî teminatlar alınmaktadır. Ancak faaliyetlerde bulunulan tesisler, tamamıyla dağıtım şirketine ait olabilir. Bunun haricinde, dağıtım şirketinin, sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişiden intifa, ariyet, kira veya üst hakkı gibi aynî veya şahsî haklarla istasyonun arazisini elinde bulundurabilir. Bu gibi durumlarda, istasyon işletici olan bayiye beş yıldan daha uzun süre için rekabet etmeme yükümlülüğü getirilebilir. Zaten dağıtıcının kendi mülkiyetindeki veya üçüncü kişiden aynî veya şahsî hakkına dayanarak elinde bulundurduğu tesislerde, işletme yetkisi verdiği bayinin rakip firmaların ürünlerini satma hakkı olduğu iddiası makûl bir iddia değildir. Buna karşılık, Türk Hukuku'ndaki bu istisnaya benzer bir düzenleme, Avrupa Birliği 2790/1999 Sayılı Tüzük m. 5/a'da mevcut değildir. Ancak Avrupa Komisyonu "Roma Antlaşması 85/3 Maddesinin Münhasır Satın Alma Anlaşmalarına Uygulanması Hakkında 1984/83 Sayılı Komisyon Tüzüğü bulunmaktadır. Bu komisyon tüzüğünde, münhasır satın alma sözleşmelerine ilişkin genel düzenlemelerden sonra bira ve petrol konulu münhasır satın alma sözleşmelerine ilişkin özel hükümler mevcuttur³⁵⁰. Bunun sebebi, bira ve petrol konulu sözleşmelerde, sağlayıcının yaptığı yatırımların büyüklüğü ve geri dönüşlerinin beş yıllık muafiyet süresinden daha uzun süreleri kapsadığı için özel olarak düzenlenme ihtiyacı duyulmuştur³⁵¹.

Grup muafiyetinden yararlanamayan anlaşmaların, 4054 sayılı RKHK. m. 10 ve 12 uyarınca, Rekabet Kurulundan bireysel muafiyet talebinde bulunabilecekleri unutulmamalıdır. RKHK. m. 4'e aykırı sözleşmeler, m. 5'de sayılan şartları sağlaması halinde beş yıl süre ile bireysel muafiyet alabilirler³⁵². Muafiyet almanın sonucu olarak başvuru konusu sözleşme; RKHK. m. 4'de yer alan aykırılıklar halinde ortaya çıkan müeyyidelerden kurtulur. Rekabet

³⁴⁹ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 38.

³⁵⁰ "1984/83 sayılı Komisyon Tüzüğü Bölüm III, belirli petrol bazlı motorlu taşıt yakıtları veya belirli petrol bazlı motorlu araç ve diğer yakıtları konu edinen münhasır satın alma sözleşmelerine uygulanan blok muafiyetlerini genişletmektedir. Bu hükümlerin uzun tartışılması gerekli değildir. Çünkü bu muafiyet hükümleri bira anlaşmalarının hükümleri ile benzer niteliktedir"; Sarad, Nicolai J.; EEC Regulation of Exclusive Dealing Arrangements, Berkeley Journal of International Law, Vol. 3, Art. 4, 1985, s. 19.

³⁵¹ "Aynı faktörleri çeşitli farklı sözleşmelere uygulayabilerseniz, tek tek her sektöre özel hükümlere ihdas etme ihtiyacı gereksiz olur. Ayrıca farklı sektörlerdeki ulusal politikaların katkılarıyla ortaya çıkan sorunların çeşitliliği, entegre ve çok taraflı bakış açısı ile AET ve diğer ulusal organların da katılımıyla halledilir"; Sarad, s. 20.

³⁵² Grup muafiyetinden yararlanamamış sözleşmenin bireysel muafiyet almadan önceki safhada askıda geçersiz olduğu görüşü hakkında bkz. Gürzumar, Geçersizlik, s. 14; Sanlı, Geçersizlik, s. 400. Aksi görüş için bkz.; Küçükayhan Aşçıoğlu, s. 103. Tartışmalar için bkz. Gürzumar, Geçersizlik, 13 vd.

Kurulu bu konuda ilk olarak, OPET/Mehmetçik İnşaat³⁵³ arasındaki bayilik ve kira sözleşmesine bireysel muafiyet tanınması talebini incelemiştir³⁵⁴. Taraflar, Mehmetçik İnşaat'ın mülkiyetinde yer alan ilgili taşınmazın üzerinde, akaryakıt ve oto LPG satış ve servis istasyonu kurmak amacıyla Opet'e kiraya verilmesine ilişkin "Kira Sözleşmesi" ve Opet'in, istasyonun işletmeciliğini Mehmetçik İnşaat'a vermesine ilişkin "Bayilik Sözleşmesi" imzalamışlardır. Söz konusu bayilik sözleşmesinin süresi imza tarihinden; kira sözleşmesinin süresi ise, istasyonun Opet tarafından bayisi olarak işletilmeye başlamasından itibaren onbeş yıl olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, bildirim konusu Bayilik ile Kiralama Sözleşmeleri, Rekabet Kurulu tarafından tek bir anlaşma olarak değerlendirilmiş ve on beşer yıl süreli Bayilik ve Kira sözleşmelerinden oluşan dikey ilişkinin, 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5. maddesinde öngörülen beş yıllık süreyi aşar nitelikte rekabet etmeme yükümlülüğü ihtiva ettiğini belirtmiştir. Malların üretim veya dağıtım ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması ve tüketicinin bundan yarar sağlayacak olması halinde yeni kurulacak istasyonun yatırımının dağıtıcı tarafından üstlenilmesi halinde sözleşmeye muafiyet tanınacağına karar vermiştir. Ancak, Rekabet Kurulu kararında, bayinin beş yılın sonunda, OPET tarafından üstlenilen ilişkiye özgü yatırım bedelinin kalan kısmını ödeyerek sözleşmeyi feshedebilmesi konusunda tarafların anlaşmaları şartıyla onbeş yıl yerine dikey anlaşmaya on yıla kadar muafiyet talebinin yeterli olduğu kanaatine ulaşmıştır³⁵⁵.

2.1.4 Sözleşmenin Şekli

İradeyi açıklamak için kullanılan araçlara veya kalıplara şekil denilir³⁵⁶. TBK. m. 12'e göre, kural olarak sözleşmelerde şekil serbestisi ilkesi geçerlidir. Buna göre, sözleşmelerin geçerliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir. Bu sebeple, akaryakıt

³⁵³ RK, T. 25.2.2010 ve 10-19/228-86 sayılı kurul kararı. "Avrupa Komisyonu, yüksek yatırım isteyen olaylarda esneklik sağlamalıdır. Böyle dosyalarda on yıllık süreye izin verilmelidir. Esas itibarıyla yatırımlar, ekonomik kriterlere göre amorti edebiliyorsa mantıklıdır. Kural olarak yüksek yatırımlar, kısa dönemde telafi edilemez, bu nedenle beş yıldan uzun süren rekabet etmeme yükümlülükleri ile desteklenmelidir"; Position Paper on draft Commission regulation on the article 81(3) of the Treaty to categories of vertical agreements and concerted practices and on the draft Commission notice on guidelines on vertical restraints, s. 11.

³⁵⁴ Avrupa Komisyonu Deutsche Castrol kararında, 1968 tarihinde imzalanan madeni yağ dağıtım sözleşmesi kapsamında Castrol tarafından istasyon için faizsiz 40000 DM kredi verildiği; ayrıca istasyona 15000 DM değerinde ekipman sağlandığı ve bunun geri dönüşünü için yirmi yıllık süre alacağı ve bu sebeple yirmi yıllık muafiyet verilmesi talebi kabul edilmiştir; IV/30.735; Deutsche Castrol Vertriebsgesellschaft mbH; T. 10.01.1983; Official Journal of the European Communities; No L 114/26, 1983.

³⁵⁵ "Yeni kurulacak bir istasyon söz konusu değilse; bayi ile yapılacak beş seneden uzun sözleşmelerin bireysel muafiyetler alması güç gözükmemektedir. Muhtemelen yapılan yatırım ve sözleşmeyi çevreleyen piyasa şartları dikkate alınmaksızın, sözleşmelerin süresinin beş sene olması gerektiğine hükmedilecektir"; Sanlı, Akaryakıt, s. 14.

³⁵⁶ Tuğ, Adnan; Türk Özel Hukukunda Şekil, 2. Baskı, Konya 1994, s. 3.

bayilik sözleşmesi kural olarak şekle bağlı değildir³⁵⁷. Ancak böylesine karmaşık bir sözleşmenin yazılı bir anlaşma olmadan yapılması halinde, tedarikçi ve bayi arasındaki hak ve yükümlülüklerin kapsamı belirlenmemiş olur. Bunun sonucu olarak, taraflar arasında yanlış tanımlamalar ve değerlendirmeler kaçınılmazdır. Bu sebeple, ortaya çıkacak belirsizlikler ve uyuşmazlıklar dava ile sonuçlanır³⁵⁸. Bu nedenle uygulamada, akaryakıt bayilik sözleşmelerinin tamamının yazılı şekilde yapıldığına şahit olmaktayız. Bayilik sözleşmelerinin yazılı olarak yapılmasının bir diğer sebebi de, petrol mevzuatından kaynaklanan bildirim yükümlülükleridir. Çünkü PPK. m. 2 f. 10 ve 13’de tanımlar kısmında, bayilik sözleşmesi ile ilgili “karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir **sözleşmeye bağlanarak**” ifadesi kullanılmıştır. Bunun haricinde; bayiler ve tüm lisans sahipleri, esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce EPDK’ya bildirmekle yükümlüdürler. Bu yükümlülük daha çok sözleşmenin dağıtıcı tarafını ilgilendirmektedir. PPLY. m. 17 f.’e göre, bayilik lisanslarında, bayilik sözleşmesinin herhangi bir nedenle sona ermesinden veya lisansa kayıtlı dağıtım şirketine ait dağıtıcı lisansının iptali ya da sona ermesinden itibaren üç ay içerisinde dağıtıcı tadili başvurusu yapılmaması veyahut Kuruma yeni bayilik sözleşmesi ibraz edilmemesi halinde lisansın sona ereceği düzenlenmiştir. Bu yükümlüğe göre, bayinin başka bir dağıtıcı ile anlaşması durumunda üç ay içerisinde yazılı bir bayilik sözleşmesi ibraz etmesi gerekmektedir. PPLY. m. 37/son’da ise; bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının lisansının iptal edilmesi halinde, sözleşmenin feshini beklemeksizin başka bir dağıtıcı ile sözleşme imzalayarak lisans tadil başvurusunda bulunurlar.

Yukarda yer alan ifadelerin hepsi, bayilik sözleşmesinin yazılı olacağı öngörülerek düzenlenmiştir. Ancak petrol mevzuatlarında, bayilik sözleşmesine ilişkin bir şekil şartı getirilmemiştir. Bununla beraber, EPDK tarafından bayilik lisansı başvurularında sözleşmenin aslı veya dağıtım şirketinin yetkilisi tarafından her sayfası ıslak imzayla onaylanmış sureti istenilmektedir. Ayrıca bayilik lisanslarına ilişkin dağıtıcı tadillerinde de buna ilişkin bilgilerin EPDK’ya bildirilmesi gereklidir. Yukarda değinildiği üzere, bayilik sözleşmesinin

³⁵⁷Sanlı, Akaryakıt, s. 9.

³⁵⁸Amerikan Hukuku’nda yaygın uygulanması nedeniyle bayilik sözleşmesi ile ilgili düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelerde bayilik sözleşmesinin şekline ilişkin bir takım hükümler mevcuttur. Mesela, Wisconsin Fair Dealership Law 135.02 tanımlar kısmında bayilik sözleşmesi için şekil şartı olmadığı; yazılı veya sözlü olarak yapılabileceği düzenlenmiştir. Ancak aynı kanunun 135.04 bölümünde, sözleşmenin sona ermesi, iptali, rekabet koşullarında geri dönüşü olmayan veya önemli değişikliklerin en geç doksan gün önceden yazılı bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Hatta bu beyanların örtülü olabileceği düzenlenmiştir. Bu konuda bkz. Bong v Cerny davası; Garner, W. Michael; Franchise Desk Book: “Selected State Laws, Commentary and Annotations, ABA, Illinois 2001, s. 846. Amerika’da bazı eyaletlerde, bazı sözleşmelerin yazılı yapılmasını zorunlu kılan yasa (statute of frauds) tamamen sözlü anlaşma uygulanmasını engelleyebilir. Uniform Commercial Code § 2-20’e göre belirli istisnalar haricinde mal satımı sözleşmelerinin 500 \$’dan fazla ise yazılı olmak zorundadır. Dahası, geçerli olması için miktar biriminin yazıda ifade edilmesi gereklidir”; ABA Section of Antitrust Law; The Franchise And Dealership Termination Handbook, Illinois 2004, s. 36.

sözlü veya zımni yapılması sözleşmenin geçerliliğine etki etmez. Ancak taraflar, mevzuatta da belirtilen süreler içinde aralarındaki anlaşmayı yazılı olarak EPDK'ya bildirirler. Bildirme yükümlülüğünün ihlali halinde ise, idarî müeyyideler söz konusu olur.

Akaryakıt bayilik sözleşmelerinin yazılı şekilde yapılması, HMK. m. 200'de düzenlenen senetle ispat zorunluluğu bakımından da önemlidir. Akaryakıt bayilik sözleşmesi, yüksek bütçeli yatırımları bünyesinde barındırması sebebiyle, ikibinbeşyüz Türk Lirasını fazlasıyla geçeceğinden, ispat sorunu meselesi yazılı şekilde yapılması ile ortadan kalkar.

2.1.5 Genel İşlem Şartları Bakımından

Akaryakıt dağıtım şirketleri tarafından, dağıtım ağına dâhil olacak bayilere imzalatılmak üzere, sözleşme kurulmadan önce, tek taraflı standart sözleşmeler (Formularverträge) hazırlanmaktadır³⁵⁹. Uygulamada, tip sözleşme olarak adlandırılan bu metinler ile akaryakıt bayilik sözleşmesine ilişkin genel hükümler ve yükümlülükler düzenlenir. Akaryakıt piyasasında dağıtıcının tip sözleşme hazırlama mecburiyeti vardır. Bunun sebebi, PPK. m. 4/h'de yer alan dağıtıcının, esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini EPDK'ya bildirme yükümlülüğü olmasıdır. Hatta dağıtıcı, bu mecburiyet kapsamında, tip sözleşmede daha sonradan yapacağı değişiklikleri de yürürlüğe koymadan önce EPDK'ya bildirmelidir. Bu sebeple, tip akaryakıt bayilik sözleşmesi hükümlerinin, bu bildirim özelliğinden dolayı genel işlem şartı niteliğinde olduğunun ispatı daha kolaydır³⁶⁰. Ayrıca dağıtıcı tarafından hazırlanan tip bayilik sözleşmesinin tartışılmadan hazırlandığı, tek taraflı olduğu, soyut ve genel hükümler içerdiği kesindir³⁶¹. Tip (Standart) sözleşmeler, bayilik ağının oluşturulması ve dağıtım ağında bayiler arasında eşitliğin tesisi gibi faydalarının yanı sıra dağıtıcının teşkilatında yeknesaklığın sağlanması gibi fonksiyonu da vardır³⁶².

Akaryakıt bayilik sözleşmesi hükümlerine uygulanacak genel işlem şartları, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunda düzenlenmiştir³⁶³. 6098

³⁵⁹ Ancak bayinin müzakere edebileceği ve özellikle milletlerarası sözleşmelerde sert müzakereler sonucunda farklı tasarımlar ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda bkz. Meyer, s. 259.

³⁶⁰ TBK m. 21/1'de, TMK m. 6'da düzenlenen genel karinenin aksine ispat yükü ters çevrilmiştir. Buna göre genel işlem şartlarının oluşmadığını, bu şartları hazırlayan ve bundan yararlanacak olan taraf ispat eder. Bu sebeple dağıtıcı, tip sözleşmeyi müzakere ederek hazırladıklarını ispatlayamayacağına göre bayinin söz konusu hükümleri yeterince inceleyip değerlendirdiğini ispat etmelidir.

³⁶¹ Meyer, s. 227; Atamer, Yeşim; Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi – TKHK m. 6 ve TTK m. 55, f.1, (f) ile Karşılaştırmalı Olarak, Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu, BATIHAİY, Ankara, 2012, s. 14; Yelmen, Adem; Türk Borçlar Kanunu'na Göre Genel İşlem Şartları, Ankara 2014, s. 52.

³⁶² Emde, s. 15; Ulmer, s. 109.

³⁶³ Genel işlem şartlarına ilişkin bir diğer düzenleme, 6502 sayılı TKHK. m. 5'de "tüketici sözleşmelerindeki haksız şartlar" adı ile düzenlenmiştir. Ancak akaryakıt bayilik sözleşmesinin tarafları, ticarî veya meslek amaçlarla hareket eden kimseler olduğu için bu kanun hükümleri uygulanamaz.

sayılı TBK. m. 20-25 arasında düzenlenen genel işlem şartlarında, tüketici veya tacir ayrımı yapılmamıştır. Bu sebeple, ticarî amaçla yapılan akaryakıt bayilik sözleşmesi, Türk Borçlar Kanununun genel işlem şartlarına ilişkin hükümleri ile denetlenebilir. Akaryakıt sektöründe olduğu gibi, her iki tarafın tacir olduğu fakat malî ve kurum yapısı bakımından taraflar arasında adeta uçurum olan sözleşmelerin denetlenmesi gerekir. Ancak dağıtım şirketleri gibi, belirli bir malî yeterliliğe sahip güçlü şirketlerin genel işlem şartlarından yararlanmamaları gerektiği düşünülebilir³⁶⁴. Ancak TBK.'da genel işlem şartlarına ilişkin düzenlemelerde böyle bir ayırım yapılmamıştır. Bu durum, somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmesi gerekir.

TTK. m. 18/2'ye göre, tacirlerin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü söz konusudur. Bu sebeple, bayinin sözleşmede kendi aleyhine tek taraflı olarak kararlaştırılan genel işlem şartlarının geçersizliğini ileri süremeyeceği düşünülebilir. Ancak bu düzenleme ile birlikte, sözleşmede zayıf durumda olan tacirin de korunmaya ihtiyacı olduğu kabul edilir³⁶⁵. Şüphesiz ki, tacir ile tüketicinin yararlanma imkânları aynı ölçüde olamaz. Meselâ tacir sıfatı taşıyan bayinin, tip sözleşme, ek protokoller ve münferit satış sözleşmeleri ile ilgili olarak dağıtıcı tarafından açıkça uyarılmak ve bayiye içeriği hakkında bilgi alma imkânı vermek olağan hayat akışına uygun değildir³⁶⁶. Bayinin kendi işletmesi ile ilgili durumları bilmesi gerekir. Bu sebeple bayinin genel işlem şartlarından korunması, yürürlük denetimine değil içerik denetimine dayanır³⁶⁷.

Genel işlem şartları ile ilgili bir diğer düzenleme, 6102 sayılı TTK. m. 55/1-f bendinde yer almaktadır³⁶⁸. Bu düzenleme İsviçre Haksız Rekabet Kanununun 8. maddesinin eski halinden tercüme edilmiştir. Söz konusu düzenlemede, dürüstlük kuralına aykırı olan genel işlem şartları, haksız rekabetin bir misali olarak değerlendirilmiştir. TBK. m. 25'te “önemli ölçüde ayrılan” veya “önemli ölçüde aykırı” gibi ifadeler açıkça belirtilmese de, dürüstlük

³⁶⁴ Ekonomik açıdan güçlü tacirlerin genel işlem şartları korumasından yararlanamayacağı hakkında bkz. Kuntalp, Erden; “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na İlişkin Değerlendirmeler”, TBK. m. 20-25, Galatasaray Üniversitesi Yayını, İstanbul 2005, s. 25.

³⁶⁵ İsviçre Haksız Rekabet Kanunu (Bundesgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb – UWG. Art. 8) revize edilen m. 8'e göre, sadece tüketiciler genel işlem şartlarına karşı korumadan yararlanabilirler. Bu sebeple tacirler veya esnaf bu koruma kapsamında değildirler.

³⁶⁶ Ayhan, Rıza/ Özdamar, Mehmet/ Çağlar, Hayrettin; Ticarî İşletme Hukuku Genel Esaslar, 7. Baskı, Ankara 2014, s. 152.

³⁶⁷ Alman Hukuku'nda yürürlük denetimine ilişkin hükümler, BGB. § 310/I paragrafına göre, girişimciler (tüzel kişiler ve tacirler) anlaşma yapmak ve müzakere etmek için gerekli bilgiye sahip oldukları kabul edildiğinden tüketici gibi aynı seviyede korunmalarına gerek olmadığı (BGB. § 305/II, III) kabul edilir; bkz. Zerres, Thomas; Principles of the German Law on Standard Terms of Contract, http://www.jurawelt.com/sunrise/media/mediafiles/14586/German_Standard_Terms_of_Contract_Thomas_Zerres.pdf, e. t. 01.12.2014.

³⁶⁸ TTK. m. 55/1-f: Dürüstlük kuralına aykırı işlem şartları kullanmak.

Özellikle yanıltıcı bir şekilde diğer taraf aleyhine;

1. Doğrudan veya yorum yoluyla uygulanacak kanuni düzenlemeden önemli ölçüde ayrılan veya

2. Sözleşmenin niteliğine önemli ölçüde aykırı haklar ve borçlar dağılımını öngören, önceden yazılmış genel işlem şartlarını kullananlar dürüstlüğe aykırı davranmış olur.”

kuralına aykırılıktan bahsedilmesi aynı sonuca ulaşılmasını sağlar³⁶⁹. Bu sebeple doktrinde tüketici, tacir veya esnaf sıfatı taşıyan kimselere karşı, bu tür genel işlem şartlarının kullanılması haksız rekabet olarak kabul edilmektedir³⁷⁰. Buna göre, bu hüküm bile başlı başına tacirlerin genel işlem şartları hükümlerine başvurmalarının, basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğüne aykırı olmadığını gösterir. Doktrinde bir görüş, sözleşmenin her iki tarafının tacir olduğu durumlarda, TTK. m. 55 hükmünün varlığı sebebiyle, artık TBK. m. 20-25 arasında düzenlenen genel işlem şartları hükümlerine başvurulamayacağını ileri sürmüştür³⁷¹. Ancak TTK. m. 55’de bir içerik denetimi değil, haksız rekabetin korunmasına ilişkin düzenleme söz konusudur. Bu sebeple iki hüküm, amaç bakımından farklılık arz eder. Dolayısıyla TBK. m. 20 vd. hükümlerinin tacirlere de uygulanacağını kabul etmek gerekir³⁷². Çünkü TBK. hükümleri tüm borç ilişkilerine uygulanacak hükümler ihtiva ettiğinden tacirlere de uygulanır. Zaten TBK. m. 20 gerekçesinde “bütün sözleşmeleri kapsayacak emredici genel hükümler”, “girişimci karşısında sözleşmenin diğer tarafı”, “müşteriler” gibi kavramların kullanılması, tacirlerin bu hükümlerden saklı tutulmadığını göstermektedir³⁷³. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu m. 1/1’de, bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde Borçlar Kanununun genel hükümlerinin uygulanması gerektiği açıkça düzenlenmiştir.

2.2 Tarafların Hak ve Yükümlülükleri

2.2.1 Genel Olarak

PPK. m. 4’de bütün lisans sahipleri için öngörülen yükümlülüklerden ilki, lisans sahiplerinin ticarî ve teknik mevzuata uygun davranma yükümlülüğüdür. Teknik düzenlemelerden kastedilen genellikle akaryakıtın belirlenen standartlara uygun bir şekilde olmasıdır³⁷⁴. Teknik düzenlemelere uygun olarak üretilen akaryakıt, ticarî faaliyete konu edilmeden önce, akaryakıtın özelliklerini bozmayacak niteliği haiz kimyevî ürün eklenir.

³⁶⁹Atamer, Yeşim; Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi- TKHK m. 6 ve TTK m.5, f.1, (f) ile Karşılaştırmalı Olarak, Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu, Ankara 2012, s. 50.

³⁷⁰Atamer, Sempozyum, s. 71; Uzunallı, Sevilay; Genel İşlem Şartlarının Haksız Rekabet Hükümleriyle Denetlenmesi, İÜHFM, C. LXXI, S. 2, İstanbul 2013, s. 405.

³⁷¹Antalya, Gökhan; 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku, Genel Hükümler; C:1, İstanbul 2012, s. 291-292.

³⁷²Eren, Borçlar, s. 217; Oğuzman/ Öz, s. 176 vd.;Altop, Atilla; Genel İşlem Koşulları, Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu, İstanbul 2011, s. 35; Atamer, Sempozyum, s. 10.

³⁷³Aydoğdu, Murat; 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Genel İşlem Koşullarının Kişi Bakımından Uygulanması, DEÜHFD, C. 11, S. 2, İzmir 2011, s. 601.

³⁷⁴Petrol Piyasasında Ulusal Marker Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 3/f’de teknik düzenleme, petrolün ve madenî yağın, ilgili idarî hükümler de dâhil olmak üzere, standartları, ölçüleri, özellikleri, işleme ve üretim yöntemleri, bunlarla ilgili terminoloji, sembol, ambalajlama, işaretleme, etiketleme ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri hususlarından biri veya birkaçını belirten ve uyulması zorunlu olan her türlü düzenleme olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, Petrol Piyasasında Uygulanacak Teknik Kriterler Hakkında Yönetmelik m. 5’de, piyasaya arz edilecek akaryakıt ile ilgili olarak TS standartları, kabul tarihinden itibaren 6 ay sonra teknik düzenleme haline geleceğini düzenlenmiştir. Söz konusu yönetmelikte piyasaya sürülen akaryakıtın teknik standartları belirlenmiştir.

Buna ulusal marker denir³⁷⁵. PPK. m. 4/l'e göre, tarafların bir diğer yükümlülüğü, kaçak akaryakıt veya sahte ulusal marker elde etmeye, satmaya ya da herhangi bir piyasa faaliyetine konu etmeye yarar bir şekilde, lisansa esas teşkil eden belgelerde belirlenenlere aykırı sabit ya da seygar tank, düzenek veya ekipmanı bulundurmamaktır.

Bütün lisans sahipleri için düzenlenen ortak yükümlülüklerden bir diğeri ise, çevreye ilişkin olanlardır. Buna göre, lisans sahipleri (PPK. m. 4/b) çevreye zarar vermemek için gerekli tedbirleri almak, (PPK. m. 4/e) faaliyetleri nedeniyle üçüncü kişilere veya çevreye verilecek zarar veya ziyanları tazmin etmekle yükümlüdürler. Almanya Münih İdare Mahkemesi bir kararında, yer altı tankından kaynaklanan sızıntı sebebiyle toprak kirlenmesinden dolayı sorumluluğunun BBodSchG. (Zararlı Değişimlere Karşı Toprağın Korunması ve Kirlenmiş Alanların İyileştirilmesi Kanunu) § 4 Abs. 3/1'e göre tehlike sorumluluğu olduğunu ifade etmiştir³⁷⁶. Türk Hukuku'nda ise 2872 sayılı Çevre Kanunu m. 28/1'e göre, "*çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar*". Doktrinde çoğunluk görüşe göre, bu düzenleme ile getirilen kusursuz sorumluluk hali tehlike sorumluluğunun bir türüdür³⁷⁷. Çevreyi kirletenin sorumluluğunun, tehlike sorumluluğuna dayanıp dayanmadığı konusunda Yargıtay'ın farklı görüşleri bulunmakla birlikte, aşağıdaki kararda tehlike sorumluluğu niteliğinde olduğunu belirtmiştir³⁷⁸. Söz konusu karara konu olan olayda, yapısal bir bozukluk bulunmayan depolama tanklarında, deprem sonrasında, zemini

³⁷⁵ Avrupa Birliğinin 27 Kasım 1995 tarihli ve 95/60/EC sayılı direktifine göre, üye devletler için özel tüketim vergisinden muaf olan veya yakıt olarak kullanılan mineral yağlar için geçerli standart oran dışında bir oranda ÖTV'ye tabi motorin ve gazyağı için bir mali işaretleyici uygulaması vardır. Mali işaretleme (markalama), yukarıda belirtilen ürün için kimyasal katkı malzemelerinin iyi tanımlanmış bir kombinasyonun ilave etmekten ibarettir. Üye Devletler, Direktif tarafından sağlanan işaretleyicilere (markerlara) ek olarak ulusal marker veya renk ekleyebilir. Kamu sağlığı veya güvenliği gerekçesiyle ya da teknik nedenlerden dolayı mali marker uygulaması bazı durumlarda istisnalar vardır. Meselâ, Danimarka ve İrlanda'da istisnalar mevcuttur. Üye Devletlerin, Direktifin hükümlerine uyulmaması durumunda uygulanacak cezaları belirleme yetkileri mevcuttur. Bkz. Official Journal of the European Communities, L 291, 06.12.1995, s. 46,47.

³⁷⁶ [VG München](#), T. 6.11.2012, Az. M 2 K 11. 5775.

³⁷⁷ Erişgin, Nuri; "Çevre Kirlenenin Hukuksal Sorumluluğu", MÜHF-HAD, C: 14, S. 4, İstanbul 2008, s. 224; Gökyayla, Emre; 2872 sayılı Kanun'a Göre "Kirlenen" in Hukukî Sorumluluğu", Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay'a Armağan, İstanbul 1999, s. 292; Çakırca, Seda İrem; Çevreyi Kirlenenin Hukukî Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, İstanbul 2012, s. 80.

³⁷⁸ Yargıtay 4. HD; E. 2003/14540; K. 2004/ 7006; T. 1.6.2004 kararı: "*Deprem, bir doğa olayı olup beklenmeyen bir sonucu oluşturmaktadır. Ne var ki olayımızda zarar, doğrudan doğruya depremden değil yöntemine uygun yapılmayan bir tesiste depolama tanklarında deprem sonucu kimyasal madde sızıntısı oluşması ile meydana gelmiştir. Bundan dolayı da, tehlike arzeden bir tesisin depreme dayanıksız zeminde yapılması ve tankların yapım malzemesi ile boru ve vanalarının depremden etkilenmeyecek düzeyde sağlam yapılmamış olması sonunda oluşan kimyasal madde sızıntısı, davalının sorumluluğunu gerektirmektedir. Hiç kuşkusuz deprem, zararın doğmasına etken olmuş, ancak davalının sahibi olduğu tesis, tekniğin gerekli kıldığı koşullara ve böyle bir depreme nedeniyle doğabilecek zararların önlenmesi gözetilerek yapılırsa idi, davaya konu zarar doğmayacaktı. Bu bağlamda gaz sızıntısı oluşmayacaktı. Kısaca tesisin, deprem ve benzeri olaylar gözetilerek yapılmadığı anlaşılmaktadır. İşte bundan dolayı da, sorumluluk için uygun illiyet bağının bulunduğu kabul edilmek gerekir. Şu durum karşısında davalı şirketin maddi ve manevi tazminatlarla sorumluluğuna karar verilmesi gerekir*"; (KBİBB, 818/m. 41,46,42).

ve tankların donanımı açısından yeterli önlem alınmaması sebebiyle, kimyasal madde sızıntısı oluşmuştur. Bu sebeple Yargıtay tarafından, tehlike arzeden bir tesisin depreme dayanıksız zeminde yapılması ve tankların yapım malzemesi ile boru ve vanalarının depremden etkilenmeyecek düzeyde sağlam yapılmamış olması gibi nedenlerle oluşan kimyasal madde sızıntısından dolayı, davalı tehlike sorumluluğuna göre sorumlu tutulmuştur.

Lisans sahipleri, can, mal ve çevre güvenliği ile kendi tesis ve faaliyetlerini önemli ölçüde tehdit eden veya olumsuz etkileyen bir durum oluşması halinde, kamu yetkililerini ve bundan etkilenme ihtimali bulunan ilgilileri haberdar etmekle yükümlüdürler. Dahası lisans sahipleri, tehdidin niteliği ve niceliği ile bunu önlemek üzere alınan tedbirleri EPDK'ya bildirme mecburiyetindedirler.

Bütün lisans sahiplerinin PPK. m. 4 kapsamında ayrıca bildirim yükümlülükleri söz konusudur. Lisans sahipleri, esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce EPDK'ya bildirmekle³⁷⁹ yükümlüdürler. Ayrıca lisans sahipleri, PPK. m. 14/1'e göre EPDK tarafından belirlenen usul ve esaslara uygun bildirimleri yapma³⁸⁰, PPK. m. 14/3'e göre istendiğinde, gerekli bilgi, belge ve numuneleri vermek, tutanakları imzalamak ile görevlilerin tesislerde inceleme yapmasına müsaade etme yükümlülüğü altındadırlar.

Lisans sahipleri, zorunlu sigorta yükümlülüğü kapsamında bulunan tesis veya faaliyetleri sigortalamakla mükelleftirler³⁸¹. Ayrıca tüm lisans sahipleri, iletim ve depolamada kapasite kısıtlamaları dışında, kendilerine yapılan talepleri ayırım gözetmeksizin karşılamak

³⁷⁹ Bu yükümlülük gereğince, akaryakıt dağıtım şirketlerinin bayilerle yapmak üzere hazırladıkları tip (standart) sözleşmeleri (bayilik sözleşmeleri ve protokolleri) kuruma bildirilmeleri gerekir. Hatta tip sözleşmelerde yapılan değişikliklerin de kuruma bildirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile bayilik sözleşmesinden önce, tek taraflı olarak dağıtım firması tarafından hazırlanmış ve sözleşmenin karşı tarafı olan bayi ile müzakere edilmemiş sözleşmeler (genel işlem kaydı içeren) teşvik edilmektedir. Bu düzenleme ile hedeflenen bayilik sözleşmesi açısından dağıtım şirketlerinin tip sözleşmelerinin emredici hükümlere aykırı olmaması ise bu amaç, bayilik sözleşmesi akdedilmesinden sonrasında sözleşmesinin kuruma bildirmesi ile gerçekleşir. Ayrıca daha önceden kuruma bildirilen tip sözleşmeler üzerinden anlaşılması açıkça sözleşme özgürlüğüne müdahale niteliği taşımaktadır. Ancak dağıtım şirketinin tüm bayiler ile aynı tip sözleşme üzerinden anlaşması bayiler arasında eşitlik sağlar. Ayrıntılı bilgi için bkz. 2. 1. 5.

³⁸⁰ PPK. m. 14'de; EPDK'nın lisans sahiplerinden piyasa işleyişine ilişkin bilgileri derlemek amacıyla bildirim yükümlülükleri düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bildirim yükümlüklerinin kapsamı kurumca belirlenecek olup; kurum, lisans sahiplerinin Vergi Usul Kanunu hükümleri saklı kalmak şartı ile düzenleyecekleri belge ve tutacakları kayıt düzenlerine ilişkin özel usul ve esaslar belirleyebilecektir. Ayrıca kurum, bu Kanunun kendisine verdiği görevleri yerine getirirken, gerekli gördüğü her türlü bilgiyi kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerden isteyebilir. Ayrıca görevlendirilen kurum personeli, piyasa tarafları ve/veya tesisleri nezdinde, defterler de dahil olmak üzere her türlü evrak, belge ve emtianın incelenmesi, suret veya numune alınması, konuyla ilgili yazılı veya sözlü açıklama istenmesi, gerekli tutanakların düzenlenmesi, tesislerin ve işletiminin incelenmesi konularında yetkilidir. Görevlendirme yazısında amaç, kapsam, süre ve yetkinin çerçevesi yer alır.

³⁸¹ Bkz. 2. 2. 3. 4.

ve eşit durumdaki alıcılara (kategorilere), eşit hak ve yükümlülük tanımak ve bu kapsamda farklı şartlar ileri sürmemekle³⁸² yükümlüdürler.

2.2.2 Dağıtıcının Hak ve Yükümlülükleri

Akaryakıt bayilik sözleşmesi süresince dağıtıcı, sözleşmenin karşı tarafı olan bayiye akaryakıt ikmal etmek, sadakatli davranmak ve bayiye desteklemekle yükümlüdür. Akaryakıt dağıtım şirketi, destekleme yükümlülüğü kapsamında, bayinin istasyonunda kendi markasına ait kurumsal kimlik giydirmelerini yaptırmalı, istasyon için gerekli malzemeleri sağlamalı, tüm bayilere eşit davranmalı ve bayinin ihtiyaç duyduğu bilgileri vermelidir. Aşağıda dağıtıcının yükümlülükleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.2.2.1 Akaryakıt İkmal Yükümlülüğü

Dağıtım şirketinin kendi dağıtım ağına dâhil olan bayiye akaryakıt ikmal yükümlülüğü, bayilik sözleşmesinin tipik yükümlülüklerinden biri olan sözleşme konusu mal temin yükümlülüğü kapsamındadır³⁸³. Uygulamada akaryakıt bayilik sözleşmelerinde bu yükümlülüğün kararlaştırılmadığını ya da genel hatlarla değinildiği gözlemlenmektedir³⁸⁴. Ancak bu yükümlülük; akaryakıt bayilik sözleşmesinde dağıtımçı için (PPLY. m. 33/e) kanunî bir zorunluluktur³⁸⁵. Söz konusu yükümlülüğün aslî edim yükümlülüğü mü yoksa yan edim yükümlülüğü mü olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden ilkinde göre, ürün teslim yükümlülüğü aslî edim yükümlülüğüdür³⁸⁶. Aksine bir görüşe göre, dağıtıcının sözleşmeden kaynaklanan teslim yükümlülüğü, sadakat yükümlülüğünden kaynaklanan yan edim yükümlülüğü niteliğindedir³⁸⁷. Bu görüşe göre, işgörme niteliğindeki bayilik sözleşmesinde, satış sözleşmesinin unsuru olan teslim yükümlülüğünü aslî edim yükümlülüğü olarak kabul etmek uygun değildir.

Çerçeve sözleşme niteliğindeki bayilik sözleşmesi ile amaçlanan, münferit satış sözleşmelerinin hazırlanmasıdır. Bu sözleşmeler ile dağıtım şirketi, kendi dağıtım ağındaki

³⁸² Bkz. 2. 2. 3. 2.

³⁸³ Ulmer, s. 121; Meyer, 38; Emde; s. 429; Sonnenberger/ Dammann, p. 107 II; Maier, s. 11.

³⁸⁴ “Dağıtım şirketlerinin böyle bir yükümlülüğü genellikle sözleşmeye konmadığı gibi konulan hallerde de oldukça esnek olarak düzenlenmekte, nerdeyse ihlâli imkansız olmaktadır. Esasen, sözleşmelerde dağıtım şirketinin böyle bir yükümlülüğün olmaması, onun bayisini malsız bırakacağı anlamına gelmeyecektir”; Aslan, İ. Yılmaz; Enerji Hukuku Cilt 2, Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon, Ekin Yayınevi, 2008, s. 201.

³⁸⁵ “Petrol Piyasası Kanunu md. 7 f. 4’te “bayilik süresi bitiminden üç ay öncesinde bayiliğin devamı için sözleşme yenilenmez ise sürenin bitimine kadar dağıtıcı, bayinin ikmal ihtiyacını karşılar” hükmü yer almaktadır. Bu madde ile dağıtım şirketinin sözleşmesi yenilenmeyecek bayinin ikmal ihtiyacını bile karşılaması zorunlu tutulduğuna göre analogi (kıyas) ile sözleşme esnasında bayinin ikmal ihtiyacını bile karşılamakla yükümlü olduğunu kabul etmek gerekecektir”; Kıl, s. 90.

³⁸⁶ Kochs, s. 63; İşgüzar, s. 88.

³⁸⁷ Ulmer, s. 311.

bayisine akaryakıt sağlar. Akaryakıt bayisi de bu malları nihai kullanıcılara yeniden satış amacıyla teslim alır. Bu sebeple, dağıtıcının akaryakıt ikmal yükümlülüğü, aslî edim yükümlülüğü niteliğindedir. Özellikle akaryakıt bayilik sözleşmesi gibi, tek elden satın alma zorunluluğu olan sözleşmelerde (başka dağıtım şirketinden akaryakıt temininin kanunen yasak olduğu sözleşmelerde), aslî edim yükümlülüğü niteliği daha ön plandadır³⁸⁸. Bahsi geçen sebeple, bayinin başka bir dağıtım şirketinden ürün alması mümkün değildir.

Akaryakıt bayisinin dağıtım şirketinden bu aslî yükümlülüğü yerine getirmesini talep edebileceği an (vadesi) PPLY. m. 7’de düzenlenmiştir. Buna göre, bayi lisans başvurusu yapmadan önce bayilik faaliyetleri için birtakım işlemler yapılabilir. Ancak akaryakıt veya ihrakiye temin edebilmesi için öncelikle lisans başvurusunda bulunması gerekmektedir³⁸⁹. Bu sebeple, bayi lisans başvurusunda bulunmadan dağıtım şirketi ile aralarındaki çerçeve sözleşmeye istinaden akaryakıt temin etmesini isteyemez.

Dağıtıcının akaryakıt temin yükümlülüğünün kapsamının belirlenmesi önemlidir. Bu yükümlülük aslî edim yükümlülüğü olarak kabul edilse bile, temin yükümlülüğünü her zaman ve her şartta dağıtıcının mutlaka yerine getirmesi beklenemez. Bu yükümlülüğün sınırı (TMK. m. 2) dürüstlük kuralı çerçevesinde belirlenir³⁹⁰. Daha açık bir ifadeyle dağıtıcı, kendinden ifanın beklenemeyeceği zamanlarda ifa teklifini haklı sebeple reddedebilir³⁹¹. Bu yükümlülüğün sınırı, TMK. m. 2’deki dürüstlük kuralı olduğuna göre dağıtım şirketi, haklı bir sebep olmaksızın bayinin ürün talebini reddedemez.

Dağıtıcının teslim yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde sözleşmenin hiç veya gereği gibi yerine getirilmediği cihetiyle bayi tazminat talep edebilecektir³⁹². Bu

³⁸⁸ “Bayinin asgarî alım yükümlülüğü ve rekabet etmeme yükümlülüğü karşısında dağıtıcının sağlama yükümlülüğü kabul edilmiştir” ; bkz. Emde, s. 429.

³⁸⁹ Aksi görüş için bkz; Danıştay 13. Daire; E. 2006/530, K. 2008/8367 sayılı kararında “....dağıtıcı lisans sahiplerinin başka akaryakıt dağıtıcılarının bayilerine dağıtım yapamayacağı açık bir kurala bağlandığı halde, bayilik lisansı olmayan gerçek veya tüzel kişilere akaryakıt ikmal yapmasını yasaklayan ve bunu cezaya ve yaptırıma bağlayan bir düzenlemenin bulunmaması nedeniyle, davalı idarece, Kanunun 7. maddesinin ikinci fıkrasının ihlâl edildiğinden bahisle davacı şirket hakkında kanunun 19. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin 4 numaralı alt bendi uygulanarak verilen idari para cezasında hukukî isabet bulunmamaktadır”; (KBİBB).

³⁹⁰ DemirGökyayla, s. 53.

³⁹¹ Bu yükümlülüğünün yerine getirilememesinin kusursuz sorumluluk hali olduğunu ileri sürenler mevcuttur. “tek satıcının siparişlerinin beklenemedik bir şekilde birdenbire çok artması halinde ve bunun sonucunda yapımının teslim yükümlülüğünü ifa edememesi hali kusursuz imkânsızlık olarak nitelendirilmelidir”; İşgüzar, s. 88; Aynı görüşte bkz. Tandoğan, C. I, s. 48-49. Diğer görüşe göre “bayilik sözleşmesi bakımından, bayinin siparişlerin sayısı bakımından beklenemedik şekilde artması ihtimalinde, ifanın gerçekleşme imkanı tamamen ortadan kalkmadığından, kusursuz imkansızlıktan bahsedilmemelidir. Kusursuz imkansızlık hali, ekonomik kriz nedeniyle, siparişlerin karşılanmasının mümkün olmaması durumlarında gibi durumlarda söz konusu olabilecektir. Bayinin yapmış olduğu ani talep artışını, üretici karşılayamayacak durumdaysa, MK. m. 2 dürüstlük kuralına göre derhal reddetmeli veya kendisine taleplerin karşılanması için makul bir süre verilmesini talep etmelidir”; Şenol, s. 56.

³⁹² Maier/ Marsilius, s. 15’den naklen BGE 78 II 34.

yükümlülüğün ihlâli halinde, sözleşmenin feshi için ihlâlin önemli bir sebep niteliğinde olması gerekir³⁹³.

Petrol sektöründe akaryakıt krizleri her zaman için güncel risk taşımaktadır. Özellikle petrol ihracatı yapan ülkelerin konumu, piyasanın siyasî gelişmelerden doğrudan etkilenebilir yapısı da dikkate alındığında, akaryakıt temininde zorluklarla karşılaşılabilir. Bu durumda akaryakıt ihracatının yapılamadığı durumlarda kusursuz imkânsızlıktan veya ihracatın zorlaştığı durumlarda kriz anlarında sözleşmenin değişen şartlara uyarlanmasından bahsetmek mümkündür³⁹⁴.

Petrolün üreticiden tüketiciye aktarımı her alanda hayati önem taşıdığı unutulmamalıdır. İşte bu sebeplerle petrol piyasasında sürekliliğin sağlanması, kriz veya olağanüstü hallerde risklerin önlenmesi ve milletlerarası anlaşmalar gereği olağanüstü hal petrol stokları ile ilgili yükümlülüklerin ifası amaçlarıyla belirli bir miktar petrol stok edilir. Stok edilmesi gereken petrol miktarı, önceki yıl günlük ortalama kullanımının içindeki net ithalatın en az doksan günlük miktarı kadardır. Bu yükümlülük, bayi için sözleşmenin yapısından kaynaklanmakta ise de, akaryakıt sektöründe hem dağıtıcı hem bayi için kanunî bir mecburiyettir. Bu mecburiyet aşağıda bayinin stok bulundurma yükümlülüğü bahsinde incelenmiştir³⁹⁵. Ulusal petrol stoklarından olağanüstü hallerde satış yapılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir. Böyle durumlarda ancak Bakanlar Kurulu kararı ile satış yapılabilir.

2.2.2.2 Sadakat Yükümlülüğü

2.2.2.2.1 Genel Olarak

Akaryakıt bayilik sözleşmesi unsurları bakımından incelendiğinde taraflar arasında güven ilişkisinin yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Sürekli nitelikteki bayilik sözleşmesinde taraflar, sözleşme süresince sadakat ve birbirlerinin menfaatlerini korumakla yükümlüdürler³⁹⁶.

Akaryakıt bayisi ve dağıtıcı arasındaki ilişki, diğer sürekli sözleşmelerden hatta bayilik sözleşmelerinden çok daha sıkıdır. Çünkü akaryakıt bayilik sözleşmelerinde dağıtıma ilişkin sınırlamalar, akaryakıt piyasasına özgü diğer düzenlemeler ve bayilik yatırımlarının

³⁹³ İşgüzar, s. 89.

³⁹⁴ “Ülkemizde mahkemeler eski tarihli, özellikle 2. Dünya Savaşı yıllarındaki kararlarında öngörülmezlik unsurunu genelde sert biçimde yorumlamışlardır. Ancak bazı kararlarında ise savaş yıllarında yapılan sözleşmeler için bile öngörülmezlik unsurunun gerçekleştiğini kabul etmişlerdir”; Arat, Ayşe; Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması, Ankara 2006, s. 115; “olağanüstü haller dolayısıyla malzeme, akaryakıt, amele, usta ve makinist ücretleri, kısa zamanda her türlü tahmin ve tasavvurun fevkinde yükselmiştir.” DGK 15.2.1943, 43/48, Feyzioğlu, Turhan; İdare Hukukunda Emrevizyon Nazariyesi, Ankara 1947, s. 41.

³⁹⁵ Bkz. 2. 2. 3. 3. 2.

³⁹⁶ Ulmer, s. 409; İşgüzar, s. 89; DemirGökyayla, s.60; Şenol, s. 58.

maliyetleri dikkate alındığında, daha sıkı bir menfaat ilişkisini gerekli kılar. Bayinin yükümlülükleri kapsamında değerlendirilen birtakım davranışların “sadakat yükümlülüğü mü” yoksa “destekleme yükümlülüğü mü” olarak kabul edileceği doktrinde tartışmalıdır³⁹⁷.

Akaryakıt bayileri, dağıtım şirketlerinin bayilik ağıyla bütünleşmesi bakımından diğer bayilerden ayrılmaktadır. Akaryakıt dağıtım şirketleri kendi ticarî kimliğine ve markasına ait kurumsal kimlik çalışmaları³⁹⁸ (logolar, giydirmeler, personel kıyafetleri), sunulacak hizmetlerin içeriği ve eğitimler de dâhil olmak üzere bayilerle sıkı bir bütünleşme içerisindedir. Bu kadar yoğun bütünleşmenin olduğu bayilik sözleşmesinde sadakat yükümlülüğü daha ön plandadır. İşte bu sebeple akaryakıt bayilik sözleşmesinde sadakat yükümlülüğü aslî edim yükümlülüğü niteliğindedir³⁹⁹. Akaryakıt dağıtıcısı için sadakat yükümlülüğünün aslî edim yükümlülüğü niteliğinde olması, dağıtıcıya bayinin menfaatlerini

³⁹⁷DemirGökyayla, s. 60 vd.'da sadakat yükümlülüğünü, tek satıcının destekleme yükümlülüğünü de içerek şekilde üst başlık olarak incelemiştir. İşgüzar, s. 89 vd. ve Topçuoğlu, s. 66'da üreticinin veya dağıtıcının bu tür yükümlülüklerinden ve sadakat borcundan doğan yükümlülüklerinden sadece destek yükümlülüğü başlığı altında bahsetmişler ayrıca sadakat yükümlülüğünü incelememişlerdir. Yavuz, s. 39'da destekleme yükümlülüğünden doğduğunu belirtmiş ve ancak bu yükümlülüğünün önemine binaen “sadakat ve özellikle tek satıcıyı destekleme yükümlülüğü” olarak incelenmiştir.

³⁹⁸Kurumsal kimlik, bir şirketin pazarlamada diğer şirketlerden kendini ayırt etmesine ve şirketin kendini tanımlamasına ve ifade etmesine yarayan özelliklerin (logolar, giydirmeler, işaretler, tanımlar) bütünüdür. Bkz. Melewar, Tengku C./ Jenkins, Elizabeth; Defining The Corporate Identity Construct, Corporate Reputation Review, Vol. 5.1, Rotterdam 2002, s. 76.

³⁹⁹Şenol, s. 59'a göre; münhasır satış hakkı bulunan bayilik sözleşmesi (tek satıcılık sözleşmesi) için sadakat yükümlülüğünün aslî edim yükümlülük olarak kabul edilmesi gerekirken; münhasır satış hakkı bulunmayan bayilik sözleşmelerinde ise dürüstlük kuralından ve tarafların arasındaki güven ilişkisinden kaynaklanan yan bir yükümlülük niteliğinde olduğu kabul edilmelidir.

Tek satıcılık sözleşmesinde yer alan münhasır bölgede satış hakkı ve üreticinin/sağlayıcının bu bölgede tek satıcının haklarına riayet etme yükümlülüğü şüphesiz ki sadakat yükümlülüğü daha önemli hale getirir. Ancak akaryakıt bayilik sözleşmesinde de benzer diğer bayilik sözleşmelerinden farklı olarak hem piyasa yapısından hem de emredici kanuni düzenlemelerden (denetleme, bilgi alma, inceleme yükümlülükleri vb.) kaynaklanan bayi, dağıtıcı bütünleşmesinin daha sıkı olmasından dolayı sadakat yükümlülüğü şüphesiz daha ön plandadır.

Değerlendirilmesi gereken bir başka bir durum ise dağıtım şirketlerinin başka dağıtıcılarının bayilerine akaryakıt tedarik edemeyeceğine ilişkin kanuni zorunluluktur. Dağıtıcının kendi dağıtım ağına olmayan bayiye ürün tedarik etmesi halinde bu davranışın sadakat yükümlülüğü ihlali olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda toplanmaktadır. Şüphesiz ilerde daha ayrıntılı bahsedileceği üzere tersi durumda, bayi tek elden satın alma yükümlülüğünü ihlâl etmiş olacak ve bu davranış haklı bir fesih nedeni olarak değerlendirilebilecektir. Ancak dağıtım şirketleri için aynı sonuca ulaşılabileceğini söylemek mümkün değildir. Çünkü dağıtıcı, asgarî mesafe sınırlandırmalarına uymak şartıyla bayinin istasyonuna yakın bölgede başka bayilerle anlaşabileceği gibi bunun için bayiden izin almak zorunda da değildir. Bayilik sözleşmelerinde genelde bu husus ayrıca düzenlenmektedir. Bu durumda dağıtıcının sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilemese bile hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilecektir (Kıl, s. 89-90). Çünkü bayilik sözleşmesinde kararlaştırılan asgarî alım yükümlülüklerinin yerine getirilememesinin sebebinin dağıtıcının faaliyetlerinden kaynaklanması halinde başka bir deyişle dağıtım şirketinin aynı bölgede sonradan kendi kurduğu istasyonların veya bayilerin yaptığı satışlar sebebiyle olması halinde bayi için ağır sonuçlar doğacaktır. Bu durumda dağıtım şirketi sözleşmeyi feshedebileceği gibi bayiden tazminat, cezaî şart gibi taleplerde bulunabilecektir (Kıl, s. 90). Dolayısıyla dağıtım şirketinin bu tür davranışı hakkın kötüye kullanılması kapsamında sayılmalıdır.

Dağıtım şirketinin kendi bayisinden başka bayilere akaryakıt tedarik etmesi halinde idari bir yaptırım söz konusu olacaktır. PPK. m. 19/c'de, söz konusu kanun m. 9'da düzenlenen “faaliyetlerinin kısıtlanması”na ilişkin hükümlerin ihlali sebebiyle sekiz yüz elli bin Türk Lirası idari para cezası uygulanacağı düzenlenmiştir.

koruma ve talimat verme yetkisinin sınırlanması sonucu doğurur⁴⁰⁰. Bayi ile güçlü konumda olan dağıtıcı arasındaki ilişki, sadakat yükümlülüğü sonucunda dengelenmektedir⁴⁰¹. Bu denge akaryakıt dağıtım şirketinin kendi istek ve talimatları ile bayinin menfaatleri arasında kurulmaktadır⁴⁰².

Sadakat yükümlülüğü ile birlikte güçlü konumda olan dağıtıcıya sözleşmeyle verilen geniş yetkilerin önüne geçilir. Özellikle sözleşmeyle tek taraflı ve haklı olmayan fesih yetkileri önüne bu yükümlülük ile geçilebilmektedir. Bağımsız tacir niteliğindeki akaryakıt bayisi, bu sözleşme ile dağıtım şirketinin markasına, ticarî işletmesini ve sermayesini bağlamaktadır. Bu sebeple, dağıtıcının marka değeri ve imajı bayinin elde edeceği kazançla doğrudan etki etmektedir. Özellikle akaryakıt sektöründe nihai kullanıcıların tercihlerini dağıtım şirketlerinin isimleri doğrudan etkilemektedir. Dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki sürekli nitelikteki akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, bayi için kararlaştırılmış asgarî alım yükümlülüklerinin ve buna bağlı cezai şartların sözleşme süresince bayi tarafından yerine getirilebilmesi için dağıtım şirketinin markası ve ticarî kimliği oldukça önem taşımaktadır. Bu gibi durumlarda dağıtım şirketleri, bayilerin bu sözleşme ile hedeflediği gelir için gerekli araştırmaları yapmak, önlemleri almakla yükümlüdür⁴⁰³.

Uygulamada akaryakıt bayileri, mülkiyetleri kendilerine veya başkalarına ait taşınmazlar üzerinde dağıtım şirketleri lehine intifa hakkı veya tapuda kira sözleşmesi şerhi tesis ederler⁴⁰⁴. İntifa veya kira hakkı sahibi olan dağıtım şirketleri, taşınmaz üzerindeki akaryakıt istasyonunun işletme hakkını bayiye verir. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmeleri ile ilgili olarak uygulamada iki ayrı sözleşme bulunmaktadır. Dolayısıyla yapılan ilk sözleşmede kira veya intifa sözleşmesi yer alırken, ikinci sözleşmede dağıtım şirketi ile bayi arasındaki ilişkiye dair haklar, borçlar ve yükümlülükler düzenlenmektedir. Bazı intifa veya kira sözleşmelerinde bayiye işletme hakkının tanınacağına ilişkin hüküm bulunmamaktadır⁴⁰⁵. Kanaatimizce, böyle bir durumda dağıtım şirketinin bayiye işletme hakkı tanınması, tarafların arasındaki güven ilişkisi sonucunda ve dağıtıcının sadakat yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmelidir. Bu sebeple sözleşmede bu hak tanınmasa bile, bayi

⁴⁰⁰Ulmer, s. 410; Demir-Gökyayla, s. 61.

⁴⁰¹Ulmer, s. 412; Demir-Gökyayla, s. 63.

⁴⁰²Ulmer, s. 412.

⁴⁰³DemirGökyayla, s. 63; Şenol, s. 60.

⁴⁰⁴Genelde bayiler kendi mülkiyetindeki araziler üzerinde dağıtıcı ile intifa veya kira sözleşmesi yaparlar. Ancak istisnai de olsa başkasının arazisi üzerinde bu hakları verdikleri görülmektedir.

İntifa hakkı dışında dağıtım şirketlerinin yapmış oldukları masrafları geri almak için teminat mektubu, üst hakkı, ipotek veya kambiyo senetlerinin verildiği de görülmektedir. Alan, Murat; İntifa Hakkı ve Akaryakıt Sektöründe İntifa-Rekabet İlişkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin 2009, s. 103.

⁴⁰⁵“Bir kişinin, mülkiyetinde olan bir yerin üzerinde, kira veya intifa yoluyla hak tesis edip, bu hakka dayanarak yine kendisini geri kiralamak veya işletme hakkı tanımak çok mutad yol gibi görünmemektedir”; Aslan, Enerji, s. 200.

dağıtıcıdan sadakat yükümlülüğüne dayanarak kendisine işletme hakkının verilmesini talep edebilir.

2.2.2.2.2 Teknik Düzenlemelere Uygun Akaryakıt Sağlama Yükümlülüğü

Akaryakıt sektöründe müşterinin ürün tercihini belirleyen en önemli etkenlerden biri de akaryakıtın kalitesidir. Müşteri akaryakıt satın alırken, dağıtım şirketinin markasına duyulan güven ön plandadır. Dolayısıyla dağıtım şirketi teknik düzenlemelere uygun akaryakıt sağladığını garanti etme yükümlülüğü altındadır. Bu sebeple, teknik düzenlemelere uygun akaryakıt sağlama yükümlülüğünün sadakat yükümlülüğünden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü akaryakıt kalitesindeki düşüklük veya ürünlerdeki bozukluk müşteri taleplerini doğrudan etkilediği için dağıtıcı, sadakat yükümlülüğü kapsamında bayinin menfaatlerini de dikkate almak zorunda olduğu için sürekli olarak markasının değerini korumak, araştırmak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlü olacaktır. Bu sebeple, akaryakıt mevzuatında denetim ve kontrol yükümlülüğüne ilişkin oldukça ağır emredici hükümler getirilmiştir.

Tedarik zincirinin her aşamasındaki lisans sahipleri, piyasa faaliyetlerinde, kurulun belirleyeceği teknik düzenlemelere uygun akaryakıt sağlamak (PPK. m. 4/1) mecburiyetindedir. Bu nedenle dağıtıcılar, bayilere standartlara uygun ürün sağlama yükümlülüğü altındadır.

Türkiye’de piyasaya sunulacak akaryakıtın yasal olduğunu işaretlemek amacıyla ulusal marker uygulaması söz konusudur. Bu uygulamaya göre akaryakıt, rafineri çıkışında, gümrük girişinde, sanayide yan ürün olarak veya diğer şekillerde üretilen veya tasfiye edilmiş kaçak akaryakıttan teknik düzenlemelere uygun olan akaryakıtı veya benzin türlerine harmanlanacak etanole ticarî faaliyete konu edilmeden önce eklenecek ve akaryakıtın özelliklerini bozmayacak niteliği haiz kimyevî ürün eklenmektedir. PPK. m. 18’e göre ulusal marker, rafineri çıkışında veya serbest dolaşıma girişinde rafinericilerce ve dağıtım şirketlerince EPDK’nın belirleyeceği şart ve özellikte eklenilmesi suretiyle oluşur. Ayrıca ulusal marker ekleme işlemleri Kurumca yetki verilen bağımsız gözetim firmalarının nezaretinde Kurumun belirleyeceği usul ve esaslara göre yapılmaktadır⁴⁰⁶. Ulusal marker ekleme işlemlerinde meydana gelecek usulsüzlüklerden lisans sahibi ile bağımsız gözetim firmaları müştereken sorumludur⁴⁰⁷. Numunelerde yapılacak testlerde ulusal markerin

⁴⁰⁶ 26137 sayılı ve 12.04.2006 tarihli RG Yayınlanan “Petrol Piyasasında Ulusal Marker Uygulamasına İlişkin Yönetmelik”.

⁴⁰⁷ Bağımsız gözetim firmaları ile lisans sahiplerinin müştereken sorumlu oldukları düzenlenmiştir. Bu sorumluluk hukukî sorumluluktur. Bu sorumluluğa göre Mesela bayiye sağlanan akaryakıtın ulusal marker uygulamasını ihlâl etmesi halinde dağıtıcı ve bağımsız gözetim firması müşterek olarak sorumlu olacaktır.

gerektiği şart ve seviyede bulunmadığı laboratuvar analizi ile tespit edildiğinde, idari para cezası uygulanır⁴⁰⁸.

Genelde tip sözleşme ve eklerinde, akaryakıtın teknik düzenlemelere uygun olmayan şekilde bayiye teslim edilmesine ilişkin hükümler de yer almaktadır. Bu konuda, Yargıtay'a konu olan uyuşmazlık şu şekildedir: Bayi, standartlara aykırı çıkan akaryakıtın dağıtıcı tarafından geri alınmasını talep etmiştir. Ancak dağıtıcı, akaryakıtın kullanıldığı iddiası ile bu talebi reddetmiştir. Ayrıca söz konusu dağıtıcı, bayiden akaryakıtın bedelini de istemiştir. Ancak taraflar arasındaki sözleşmesinin 35. maddesinde "...muayene sonucunda uygun çıkmayan malların idarenin deposundan 5 gün içerisinde geri alınacaktır"... hükmünün bulunduğu, geri alma konusunda davalının tebliğ edilen ihtarına rağmen, davacının geri alma konusundaki iradesini kullandığı, dolayısı ile sözleşmede kendisine tanınan süreyi fazlasıyla geçirdiği anlaşılmıştır. Yine taraflar arasındaki sözleşmenin eki niteliğindeki tip idari şartnamenin 53.3 maddesi ise "...Teslim edilen yakıt numuneleri tahlil neticesinde bozuk çıkarsa parası ödenmeyecektir.." hükmü yer almaktadır. Yargıtay bu konuya ilişkin değerlendirmesinde, "her iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, davacının standartlara aykırı akaryakıtı sözleşme sürelerine uyarak iade almadığından sözleşme gereğince teslim ettiği dava konusu akaryakıtın bedelini isteyemez" şeklinde karar vermiştir⁴⁰⁹. Bu karara göre bayi, sözleşme hükümlerine istinaden standartlara aykırı çıkan akaryakıtı dağıtıcıya iade edebilir ve dağıtıcı söz konusu akaryakıtın bedelini isteyemez.

Aslında dağıtım firmaları petrol ürünlerini aynı rafinerilerden almaktadır. Bu sebeple, kural olarak hepsi aynı kalitede ürünlere sahiplerdir. Ancak şirketler arasındaki kalite farkını belirleyen faktör, bu akaryakıtta sonradan eklenen katkı maddeleridir. Bu katkı maddeleri

Ancak uygulanacak idari para cezası açısından farklı düzenleme yapılmıştır. İdari para cezası açısından lisans sahibine ulusal marker hükümlerini ihlâl etmesi halinde PPK m. 19/a-3'e göre bir milyon Türk Lirası idari para cezası verilirken; ulusal marker ekleme işlemlerine nezaret etmek üzere yetki verilen bağımsız gözetim firmalarının yükümlülüklerini yerine getirmemeleri bu idari para cezası için belirtilen miktarının dörtte biri iki yüz elli bin Türk Lirası verileceği (PPK m. 19/g) düzenlenmiştir.

⁴⁰⁸ İdari sorumluluğun yanı sıra ulusal marker içermeyen akaryakıtlar 21.3.2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca kaçak petrol olarak değerlendirilmekte ve cezai sorumluluk da söz konusu olacaktır. PPK m. 20/7-8'e göre; 5607 sayılı Kanunda belirtilen kaçakçılık fiillerinin işlendiği tespit edilen rafineri hariç her türlü tesiste lisansa tabi tüm faaliyetler kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar veya mahkeme kararı kesinleşinceye kadar Kurum tarafından geçici olarak durdurulur ve bu süre içinde söz konusu tesis için başka bir gerçek veya tüzel kişiye de lisans verilmez. Kesinleşmiş mahkeme kararına göre lisans sahiplerinin lisansı iptal edilir. Lisans sahibine verilen idari para cezası ödenmeden lisansa konu tesis için lisans verilmez.

Kaçakçılık fiilinin sadece ulusal marker seviyesi ile ilgili olması durumunda, geçici durdurma kararı akredite laboratuvar analiz sonucuna göre verilir. Akredite laboratuvar analiz sonucunun bildirilmesine kadar kaçak akaryakıt satışını engelleyecek idari tedbirler Kurum tarafından alınır.

Ulusal marker içermeyen akaryakıtlarla, olması gerekenden az içeren akaryakıtlar farklı bir idari yaptırım tabi tutulmuştur. Faaliyetlerin geçici olarak durdurulması veya lisansın iptali sözleşmeleri doğrudan etkilemektedir. Bu duruma sözleşmenin sona ermesi kısmında ayrıntılı olarak değinilecektir. Bkz. 3. 1. 5.

⁴⁰⁹ Yargıtay 13. HD, E. 2011/4291; K. 2011/10193; T. 27.06.2011; (KBİBB, 818/m. 182).

oktanı⁴¹⁰ düzenleyen, donma noktasını değiştiren, performansı artıran, köpürmeyi ve korozyonu⁴¹¹ önleyen, aynı zamanda ürün kalitesini de artıran maddelerdir. Dağıtıcının ürün kalitesi iddiasını bu katkı maddeleri sağlamaktadır. Dağıtım şirketleri, reklâmlarında ve tanıtım faaliyetlerinde bu hususları vurgulamaktadırlar. Dağıtım şirketlerinin bu tanıtım faaliyetleri ve reklâmları haksız rekabet oluşturabilir. Gerçekten de, bu tür reklâmların dağıtım şirketleri arasında haksız rekabet oluşturduğu iddiasına ilişkin bir davada, Yüksek Mahkeme'ye intikal eden bir olayda; “BP’de yakıt mükemmel çünkü katık mükemmel”, “BP süper kalorifer”, “yepyeni kalorifer yakıtı” sloganları ile satış yapan dağıtım şirketinin bu reklamının haksız rekabet niteliğinde olduğu ve tüketiciyi aldattığı iddiasıyla, başka bir dağıtım şirketi tarafından dava açılmıştır. Davacı dağıtım şirketi, aynı rafineriden ürün almalarına rağmen sanki diğer firmaların pazarlandığı ürünlerden farklıymış izlenimi verecek şekilde tanıtım ve reklâmlarda bulunulduğunu belirtmiştir. Davalı dağıtım şirketi ise, rafinerilerden alınan ürünlere yüksek bedelle alınan katık maddeler eklendiğini; bu katıkların temizleyici, paslanmayı, köpüklenmeyi önleyici, tam yanmayı sağlayıcı özellikte olduğunu ve bunun bilimsel olarak ispatlandığını; bu sebeple haksız rekabet olmadığını iddia etmiştir. Yargıtay söz konusu davada, usulüne uygun alınmış numuneler, şayet yoksa davalının dosyaya sunduğu katkı maddeleri cinslerinin akaryakıt ürünlerine katılma oranlarını gösterir çizelgelere göre ve piyasada mevcut diğer ana dağıtım firmalarının da benzer ilanlarla tüketicilere reklâm yoluyla hitap ettiği gerçeği de göz önüne alınarak değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir⁴¹². Yüksek Mahkeme söz konusu kararında, eklenen katkı maddelerinin sonuçlarının ve diğer dağıtım şirketlerinin reklâmlarının birlikte değerlendirilerek bir sonuca ulaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Dağıtıcı tanıtım yaptığı ve bayiye satmayı taahhüt ettiği kalitede ürün sağlama yükümlülüğü altındadır. Bu gibi durumlarda sözleşmede aksine hüküm bulunmaması halinde dağıtıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğu söz konusu olacaktır⁴¹³.

2.2.2.3 Destekleme Yükümlülüğü

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dağıtıcının destekleme yükümlülüğü⁴¹⁴ diğer bayilik sözleşmelerinden daha geniştir. Akaryakıt gibi bayi ile dağıtıcı arasında bütünleşmenin yoğun

⁴¹⁰ Oktan, benzinin patlamaya karşı direncine denir. Bir yakıtın oktan sayısının yüksek olması, benzinin vuruntu kalitesinin yüksek olduğunu gösterir. Ancak her araç için uygun oktan sayısı, aracın motoruna ve yapısına göre belirlenir. Yakıtın oktan sayısını artırmak için katkı maddeleri kullanılır.

⁴¹¹ Metal veya metal alaşımlarının fiziki ve kimyevi etkilerle bozulmasına korozyon denir.

⁴¹² Yargıtay 11. HD, E. 2001/10574; K. 2002/2316; T. 14.03.2002; (KBİBB, 6762/m. 56,59).

⁴¹³ Kıl, s. 91; Karşı görüş için bkz. ; “malların kalitesini garanti etme yükümlülüğü, üreticinin münferit satım sözleşmesinden doğan zapta ve ayıba karşı tekeffül yükümlülüğünden ayrı bir yükümlülüktür”; Şenol, s. 61.

⁴¹⁴ Destekleme yükümlülüğü, yapımcının menfaatlerini koruma yükümlülüğünün özellikle müşteri hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğünün karşılığı olduğu hakkında bkz; İşgüzar, s. 90.

ve dağıtıcının markasının ön planda olduğu bayilik sözleşmelerinde destekleme yükümlülüğünün kapsamı da haliyle geniş olur⁴¹⁵.

Dağıtıcının destekleme yükümlülüğünün kapsamına kurumsal kimlik giydirmeleri ve diğer malzemelerin verilmesi, bayilik faaliyetine ve konusuna ilişkin dağıtıcıya ait bilgilerin verilmesi ve dağıtım ağına dâhil olan bayilere eşit davranma yükümlülüğü girmektedir. Dağıtım şirketinin destekleme yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda bayi TBK. m. 112 hükmü gereğince tazminat talep edebilir⁴¹⁶.

2.2.2.3.1 Kurumsal Kimlik Çalışmalarının Yapılması ve Malzemelerin Verilmesi

Dağıtıcı tarafından gerekli belge ve malzemelerin verilmesi destekleme yükümlülüğü kapsamındadır. Akaryakıt bayisi, dağıtıcının kimlik ve markası ile oldukça sıkı bir şekilde bütünleşmiştir. Bu bütünleşme sonucunda bayilik sözleşmesi çerçevesinde akaryakıt istasyonu işletenler ile dağıtım şirketinin kendi mülkiyetinde istasyonları ayırt etmek mümkün değildir. Müşteri tercihlerinde dağıtıcının ürün kalitesi ve markası önemli rol oynadığı için dışarıdan bakıldığında akaryakıt istasyonlarının sahiplerinin dağıtım şirketleri olduğu gibi bir izlenim oluşmakta ve bayinin bağımsız tacir niteliği tam olarak anlaşılammamaktadır. Bu yüzden akaryakıt istasyonlarının dağıtıcı tarafından kurumsal kimlik giydirmeleri yapılmalıdır. Kurumsal kimlik giydirmeleri kapsamına dağıtıcı şirkete ilişkin, söz konusu şirketi diğerlerinden ayırt edici özelliği olan marka, ilân, reklâm, yazı, logo, amblem, resim gibi göze hitap eden araçlar, işaretler ile bu işaretlerin teşhirinin yapıldığı demirbaş, pano, ekipman ve diğer malzemeler girmektedir.

Kurumsal kimlik çalışmalarına ilişkin EPDK tarafından düzenleyici hükümler kararlaştırılmıştır⁴¹⁷. Bu düzenlemelerde, kurumsal kimlik faaliyetlerinin tamamlaması gereken zamanlara ilişkin bayilerin durumlarına göre farklı süreler kararlaştırılmıştır⁴¹⁸.

⁴¹⁵ Alman Hukukunda, acentenin destekleme yükümlülüğü yan yükümlülük olarak (HGB. § 86a) düzenlenmiştir. Bu yükümlülük sadakat yükümlülüğünün genel ifadesi niteliğindedir. Emde, s. 448; p. 62.

⁴¹⁶Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 24.

⁴¹⁷ Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun 27.06.2007 tarihli toplantısında, Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Kararı, RG. T. 06.07.2007, S. 26574.

⁴¹⁸ Buna göre akaryakıt istasyonundaki kurumsal kimlik çalışmaları (m. 4/g);

- İlk defa lisans alacak olan bayiler *lisans alma tarihinden* ;
- Lisanslı bayinin dağıtıcı değiştirmesi halinde ise dağıtıcı değişikliğinin lisansa derç tarihinden itibaren *en geç* bir ay;
- Dağıtıcı şirket birleşmeleri veya dağıtıcı şirketin devredilmesi durumunda birleşme veya devirden itibaren *altı ay* içerisinde ;

Bayilik sözleşmesinin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde, piyasa faaliyetine devam edilen istasyonda bulunan kurumsal kimlik öğeleri; Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinde öngörülen süreler içerisinde dağıtıcı değişikliği tadilinin yapıldığı tarihe kadar veya süresi içinde tadil başvurusu yapılmaması ya da Kuruma yeni bayilik sözleşmesi ibraz edilmemesi nedeniyle *bayilik lisansının sona erdirildiği tarihe kadar kaldırılmayacaktır*.

Kurumsal kimlik uygulamaları dışında ve “dolum adası” olarak tanımlanan kısımda kullanılan akaryakıt pompaları, jeneratörler, hava-su saatleri, kompresörler, dalgıçlar, otomasyon sistemleri dağıtım şirketi tarafından bayiye sağlanmaktadır. Ancak özel teknik bilgilere ihtiyaç duyulan bu makinelere ilişkin kullanım kılavuzları ve bakım özelliklerini içeren belgeler de bu kapsamda bayiye teslim edilmelidir⁴¹⁹.

Bayinin satışı ve sürümü artırabilmesi, özellikle akaryakıt sektörü gibi dağıtım şirketinin markasının etkili olduğu durumlarda dağıtıcının reklâm faaliyetleri ile doğrudan alâkalıdır⁴²⁰. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, diğer bayilik sözleşmelerinden farklı olarak, dağıtıcının reklâm faaliyetlerine bayinin uymak zorunda olduğu düzenlenmiştir. Hatta dağıtım şirketinden muvafakat almaksızın satış yeri ve ürünler hakkında bayinin reklâm yapamayacağına ilişkin şartlar da söz konusudur⁴²¹. Bayinin istasyonundaki reklâm faaliyetlerinin dağıtıcı tarafından bu denli sıkı bir şekilde düzenlenmiş olması tek başına kelepçeleme sözleşmesi olarak değerlendirilmez. Ancak bayilik sözleşmesinde, benzer nitelikte tek taraflı başka yükümlülüklerin de bulunması halinde, bayi dağıtıcıya karşı ekonomik olarak bağımlı hale gelebilir⁴²².

Bir akaryakıt istasyonunun kuruluş masrafları oldukça yüksektir. Bu sebeple daha önce de bahsedildiği gibi, bayi kendi arazisi üzerinde dağıtıcı lehine intifa veya kira sözleşmesi yapmaktadır. Böylece dağıtıcı, kuruluş masrafları için bayiye kredi sağlamak veya masrafları kendisi karşılamaktadır. Ayrıca akaryakıt dağıtım şirketleri yapmış olduğu masrafları veya ariyet (kullanma ödücüsü) sözleşmesi ile verdiklerini bu şekilde garanti altına almaktadır.

Dağıtım şirketleri tüm malzemeleri bayiye teslim ederken genelde ayrı bir “kullanma ödücüsü sözleşmesi” (ariyet) yaparlar veya akaryakıt bayilik sözleşmesinde buna ilişkin bir madde ile düzenlerler. Bu sözleşmede ariyet olarak verilen malzeme ve donanımlar sayılmaktadır.

⁴¹⁹ Bayinin sürümü artırma yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için dağıtıcının gerekli belge ve malzemeleri teslim etmesi gerektiği bunların başında da reklâm malzemelerinin geldiği hakkında bkz. İşgüzar, s. 90; DemirGökyayla, s. 65; Şenol, s. 62.

⁴²⁰ İşgüzar, s. 91; DemirGökyayla, s. 65.

⁴²¹ Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde genelde dağıtım şirketinin satış yerinde dilediği reklâm, levha ve afişleri koymak ve bulundurmakta serbest olduğunu; bayinin bu serbestiye muhalefet etmek ve müdahalede bulunmak hakkı bulunmadığı; bunların kurulmasından ve kullanılmasında uyulması gerekli kurallara uyulmamasından bayinin sorumlu olacağına ilişkin hükümler yer almaktadır.

⁴²² Başpınar, Kelepçeleme, s. 29; Ünal, s. 193.

Dağıtım şirketinin yaptığı masraflara kimin katlanacağı konusu önem taşımaktadır. Dağıtım şirketinin sözleşme konusu malların dağıtımına ilişkin masraflara katlanması⁴²³ gerektiğine ilişkin görüşler bulunmakla birlikte, bu hususu tarafların sözleşmede kararlaştırmaları mümkündür. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde genelde bu duruma ilişkin ayrıntılı hükümler yer almaktadır. Ancak pek rastlanmasa da hüküm bulunmaması halinde, malların dağıtım masraflarına kimin katlanacağı konusu gündeme gelebilir. Kanaatimizce, kurumsal kimlik işaretleri, logolar, markalar vb. tanıtım malzemelerine başlangıçta dağıtım şirketinin katlanması gerektiği menfaatler dengesine daha uygundur. Ancak diğer malzeme ve ekipmanların ariyet (kullandırma ödücü sözleşmesi) kapsamında verildiğine ilişkin ticarî örf-adet bulunmaktadır⁴²⁴.

Dağıtıcı tarafından, sözleşme kapsamındaki faaliyetleri yerine getirmek için bayiye verilen belge ve malzemelerin sözleşmenin sona ermesi halinde iade edilmesi gerekir⁴²⁵. İadesi söz konusu mallar için bayi ücret ödemiş ise artık bu malların iadesi için dağıtıcının malların bedelini ödemesi gerekir⁴²⁶. Sonuç olarak iade konusu mallar dağıtıcı tarafından faaliyetlerin görülmesi için ücretsiz olarak verilen malzeme ve mallardır.

2.2.2.3.2 Eşit Davranma Yükümlülüğü

Dağıtıcının sadakat borcundan kaynaklanan tüm bayilerine eşit davranma yükümlülüğü söz konusudur⁴²⁷. Eşit davranma yükümlülüğü, dağıtıcının ürün tedarik zincirinde eşit durumda olan kimselere farklı muamelelerde ve taleplerde bulunmaması, farklı şartlar ileri sürmemesidir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, bu yükümlülük daha da genişletilmiştir. Çünkü dağıtıcı, herhangi bir bayiye sadece kendi markası altında faaliyet gösteren diğer bayilerle değil, aynı zamanda kendi işlettiği istasyonlarla da eşit davranmakla yükümlüdür.

Bayi, üreticinin dağıtım ağına dâhil olması sebebiyle dağıtıcının kararlarından doğrudan etkilenmesi ve diğer bayiler ile aralarında rekabet ilişkisinden dolayı aynı şartlarda

⁴²³Ulmer, s. 433; Kararlaştırılması halinde malzemelerin tamamının ücretsiz olacağı hakkında bkz. Erdem, Ercüment; Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi (Müşteri Tazminatı), Ünal TEKİNALP'a Armağan, Cilt I, Ticaret Hukuku, İstanbul 2003, s. 96.

⁴²⁴ Ancak tip sözleşmelerde personel kıyafetleri için malzemeler ve aletlere ilişkin hükümlerden farklı düzenlemeler yer almaktadır. Özellikle "personel"e ilişkin şartlarda yer alan düzenlemelere göre bayiler, dağıtım şirketlerinin belirleyeceği şekil, renk ve kumaştan imal edilen üniformaları masrafları kendine ait olmak üzere almakla yükümlüdür. Hatta bazı tip sözleşmelerde dağıtım şirketinin gösterdiği yerden temin etme yükümlülüğü bile söz konusudur.

⁴²⁵Maier/ Marsilius, s. 26; İşgüzar, s. 169; DemirGökyayla, s. 240; Alman Hukukunda BGB §§ 675, 677 hükümlerinde yer alan işgörme sözleşmeleri ve vekâlet sözleşmelerine ilişkin iade yükümlülüğünün bayilik sözleşmesine kıyas yoluyla uygulanmasından ortaya çıkar; Bkz. Ulmer, s. 484; Emde, s. 870.

⁴²⁶Ulmer, s. 434; Tandoğan, C. I/1, s. 60; İşgüzar, s. 160; DemirGökyayla, s. 240.

⁴²⁷Ulmer, s. 434.

rekabet edebilmeleri için bu yükümlülük oldukça önemlidir⁴²⁸. Dağıtıcının eşit davranma yükümlülüğünün söz konusu olabilmesi için bayiler arasında rekabet ilişkisi bulunması gerekir. Bu sebeple, somut olaya göre ve dağıtıcının özelliklerine göre, söz konusu yükümlülüğün kapsamının belirlenmesi gerekir⁴²⁹. Ancak diğer bayilik sözleşmelerindeki bu durum, akaryakıt bayilik sözleşmesi için geçerli değildir. Çünkü akaryakıt bayilik sözleşmesinde dağıtıcı için eşit davranma, PPK. m. 4'te yer alan bir mecburiyettir.

Rekabet mevzuatında da eşit davranma yükümlülüğüne ilişkin düzenlemeler mevcuttur. 4054 sayılı RKHK. "Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar" başlığını taşıyan 4. maddesine göre; "*belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır*". Bu maddenin e bendine göre "*münhasır bayilik hariç olmak üzere, eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması*", diğer bentlerde sayılan rekabet ihlâli halleri gibi örnekleme yoluyla belirtilmiş olup ve burada sayılan örnekler açısından ihlâllerin tahdidi olmadığı ve burada sayılan durumlar dışında rekabet ihlâli hallerinin olabileceği belirtilmiştir.

AB Rekabet Hukuku Anlaşmasınının 85/1 maddesine göre; "*ortak pazar içerisindeki rekabeti engelleme, sınırlama veya bozma amaçlı veya etkili ve üye devletlerarası ticareti etkilemesi mümkün olan teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüs birlikleri kararları ve uyumlu davranışlar ve özellikle aşağıdakilerin varlığı halinde, ortak pazarla bağdaşmaz kabul edilir ve bundan böyle yasaklanmıştır*" şeklinde düzenleme mevcuttur. Bu düzenlemenin ardından örnekleme yoluyla ve sınırlayıcı olmayan beş bent yer almaktadır. Benzer bir düzenleme AB Rekabet Hukuku 85/1-d'de de söz konusudur. Bu düzenlemeye göre "*işlemlerin taraflarına eş edimler bakımından eşit olmayan koşullar uygulayarak onları rekabette dezavantajlı bir duruma sokmak*" yasaklanmıştır.

Bu iki düzenleme hakkında bir takım temel farklılıklar söz konusudur⁴³⁰. Bunlardan ilki, RKHK. m. 4/2-e'de münhasır bayilik sözleşmesine istisna tanınmışken; AB Rekabet Hukuku 85/1-d'de bu tür bir istisna mevcut değildir. Bir diğer fark, AB Rekabet Hukuku 85/1-d, (ticarî) işlemlerin taraflarına ilişkin edimlere uygulanmakta iken; RKHK. m. 4'de bu tür bir sınırlama yoktur. Son olarak ise AB Rekabet Hukuku 85/1-d kapsamına girebilmesi

⁴²⁸Ulmer, s. 435; DemirGökyayla, s. 71.

⁴²⁹DemirGökyayla, s. 71.

⁴³⁰Badur, Emel; Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar (Uyumlu Eylem ve Kararlar), Rekabet Kurumu Lisansüstü Tez Serisi No:6, Ankara 2001, s. 102, 103.

için RKHK. 4/2-e'den farklı olarak sadece eşit durumdaki kişilere farklı şartlar uygulanması yeterli bulunmamıştır⁴³¹.

Taraflar kural olarak sözleşme serbestisi ilkesi gereğince, aralarındaki sözleşmenin içeriğini de dilediği gibi belirleyebilirler. Ancak bu serbestî şüphesiz ki sınırsız değildir. Buna ilişkin bir sınırlama, RKHK. m. 4/2-e de rekabeti koruma amacıyla belirlenmiştir. Bu düzenleme ile eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması yasaklanmıştır. Meselâ bu kapsamda, dağıtıcı, eşit durumdaki bayilere akaryakıt tedarik ederken birbirlerinden farklı fiyatlar belirleyemez⁴³². Bu yükümlülüğün istisnası, münhasır bayilik sözleşmeleridir. Dağıtıcının münhasır bayilere farklı şartlar ve yükümlülükler öngörmesi, Rekabet Hukukuna aykırı bir durum olarak görülmemiştir.

“Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması” başlıklı RKHK. m. 6/b bendinde “*eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık yapılması*” yasaklanmıştır. Bu düzenleme; söz konusu Kanunun m. 4/2'den farklı olarak, iki ya da daha fazla işletmenin anlaşması sonucunda ortaya çıkan ayrımcılığa değil hâkim durumdaki işletme tarafından yapılmış ayrımcılığa ilişkindir. RKHK. m. 4/e ve m. 6/b'da yer alan eşit davranma yükümlülüğüne aykırı uygulamalara misal olarak satıcılara uygulanan indirimler gösterilebilir⁴³³.

Akaryakıt dağıtıcıları için eşit davranma yükümlülüğü hakkında ayrıca petrol piyasası mevzuatında emredici nitelikte özel düzenlemeler söz konusudur. PPK. m. 4/k'de lisans sahibinin temel hak ve yükümlülükleri arasında “*eşit durumdaki alıcılara (kategorilere), eşit hak ve yükümlülük tanımak, farklı şartlar ileri sürmemek*”le yükümlü oldukları düzenlenmiştir⁴³⁴. Bu hüküm genel nitelikte olup piyasada faaliyet gösteren herkes için uygulanabilir. Sonuçta bayi, dağıtıcıdan tekrar satış amaçlı akaryakıt satın alan kimsedir.

Akaryakıt dağıtıcılarının yukarıda bahsedilen yükümlülüğünün farklı bir görünümü de söz konusudur. Gerçekten de, akaryakıt dağıtım şirketlerinin, sadece dağıtım ağındaki bayilerine eşit muamelede bulunma ve eşit şartlar ileri sürme yükümlülüğü yoktur. Ayrıca bayilik sözleşmesi olmaksızın dağıtım şirketlerinin kendi işlettikleri istasyonlar ile bayilik sözleşmesi yapılarak dağıtım ağına dahil edilen istasyonlar arasında da eşitlik kurulması gereklidir. Buna ilişkin dağıtıcı lisansı sahiplerinin yükümlülüklerinin düzenlendiği PPLY.

⁴³¹Badur, s. 103.

⁴³²Arslan, Aziz Serkan; Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Rekabet Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Muafiyete Aykırı Tek Satıcılık Sözleşmelerine Uygulanacak Usul Hükümleri, Prof. Dr. Atilla Özer'e Armağan, GÜHFD, C.XII, S. 1-2, Haziran Aralık, Ankara 2010, s. 19.

⁴³³KaramanCoşgun, Özlem; Rekabetin Dikey Kısıtlanması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2006, s. 174.

⁴³⁴“Bu yükümlülüğü bayiler arasında da sübvansiyon uygulamama ve bayilerden farklı uygulama yapmama yükümlülüğünü kapsayacak şekilde geniş yorumlamak gerekir”; bkz. Kıl, s. 90, 91.

m.34/k'de “*kendi işlettiği istasyonlara sübvansiyon ve bayi istasyonlarından farklı uygulama yapılmaması*” gerektiği belirtilmiştir. Bu sebeple dağıtıcılar, kendi istasyonlarında fiyat, standartlar, promosyonlar vd. bakımından farklı uygulamalar yapamazlar veya kendi istasyonlarını sübvansiyon etmek için faaliyetlerde bulunamazlar. Meselâ dağıtıcılar, satışları artırmak için diğer bayilerden farklı olarak satış fiyatını düşüremezler veya sadece belli ürünlerin kendi işlettiği bayilerde satılmasını kararlaştıramazlar.

Akaryakıt dağıtım şirketinin eşit davranma yükümlülüğü sözleşmenin kuruluş aşamasından sonraki faaliyetlere ilişkindir⁴³⁵. Şüphesiz ki; akaryakıt dağıtım şirketlerinin, her bir bayileri ile yapacakları sözleşme ve ek protokollerinin aynı şartlarda olması beklenemeyecektir⁴³⁶. Elbette ki istasyona dönüştürülecek olan arazinin yapısı, konumu, bayinin durumu ve bunlara bağlı olarak intifa, kira bedelleri, sağlama yükümlülükleri, asgarî alım yükümlükleri vd. şartlar her bir bayi için farklı olacaktır. Burada eşit davranma yükümlülüğünden anlaşılması gereken, bayiler arasındaki rekabet durumunu bozacak tüm önlemlerin alınması, dağıtım sisteminin düzenlenmesi⁴³⁷ ve kendi işlettiği istasyonlar ile farklı uygulamalara tabi tutulmasıdır.

2.2.2.3.3 Bilgi Verme Yükümlülüğü

Dağıtıcının bayiyi destekleme yükümlülüğünün alt başlıklarından birisi de bilgi verme yükümlülüğüdür⁴³⁸. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde dağıtım şirketi için açıkça kararlaştırılmış bilgi verme yükümlülüğüne genelde rastlanmamaktadır. Ancak bu yükümlülük kararlaştırılmamış olsa bile dağıtım şirketi için söz konusudur⁴³⁹.

Bilgi verme yükümlülüğünün kapsamına bayi için ürünün satışında bilinmesi gereken ürünün niteliği, yeni ürün modelleri, satış ve servis yöntemleri, fiyat farklılıkları, reklâm ve teslimata ilişkin konular girmektedir⁴⁴⁰. Aslında bu bilgilerin kapsamının belirlenmesi güçtür⁴⁴¹. Özellikle akaryakıt gibi konusu ve satışa ilişkin özellikleri bakımından diğer bayilik sözleşmelerinden oldukça farklılık arz eden bir alanda tespit etmek daha da güç bir hal almaktadır. Zira sözleşmelerde açıkça yer almamasının sebeplerinden biri de bu güçlüktür. Diğer bir sebep ise, bu bilgilerin çoğunun sözleşmede kararlaştırılan hükümlerde veya dağıtıcı uygulamalarında değişiklik olması halinde gündeme gelecek olmasındandır. Meselâ teslimde

⁴³⁵Ulmer, s. 434.

⁴³⁶ Bu yükümlülüğü mutlak algılamamak gerekir. Aynı yönde bkz. Kıl, s. 91.

⁴³⁷Ulmer, s. 434-435.

⁴³⁸Tandoğan, C. I/1, s. 42; Yavuz, s. 37; DemirGökyayla, s. 65; Şenol, s. 54.

⁴³⁹Kochs, s. 66; Maier/ Marsilius, s. 14.

⁴⁴⁰Maier, s. 12; Maier/ Marsilius, s. 14.

⁴⁴¹Kochs, s. 66; DemirGökyayla, s. 66.

meydana gelecek aksamalar, rafineriden kaynaklanabilecek ikmal problemleri, fiyata ilişkin değişikler bu türdendir.

Dağıtıcının akaryakıt ikmalinde, kalitesinde veya pazarlamasında meydana gelecek değişiklikleri hakkında bayiye bilgilendirmesi gerekmektedir. Çünkü dağıtım şirketinin muhtemel bir ikmal probleminin bayinin satışlarını doğrudan etkileyeceği şüphesizdir. Bu durumda dağıtım şirketinin dürüstlük kuralı gereği bayilerine stok veya teslimeli ilişkin olumsuz durumlarda haber vermesi gerekmektedir⁴⁴². Ancak burada dağıtım şirketinin bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı, öngörebileceği durumlara ilişkindir. Ayrıca dağıtım şirketinin markasının ve kimliğinin bu kadar ön planda olduğu ve bayinin satışlarına dağıtıcının kimliğinin doğrudan etki ettiği bu tür bayilik sözleşmesinde, dağıtıcının kendi ekonomik durumu hakkında meydana gelen olumsuzluklar ve riskler hakkında da bilgi vermekle yükümlü olmalıdır⁴⁴³.

Dağıtım şirketi, uygulama değişiklikleri yaparken bayinin menfaatlerini de dikkate almak mecburiyetindedir. Çünkü bu mecburiyet dağıtıcının sadakat yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Fakat akaryakıt bayilik sözleşmesinde bu konuda özellikle PPK. m. 9/son'da özel bir düzenleme mevcuttur⁴⁴⁴. Gerçekten de söz konusu düzenlemeye göre, *“dağıtıcılar, bayilerin katılımıyla gerçekleştirdikleri promosyon kampanyası hakkında bayilerini, promosyon kampanyasının maliyetine ilişkin belgelerle birlikte şeffaf, açık bir şekilde bilgilendireceklerdir. Ancak bayilerin kampanyaya katılımı ihtiyarîdir”*⁴⁴⁵. Uygulamada akaryakıt dağıtım şirketleri ulusal veya bölge bazlı özellikle de fiyat bakımından promosyon uygulamaları yapmaktadırlar. Bu promosyon uygulamaları bayilere dağıtıcının talimat verme hakkı kapsamında yansıtılmaktadır. Ancak bu kampanyalara dağıtım şirketleri gerektiği gibi bilgilendirme yapsa bile, katılıp katılmama konusunda bayi serbesttir⁴⁴⁶.

2.2.3 Bayinin Hak ve Yükümlülükleri

Akaryakıt bayilik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğundan, bayilik sözleşmesinde, dağıtıcının hakları ve yükümlülüklerinin yanı sıra bayinin de birtakım hakları ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bayinin söz konusu sözleşmeden kaynaklanan hakları ve yükümlülükleri, dağıtıcının hakları ve yükümlülüklerinin karşılığıdır. Ayrıca bu

⁴⁴²Ulmer, s. 434; Kochs, s. 67; İşgüzar, s. 92; DemirGökyayla, s. 83; Tandoğan, C.I/1, s. 50; Şenol, s. 67.

⁴⁴³Demir-Gökyayla, s. 84; Şenol, s. 67.

⁴⁴⁴ Ayrıca bayi ve dağıtıcı için idari bilgi verme yükümlülüğü mevcuttur. Bkz. 2. 2. 2. 3. 3.

⁴⁴⁵ Aynı düzenleme için bakınız; PPLY “dağıtıcı lisansı sahiplerinin yükümlülükleri” m. 34/i.

⁴⁴⁶ Kanun koyucunun bu hükmü ihdas etmesinin amacının bayilerin üstlenmek istemedikleri bir külfet altına girmelerine engel olunmak istenmesidir. Bkz; Kıl, s. 92.

hak ve yükümlülüklerinden birçoğu bayilik sözleşmesinin ayırt edici unsurları olarak göze çarpar. Aşağıda bayinin yükümlülükleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.2.3.1 Satın Alma Yükümlülüğü

2.2.3.1.1 Genel Olarak

Bayilik sözleşmelerinde, bayinin sözleşme konusu ürünleri satın alma yükümlülüğü aslî yükümlülüklerindedir⁴⁴⁷. Çerçeve niteliğinde akaryakıt bayilik sözleşmelerinde (istasyonlu-istasyonsuz ayrımı fark etmeksizin) tarafların sürekli bir satın alma yükümlülüğü kararlaştırdıkları görülmektedir. Ancak bu husus kararlaştırılmasa bile bayilik sözleşmesinin niteliğinden sözleşme konusu ürünleri satın alma yükümlülüğünün varlığı kabul edilmektedir⁴⁴⁸.

Bayinin düzenli olarak akaryakıt siparişi vermesi, taraflar (hem dağıtıcı hem bayi için) açısından sözleşmeden beklenen menfaatleri gereğidir⁴⁴⁹. Çünkü dağıtıcının ve yeniden satış amacı ile ürün alan bayinin de amacı kâr elde etmektir. Bu sebeple bayinin, malî gücünü ve müşteri talebini de dikkate alarak olabildiğince fazla sipariş vermesi gerekir. Olabildiğince fazla sipariş vermesi, sürümü artırma yükümlülüğünün de gereğidir⁴⁵⁰. Bu sebeple, bayinin satın alma yükümlülüğü ile sürümü artırma yükümlülüğü arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bayi, sözleşmede kararlaştırılan “asgarî alım yükümlülüğü”nü yerine getirmek haricinde, satışı ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunmakla da yükümlüdür. Ayrıca bayinin çerçeve niteliğindeki satın alma yükümlülüğü ile münferit sözleşmelerden kaynaklanan teslim yükümlülükleri birbirinden farklıdır⁴⁵¹. Bayilik sözleşmesi çerçevesinde ürün ikmal eden dağıtıcının, münferit sözleşmeler ile sattığı akaryakıt satış sözleşmesi hükümleri (TBK. m. 207-281) uygulanır.

⁴⁴⁷Schluep, s. 845; Yavuz, s. 38; Tandoğan, C. I/1, s. 42; DemirGökyayla, s. 108; Şenol, s. 83.

⁴⁴⁸Kochs, s. 41; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 15-16; İşgüzar, s. 69.

⁴⁴⁹ Alım yükümlülüğünün, tek satıcının “tek satış” hakkının karşılığı olduğunu ileri süren görüşler mevcuttur. Bkz. Kochs, s. 42; İşgüzar, s. 69; Tandoğan, C. I/1, s. 42; DemirGökyayla, s. 110. Ancak bayilik sözleşmesinin, tek satış hakkı unsurlarından olmadığı için bu hak tanınmasa bayi için alım yükümlülüğü mevcuttur. Aynı yönde bkz. Ulmer, dn. 69; Şenol, s. 84.

Yargıtay 19. HD, E. 2008/4668; K. 2008/12205; T. 18.12.2008 sayılı kararında; “davalı bayinin, rekabet yasağına aykırı olmayan hükümleri yönünden geçerli bir bayilik sözleşmesi bulunduğu hâlde, gaz almayarak ve fiilen bayilik faaliyetine son vererek bayilik sözleşmesinin hukukî niteliğinden kaynaklanan yükümlülüklerle aykırı davranması nedeniyle sözleşmenin haklı nedenle davacı tarafından feshedildiği dosya içerisindeki delillerle sabittir. Bu nedenle bayilik sözleşmesi uyarınca bayinin akde muhalefeti dolayısıyla davacının cezai şart talep etmekte haklı olduğu gözetilmesi gerekir”. Bu kararda LPG bayinin dağıtım şirketinden bayilik sözleşme gereğince gaz satın alma yükümlülüğü olduğuna ve bu sebeple bayilik faaliyetinde bulunması gerektiğine karar verilmiştir. Bu sebeple istasyonlu akaryakıt bayiliği yapan tacirin, söz konusu istasyonda bayilik faaliyetinde bulunmaması veya kapalı tutması aynı zamanda satın alma yükümlülüğünün ihlali teşkil etmektedir; (KBİBB, 4054/m. 4, 818/m. 32).

⁴⁵⁰DemirGökyayla, s. 123.

⁴⁵¹Ulmer, s. 487.

Akaryakıt bayisinin satın alma yükümlülüğü kapsamında incelenmesi gereken hususlardan birisi de sözleşmenin konusudur. Piyasada akaryakıt olarak satılacak ürünler tahdidi olarak sayılmıştır⁴⁵². Bu sebepten dolayı, dağıtıcının bayisine temin edebileceği ürünler bellidir. Bunların haricindeki ürünlerin akaryakıt olarak satılmasını ve teslimini taraflar kararlaştıramayacaklardır. Ancak akaryakıt sektöründe satın alma yükümlüğünün bir diğer boyutu kendisini akaryakıt istasyonlarındaki satış reyonlarında göstermektedir. Bazı bayilik sözleşmelerinde işletme sözleşmesi kapsamında bayiden istasyon içinde reyon ve satış yerlerinin açılması talep edilmektedir. Dağıtım şirketleri, bu yerlerde satılacak ürünlerin içeriğini belirlemek dışında kendisinin kararlaştırdığı şirketlerden ürün alınması haricinde başka şirketlerin mallarının satılmaması, bulundurulmaması ve teşhir edilememesini de istemektedirler⁴⁵³.

Bayilik sözleşmelerinde dağıtıcının ürün sağlama yükümlülüğünün karşılığı olarak bayinin sözleşmede kararlaştırılan bedeli ödeme yükümlülüğü söz konusudur. Tarafların anlaşması ile çerçeve sözleşmede kararlaştırılan bedeller değişebilmektedir. Ancak akaryakıt konulu bayilik sözleşmelerinde, bu bedelin sözleşmede kararlaştırıldığına rastlanmamaktadır. Bunun sebebi, akaryakıt fiyatlarının sektörün yapısından kaynaklanan değişkenlikler, dalgalanmalar göstermesi ve bu fiyatlara yapılan müdahalelerdir. Bunun yerine çoğu bayilik sözleşmelerinde, her türlü ürünün bedelinin dağıtım şirketi tarafından sağlanacağına ilişkin kayıtlar bulunmaktadır. Bayinin alım yükümlülüğünün karşılığı olarak ürünlerin bedelini ödememesi halinde borçlunun temerrüdüne ilişkin TBK m. 123-126 hükümleri uygulanır⁴⁵⁴.

Akaryakıt sektörü haricinde dağıtıcıların ürünleri farklı fiyatlarla satmaları “eşit davranma yükümlülüğü” ihlâli niteliğinde değildir. Ancak akaryakıt sektöründeki fiyat farklılıkları, dağıtım firmalarının kendi işlettikleri istasyonlar ve diğer bayiler arasında veya

⁴⁵² PPK’da akaryakıt olarak, benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, jet yakıtı, motorin türleri, fuel-oil türleri ile biodizel sayılmıştır. Akaryakıt istasyonlarında bunlar haricinde madeni yağ satışı da yapılabilmektedir. PPLY m. 44’de İstasyonsuz bayilik lisansı sahipleri, benzin türleri ile motorin, kırsal motorin, jet yakıtı ve otobiodizel satışı yapamayacaklardır. Bir diğer sınırlama ise (PPLY. m. 44/son) motorlu kara taşıtlarına yakıt nafta, gazyağı, jet yakıtı, fuel oil türleri ve yakıt biodizel gibi akaryakıt türleri ikmal edilemeyeceğine ilişkindir.

⁴⁵³ “...istasyon içinde bulunan market içinde ne satacağına ve bunları hangi şirketlerden temin edileceğine karar verme özgürlüğünün kısıtlanmış olması, rekabet tanımından hareketle bayinin kendi faaliyetlerini özgürce belirleyemediği, dolayısıyla Kanun’un 4. maddesinin ihlâl edildiği anlamına gelebilir”.; Aslan, Enerji, s. 202. 2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin Açıklanmasına Dair Kılavuz, p. 33’e göre; “tebliğ’de, alıcının ihtiyacı olan ya da yeniden satışını yaptığı mal veya hizmetlerin tamamını sağlayıcıdan almak zorunda olması durumu ile büyük bir bölümünü (en az %80’ini) almak zorunda olması durumu arasında bir fark gözetilmemiştir. Diğer bir deyişle, sağlayıcının alıcıya alımlarının %20’ye kadar olan küçük bir kısmını rakip teşebbüslerden yapma imkanı tanınması, konuya ilişkin hükümün rekabet etmeme yükümlülüğü sayılmasına engel teşkil etmeyecektir. Bu oranların hesaplanmasında alıcının bir önceki takvim yılına ait alımları esas alınacaktır. Alıcının bir önceki takvim yılına ait alımlarının miktarı belli değil ise, alıcının yıllık toplam ihtiyacı tahmin edilerek bu miktar kullanılabilir”.

⁴⁵⁴ Ödeme eksiklikleri veya geç ödemeler bayilik sözleşmenin feshi için haklı sebep oluşturur; bkz. Maier, s. 18’den naklen BGE 89 II 36.

kendi dağıtım ağındaki bayiler arasında farklı uygulama yapma yasağı kapsamında değerlendirilmelidir⁴⁵⁵.

2.2.3.1.2 Asgarî Satın Alma Yükümlülüğü

Bayilik sözleşmelerinde bayinin satın alma yükümlülüğünün somutlaştırılmış hali olarak “asgarî satın alma yükümlülükleri” yer almaktadır⁴⁵⁶. Asgarî satın alma yükümlülüğü, belirli dönemler arasında (genellikle yıllık), bayinin dağıtıcıdan en az sözleşmede kararlaştırılan miktarda, ürün satın alma yükümlülüğü altında olmasıdır. Bu yükümlülük ile bayinin, sözleşme konusu üründen en az ne miktarda satın alması gerektiği belirlenmiş olmaktadır. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinin çoğunda asgarî satın alma yükümlülüğüne ilişkin kayıtlar mevcuttur. Bu yükümlülüğün kararlaştırılması sayesinde ürün satın alınması bayinin iradesine bağlı kalmayacağından dağıtıcıların lehinedir⁴⁵⁷. Ancak bu kayıtlara çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmelerinde rastlanmamaktadır. Bunun için her bir somut sözleşme hükümlerine bakılmalıdır. Bu konuda Yargıtay’a intikal eden bir olayda, akaryakıt bayilik sözleşmesi ve asgarî alım taahhüdünde öngörülen yıllık asgarî ürün alım taahhüdüne aykırı davranıldığı iddiasından kaynaklanan cezaî şart alacağı uyuşmazlık konusu olmuştur. Söz konusu olayda, taraflar arasında düzenlenen taahhütname ve bayilik sözleşmesinde asgarî alım taahhüdüne dair şarta bağlı hüküm bulunmakta ise de, daha sonra düzenlenen bayilik sözleşmesinde asgarî alım taahhüdüne yer verilmediği gibi önceki sözleşme ve taahhütname hükümlerine de atıf yapılmamıştır. Daha sonraki sözleşmede mutabakatla ilgili olarak “*işletici şirketle mutabık kaldığı veya kalacağı akaryakıt ve madeni yağ çekiş programını aynen, itirazsız ve eksiksiz uygulamayı kabul eder*” hükmüne yer verilmiş ve bu mutabakata uyulmaması halinde cezaî şart istenebileceği hükme bağlanmıştır. Ancak mal alımıyla ilgili herhangi bir mutabakat bulunduğu da iddia ve ispat edilmemiştir. Yargıtay, bu konuya ilişkin olarak “*sözleşme tarihinden davanın açıldığı tarihe kadar ihtirazi kayıt konmadan mal verilmeye devam edilmesi sebebiyle davalıda asgarî alım taahhüdüyle ilgili bu uygulamaya gidilmeyeceği konusunda haklı bir güven yaratılmıştır. Oluşan bu güven sebebiyle davacının aradan geçen bunca yıldan sonra davalıdan belirtilen sebeplerle cezaî şart talep etmesi MK. 2’ye aykırıdır*” şeklinde değerlendirme yapmıştır⁴⁵⁸. Bu karara göre, tarafların önceki bayilik sözleşmesinde asgarî satın alma yükümlülüğü kararlaştırdıkları ancak yeni bayilik

⁴⁵⁵ Bkz. 2. 2. 2. 3. 2.

⁴⁵⁶ İşgüzar, s. 69.

⁴⁵⁷ Ulmer, s. 309.

⁴⁵⁸ Yargıtay 19. HD, E. 2013/14654; K. 2013/19950; T. 17.12.2013; (KBİBB, 818/m. 158, 6098/m. 179/1, 4721/m. 2).

sözleşmesinde bu tür bir kayıt olmadığı gibi eski bayilik sözleşmesi ve eklerine de atıf yapılmadığından bahisle asgarî alım yükümlülüğünün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tip akaryakıt bayilik sözleşmeleri, her bayi için ortak hükümler ihtiva edecek şekilde hazırlanır. Bu sebeple, asgarî alım yükümlülüğüne ilişkin kayıtların bayilik sözleşmesinde düzenlenmesi pek uygun değildir. Böylelikle asgarî alım miktarlarına ilişkin kayıtlar, sözleşmenin tamamlayıcısı niteliğinde hazırlanan protokollerde yer almaktadır⁴⁵⁹. Gerçekten de, bu tür miktarların münferit sözleşmelerde yer alması da sakıncalıdır. Bunun sebebi, bayinin bir önceki senenin asgarî alım yükümlülüğünden fazla satış yapması halinde dağıtım şirketi, asgarî alım miktarında artırıma gidebilir⁴⁶⁰. Dağıtım şirketi bu artırıma haklı olarak kendi satışını ve pazar payını artırmak amacıyla yapar. Ancak bayi için pazarda bir doyum noktası bulunmaktadır. Ayrıca pazarda meydana gelecek değişiklikler bayi için risk teşkil edebilir. Bu durumda dağıtıcının miktarı belirlemedeki sınırı dürüstlük kuralıdır.

Çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesinde ve onun ek protokollerinde asgarî alım yükümlülüğünün düzenlenmesinin de birtakım sakıncaları vardır. Çünkü pazarın yapısında, şartlarında, özel veya genel ekonomik durumda meydana gelen değişimler sonucunda, tüketici tercihlerindeki farklılaşmalar ortaya çıkabilir. Bu sebeple, bayilik sözleşmesi süresince aynı miktarda ürün satın alma yükümlülüğünün bayi tarafından yerine getirilmesi genellikle mümkün değildir⁴⁶¹. Sözleşme süresince aynı miktar oranında geçerli olacak dönemlik bir asgarî satın alma yükümlülüğü kararlaştırılmaktadır. Meselâ, yıllık 20 ton beyaz ürün satın alınması yükümlülüğünün olduğu sözleşmede durum böyledir. Bayi, dönemlik olarak böyle bir yükümlülüğünün kararlaştırılması halinde söz konusu miktarda ürünü o dönemde satın alma mecburiyetindedir. Bayi, sözleşme süresince asgarî toplam alması gereken ürünü, bir dönemde almış olsa bile, bu yükümlülüğü yerine getirmiş olmaz. Yargıtay da aynı sonucu kabul etmektedir⁴⁶². Gerçekten de, Yüksek Mahkeme'ye göre, beş yıllık bayilik sözleşmesi süresince asgarî miktarda alması gereken toplam ürün miktarına ulaşan bayi, bu sebeple asgarî alım yükümlülüğünü yerine getirdiği iddiasıyla sözleşmeyi feshedemez. Bayi, söz konusu yükümlülüğü, belirlenen süre içerisinde (yıllık veya dönemlik) ve her dönem için ayrı ayrı yerine getirmelidir. Bir diğer değerlendirilmesi gereken husus, bu yükümlülüğe ilişkin dönemin başlayacağı tarihtir. Çerçeve bayilik sözleşmesinin imzalanması ile ek protokolün

⁴⁵⁹ Ancak uygulamada konusu akaryakıt olmayan bayilik sözleşmelerinde bu kayıtların münferit satın alma sözleşmelerinde de yer aldığı görülmektedir.

⁴⁶⁰ İşgüzar, s. 70.

⁴⁶¹ Meselâ, üreticinin markasına dair tüketicinin algısının değişmesi, dağıtım şirketinin piyasada meydana gelen teknolojik ve ekonomik değişikliklere karşı kendini güncelleyememesi, piyasalardaki rekabet, dağıtım şirketinin kendisinin ve başka dağıtım şirketinin aynı bölgede akaryakıt istasyonu açmalarından tüketicinin güveni, satın alma gücü gibi nedenlerle piyasanın doyum noktasına (market saturation) ulaşması.

⁴⁶² Yargıtay 19. HD, E. 2012/16789; K. 2013/14906; T. 30.9.2013; (KBİBB, 6098/m. 112).

veya bu tür taahhüdün yer aldığı kayıtların imzalanması arasında bir zaman farkı söz konusu olabilir. Daha önce de bahsedildiği üzere⁴⁶³, bayilik sözleşmesinin imzalanması ve lisans başvurusu ile birlikte dağıtıcının ürün tedariki de başlamış olmaktadır. İşte bu gibi durumlarda, bayilik sözleşmesinde ve taahhütnamelerde asgarî alım yükümlülüğünün başlayacağı tarihe ilişkin bir hükmün mevcut olup olmadığına bakılmalıdır⁴⁶⁴. Eğer tarihe ilişkin bir hüküm bulunmaz ise tarafların iradelerinin yorumlanması gerekmektedir.

Asgarî satın alma yükümlülüğünün kararlaştırılmadığı veya miktar konusunda uyuşmazlık olması halinde miktar hâkim kararıyla belirlenebilir⁴⁶⁵. Bu durumda hakim, gerekirse uzman kimselerin görüşlerinden de yararlanarak hakkaniyete uygun bir miktar tespit eder. Bu sebeple asgarî alım yükümlülüğünün, bayilik sözleşmesinin kurulması için tarafların iradelerinin uyuşmaları gerekli olan esaslı noktalardan biri olmadığı söylenebilir⁴⁶⁶. Ayrıca TBK. m. 27'e göre, bu yükümlülüğün emredici hükümlere, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ve konusunun imkânsız olmaması gerekir. Kanaatimizce, akaryakıtı konu alan bayilik sözleşmelerinde diğer bayilik sözleşmelerinden farklı olarak birçok emredici hüküm bulunmaktadır. Meselâ, akaryakıtın bir kısmının kendi şirketlerinden diğer kısmının başka firmadan alınmasına veya akaryakıt olarak kanunda ve ilgili mevzuatta sayılmayan ürünlerin satılmasına dair hükümler kararlaştırılması halinde emredici hükümlere aykırı olacaktır. Bayiden yerine getirmesi beklenemeyecek oranda yüksek bir miktar belirlenmesi de, ahlâka aykırı sayılmalıdır.

Asgarî satın alma yükümlülüğü, dağıtım şirketi ve bayi açısından küçük de olsa bir hedef tayin edilmesi bakımından önemlidir. Çünkü bayi için ulaşılmaması gereken bir hedefin bulunması ve bu hedefin altında kalınmasının bir müeyyidesi olması onu çalışmaya sevk etmektedir. Bu sebeple bayi, sürümü ve satışı artırmak için çalışmalarda bulunmalıdır⁴⁶⁷. Dağıtım şirketi için de bu miktar dağıtım hedeflerinin tespiti açısından faydalıdır. Çünkü dağıtım şirketi bayilik ağına dâhil ettiği firmadan en az kararlaştırılan miktarda akaryakıt alacağına olan inancı ile planlamalar yapmaktadır⁴⁶⁸. Bu sebeple, özellikle istasyon kurulum bedellerinin önemli kısmını karşılayan dağıtım şirketleri için bayinin satacağı miktarın tespiti çok önemlidir.

⁴⁶³ Bkz. 2. 2. 1.

⁴⁶⁴ Yargıtay 19. HD, E. 4788; K. 1840; T. 15.03.2002 kararı "taraflar arasında uyuşmazlık konusu bulunmayan 8.6.1995 tarihli taahhütnamede, bayilik sözleşmesinin akid tarihinden itibaren piyasa satışı olarak yılda 1700 ton beyaz ürün satılacağı kabul edildiğine göre taahhüdün yerine getirilip getirilmediği bayilik sözleşmesi akit tarihi 26.9.1994 tarihi esas alınmak suretiyle belirlenmesi gerekir"; (KBİBB, 6762/m. 116).

⁴⁶⁵ Tandoğan, C. 1/I, s. 31; DemirGökyayla, s. 114; Şenol, s. 85.

⁴⁶⁶ DemirGökyayla, s. 112.

⁴⁶⁷ Maier/ Meyer-Marsilius, s. 25.

⁴⁶⁸ Ulmer, s. 414; İşgüzar, s. 70; DemirGökyayla, s. 112.

Asgarî satın alma yükümlülüğü, sözleşmede kurulurken veya sonrasında kararlaştırılmamış olabilir. Ayrıca taraflar arasında bu yükümlülüğünün varlığı da tartışma konusu haline gelebilir. Özellikle taraflar arasında bu miktarın tartışma konusu olması halinde ve bu hususun çözüme ulaştırılmadığı durumlarda, asgarî satın alma yükümlülüğü söz konusu olmaz. Bu tür uyuşmazlıklar çözüme ulaştırılırken, sözleşmenin taraflarından birinin, diğer tarafa güven telkin edici davranışları ve uygulamaları da dikkate alınır. Nitekim Yargıtay'a konu olan bir olayda, dağıtım şirketi tarafından, bayiye gönderilen ihtarnameyle, bayilik sözleşmesinin 15. maddesine göre, eksik mal alımından kaynaklanan kâr mahrumiyetinin kendisine ödenmesi gerektiğini bildirilmiştir. Bunun üzerine bayi tarafından, dağıtım şirketine gönderilen cevap niteliğindeki ihtarnamede, sözleşmenin 15. maddesinin dikkate alınmaması kaydı ile bayiliklerinin devamını talep ettikleri; aksi takdirde fesih şartlarını görüşmek üzere bir araya gelmeye hazır oldukları belirtilmiştir. Bunun üzerine dağıtıcı tarafından, bayinin söz konusu ihtarnamesine cevap verilmemiş, sözleşme süresince davalı şirkete beyaz ürün verilmeye devam edilmiş ve sözleşmenin kalan süresince yani dokuz yıl boyunca bu ilişki devam etmiştir. Yargıtay bu konuya ilişkin değerlendirmesinde, *“taraflar arasındaki bayilik sözleşmesinin ceza-i şartı düzenleyen 15. maddesinin uygulanmayacağı konusunda davalı tarafta haklı bir güven oluşturmuştur... Bu şekilde ortaya çıkan güven sorumluluğu ise, dürüstlük ilkesinin bir gereğidir. Daha da önemlisi, davacı şirketin davranışları ile davalı şirkette yarattığı güvenle çelişki oluşturacak şekilde sözleşmenin davalı şirket tarafından feshinden sonra eldeki davaya konu edilen ceza-i şart tazminatını istemesi çelişkili davranış yasağını oluşturur ki, böyle bir davranışın hukuken korunması beklenemez”* şeklinde ifadeler yer vermiştir⁴⁶⁹.

Sözleşmelerde, asgarî satın alma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde, sözleşmesinin feshedileceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Hatta asgarî satın alma yükümlülüğüne ulaşılamaması halinde fesih haricinde, cezai şart da ödeneceğine ilişkin hükümlere sıkça rastlanmaktadır. Çerçeve sözleşme yerine münferit satın alma sözleşmelerinde asgarî satın alma kayıtlarının düzenlenmesi halinde, sözleşmenin feshedilip edilemeyeceğine ilişkin soru gündeme gelebilir. Böyle durumlarda, asgarî satın alma hükümleri, bayilik sözleşmesi hükümleri kapsamında değil, satış sözleşmesi hükümleri (TBK. m. 207-281) çerçevesinde değerlendirilir. Çünkü dağıtıcı ürünü bir defada değil, belirli vadelerde bayiye teslim eder. Bu durum, arda arda satışın tipik bir örneğidir. Çünkü her ne

⁴⁶⁹Yargıtay HGK, E. 2012/19-670; K. 2013/171; T. 16.1.2013; (KBİBB, 4721/m. 2).

kadar ard arda satış sözleşmesinde, belirli vadelerle ürün teslim edilse de, ortada tek bir satış sözleşmesi vardır⁴⁷⁰.

2.2.3.1.3 Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, bayinin sözleşme konusu akaryakıt ürünlerini sadece sözleşmenin karşı tarafı olan dağıtım şirketinden almakla yükümlü olması durumunda “tek elden satın alma” yükümlülüğünden bahsedilir⁴⁷¹. Bayilik sözleşmesi niteliği itibariyle “tek elden satın alma” kaydı içeren sözleşmelerin alt türüdür. Ancak akaryakıt bayileri için tek elden satın alma yükümlülüğü bir mecburiyettir⁴⁷². Bu sebeple, PPK. m. 8’e göre; bayiler, dağıtıcıları ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre bayilik faaliyetlerini yürütmek durumundadırlar. Dolayısıyla akaryakıt bayilik lisansı sahipleri, bayisi oldukları dağıtıcı haricinde başka bir dağıtıcıdan akaryakıt temin edemezler (PPLY. m. 38/d)⁴⁷³. Zira akaryakıt sektöründe bayinin tek elden satın alma yükümlülüğünün karşılığı olarak, dağıtım şirketinin de, başka dağıtıcının bayilerine ve bayilik lisansı olmayan kimselere akaryakıt tedarik etmeleri yasağı söz konusudur⁴⁷⁴. Ayrıca dağıtım şirketi nihai kullanıcılara da ürün tedarik edemez.

⁴⁷⁰Kuntalp, Ard Arda, s. 21.Burada sürekli nitelikteki bayilik sözleşmesinden farklı olarak sözleşme geleceğe etkili olarak feshedilmez. Sadece dönme söz konusu olur.

⁴⁷¹Benzer tanım için; Tek Elden Satın Alma Anlaşmaları; “birisi yeniden satıcı ve diğeri sağlayıcı olmak üzere, yalnız iki teşebbüsün taraf olduğu ve anlaşmada belirtilen malları yeniden satmak amacıyla sadece sağlayıcıdan veya onunla bağlantılı bir teşebbüsten ya da sağlayıcının mallarını satma görevi verdiği başka bir teşebbüsten satın alma konusunda yapılan anlaşmalardır”; Rekabet Terimleri Sözlüğü; www.rekabet.gov.tr; e.t. 02.10.2014.

⁴⁷²Tek elden satın alma yükümlülüğü ilişkin yükümlük LPG piyasası için mevcuttur. Bkz; Yargıtay 19. HD, E. 2010/11195; K. 2011/4457; T. 6.4.2011 kararı “5307 sayılı “Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 7/1. maddesine göre bayilerin tek bir dağıtıcı ile sözleşme yapma zorunlulukları bulunmaktadır”; (KBİBB, 5307/m. 7).

⁴⁷³ Tek elden satın alma mecburiyetinin istisnası, dağıtım lisansı sahibinin lisansının iptal edilmesi veya faaliyetinin geçici olarak durdurulması halinde söz konusu olur. PPLY m. 37/son’a göre “ Bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının lisansının iptal edilmesi halinde, sözleşmenin feshini beklemezsizin başka bir dağıtıcı ile sözleşme imzalayarak lisans tadil başvurusunda bulunurlar. Bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının faaliyetinin geçici olarak durdurulması halinde ise, dağıtıcının yeniden faaliyete geçmesini beklemezsizin, faaliyetinin geçici olarak durdurulduğu süre ile sınırlı olmak ve lisanslarını tadil ettirmek kaydıyla başka bir dağıtıcıdan akaryakıt temin edebilir.

⁴⁷⁴ Bu konuda daha önceden, Akaryakıt Dağıtım ve Pazarlama Şirketlerinin Kurulmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Kararın Uygulanmasına Dair Tebliğ (PİGM-2002/7) bulunmaktaydı. Bu tebliğe (m. 5) göre, akaryakıt Dağıtım ve Pazarlama Şirketleri, bayilerinin bir başka bayiye akaryakıt satışı yaptığının tespiti halinde, bayilerinin:

- a- Birinci tespitte 7 gün,
- b- İkinci tespitte 15 gün,
- c- Üçüncü tespitte 30 gün, süre ile akaryakıt ikmalini durduracak ve
- d- Dördüncü tespitte ise bayilik anlaşmasının feshi yoluna gidecektir.

Bayi ile dağıtım şirketi arasındaki anlaşmada bayinin, nihai kullanıcılar haricinde diğer bayilere ürün tedarik edilmesi halinde sözleşmenin feshedileceğine ilişkin bir hüküm oyması pek tabidir. Böyle bir düzenleme sözleşme özgürlüğünün doğrudan sınırlandırılması niteliğinde ve gereksiz bir düzenlemeydi. Bu tebliğ; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın 10/10/2005 tarihli ve 8226 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu’nca 24/10/2005 tarihli ve 2005/9592 sayılı karar ile kaldırılmıştır.

Tek elden satın alma yükümlülüğü, marka içi rekabeti sınırlayıcı niteliktedir. Ancak bunun haricinde piyasaya yeni girecek dağıtım şirketleri açısından sakıncalı sonuçları bulunmaktadır. Meselâ, dağıtım şirketleri lisans başvurularında asgarî yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) dağıtım planı ile bayi bilgilerini EPDK'ye vermek mecburiyetindedir. Bu sebeple dağıtım şirketi, tek elden satın alma zorunluluğu kapsamında yeni bayiler ile anlaşmak zorunda kalır. Bunun sonucunda dağıtım şirketi piyasaya girişte oldukça güç bir durumla karşı karşıya kalır.

Tek elden satın alma sözleşmelerinin Rekabet Hukuku bakımından da incelenmesi gerekmektedir. Bu husus öncelikle Rekabet Hukuku bakımından tek marka sınırlanması başlığında ele alınmaktadır. Tek marka anlaşmalarından kasıt, alıcının belli bir ürün veya ürün gruplarından ihtiyacının tamamını veya önemli bir kısmını tek bir sağlayıcıdan karşılamasını öngören sözleşmelerdir. Bunun haricinde, alıcının bir malla birlikte şart olarak, tamamen farklı bir malı da almasını teşvik eden veya bu tür bir yükümlülük getiren bağlama anlaşmaları da bu kapsamda değerlendirilmektedir. 2002/2 sayılı tebliğde de belirtildiği üzere, tek marka sınırlamaları (rekabet etmeme yükümlülüğü, miktar zorlaması gibi), sağlayıcının pazar payının % 40'ın altında olduğu ve anılan sınırlamanın beş yılı aşmadığı durumlarda hukuka aykırılıktan muaf tutulmuştur⁴⁷⁵.

Tek elden satın alma sözleşmelerine ilişkin AB Rekabet Hukuku'nda da düzenlemeler mevcuttur. Roma Anlaşması m. 81/3'de dikey anlaşmalara ve uyumlu eylemlere tatbik edilmesi hakkında 22 Aralık 1999 tarihli ve 2790/1999 (AB) sayılı Komisyon Tüzüğü'nde tek elden satın alma sözleşmeleri hakkında tanımlar ve düzenlemeler mevcuttur. Tek elden satın alma sözleşmeleri, rekabeti sınırlayıcı nitelikte hükümler ihtiva etmektedir. Bu sebeple, tek elden satın alma sözleşmeleri, AB Kurucu Roma Anlaşması m. 81/1 hükmü kapsamında sayılır. Fakat ticarî hayatta bu tür kayıtlar içeren anlaşmalar

⁴⁷⁵ Rekabet etmeme yükümlülüğünün pazar üzerindeki rekabeti bozucu etkilerini belirlemede önemli unsurların başında "sağlayıcının pazardaki konumu" gelmektedir. Genellikle bu yönde bir yükümlülük sağlayıcılar tarafından konulur ve sağlayıcı benzer anlaşmaları diğer alıcılarda da yapmıştır. Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 118.

Sağlayıcının pazardaki konumu yanında uygulanan rekabet etmeme yükümlülüğünün kapsamı ve süresi de anılan değerlendirmede çok önem kazanmaktadır. Sağlayıcının satışlarının tek marka anlaşmasından kaynaklanan kısmı arttıkça, eş deyişle bağlı pazar payı arttıkça, pazarda kapama riski de artacaktır. Benzer şekilde rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi arttıkça pazarın kapanması o oranda artacaktır. Hakim durumda olmayan teşebbüsler tarafından yapılan ve rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi bir yıldan az olan anlaşmaların, genel olarak hissedilir derecede rekabeti bozma etkisi olmadığı kabul edilir. Hakim durumda olmayan teşebbüslerin bir ila beş yıl arasındaki rekabet etmeme yükümlülüğü içeren anlaşmalarının muafiyet alabilmeleri bu anlaşmaların rekabeti azaltıcı ve artırıcı etkilerinin dengelenmesine bağlıdır. Öte yandan beş yılı aşan bu yöndeki anlaşmalar birçok yatırım türü için ileri sürülen etkinliklere ulaşmak için gerekli görülmez veya bu etkinlikler pazar kapama etkisini dengelemeye yeterli değildir. Bkz. Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 119. Akaryakıt gibi tek bir yerde birden fazla marka satmanın hukuken imkânsız olduğu alanlarda bu durumda pazar kapama etkisi sözleşme süreleri sınırlandırılarak hafifletilebilir.

vazgeçilmezdir. Bu sebeple 1983/83 sayılı ve 1984/83 sayılı tüzüklerle tek elden satın alma sözleşmelerine grup muafiyeti tanınmıştır.

Grup muafiyeti tanınan tüzüklerden; 1984/83⁴⁷⁶ sayılı Komisyon Tüzüğü, tek elden satın alma sözleşmelerine ilişkin tanımlar ve piyasasının özel niteliğinden dolayı bira dağıtım ve akaryakıt dağıtımına ilişkin hükümler ihtiva etmektedir. Bu düzenlemelere göre, dikey ilişkide sözleşme konusu ürünlerin üçüncü kişilerden alınmaması ve istasyonlarda teşhir edilmemesi kararlaştırılabilir. Ancak sözleşme konusu olmayan ürünler için tek elden satın alma sözleşmesi ile üçüncü kişilerden ürün alınmasına engel olunamaz. Bu kapsamda, dağıtıcının kiraladığı veya işletme hakkını verdiği istasyonda, bayilik sözleşmesi olduğu sürece bayi, tek elden satın alma sözleşmesi hükümleri gereğince, ürünleri sadece dağıtıcıdan temin eder. Ancak, bayilik sözleşmesinin sona ermesinden itibaren artık başka dağıtıcılarla tek elden satın alma sözleşmesi yapabilir ve önceki dağıtıcı ile arasındaki kira veya işletme sözleşmesi ile bayilik sözleşmesi arasında bir bağlantı kurulamaz⁴⁷⁷.

2.2.3.2 Sadakat Yükümlülüğü

2.2.3.2.1 Genel Olarak

Bayilik sözleşmesi gibi güven ilişkisinin sıkı olduğu sürekli borç ilişkilerinde tarafların birbirlerine karşı sadakat yükümlülükleri mevcuttur⁴⁷⁸. Bayiler dağıtım şirketinin markası altında faaliyetlerde buldukları için, bunların davranışları doğrudan doğruya dağıtıcının marka değerini etkilemektedir. Bu sebeple, bayiler dağıtım şirketinin standartlarına, kimlik ve imajına uygun davranmak mecburiyetindedirler⁴⁷⁹. Dağıtıcının sadakat yükümlülüğü karşılığı olarak, bayi de dağıtıcının menfaatlerini korumakla yükümlüdür⁴⁸⁰.

Akaryakıt bayisi ile dağıtıcı arasındaki sürekli sözleşme gereğince, taraflar, birbirlerinin güvenini sarsıcı hareketlerden kaçınmalıdırlar. Bayinin dağıtıcının menfaatleri

⁴⁷⁶ Commission Regulation (EEC) No:1984/83 of 22 June 1983 on the Application of Article 85(3) of the Treaty to Categories of Exclusive Purchasing Agreements, OJ (1983) L 173/5.

⁴⁷⁷ Esin, Arif; Rekabet Hukuku, İstanbul 1998, s. 115.

⁴⁷⁸ Sözleşmelerde bayilik faaliyetleri sayıldıktan sonra bu faaliyetler sırasında bayinin dağıtıcının menfaatlerini korumakla yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Örnek olarak şu kayıtlar mevcuttur: “Bayi, iş bu sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesinde basiretli bir tüccar gibi özenle davranıp, tutum ve davranışlarıyla dağıtıcının prestij, ticarî sır ve menfaatlerini korumakla mükelleftir. Bayi'nin **dağıtıcının** prestij ve menfaatlerini sarsıcı hareketlerde bulunması fesih ve dağıtıcının doğan zararlarını tazmin sebebidir”.

⁴⁷⁹ Dağıtım şirketinin kimlik ve imajına uygun davranma yükümlülüklerin tek başına rekabete aykırı olmadığı; ancak diğer sınırlamalarla birleştikleri zaman rekabeti sınırlayıcı nitelikte olma ihtimallerinin olabileceği konusunda; bkz. Aslan, Enerji, s. 206.

⁴⁸⁰ Kochs, s. 26; Ulmer, s. 410; Meyer, s. 421; Tandoğan, C. 1/I, s. 44; İşgüzar, s. 79; DemirGökyayla, s. 155; Poroy/Yasaman, s. 269; Şenol, s. 93; Topçuoğlu, s. 62.

koruması, sözleşmenin ana yükümlülüklerinden birisidir⁴⁸¹. Bu sebeple, bayi sözleşme süresince sürekli olarak sadakat yükümlülüğüne uygun şekilde davranışlarda ve faaliyetlerde bulunmalıdır⁴⁸². Ayrıca bu yükümlülüğün sözleşmede özel olarak kararlaştırılmasına da gerek yoktur⁴⁸³. Özellikle akaryakıt sektöründeki bayilik sözleşmeleri gibi, bayi ile dağıtım şirketinin markası arasında bütünleşmenin etkili olduğu sözleşmelerde bu yükümlülüğün kapsamı daha da genişler⁴⁸⁴.

Bayi ile dağıtım şirketinin menfaatleri bazı durumlarda çatışabilir. İşte bu gibi durumlarda dağıtım şirketinin menfaatlerinin bayinin menfaatlerine göre öncelikli olduğu ileri sürülmüştür⁴⁸⁵. Ancak böyle bir durumda tarafların aralarındaki menfaat dengesi somut olayın özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir⁴⁸⁶. Çünkü menfaatleri koruma yükümlülüğünün ihlâl edilmesi, tarafların arasındaki güven ilişkisini sarsacağı gibi, dağıtıcı tarafından sözleşmenin feshi için haklı sebep teşkil edebilir⁴⁸⁷.

Sadakat yükümlülüğü temel nitelikte bir yükümlülüktür. Bu sebeple, bayinin sadakat yükümlülüğü kapsamında bilgi verme, verilen talimatlara uyma, sır saklama ve rekabet etmeme yükümlülüğü mevcuttur. Diğer bayilik sözleşmelerinden farklı olarak akaryakıt sektöründe ürüne herhangi bir katkı yapılmaması yükümlülüğü de sadakat yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmektedir. Bu konu, akaryakıtta katkı yapmama yükümlülüğü başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁴⁸¹İşgüzar, s. 80; Şenol, s. 94; Kıl, s. 96. Tek satıcılık sözleşmesinde sadakat yükümlülüğünün münhasır satış hakkından kaynaklandığını ileri süren görüş mevcuttur; bkz. Meyer, s. 117. Ancak münhasırlık içermeyen bayilik sözleşmelerinde de sadakat yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu sebeple, bu görüş uygun değildir.

⁴⁸²Meyer, s. 146.

⁴⁸³TTK m. 109/1'e göre acente, müvekkilinin işlerini görmek, menfaatlerini korumakla yükümlüdür. Bu kanuni yükümlülük kapsamında menfaatleri koruma yükümlülüğünün ayrıca kararlaştırılmasına gerek yoktur; bkz. Kaya, s. 110. Bu hüküm kıyas yoluyla bayilik sözleşmeleri için de uygulanacaktır. Ancak bu çerçeveyi aşan - Mesela ardiye, yaygın reklâm gibi- yükümlülüklerin taraflarca ayrıca kararlaştırılması gerekmektedir; Kayıhan, s. 62.

⁴⁸⁴Meyer, s. 117.

⁴⁸⁵Ulmer, s. 410; İşgüzar, s. 80; Şenol, s. 94. "Bayinin menfaatleri koruma yükümlülüğü çerçevesinde kendi müşterilerine karşı satış sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini gereği gibi ifa etmelidir. Kendi müşterilerine karşı sorumsuzluk kayıtları koyamaz. Kendisi ile üretici arasındaki satış sözleşmesinde üretici, tek satıcıya karşı hangi oranda sorumluluk sütünmüşse, tek satıcı da o oranda sorumluluk üstlenmelidir"; DemirGökyayla, s. 155.

Yargıtay 11. HD; E. 2009/250; K. 2010/6100; T. 31.05.2010 kararında "davacı, dizel yakıt satın almak istediğini söylediğini, buna rağmen kredi kartıyla ödeme yaparken araca yakıt olarak benzin konulduğunu, biraz ilerledikten sonra arıza yapması sonucu durumu anladığını, zararının doğduğunu ileri sürmüştür. Aracın hangi yakıtla çalıştığına dair yeterli uyarı mevcuttur. Esasen, davalı akaryakıt işleticisinin basiretli bir tacir olarak hangi aracın ne tür yakıtla çalıştığını bilebilecek personel istihdam etmesi gerekmektedir" denilmiştir; (KBİBB, 818/m. 41).

⁴⁸⁶DemirGökyayla, s. 156; Şenol, dn. 356.

⁴⁸⁷Ulmer, s. 411. Yargıtay HGK; E. 2001/19-526; K. 2001/572; T. 4.7.2001 kararı şu şekildedir: "Tek satıcılık sözleşmelerinin niteliği gereği başka firmalara ait mal satışının az ya da çok olması sözleşmeye aykırılık yönünden önem taşımaz. Başka firmanın malının bir kez ve çok az miktarda satılmış olması dahi tek satıcının sadakat yükümlülüğüne ters düşer ki bu hal sözleşmeye aykırılık oluşturduğundan haklı fesih sebebi sayılır"; (KBİBB, 818/m. 20, 96).

2.2.3.2.2 Akaryakıtta Katkı Yapmama Yükümlülüğü

Bayilik lisansı sahiplerinin, dağıtım şirketlerinden aldıkları sözleşme konusu akaryakıtta katkı yapmaları yasaklanmıştır. Bayiler, akaryakıtı, dağıtım şirketinden yeniden satın alma amacıyla temin ettikten sonra, aldığı şekliyle herhangi bir tağşiş veya hile amacıyla katkı yapmadan satış yapmakla yükümlüdürler. Çünkü dağıtım şirketinin ürün kalitesine ve markasına duyulan güven tüketici tercihlerini doğrudan etkilemektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere, dağıtım şirketlerinin ürünlerinin kalitesini, aynı rafinerilerden aldıkları ürünlere daha sonradan ekledikleri katkı maddeleri belirlemektedir. Bu sebeple, bayilerin akaryakıtı dağıtım şirketinden temin ettikten sonra akaryakıtta herhangi bir katkı maddesi eklemesi söz konusu olamaz. Bu yükümlülük, dağıtıcının markasını ve menfaatlerini koruma yükümlülüğü kapsamında olduğundan, yukarıda ifade edildiği gibi, sadakat yükümlülüğü ile doğrudan ilişkilidir⁴⁸⁸. Bayiler için söz konusu yükümlülük, hem kanundan⁴⁸⁹ hem sözleşmeden⁴⁹⁰ kaynaklanmaktadır. Bayinin bu yükümlülük çerçevesinde, yapmama edimlerinden bir diğeri ise, bu katkı ürünlerini kendi istasyonunda bulundurmamasıdır. Bayinin söz konusu katkı maddelerini buldurması bile, bu yükümlülüğün ihlali olarak değerlendirilmiştir. Bu yükümlülük kanunî nitelikte olduğu için, ayrıca tarafların aralarında kararlaştırılmasına gerek yoktur. Bu olumsuz edimin düzenlenmesinin amacı, akaryakıt kalitesinin düşmesi ve dolayısıyla ülke ekonomisinin ve dağıtım şirketinin zarar görmesini engellemektir. Bu yükümlülüğün ihlâl edilmesi, idarî para cezası (PPK. m. 19/a-4)⁴⁹¹ yanı sıra dağıtım şirketi tarafından sözleşmenin feshi için haklı sebep teşkil eder⁴⁹².

2.2.3.2.3 Dağıtıcıya Bilgi Verme Yükümlülüğü

Bayinin dağıtıcıya bilgi verme yükümlülüğü, onun menfaatlerini koruma yükümlülüğü kapsamında yer alır⁴⁹³. Bayinin dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğünden

⁴⁸⁸Kıl, s. 93.

⁴⁸⁹ PPK. m.8/b ve PPLY. m. 38/e hükümlerine göre bayi, “tağşiş ve/veya hile amacıyla akaryakıtta katılabilecek ürünlerin akaryakıtta katılmaması ve istasyonunda bulundurmaması ile yükümlüdür”.

⁴⁹⁰Örnek sözleşme kaydı: **İşletici (bayi)**, satış yerindeki bilyümle malların evsafını aynen muhafaza etmeyi ve kendisi veya personeli tarafından bu evsafın kat'iyen değiştirilmeyeceğini, teknik, doğal ve sair sebeplerle evsaf değişikliğine yol açan durumların oluşması halinde, durumu derhal **dağıtıcıya** bildirmeyi ve böyle bir ahvalde vasfı değişen malın satışını yapmamayı kabul ve taahhüt etmiştir. Bu konuda meydana gelebilecek her türlü zarar ve ziyanın tazmini münhasıran **bayiye** ait olacaktır.

Ürünün niteliğini değiştirmeme yükümlülüğü bayilik sözleşmenin mahiyeti gereği olduğu konusunda; bkz. Aslan, Enerji, s. 202.

⁴⁹¹ PPK. m. 19/a'ya göre 600.000 Türk Lirası idarî para cezası uygulanır. Ancak yükümlülüğünün bayi tarafından ihlâl edilmesi halinde, PPK. m. 19/b-4'e göre, yukarıda yer alan cezanın beşte biri uygulanır. Bu sebeple, bayinin akaryakıtta tağşiş veya hile amacıyla akaryakıtta katkı yapması halinde, 120.000 Türk Lirası idarî para verilir.

⁴⁹²Kıl, s. 93.

⁴⁹³Ulmer, s. 425; Kochs, s. 44; Emde, s. 1050; Tandoğan, C. I/1, s. 44; Şenol, s. 95; Genç, s. 154. DemirGökyayla, s. 132 vd. bu yükümlülüğü sürümü artırma yükümlülüğü kapsamında incelemiştir. İşgüzar,

kaynaklanan genel nitelikteki bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı tarafların aralarındaki sözleşme ile belirlenmektedir⁴⁹⁴. Akaryakıt dağıtıcısı ile bayisi arasındaki tip sözleşmelerde, bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin özel düzenlemeler genelde yer alır. Bununla birlikte sözleşmelerde arıza, aksaklık veya sızıntı gibi durumlarda, bayinin söz konusu durumu derhal dağıtıcıya bildirmesine ilişkin kayıtlar mevcuttur.

Bayilik sözleşmelerinde bayinin satış yaptığı ürün miktarının bilinmesi önemlidir. Bu sayede, dağıtıcı veya üretici seviyesindekiler, bayilere tedarik edecekleri ürünlerin miktarı ve kendi satış planları hakkında fikir sahip olurlar. Bunun haricinde dağıtıcı, kendi ihtiyaçları, müşteri talepleri ve piyasanın genel koşulları hakkında bilgi almak isteyebilir⁴⁹⁵. Bayi, bu durumda müşteri talepleri ve müşterinin ihtiyaçlarını içeren piyasa araştırması yapmalı ve dağıtıcıya sonuçları haber vermelidir⁴⁹⁶. Ayrıca akaryakıt sektörü açısından dağıtıcının promosyon kampanyalarına katılan bayinin bu promosyon kampanyasının sonuçlarını dağıtıcıya geri bildirmesi de, bu kapsamda sayılır. Bu sayede dağıtıcı promosyon faaliyetinin sonuçlarını ve başarı durumunu değerlendirebilir. Bayi, dağıtım şirketinin marka ve patent hakkına karşı yapılan ihlalleri de dağıtıcıya bildirmekle yükümlüdür⁴⁹⁷. Bu durum da bayinin bilgi verme yükümlülüğü kapsamındadır.

Bayinin yukarıda bahsedilen yükümlülüğünün içeriğinin ve sınırlarının belirlenmesinde tarafların aralarındaki sözleşmelerin ve sözleşme konusu ürünlerin niteliği önem taşımaktadır. Bayilerin bilgi verecekleri konular, somut olayın özelliklerine göre değişiklik arz edebileceğinden bunları tek tek saymak mümkün değildir⁴⁹⁸.

Doktrinde, bayinin bilgi verme yükümlülüğünün istinası olarak, kendi müşteri listesini dağıtıcı ile paylaşmakla yükümlü olmadığı ifade edilmektedir⁴⁹⁹. Bu özellik, bayiliğin, acentelik sözleşmesinden farklılığını ortaya koyan sebeplerden biridir. TTK. m. 110/1'e göre, acente aracılık faaliyetinde bulunduğu veya akdettiği sözleşmelere ilişkin bilgileri yapımıcıya bildirmelidir. Bu sebeple, acente üçüncü kişiler ile yaptığı sözleşme görüşmelerini, aracılık faaliyetlerini ve akdettiği sözleşmelerin muhtevası konusunda müvekkilini bilgilendirmekle yükümlüdür⁵⁰⁰. Bunun sonucunda, acente ile üçüncü kişiler arasında akdedilen

s. 75'de bu yükümlülüğü sürümü artırma ve menfaatleri koruma yükümlülüğünden bağımsız olarak ayrı başlık altında incelemiştir.

⁴⁹⁴Kochs, s. 44; İşgüzar, s. 75.

⁴⁹⁵Emde; s. 158; Kochs, s. 44; İşgüzar, s. 75.

⁴⁹⁶Ulmer, s. 425; Tandoğan, C. I/1, s. 44.

⁴⁹⁷Ulmer, s.425; Genç, s. 154; DemirGökyayla, s. 138.

⁴⁹⁸DemirGökyayla, s. 135; Şenol, s. 96.

⁴⁹⁹Kochs, s. 44.

⁵⁰⁰Kayıhan, s. 103.

sözleşmelerden, müvekkili haberdar ettiği oranda acente sorumlu olur⁵⁰¹. Bayilik sözleşmesi için ise böyle bir şeyi söylemek mümkün değildir. Bayi, bağımsız tacir niteliğinde olduğundan, sözleşmeye aracılık eden kimse değildir. Üçüncü kişi ile yapılan sözleşmenin doğrudan tarafıdır. Ayrıca bayi, münhasır nitelik taşımayan bayilik sözleşmeleri kadar yoğun olmasa da, kendi müşteri çevresini kendi çabası ile elde etmektedir. Ancak bu ayırımın akaryakıt bayilik sözleşmeleri açısından pratik bir önemi yoktur. Çünkü petrol piyasasında, “Petrol Piyasası Bilgi Sistemi Yönetmeliği⁵⁰²” ve 1240 sayılı, 27.6.2007 tarihli Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında EPDK Kurul Kararı mevcuttur. Bu kurul kararına istinaden dağıtım şirketleri bayilerine bir otomasyon sistemi kurmak zorundadırlar. Bu otomasyon sistemi sayesinde kesintisiz olarak bayilerin faaliyetleri denetlenmektedir. Dolayısıyla bayinin satış yaptığı araçların plakaları, satış miktarları vb. gibi bilgiler kesintisiz olarak dağıtım şirketinin veri sisteminde toplanmaktadır⁵⁰³. Bu düzenlemenin sebebi, dağıtım şirketlerinin bayilerinin kaçak akaryakıt bulundurmalarının veya satmalarının önlenmesidir. Bu kadar etkin ve yoğun bir bilgi sistemi kurma zorunluluğu sonucunda müşteri çevresinin gizli kalmasından söz edilemez. Ayrıca, tip bayilik sözleşmelerinde ve eklerinde bu düzenleme sebebiyle genel bir bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelere de rastlanmamaktadır.

Bayinin bilgi verme yükümlülüğünü ihlâl etmesi halinde, sözleşmenin feshi için haklı sebep sayılıp sayılmayacağı konusu gündeme gelmektedir. Bayinin bilgi verme yükümlülüğünün ihlâlini teşkil eden davranışlarını, her zaman sözleşmenin feshi için yeterli ve haklı bir sebep olarak kabul etmek mümkün değildir⁵⁰⁴. Meselâ bayinin, bilgi verme yükümlülüğüne aykırı davranarak pazardaki değişimler ve müşteri taleplerini dağıtıcıya bildirmemesi halinde sözleşmenin feshedileceğini söylemek çok zordur. Zira dağıtım

⁵⁰¹Kayihan, s. 103.

⁵⁰²Bkz. RG. T. 09.12.2005, S. 26018.

⁵⁰³ 1240 tarihli Kurul Kararı m. 5/16: Dağıtıcı lisansı sahipleri, istasyon otomasyon sistemi çerçevesinde bayilerini izledikleri merkezi sistemi kesintisiz olarak Kurumun anlık erişimine sunar. Kurumun anlık erişimine sunulacak olan sistemin asgarî olarak; a) Dağıtıcı lisansı sahibinin bayilerinin istasyon otomasyon sistemine bağlı olup olmama durumlarını ve bağlantısı kesilmiş olan bayilerin arıza takip detaylarını izleme, b) Bayi seçimine göre çalışan sorgu ekranlarında bayi lisans numarasına göre sorgulama, c) Araç plakası ve zaman aralığına göre zaman, bayi lisans numarası, akaryakıt türü, pompa no, tank no, fiyat ve miktar bilgilerini içerecek şekilde pompa satış hareketlerini sorgulama, ç) Bayilerin dağıtıcı lisansı sahibi ile sözleşmeli olduğu zaman aralıklarını sorgulama, d) Tüm sorgu ekranlarında tarih aralığı seçilerek geçmişe dönük sorgulama, e) Satış yapılan akaryakıt türünü içerecek şekilde tank ve bağlı oldukları pompa bilgilerini sorgulama, f) Bayi stok hareketlerini (tank dolumu, stok miktar ölçümü vb.) tank bazında ve toplam olarak sorgulama, g) Bayi pompa satış hareketlerini plaka, akaryakıt türü, miktar, fiyat bilgilerini içerecek şekilde sorgulama, ğ) İstasyon otomasyon sisteminde oluşan arızaların akaryakıt istasyonu bazında arıza takip detaylarını izleme ve sorgulama, h) İstasyon otomasyon sistemine yapılan izinsiz müdahale ve arızalara ilişkin otomatik uyarı/ikaz oluşturma, uyarı sonrasında dağıtıcı lisansı sahibi tarafından yapılan işlemlerin izlenmesi ve sorgulanması, ı) Tüm sorgu ekranlarında sorgu sonuçlarını XLS veya XLSX biçiminde dışa aktarma, i) Http veya https protokolleri kullanılarak Kurumun anlık erişimine sağlanma, j) Saatlik, günlük, aylık vb. zaman aralıkları ve tank bazında stok seviye grafiği görüntüleme, özelliklerine sahip olması gerekir.

⁵⁰⁴Kochs, s. 46; İşgüzar, s. 76.

şirketleri, piyasa şartlarını bayilerden daha iyi araştırmakta ve sürekli olarak bu alanda çalışmalar yapmaktadırlar. Ayrıca dağıtıcı da basiretli bir tacir gibi davranıp değişen pazar şartlarını araştırmak ve gerekirse önlem almakla yükümlüdür. Haklı fesih sebebi olarak değerlendirilecek ihlâlin, güven ilişkisini zedeleyecek nitelikte olması gerekir⁵⁰⁵. Bu sebeple denilebilir ki, uzun süreli ve ciddi nitelikteki sözleşme ihlâlleri haklı sebep sayılmalıdır⁵⁰⁶. Meselâ; akaryakıt yer altı tanklarında sızıntı olması halinde, bayi, akaryakıt satışını durdurmalı ve bu sızıntıdan dağıtıcıyı haberdar etmelidir. Bayinin söz konusu durumu dağıtıcıya bildirmeyip, su ile karışmış ürün satmaya devam etmesi fesih için haklı sebeptir. Bunun gibi, arızalanan otomasyon sistemindeki bozukluğu dağıtıcıya haber vermeyip, bozuk pompadan istasyonda akaryakıt satışına devam edilmesi, dağıtıcı açısından fesih için haklı bir sebep sayılabilir.

2.2.3.2.4 Sır Saklama Yükümlülüğü ve Teknik Bilginin (Know-How) Korunması

Sır; alenî olmayan ve herkes tarafından bilinmeyen, gizli, sahibi tarafından açıklanmamasında menfaat görülen fiiller ve işlemlerdir⁵⁰⁷. Ticarî sır kavramı ise bir ticarî işletmenin veya şirketin faaliyet alanıyla alakalı olarak sahibine diğer rakiplerine göre daha fazla avantaj sağlayan, bu sebeple üçüncü kişiler tarafından bilinmemesi veya açıklanmaması gereken ekonomik değere sahip bilgilerdir⁵⁰⁸. Ticarî sır kavramına birçok kanunda değinilmiştir⁵⁰⁹. Meselâ TCK. m. 239'da "Ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin açıklanması" başlıklı ayrı bir suç tipi düzenlenmiştir. Ardından "sır" kavramının ve kapsamının belirlenmesi amacıyla "Ticarî Sır, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında Kanun Tasarısı" hazırlanmıştır⁵¹⁰. Bu tasarı kapsamında ticarî sır kavramı tanımlanmıştır⁵¹¹.

Sır saklama yükümlülüğü bünyesinde işgörme niteliği taşıyan, hizmet, vekâlet, komisyonculuk ve bayilik gibi sözleşmelerde de söz konusu olur. Çünkü bu sözleşmelerde,

⁵⁰⁵Kochs, s. 46; İşgüzar, s. 76.

⁵⁰⁶Tandoğan, C. I/1, s. 45; İşgüzar, s. 76; DemirGökyayla, s. 139; Şenol, s. 97.

⁵⁰⁷Bilge, Mehmet Emin; Ticarî Sırların Korunması, 2. Baskı, Ankara 2005, s. 19.

⁵⁰⁸Turanboy, Asuman; Ticarî Sır, Prof Dr. Tuğrul Ansay'a Armağan, Ankara 2006, s. 368; Bilge, s. 5.

⁵⁰⁹Mesela 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu "Ticarî sır" başlıklı m. 23 ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 86 ve m. 115.

⁵¹⁰<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0483.pdf>; e.t. 24.11.2014.

⁵¹¹Ticarî Sır, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında Kanun Tasarısı m. 2/a " Ticarî sır: Bir ticarî işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, özellikle rakipleri tarafından öğrenilmesi halinde zarar görmeye ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, malî, iktisadî, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin veya bu gibi bilgi ve belgeleri ifade etmektedir".

tarafar arasında sadakat ve güven ilişkisi son derece yoğundur. Bayilik sۆzleřmelerinde de dağıtıcının bilgi verme yۆkۆmlۆlۆęünün karşılığında, bayinin sۆrekli nitelikteki bu sۆzleřme sۆresince, dağıtıcının işletmesi ile ilgili eriştiği sır niteliğindeki bilgileri saklama yۆkۆmlۆlۆęü bulunmaktadır⁵¹².

Know-how, patentle korunamayan, her zaman gizli olma niteliği taşımak mecburiyetinde olmayan, ekonomik faaliyetlerde kullanılan tecrۆbeye dayalı teknik bilgilerdir⁵¹³. Know-how ile aktarılan bilgi, ticarī sırdan daha çok teknik sır niteliğindedir. Aslında ticarī sır ile know-how birbirine benzemektedir. Ancak know-how, ticarī sır gibi mutlak gizli nitelikte olmamakla birlikte, know-how kapsamındaki bilgi ve tecrۆbeler ۆnc kişilerle lisans sۆzleřmesi ile paylařılabilmektedir⁵¹⁴. Bu anlamda know-how, ticarī sırdan farklı olarak maddi karşılığı ۆdenerek sahip olunabilecek nitelikte bilgidir. Ancak ticarī sır ۆnc kişiler ile paylaşılamamakta ve sıkı sıkıya korunmaktadır.

Akaryakıt bayisi, menfaatleri koruma yۆkۆmlۆlۆę kapsamında dağıtıcısının ticarī (işletme sırlarını) sırlarını açıklamamakla yۆkۆmlüdür⁵¹⁵. Bu yۆkۆmlۆlۆęn ihlali için dağıtım Şirketinin sırlarının açıklanma amacının ve yararlanan kimselerin ne Şekilde yararlandıklarının ۆnemi yoktur⁵¹⁶. Dağıtım Şirketinin ticarī sırrının kapsamına, kullandığı katkı maddeleri, pazarlama yۆntemleri, planları ve stratejileri girmektedir⁵¹⁷.

Sürekli nitelikteki bayilik sۆzleřmesi sۆresince, bayinin sır saklama yۆkۆmlۆlۆę devam etmektedir. Hatta bayinin sır saklama yۆkۆmlۆlۆę, sۆzleřmenin sona ermesinden sonra bile devam eder⁵¹⁸. Bayinin bu yۆkۆmlۆlۆęnn, sۆzleřmenin sona ermesinin ardından da devam etmesinin sebebi, sürekli sۆzleřme niteliğine uygundur⁵¹⁹. Know-how'un paylaşılmaması için sۆz konusu teknik bilgi ve tecrۆbe, dağıtım Şirketine ait olmalıdır. Aksi takdirde bayinin kendi tecrۆbesi ile edindiği bilgileri, işletme sırrı olarak değerlendirmek mۆmkn olmadığı için saklama veya paylaşmama yۆkۆmlۆlۆę de sۆz konusu deęildir⁵²⁰.

Bayinin sır saklama yۆkۆmlۆlۆęn sۆzleřme sırasında veya sۆzleřme sonrasında ihlal etmesi halinde farklı talep sۆz konusu olur. Sۆzleřme sırasında bu yۆkۆmlۆlۆęn ihlal

⁵¹²Meyer, s. 340 vd.;DemirGۆkyayla, 156-157.

⁵¹³ Ayrıntılı tanımlar için bkz.Kırca, iğdem; "Know-How Sۆzleřmesinin Hukukī Niteliği", Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s. 245; Baş, Mustafa; Teknik Bilgi (Know-How) Lisans Sۆzleřmesi, Ankara 2000, s. 28; Erbay, İsmail; Know-How Sۆzleřmesi, Ankara 2002, s. 7; Gۆrzumar, Franchise, s. 81.

⁵¹⁴Oktay ۆzdemir, Saibe; Sinaī Haklara İlişkin Lisans Sۆzleřmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sۆzleřmelerine Uygulanması, İstanbul 2002, s. 44. Gizli olmayan know-how aktarımı sۆzleřmelerinin vekālet sۆzleřmesinin türü olduğu hakkında; bkz. Gۆrzumar, Franchise, s. 101.

⁵¹⁵Ulmer, s. 410; İşgüzar, s. 80; Tandoğan, C. I/1, s. 47; Meyer, s. 340.

⁵¹⁶İřgzar, s. 82.

⁵¹⁷Tandoęan, Tek Satıcılık, s. 21.

⁵¹⁸Ulmer, s. 425; Kochs, s. 49; İşgüzar, s. 82.

⁵¹⁹Kochs, s. 50, İşgüzar, s. 82.

⁵²⁰Erbay, s. 80.

edilmesi sözleşmenin feshi için haklı bir sebep teşkil etmektedir. Ayrıca sözleşmede yer alan bu yükümlülüğün ihlâl edilmesi halinde, TBK. m. 112 hükümlerine başvurulabilir. Bunun için bayinin borca aykırı davranışı neticesinde, dağıtım şirketinin zarara uğraması ve zarar ile sırrın açıklanması arasında uygun illiyet bağının bulunması yeterlidir. Taraflar arasındaki akdi ilişkide bu yükümlülüğün düzenlenmemiş olması halinde kusurlu bir şekilde sırrı açıklayan ve kullanan bayiye karşı haksız fiil hükümlerine başvurulur. Bu ihlâlin, dağıtım şirketinin kişilik haklarına saldırı niteliğinde olduğu durumlarda TMK. m. 24, 25 hükümlerine başvurulabilir. Bayinin bu yükümlülüğü ihlâl etmesi durumlarında sorumluluk sebeplerinin yarışabileceği kabul edilmektedir⁵²¹. TBK. m. 60'a göre, sorumluluk birden çok sebebe dayandırılabilirse, sorumluluk sebeplerinin yarışması halinde, hâkim, dağıtım şirketi aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi tazminat imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir.

Akaryakıt bayileri ile dağıtım şirketleri arasında sözleşmesinin sona ermesinden sonra bile devam edecek nitelikte sır saklama ve know-how'un korunması kapsamındaki yükümlülükler bir nevi rekabet etmeme yükümlülükleri niteliğindedir. Bu sebeple, 2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliğine uygun olup olmadıklarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

2002/2 sayılı Tebliğe göre, sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüklerinin kararlaştırılması mümkündür. 2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği m. 5/b'e göre, dağıtım şirketleri ancak belirli şartlarda bu yükümlülükleri kararlaştırabilir. Bu yükümlülüğü kararlaştırabilmenin şartları şunlardır: 1) Yasaklama sözleşme konusu mal ve hizmetle ilgili olmalı, 2) Anlaşma süresince alıcının faaliyette bulunduğu tesis ya da arazi ile sınırlı olmalı, 3) Sağlayıcı tarafından alıcıya devredilen know-how'ı korumak için zorunlu olmalı, 4) Son olarak ise bu rekabet etmeme yükümlülüğünün bir yıllık süresi geçmemesi şartı ile muafiyet tebliği kapsamında olduğu belirtilmiştir.

Rekabet Kurulu bu konu ile ilgili olarak bir şikayeti incelemiştir. Söz konusu karara konu olan olayda, dağıtım şirketi ve bayii arasında dikey anlaşmada, bayi aleyhine sözleşmenin hitamından sonra devam eden rekabet etmeme yükümlülüğünün, 2002/2 sayılı grup muafiyeti tebliğine uyumlu olup olmadığı incelenmiştir⁵²². Sözleşmede rekabet etmeme yükümlülüğünün 3 yıl süre ile kararlaştırılmasından dolayı tebliğe aykırı olduğu kabul edilmiştir⁵²³. Tebliğe aykırı getirilen yükümlülükler, muafiyetten yararlanamazlar ve rekabeti

⁵²¹Bilge, s. 129.

⁵²² RK, T. 06.11.2012, 12-54/1517-535 sayılı karar.

⁵²³“Akaryakıt sektörünün doğal yapısı gereği; rekabete konu ürünlerin homojen olması, gerek satış gerekse diğer yardımcı hizmetlerin sunumu konusundaki standartlaşma ve güvenlik bakımından mevzuat ile sağlanan katı kıstaslar ile sair unsurlar beraberinde sektörde sağlayıcıdan alıcıya anlaşma konusu ürünlerin satımı için

sınırlayıcı bir anlaşma olarak değerlendirilebilirler⁵²⁴. Bunun sonucunda, RKHK. m. 16'a göre idarî para cezası, m. 56 gereğince ihlâl eden hükmün geçersizliği söz konusu olabileceği gibi, bundan dolayı zarar görenlerin haksız fiil sorumluluğu esasına göre tazminat isteme hakları da bulunmaktadır⁵²⁵.

2.2.3.3 Sürümü Artırma Yükümlülüğü

2.2.3.3.1 Genel Olarak

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin unsurlarından biri de, bayinin satışı ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunacak olmasıdır. Taraflar sözleşmede bu yükümlülüğün kapsamını ve sınırlarını kararlaştırabilecektir. Ancak sözleşmede kararlaştırılmamış olsa bile bu yükümlülük vardır. Çünkü sözleşmeden her iki tarafın da beklediği menfaatin –kârın artması– gerçekleşmesi için satışın artması gerekmektedir. Bayinin hali hazırdaki müşteri çevresini artırmak için çaba göstermesi gerekir⁵²⁶. Bu sebeple, taraflar kararlaştırılmamış olsa bile bayi, bu yükümlülüğün sınırlarını ve muhtevasını, tüketici tercihleri ve pazar şartlarını da dikkate alarak basiretli iş adamı gibi davranarak kendisi belirler⁵²⁷. Şüphesiz ki; münhasırlık kaydı içeren bayilik sözleşmelerinde bu yükümlülüğün kapsamı daha geniştir⁵²⁸.

Sözleşmede sürümü artırma yükümlülüğünün somutlaştırılması önemlidir⁵²⁹. Çünkü bayi ile dağıtıcı ilişkilerinde sürümü artırıcı faaliyetlerin içeriği oldukça geniş olabilir. Bayi piyasa şartlarını da dikkate alarak ilâve faaliyetlerde bulunur. Genel bayilik sözleşmelerinde sürümü artırıcı faaliyetler olarak satış yöntemleri, piyasa araştırmaları, reklâm faaliyetleri, teşhir ve diğer organizasyonlar, müşteri hizmetleri, servisler sayılabilir. Ayrıca bayinin, dağıtım şirketinin marka imajını zedelemeyecek şekilde uygun yerde, yeterli sayıda ve

vazgeçilmez nitelikte “esaslı” bir know-how devri de mümkün değildir”; RK, T. 26.08.2010, K. 10-56/1074-403.

“Kurul’un anlaşma sonrası rekabet etmeme yükümlülüğü getiren dikey anlaşmaları, özellikle katı şekilde korunması gereken bir ‘know-how’ devrinin de bulunmadığını göz önüne alarak 2002/2 sayılı Tebliğ ile tanınan grup muafiyeti kapsamı dışında tutma eğilimindedir”; Savaş, Erdeniz; Akaryakıt Sektöründe Dikey Anlaşmalara İlişkin Son Dönem Kurul Yaklaşımı, İBD, C. 87, S. 5, İstanbul 2013, s. 392.

⁵²⁴Ancak grup muafiyetinden yararlanamasa bile Rekabet Kanunu m. 5 hükmü gereği bireysel muafiyet şartlarını taşıması mümkündür.

⁵²⁵Koyuncuoğlu, Hikmet; Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Düzenlemeleri, TBBD, S. 111, Mart-Nisan 2014, s. 453-454.

⁵²⁶Ulmer, s. 415.

⁵²⁷İşgüzar, s. 72; Tandoğan, C. 1/I, s. 43; Yavuz, s. 37.

⁵²⁸Münhasırlık kaydı içeren bayilik (tek satıcılık) sözleşmelerinde sürümü artırma borcu en önemli yükümlülüklerdendir; bkz. Schluep, s. 846; Tandoğan, C. 1/I, s. 43. Hatta sürümü artırma yükümlülüğünün tek satış hakkı karşılığı olduğu ileri sürülmüştür Bkz. İşgüzar, s. 73. Şüphesiz münhasırlık kaydı içermeyen sözleşmelerde de bu yükümlülüğün söz konusudur. Ancak bununla beraber belli bir bölgede dağıtımı tek satış hakkı ile üstlenen kimsenin yükümlülüğü daha fazla olacaktır. Bkz. Meyer, s. 131; DemirGökyayla, s. 126; Şenol, s. 89. Yükümlülüğün kapsamını diğer etkileyen faktörler rekabet durumları ve dağıtıcının ağı ile bayinin bütünleşme derecesidir.

⁵²⁹Meyer, s. 56.

nitelikte personel istihdam ederek faaliyette bulunması da önemlidir⁵³⁰. Bayi bağımsız tacir niteliğinden personeli kendi seçmektedir. Ancak dağıtım şirketi bayinin personel seçiminde bir takım kriterleri ve nitelikleri dikkate almasını talep edebilir. Ayrıca bu personelin bir takım eğitime tabi tutulmasını da isteyebilir.

Sürümü artıran bayi, satışın artması ile birlikte dağıtım şirketinden daha fazla sözleşme konusu ürün satın alır. Bu sebeple, bahsedilen yükümlülüğün dağıtıcının menfaatleri koruma yükümlülüğüne doğrudan etkisi olduğu söylenebilir⁵³¹. Bayilik sözleşmesinin sürekli niteliğinden dolayı bayi, sözleşme süresince bu yükümlülüğü yerine getirme mecburiyetindedir⁵³².

Akaryakıt sektöründe sürümü artırma faaliyetleri diğer bayilik sözleşmelerinden farklılıklar göstermektedir. Bunun sebeplerinden en önemlisi dağıtım şirketinin markasının ve kimliğinin gücüdür. Dağıtım şirketinin markası hakkında piyasadaki algı tüketici tercihlerini etkilemektedir. Bayiler her ne kadar bayilik sözleşmesi çerçevesinde dağıtım ağına dahil oldukları şirketlerin kimlik ve imajları ile bütünleşmiş olsalar da, kendi müşteri çevrelerini geliştirmek için bir takım faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunların başında akaryakıt istasyonlarında uygulanan “promosyonlar” gelmektedir. Özellikle 2011 yılına kadar oldukça etkin olarak bu usul 15.12.2010 tarihli kurul kararı⁵³³ ile sektöre uğramıştır. Bu karar ile promosyonlar; aynî promosyonlar, hizmet promosyonları ve malî promosyonlar olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bu karara göre, 31.01.2010 tarihinden itibaren akaryakıt ve madeni yağ satışlarında; hizmet ve malî promosyonlar hariç, hediye, eşantıyon, kampanya ve sair adlarla promosyon yapılması yasaklanmıştır. Aynî promosyonların yasaklanmasına sebep olarak fiyatların oluşumunda rekabeti olumsuz etkilediği iddia edilmiştir. Bu düzenlemeden önce hatırladığı üzere bardak, tabak, kontör, gazete, jilet, OGS, oyuncak vb. birçok farklı ürün akaryakıt satışı yanında promosyon olarak verilmekteydi. Bu düzenlemeden sonra sadece hizmet ve malî promosyonların yapılabileceği belirtilmiştir. Buna göre; yıkama, yağlama, kontrol gibi konularda akaryakıt istasyonları hizmet promosyon uygulaması yapabilirler. Bunun haricinde, akaryakıt satışı sonucunda banka kartlarından veya sadakat kartlarından puan yüklenmesi gibi malî promosyonlar da serbesttir. Buna göre bayiler, dağıtım şirketinden bağımsız olarak kendi müşteri çevrelerini artırmak için malî promosyon uygulayabilirler. Malî

⁵³⁰Ulmer, s. 413; İşgüzar, s.73; DemirGökyayla, s. 126; Yavuz, s. 38.

⁵³¹ Bu sebeple akaryakıt bayilik sözleşmelerinde menfaatleri koruma yükümlülüğü başlıklı hükümlerde sürümü artırma yükümlülüğüne değinilmektedir. Örnek bir hüküm: Bayi, sözleşmenin devamı süresince, ...aralıksız olarak düzenli şekilde mal almayı, sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunmayı, müşteri hizmetlerini, müşteri memnuniyetini sağlayacak şekilde, çağın ve piyasanın gereklerine uygun olarak eksiksiz yerine getirmeyi, kabul ve taahhüt eder.

⁵³²Erdem, s. 96; DemirGökyayla, s. 122; Şenol, s. 90.

⁵³³ 25.12.2010 tarihli ve 27796 sayılı RG’de yayınlanmış; 2924/2 numaralı ve 15.12.2010 tarihli EPDK kararı.

promosyon uygulamalarının en tipik hali; toplamda belli bir fiyat akaryakıt alınması halinde, daha sonra alınacak akaryakıtın bedelinin indirilmesi veya belli bir miktarının ücretsiz verilmesidir⁵³⁴.

Promosyon maliyetlerine kimin katlanacağı sorusu önemlidir. Buna ilişkin bayilik sözleşmesinde promosyon maliyetlerine kimin katlanacağı kararlaştırılabilir. Ancak uygulamada bu maliyetlere bayiler katlanmaktadır. Bayi sürümü artırma faaliyetine yönelik masrafları alış ve satış arasındaki farktan karşılayacağı için, sonucunda yapılan masraflara kendi katlanır⁵³⁵. Bu sebeple bayiler, promosyonların kendilerine ek maliyet getirdiğini ileri sürerek, kaldırılması halinde tüketiciye daha ucuza akaryakıt sağlayabilecekleri düşüncesiyle promosyon kısıtlamalarından kısmen de olsa memnun olmuşlardır. Ancak hizmet ve malî promosyonlar hariç, hediye, eşantıyon, kampanya ve sair adlarla promosyon yapılmamasına ilişkin EPDK kararı, bayilerin üzerinde oluşan promosyon maliyetinin yükünü azaltma noktasında yeterli görülmemiştir. Bunun sebebi, akaryakıt piyasasında operasyonel maliyetlerin azaltılması ve tüketici lehine rekabetin artırılması çalışmaları kapsamında sadece mal promosyonlarının yasaklanması ve buna karşılık akaryakıt satışları sonucu bankaların kredi kartlarından ve ana dağıtım şirketlerinin sadakat kartlarından puan yüklenmesi gibi malî promosyonlar ile aslında istasyonların ek gelir kalemi olan fakat promosyona dönüşen hizmetlere yönelik herhangi bir sınırlama getirilmemesidir⁵³⁶.

Dağıtım şirketlerinin uyguladığı promosyon kampanyalarına bayilerin katılabilmesi için PPK. m. 9/son'a göre dağıtım şirketinin, bayiyi kampanya hakkında maliyetine ilişkin belgelerle birlikte şeffaf, açık bir şekilde bilgilendirme yükümlülüğü söz konusudur. Ancak dağıtım şirketinin bilgilendirmesi, bayinin promosyona katılmak zorunda olduğu anlamına gelmez. Bayi, promosyona katılıp katılmama konusunda serbesttir. Masraflarına bayinin kendisinin katlandığı promosyon kampanyalarına, kendi iradesi ile katılıp katılmayacağını belirlemesi tabii bir sonuçtur.

Bayilerin satışı artırmak için yapacağı faaliyetlerin müşteri odaklı olması gerekir. Ülkemizde bayiler satışı artırmak için istasyonlarda ücretsiz araç yıkama hizmetlerinden

⁵³⁴ Mesela 3 defa 100 TL üzerinde akaryakıt alınması halinde diğer akaryakıt alımında % 5 oranında indirim yapılması veya akaryakıt alışverişlerinde biriken puanlarla belli miktar akaryakıt ücretsiz verilmesi. Bunun haricinde EPDK, akaryakıt istasyonlarında müşteriye sunulan çay, çorba gibi ürünleri aynı promosyon niteliğinde olmadığına ikram niteliğinde olduğuna ve dolayısıyla yasak kapsamında olamayacağına karar vermiştir. Yine kağıt mendil ve havlu, hizmet kapsamında sayılarak yasak kapsamında olmadığı belirtilmiştir.

⁵³⁵ Ulmer, s. 416; DemirGökyayla, s. 128. İstisnai olarak salt üreticinin menfaatine yapılan işlemlerde vekâletsiz işgörme hükümleri kapsamında talep edebileceği hakkında bkz; Martinek, p. 112.

⁵³⁶ TAGBİS'in bu konu hakkındaki görüşü; <http://www.tagbis.org.tr/haberdetay.asp?haberid=4328>; e.t. 15.10.21014.

tuvaletlere⁵³⁷, istasyon sahasında kurulan restoranlardan bankamatiklere kadar çok çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. İstasyon alanlarında bu hizmetlerin kurulmasının sebebi, müşterilerin istasyonlara uğramalarını sağlamaktır. Aslında bayi için ek gelir niteliğinde olabilecek araç yıkama otomatları, tuvalet hizmetleri, hava kompresörleri ülkemizde ücretsiz sunulmaktadır.

Bayinin sürümü artırma yükümlülüğü kapsamında değerlendirilecek bir diğer konu bayinin sözleşme konusu ürünlerin reklâmını yapmasıdır⁵³⁸. Reklâmın amacı sözleşme konusu ürünlere müşterinin talebini artırmak ve bu sayede ürün satış miktarlarını da yükseltmektir. Reklâm yükümlülüğünün var olup olmadığı veya varsa muhtevası taraflar arasındaki sözleşme hükümlerine göre belirlenir. Bir görüşe göre; bayi, bu yükümlülük sözleşmede kararlaştırılmamış olsa bile, yerel iletişim araçlarını kullanarak sözleşme konusu ürünlerinin reklâmını yapmakla sorumludur⁵³⁹. Ancak günümüzde dağıtıcı veya üretici seviyesindeki kimselerin, bayiye reklâm yükümlülüğü yerine birtakım yasaklar getirmekte olduğu ileri sürülmektedir⁵⁴⁰.

Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde de reklâm yükümlülüğüne ilişkin genel hükümler mevcuttur⁵⁴¹. Ancak bu hükümlere reklâm yükümlülüğü demek çok da uygun değildir. Bahsedilen yükümlülüklerin, dağıtıcının reklâmlarına muhalefet etmeme yükümlülüğü olarak değerlendirilmesi daha doğrudur. Çünkü söz konusu hükümlere göre bayi, kendi istasyonunda dağıtım şirketine ait reklâm, levha ve afişlerini, dağıtıcının emir ve talimatına uygun olarak bulundurmamakla yükümlüdür. Ayrıca bayinin, dağıtıcının reklâmlarına itiraz edemeyeceği ve reklâma ilişkin kurallara da uyması gerektiği konusunda hükümler mevcuttur. Dağıtıcı, bayinin istasyonunda reklâm afişlerini, boyutlarını veya hatta nereye asılacağını kendisi

⁵³⁷ Özellikle tuvaletlerde hijyen noktasında başarılı çalışmalar yapan dağıtım şirketlerinin markası altında hizmet gösteren istasyonlar müşteriler tarafından daha çok tercih edilmektedir. Bu konuda en başarılı örneklerden birisi OPET tarafından uygulanan “Temiz Tuvalet Kampanyası”dır. Bu kampanya ile birlikte tuvaletler için belirli standartlar (engelli tuvaletleri ve bebek bezi değişim yerleri dahil) belirlenmiştir. Daha sonra tuvaletler istasyonların içerisine alınmış ve istasyonlarda çalışan personel bu konuda eğitimler verilmiştir. Uygulama ve denetleme dönemleri ile standartlar sürdürülebilir hale getirilmiştir. Bu sayede kurumsal kimlik ve marka algısına temiz tuvalet etiketi de eklenmiştir. Bu sayede firma, “en iyi sosyal sorumluluk ödülleri” yanı sıra, uzun yıllar aralıksız “müşteri memnuniyeti en yüksek marka” ve “love mark-aşkla bağlanılan marka” ödülleri kazanmıştır.

⁵³⁸ BGH NJW 98, 88, 69.

⁵³⁹ Ulmer, s. 415.

⁵⁴⁰ Genç, s. 151.

⁵⁴¹ Tıp sözleşmelerinde “reklâm” başlıklı şu şekilde örnek hükümler bulunmaktadır: (Dağıtım şirketi) “satış yeri ve müşterilerinde reklâm, levha ve afişleri koymak ve bulundurmakta serbesttir. Dağıtım şirketi’nin bu husustaki serbestisine, bayinin muhalefet etmek ve müdahalede bulunmak hakkı yoktur. Bunların tesisinde ve kullanılmasında uyulması gerekli kaidelere ve nizamlara riayet edilmemesinden, bayi mes’uldür. Ayrıca bunların mevcut ve ileride tahakkuk edecek vergi, resim, talik ücretleri ve sair tüm mükellefiyetleri, bayiye aittir. Bayi, satış yerinde başka şirket ve şahıslara ait reklâm, levha ve afişleri, dağıtım şirketi nin yazılı muvafakatini almaksızın koyamaz, satış yeri ve satılan mallar hakkında reklâm yapamaz”.

kararlaştırır. Bu yükümlülüğün bir diğer görünümü olarak bayi, sözleşme sona erdiğinde üreticinin reklâm malzemelerini hiçbir surette kullanamaz.

Bayinin sürümü artırma yükümlülüğü kapsamında bir diğer konu ise, bayinin kendi işletmesi hakkında reklâm yapıp yapmayacağı hususudur. Diğer bayilik sözleşmelerinde olduğu gibi akaryakıt bayisi de kendi işletmesi hakkında dağıtıcıdan bağımsız olarak –onun ve markasının menfaatlerini de dikkate alarak- faaliyetlerde bulunabilir. Ancak sözleşme hükümlerinin bazılarında satış yeri ve satılan mallar üzerinde bayinin reklâm yapmasını dağıtıcının iznine tabi tutan kayıtlara rastlanmaktadır. Reklâma ilişkin sözleşmelerdeki kayıtlar birlikte değerlendirildiğinde, günümüz ticarî hayatında bayinin reklâm yükümlülüğünden daha çok reklâm yasakları olduğu hakkındaki görüşün daha isabetli olduğunu söylemek yanlış değildir.

Reklâm masraflarına kimin katlanacağı hususunu taraflar sözleşmede kararlaştırabilirler. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde istasyonlarda kullanılacak reklâm, levha ve afişlerin masrafların kime ait olduğu konusunda hüküm bulunmamaktadır. Fakat istasyonlarda yer alan reklâmlardan kaynaklanan vergi, resim ve talik ücretlerinin bayiye ait olduğuna dair hükümler bulunmaktadır⁵⁴². Bu sebeple mefhum-u muhalifinden anlaşılacağı üzere, dağıtıcı istasyona koyacağı reklâm malzemelerinin masraflarına kendisi katlanır. Zaten bu reklâm malzemeleri, dağıtıcının reklâmı mahiyetindedir. Bu sebeple bayinin kendi yapacağı masraflara da sözleşmede aksi düzenlenmediği sürece bizzat katlanması gerekir. Bayinin olağandışı reklâm masrafları yapması halinde masrafların paylaşılması veya dağıtıcı tarafından üstlenilmesi, olayın özelliği dikkate alınarak çözüme kavuşturulması gereken bir meseledir⁵⁴³.

2.2.3.3.2 Stok Yapma Yükümlülüğü

Bayinin stok yapma yükümlülüğü, kendisinden sözleşme konusu ürünleri satın almak isteyen kullanıcılara aralıksız olarak sürümde bulunmak için gereklidir⁵⁴⁴. Bu sebeple stok yapma yükümlülüğü, bayinin sürümü artırma yükümlülüğü kapsamındadır⁵⁴⁵. Bayinin,

⁵⁴² Bayinin reklâmlar ve buna dair levha, afiş vb. ilişkin kurallara ve nizamlara uymakla yükümlü olması yanında bu yükümlülüklerin ihlâli halinde ortaya çıkacak idari yaptırımlara bayinin sorumlu olacağı anlamına gelmektedir.

⁵⁴³ İşgüzar, s. 73; Tandoğan, C. I/1, s. 44.

⁵⁴⁴ Akaryakıt sektöründe stok yükümlülüğü denilince ilk akla gelen “ulusal petrol stoğudur”. Ulusal petrol stoğu, piyasada sürekliliğin sağlanması, kriz veya olağanüstü hallerde risklerin önlenmesi ve uluslararası anlaşmalar gereği olağanüstü hal petrol stokları ile ilgili yükümlülüklerin ifası amaçlarıyla belirli miktarda petrolün stoklanması gerekmektedir. PPK. petrol stoğu başlıklı m. 16’a göre, bu yükümlülük kapsamında rafinerici, lpg ve petrol dağıtım şirketi lisans sahipleri ve belirli şartları taşıyan serbest kullanıcılar depolarında veya depolama tesislerinde bulundurmaları yükümlüdürler. Ancak söz konusu hükme göre bayinin bu tür stok yükümlülüğü bulunmamaktadır.

⁵⁴⁵ DemirGökyayla, s. 142.

kesintisiz bir şekilde satış yapması için akaryakıt dağıtım şirketinin de akaryakıt tedarik yükümlülüğünü bu amaca uygun şekilde yerine getirmesi gerekir⁵⁴⁶. Bu yükümlülüğün sözleşmede kararlaştırılmasına ayrıca gerek yoktur⁵⁴⁷. Ancak yükümlülüğün kapsamının, her somut olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir⁵⁴⁸. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde bu yükümlülüğün, genellikle tip sözleşmelerde ve ayrıntılı bir şekilde düzenlendiğine rastlanmaktadır⁵⁴⁹.

Bayilik sözleşmesi kapsamında stok yapma yükümlülüğünün geçerli olabilmesi için sözleşme konusu ürünün yapısının müsait olması gerekir. Ürünün hacmi, bozulma riski, depolama maliyetleri stok yapma yükümlülüğünü sınırlandıran veya ortadan kaldıran etkenlerdendir⁵⁵⁰. Meselâ, akaryakıt bayileri bu kapsamda değerlendirilirken motorlu araç bayileri için stok yapma yükümlülüğü çok uygun değildir. Akaryakıt bayileri için sözleşme konusu ürünün stok edilebilirliğinin müsait olması haricinde akaryakıt istasyonlarının çalışma saatleri de bu yükümlülüğü gerekli kılmaktadır. Akaryakıt dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki sözleşmelerde, bayilerin kesintisiz olarak hizmet sunacakları belirtilmektedir. Hatta bu faaliyetlerin 7 gün 24 saat kesintisiz olarak devam edeceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu sektör faaliyetlerinin, 5015 sayılı PPK.'da da sürekli ve kesintisiz olarak devam etmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Ancak akaryakıt istasyonları, 1924 tarihli 394 sayılı Hafta Tatili Kanununda istisna tanınan meslek gruplarından sayılmamıştır. Bu Kanunun teknolojik, ekonomik gelişmeler dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir⁵⁵¹. Akaryakıt istasyonları gibi aralıksız çalışan tesisler kullanıcıların ihtiyaçlarını her zaman karşılayabilecek nitelikte olmalıdır. Bu yükümlülüğün ihlâl edilmesi sonucunda, satıcının sürümünün azalması ve müşteri kayıpları yaşaması, dağıtıcı açısından sözleşmenin feshi için haklı sebep teşkil eder⁵⁵².

⁵⁴⁶DemirGökyayla, s. 143; Kıl, s. 97. Bu yükümlülüğünün, rekabeti sınırlayıcı yükümlülük olarak kabul edilemeyeceği hakkında bkz. Aslan, Enerji, s. 205.

⁵⁴⁷Ulmer, s. 413; DemirGökyayla, s. 143.

⁵⁴⁸Şenol, s. 117.

⁵⁴⁹Tip sözleşmelerde bu yükümlülük "Stok" başlığı altında düzenlenmekte olup; örnek olarak şu kayıtlara rastlanmaktadır: "Bayi, mahalli piyasa ihtiyaçlarını karşılamak için, satış yerinde; mutad satışı, olağanüstü hal ve vaziyetleri ve tatil günlerini göz önünde tutarak, 24 (Yirmidört) saat kesintisiz bir şekilde mal satışını sürdüreceği yeterli mal ve stok bulundurmaya yükümlüdür. Bayi, dağıtıcının stok bulundurma ve satış tarzı hususunda öneri ve talimatlarına riayet edecektir. Mevcut malın muhafazasından, münhasıran Bayi mes'uldür".

⁵⁵⁰Ulmer, s. 414.

⁵⁵¹Alman Hukukunda Gesetz zur Regelung der Ladenöffnungszeiten (Ladenöffnungsgesetz – LÖG.) Tankstellen § 8 paragrafına göre akaryakıt istasyonlarının cumartesi, pazar, resmî tatil günleri ve 24 Aralık'ta tüm gün açık olabileceği düzenlenmiştir.

⁵⁵²YTD; E. 1958/2426; K. 1958/3148; T. 23.12.1958 sayılı kararında; "davalının acentelik yaptığı kasaba halkından bir kısmının kasabada yeteri kadar akaryakıt bulunmadığı sıkıntı çekildiği yolunda davacı petrol ofisi umum müdürlüğüne şikâyette buldukları ve vaki ikaza rağmen davalının o kasabaya ayrılan akaryakıt tesisatını çekmediği için satışların bir hayli düştüğü ve sözleşmenin gerektirdiği şekilde çalışmadığı için sözleşmenin feshinin zorunlu hale geldiği iddia edildiğine göre TTK'nın 123. Maddesi hükmü çerçevesinde

2.2.3.3.3 Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Bayinin, dağıtım ağına dâhil olması ile birlikte, dağıtıcının işletmesi ve iş organizasyonu hakkında birtakım bilgilere ve metotlara vakıf olacağı kuşkusuzdur. Bayinin bu bilgilere vakıf olması ile birlikte, dağıtım şirketinin sözleşme konusu veya benzer ürünleri satamayacağı kabul edilir. Bu sebeple bayinin dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğünden doğan rekabet etmeme yükümlülüğünün sözleşmede açıkça kararlaştırılmasına gerek yoktur⁵⁵³. Sürekli nitelikteki bayilik sözleşmesi süresince akaryakıt bayisi, sözleşme konusu ürünleri kendisi satamayacağı gibi, başka dağıtım şirketi ile anlaşarak, onun ürünlerini de dağıtamaz. Akaryakıt sektöründe bu yükümlülük zaten kanunî bir mecburiyeti ifade eder. Bayi, bir dağıtım şirketi ile anlaşmak ve onun haricinde başka kimseden akaryakıt temin etmemekle, kanunî olarak yükümlüdür. Burada bahsedilen yükümlülük, bayilik sözleşme süresince devam eden yükümlülüktür. Buna ilişkin TTK. m. 104'de, acentenin sözleşme süresince rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin hüküm mevcuttur. Doktrinde, bu hükmün kıyas yoluyla diğer bayilik sözleşmelerine de uygulanacağı kabul edilmektedir⁵⁵⁴. Ancak acentenin sözleşme süresince rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin hüküm, akaryakıt bayilik sözleşmesine kıyas yoluyla uygulanmaz. Çünkü PPK. m. 8 gereği akaryakıt bayisi için, akaryakıtı tek elden temin etme mecburiyeti vardır. Uygulamada, bu düzenlemeye rağmen tip akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin hükümlere sıkça rastlanmaktadır⁵⁵⁵.

Rekabet etmeme yükümlülükleri nitelikleri itibariyle bayiye birtakım davranışları yapmama edimi yükleyen olumsuz niteliktedir⁵⁵⁶. Ayrıca, rekabet etmeme yükümlülükleri yan edim yükümlülüğü niteliğindedir⁵⁵⁷. Yan edim niteliğinde olmasının sonucu olarak rekabet etmeme yükümlülüğü, aslî edimden bağımsız talep ve dava edilebilir⁵⁵⁸.

Bayinin rekabet etmeme yükümlülüğü, sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam edebilir. Sözleşmenin sona ermesine rağmen devam eden rekabet yasakları, bayilerin kişilik haklarını ve ekonomik geleceklerini zedeleyici nitelikte olabilir. Dağıtım şirketi kendi

inceleme yapmak ve şayet davalı acentenin davacı müessesenin menfaatleri ile bağdaşmayacak bir çalışma içinde olduğu anlaşılırsa davanın kabulü ile akdin feshi cihetine gitmek ve bu iddia ile ilgili her iki tarafın defter ve belgeleri üzerinde inceleme ve mukayese yapmak icap ederken noksan tahkikatla davanın reddi isabetsizdir"; karar için bkz. Domaniç, Hayri/ Çamoğlu, Ersin; İctihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ticarî Mevzuat, 3. Bası, İstanbul 1977, s. 135.

⁵⁵³Ulmer, s. 423; Maier-Marsilius, s. 15; İşgüzar, s. 83; Martinek, s. 191; DemirGökyayla, s. 160; Şenol, s. 100.

⁵⁵⁴İşgüzar, s. 83; Tandoğan, C. I/1, s. 48; Şenol, s. 100.

⁵⁵⁵**Örnek kayıt şu şekildedir:** "Dağıtım şirketi tarafından tesbit ve tayin olunacak şirketlerin malları dışında başkaca hakiki veya hükmi şahısların mallarını hiçbir şekilde satmamayı, bulundurmamayı ve teşhir etmemeyi kabul ve taahhüt etmiştir".

⁵⁵⁶Olumsuz edimler için bkz. Eren, Borçlar, s. 28; Kılıçoğlu, s. 5; Akıncı, Şahin; Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, 7. Baskı, Konya 2013, s. 25.

⁵⁵⁷Edis, Seyfullah; Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara, 1987, s. 318; Eren, Borçlar, s. 36.

⁵⁵⁸Edis, s. 318; Eren, Borçlar, s. 33; Akıncı, Borçlar, s. 41.

menfaatlerini korurken bayinin menfaatlerini dikkate almak zorundadır. Bu bakımdan rekabet etmeme yükümlülükleri, zaman, süre ve konu bakımından sınırlandırılması gerekmektedir. Sözleşme süresince rekabet etmeme yükümlülüğü, sürekli nitelikteki bayilik sözleşmesinin – işgörme niteliği de dikkate alınarak- karakterinden doğar ve sadakat yükümlülüğünün gereğidir⁵⁵⁹. Sözleşmenin sona ermesinden sonra ise, kanunî bir rekabet etmeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu sebeple, söz konusu yükümlülüğün var olabilmesi için, bayilik sözleşmesinde veya ayrı bir sözleşme ile kararlaştırılması gerekmektedir. 6762 sayılı eTTK. zamanında acentenin sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin hüküm bulunmamaktaydı. Bu durumda 818 sayılı BK. m. 348 vd. hükümleri kıyas yoluyla işgörme niteliğindeki acente, bayilik, tek satıcılık, franchising gibi sözleşmelere de uygulanmaktaydı⁵⁶⁰. Ancak 6102 sayılı TTK. m. 123'te rekabet yasağı anlaşması başlıklı maddede acentenin sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğü düzenlenmiştir⁵⁶¹. Ayrıca 6098 sayılı TBK. m. 444 vd. hizmet sözleşmesine ilişkin sözleşme sonrası rekabet etmeme

⁵⁵⁹ Akaryakıt bayisinin rekabet etmeme yükümlülüğüne aykırı davranması, sözleşmenin feshi için haklı sebep teşkil eder. Bayilik sözleşmelerinde bu yükümlülüğünün ihlâli durumunda taraflar cezai şart kararlaştırılmaktadırlar. Bayilik sözleşmesinde benzer ürün niteliğindeki madeni yağ satın almama yükümlülüğü ihlâli hakkında bkz. Yargıtay 19. HD.; E. 2013/727; K. 2013/6380; T. 10.4.2013 kararında; “Davalı tarafın sözleşmenin başından beri 20 tonluk madeni yağ alım taahhüdüne aykırı davrandığı ve davacı tarafça da sözleşmenin bitim tarihine kadar her yıl eksik alıma hiç ses çıkarmadan bayilik ilişkisinin devam ettirildiği, davacı tarafından, davalının sözleşmeyi sonlandırma kararından ve hatta fiili sonlandırmadan 6 ay sonra ileri sürülen kar mahrumiyeti talebi MK'nin 2. maddesi uyarınca hakkın kötüye kullanılması yasağı kapsamındadır. Bayilik Sözleşmesi'nde “Bayi, C... ürünleri dışında başka madeni yağ ve müstahzarlarını satmama, bulundurmama, tanıtım ve reklâmını yapmama, teşhir etmemeye ilişkin olarak bu sözleşmede yer alan yükümlülüklerle her aykırı davranışında C.'ye, C.'nin herhangi bir ihtar göndermesine veya önceden bir mahkeme kararı almasına gerek olmaksızın 100.000.000 (eski) TL.'sını cezai şart bedeli olarak ödemeyi kayıtsız şartsız kabul ve taahhüt eder” hükmü yer almaktadır. Nitekim alınan bilirkişi raporunda bu hüküm uygulanarak cezai şart tayin edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mahkemece bunun aksine düşüncelerle hüküm oluşturulması hukuka aykırıdır”; (KBİBB, 818/m. 158, 4721/m. 2).

Tek satıcılık sözleşmesi için rekabet etmeme yükümlülüğünün mutlak olduğu kabul edilmekle birlikte, genel bayilik sözleşmelerinde münhasırlık yetkisi olmadığı takdirde bu yükümlülüğün kesin nitelikte olmadığı ileri sürülmektedir. Bu konuda; Ulmer, s. 423; dn. 64'den naklen; yayınlanmamış LM Nr. 57 zu f 1 UWG, BGH VIIZH 84/61, T. 15.11.1962 karar; DemirGökyayla, dn. 783/son'dan naklen 30.10.1981 tarihli OLG Stuttgart WuW/E OLG, s. 2708-2709.

Yargıtay'da, tek satıcılık sözleşmesi için rekabet etme yükümlülüğünün mutlak olduğu görüşünde karar vermiştir. Bkz. Yargıtay, 19. HD, E. 2001/4568; K. 2002/1473; T. 5.3.2002 kararında; “Tek satıcılık sözleşmelerinde alıcı, bayii olduğu firmanın malları dışında bir malı pazarlayamaz, başka malların reklâmını çağrıştıracak tavır ve davranışlarda dahi bulunamaz” şeklindedir; (KBİBB, 818/m. 106, 107, 108, 158, 159, 160, 211).

Genel bayilik sözleşmesinde, tek satış hakkı bulunmadığı hallerde rekabet etmeme yükümlülüğünün düzenlenmemiş olmadığı hallerde mutlak nitelikte olmadığı kabul edilse bile bu durum akaryakıt bayilik sözleşmeleri için kabul edilemez niteliktedir. Çünkü akaryakıt sektöründe PPK m. 8'e göre tek elden satın alma ve başka dağıtıcıdan ürün alamama yükümlülüğü söz konusudur. Bu noktada akaryakıt bayilik sözleşmeleri, diğer bayilik ayrılır. Bu sebeple akaryakıt bayilik sözleşmelerinde de sözleşme süresince rekabet etmeme yükümlülüğü mutlaktır. Bkz. Rekabet Kurulu 03-63/770-356 sayılı kararı. Sözleşme süresince akaryakıt istasyonu işletenin rekabet etmeme yükümlülüğü olduğu hakkında benzer karar için bkz. Westphal, Bernd; Die rechtliche Einordnung eines Tankstellenvertrages unter die englischen "Commercial Agents Regulations 1993" und das europäisch, 2002, s. 831'den naklen “Garry Park vs. ESSO Petroleum Company Limited” kararı.

⁵⁶⁰ Erdem, s. 121.

⁵⁶¹ Bu düzenlemenin kaynağı, Alman Hukukundaki HGB § 90 paragrafıdır. Acenteye ilişkin HGB § 90 paragrafının bayilik sözleşmesine de uygulanacağı hakkında bkz. Emde, s. 178.

hükümleri de bulunmaktadır. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, TTK. m. 123'de yer alan acenteye ilişkin hükümler öncelikle kıyas yoluyla uygulanmaktadır. Ancak burada hüküm bulunmaması halinde, TBK. m. 444 vd. hükümleri bayilik sözleşmesine de kıyas yoluyla uygulanma imkânı bulur⁵⁶².

2.2.3.4 Diğer Yükümlülükler

Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde hem sözleşme konusu ürünün yapısından hem de sektörden ve sektöre ilişkin düzenlemelerden kaynaklanan birtakım farklı özellikler bulunmaktadır. İşte bu özelliklerden dolayı, akaryakıt sektöründeki bayilik sözleşmelerinin diğer bayilik sözleşmelerinden farklı unsurları söz konusudur. Bunlardan ilki, bayinin **sigorta ettirme yükümlülüğüdür**. PPK. m. 4/d, 15 ve PPLY. m. 49'a göre tüm lisans sahipleri, faaliyetlerinin üçüncü kişiler nezdinde oluşturabileceği bedenî ve maddî zarar veya ziyanları tazmin etmek için gerekli malî sorumluluklara ilişkin sigortalamaları yapmakla yükümlüdürler. Buna göre, sadece bayi değil, dağıtıcı da malî sorumluluk sigortası yaptırmakla yükümlüdür. Bu yükümlülük sözleşme konusu ürünün tehlikeli ve her zaman tehlikeli sonuçlar doğurabilecek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yükümlülük kapsamında, tesislerin bütün risk sigortasına esas sigorta bedeli, arazi edinim giderleri hariç olmak üzere tesisin kayıtlı net aktif değerinden düşük, risk ödemelerinde tanınabilecek muafiyet ise sigorta bedelinin yüzde ikisinden yüksek olamaz⁵⁶³. Ayrıca üçüncü şahıslar için malî sorumluluk sigortalarında muafiyet uygulanamaz. Bu kanunî sigorta yükümlülüğü, sözleşme tarafları arasında değil, üçüncü kişilere verilen zararlardan dolayı sorumluluktan doğacak muhtemel zararları karşılama amacına yöneliktir.

Kanunî sorumluluk sigortası haricinde bayilik sözleşmesinde, sözleşme tarafları arasında kararlaştırılmış akdî ilişkiden kaynaklanan sigorta yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu yükümlülük; üçüncü kişilere verilecek zararların karşılanmasına yönelik sorumluluk sigortası değil, mal sigortası niteliğindedir⁵⁶⁴. Sözleşmelerde sigorta yükümlülüğü kapsamında: 1) Dağıtım şirketi tarafından kendisine verilen bütün emtiaları masrafları

⁵⁶² Mesela acenteye ilişkin TTK m. 123'de ehliyeteye ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Bu durumda TBK. m. 444 hükümleri bayilik sözleşmesine uygulanacaktır.

⁵⁶³ Bu yükümlülük kapsamında EPDK tarafından 15.06.2005 tarihili ve 25846 sayılı RG yayınlanmış Petrol Piyasası Sigorta Yükümlülükleri Hakkında Tebliğ bulunmaktadır. Bu tebliğe m. 7'e göre; serbest kullanıcılar hariç petrol piyasasında faaliyet gösteren lisans sahiplerinin yaptıracakları üçüncü kişiler mali sorumluluk sigortası asgarî teminat hadleri, Tehlikeli Maddeler İçin Yaptırılacak Sorumluluk Sigortaları Hakkında Karar uyarınca tespit ve ilan edilen, Tehlikeli Maddeler İçin Yaptırılacak Zorunlu Sorumluluk Sigortalarına İlişkin Tarife ve Talimat'ta yer alan tarifedeki meblağlardan düşük olamayacaktır. Ayrıca m. 8'e göre; tesislerin tüm riskler sigortasına esas sigorta bedeli, arsa payı hariç olmak üzere, tesisin kayıtlı net aktif değerinden düşük olamayacaktır.

⁵⁶⁴ Uygulamada "akaryakıt paket sigortası" adı altında akaryakıt bayilerinin istasyonlarının birtakım rizikolara karşı sigortaladıkları görülmektedir.

kendisine ait olmak üzere lehdarı dağıtım şirketi olacak şekilde, 2) Bunun haricinde işletme faaliyetinde kullanılacak tüm araçları, gereçleri, istasyonu, akaryakıtı ve benzer ürünleri -yer altı tankı sızıntısından kaynaklanan akaryakıt kaybı ve akaryakıtın stoklara doldurulması sırasında meydana gelecek kazalar da dahil olacak şekilde-, müşteri araçlarını da kapsayacak şekilde infilak, yangın, deprem, su basması, sel, hırsızlık, halk hareketleri, sabotaj gibi sebeplere karşı sigortalamakla yükümlüdür⁵⁶⁵.

Sigorta ettirme yükümlülüğü haricinde akaryakıt bayisinin bir diğer yükümlülüğü, **yangına karşı koruma yükümlülüğüdür**. Buna ilişkin akaryakıt bayilik sözleşmesinde hükümler bulunmaktadır. Bu yükümlüğün sebebi de, sözleşme konusu akaryakıt ve benzeri ürünlerin satışlarıdır. Bu tür yanıcı ve tehlikeli ürünlerin taşınmasında, depolanmasında ve satışında çıkabilecek yangın ihtimaline karşı gerekli ihtimamın gösterilmesi gerekir. Bayi sadece kendisi bu ihtimali önlemek için gerekli özeni göstermekle bu yükümlülükten kurtulamaz. Bayi ayrıca istasyonda bulunan kimselerin de gerekli özeni göstermesi için birtakım uyarıcı levhaları ve işaretleri koymak, onlara uyulması gerekli kuralları hatırlatmakla yükümlüdür⁵⁶⁶.

Bayinin bir diğer yükümlülüğü, **müşteri hizmetlerini yerine getirmedir**⁵⁶⁷. Çünkü bu yükümlülüğün yerine getirilmesi halinde markaya olan sadakatin artacağı söylenebilir. Gerçekten de, adı geçen yükümlülük kapsamında bayiler müşteriyi memnun edecek şekilde servis hizmetleri sunabilirler. Söz konusu yükümlülük kapsamında, bayi sözleşme konusu mallar için atölye açabilir, tamir, bakım hizmetleri verebilir⁵⁶⁸. Bayi bunların haricinde muayene, yedek parça temini, servis hizmetleri de verebilir⁵⁶⁹. Ancak akaryakıt sektöründe bu yükümlülüğün kapsamı oldukça dardır. Akaryakıt bayisinin, dışarıda hizmet gösterecek şekilde mobilize dağıtım ağı kurması zaten PPK. m. 9 gereğince yasaktır. Sözleşme konusu

⁵⁶⁵ Bu yükümlülüğün rekabeti sınırlayıcı nitelikte olmadığı hakkında bkz. Aslan, Enerji, s. 206.

⁵⁶⁶ Tip sözleşmelerde bayinin yangına karşı koruma yükümlülüğüne ilişkin şu şekilde hükümler mevcuttur: "Satış yerinde, dağıtıcı tarafından ariyet olarak verilmiş veya mülkiyeti kendisine ait olan yangın söndürme cihazlarının, bakım ve ikmalinden, tamamen bayi sorumludur. Bayi, satış yerinde muhtemel bir yangına karşı, **beher pompa başına bir adet 13-15 litrelik CO2 cihazı ile ikişer adet kum kovası, her satış yeri için bir adet 2x2 ebadında amyant örtü, bir adet 13-15 litrelik CO2 ve gerekli tüm cihaz ve ekipmanları bulunduracaktır**. Bu cihazların satış yerinde bulundurulmamasından veya kullanıma salih bir halde olmamasından dolayı doğabilecek her türlü zarar ve ziyandan, münhasıran bayi mes'ul olup, bu nedenle dağıtıcıya rücu hakkı yoktur. Bayi, **satış yerinde pompaların 15 metre civarında ateş yakılmamasını, sigara içilmemesini, cep telefonu çalıştırılmamasını ihtar eden levhalar asacaktır. Bayi, satış yeri ve civarının emniyetini tehdit edici nitelikte herhangi bir maddeyi satış yerinde bulunduramaz**, satamaz ve imal edemez. Bayi, tanker tahliyesi esnasında gerekli emniyet tedbirlerini almakla yükümlüdür. Bayi, satış yerini, tesisleri, nakledilen ve stoklanan akaryakıtı, yangın ve her türlü rizikoya karşı sigorta ettirmek mecburiyetindedir".

⁵⁶⁷Ulmer, s. 414; Kochs, s. 40; İşgüzar, s. 76; Schmidt, s. 760; DemirGökyayla, s. 129; Yavuz, s. 39; Şenol, s. 113.

⁵⁶⁸ Bayi aksi kararlaştırılmadıkça tamir atölyesi açmak zorunda değildir; bkz. Kochs, s. 47; İşgüzar, s. 78, Tandoğan, C. I/1, s. 47. Karşı yönde bkz. DemirGökyayla, dn. 130.

⁵⁶⁹Ulmer, s. 414; Kochs, s. 110-111; Schmidt, s. 760; Emde; s. 72; İşgüzar, s. 78; DemirGökyayla, s. 131.

ürünleri kendi satış istasyonunda yapabilir. Meselâ, bayi istasyon dışında müşteri memnuniyeti için satış yapamaz. Bunun haricinde, sözleşme konusu ürün ile alâkalı arızaların tamiri için servis hizmeti de sunamaz. Ancak bayi, motorlu taşıtların tamiri ve bakımı için istasyon içinde belirli işletmeler kurabilir veya kendi müşterilerine ücretsiz yağ değişimi, kontrol vs. hizmetler sunabilir. Fakat bu hizmetleri, müşteri hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğü kapsamında değil; sürümü artırıcı nitelikte hizmet promosyonları olarak değerlendirmek gerekir⁵⁷⁰.

Bazı hallerde akaryakıt bayilik sözleşmelerinde, müşteri hizmetleri konusunda muhteva bakımından soyut hükümler kararlaştırıldığı görülmektedir. Ancak bayinin öncelikle dağıtıcının bu yönde uygulamaları var ise, onlara riayet etmesi gerekmektedir. Ayrıca bayi bu yükümlülük dâhilinde yapacağı faaliyetlerde çağın ve piyasanın şartlarını dikkate almakla yükümlüdür.

Bayinin, akdî ilişkiden kaynaklanan müşteri hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğü haricinde bu amaca yönelik birtakım kanunî düzenlemeler de mevcuttur. Bunlardan ilki, Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği⁵⁷¹ m. 13/d’de yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre, kullanıcılar tarafından dağıtıcı lisansı sahiplerine yapılabilecek ihbar ve şikâyetlere ilişkin açıklamalar ile ücretsiz telefon numarasının yer aldığı levha ve/veya çıkartmaları, istasyonlarında pompa adası; bulunmaması halinde her adaya, ada bulunmaması halinde tüm pompalara asmakla yükümlüdür. Bayi bu düzenlemeye istinaden müşterilerin ihbar ve şikâyetlerini değerlendirecek şekilde işaretleri pompa adası etrafına yerleştirmek zorundadır. Bir diğer düzenleme ise, Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler İle Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte yer almaktadır⁵⁷². Bu yönetmelik m. 15 “ihbar ve şikâyetler” başlıklı düzenlemeye göre, akaryakıt ve madenî yağın niteliğine ilişkin kullanıcıların yapacağı ihbar ve şikâyetlerin öncelikle bunların satın alındığı kişiye (bayiye) veya bu kişinin tedarikçisine (dağıtım şirketine) yapılır. Kendisine başvuru alan kişilerin şikâyete otuz gün içerisinde tatmin edici cevap vermeleri gerektiği, aksi takdirde şikâyetçilerin EPDK’ya şikâyet edebilecekleri kabul edilmiştir⁵⁷³.

⁵⁷⁰ Bu yükümlülüğün zaten sürümü artıma yükümlülüğü kapsamında olduğu görüşü hakkında bkz. DemirGökyayla, s. 129. Menfaatleri koruma yükümlülüğü kapsamında olduğu hakkında bkz. Emde, s. 170.

⁵⁷¹ 14.10.2008 tarihli ve 27024 sayılı RG’de yayımlanmış; Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği.

⁵⁷² 27.11.2013 tarihli ve 28834 sayılı RG’de yayınlanmış; Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler İle Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

⁵⁷³ Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler İle Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 15/2’de yer alan yukarıdaki düzenlemenin devamında “teknik düzenlemelere uygun olmayan akaryakıt ve madenî yağ ikmal edenler kullanıcıya verdikleri zarar ve hasarları tazmin etmekle yükümlüdür. Zarar ve hasarların tazmini hususunda taraflar arasında anlaşmazlık olması halinde

Yukarda sayılan yükümlülüklerinin haricinde akaryakıt bayilerinin, dağıtım şirketinin belirleyeceği nakliye şeklini kabul etme, ödünç verilen malları satış yerinde kullanma, tamir ve bakım gibi yükümlülüklerinin bulunduğu kabul edilmektedir⁵⁷⁴.

2.3 Satış Amacıyla Yapılan Sözleşmeler

2.3.1 Yeniden Satış Fiyatının Belirlenmesi

Akaryakıt bayilik sözleşmesi çerçevesinde dağıtıcıdan yeniden satış amacıyla ürün satın alan bayi, ürünün satış fiyatını belirlerken bir takım kısıtlamalarla karşılaşır⁵⁷⁵. Bu kısıtlamaların ilki, dikey anlaşma niteliğindeki bayilik sözleşmesinde, dağıtıcı tarafından rekabete aykırı olarak bayinin serbest satış fiyat belirlemesini engelleyecek sözleşmeler ve uygulamalardır⁵⁷⁶. Şüphesiz ki fiyat, rekabetin etkin olarak sağlanması için önemli unsurlardan biridir. Bu sebeple, RKHK. m. 4/2-a'da, mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kâr gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesinin rekabete aykırı olduğu açıkça ifade edilmiştir. Mesela franchising sözleşmesi çerçevesinde çalışan işletmelerin hepsinde tek bir fiyat uygulaması bulunmaktadır. Franchising sözleşmesi bakımından bu durum uygun görünse de Rekabet Hukuku bakımından yasaktır⁵⁷⁷.

Uygulamada, sağlayıcıların, bayilerin yeniden satış fiyatını belirleme serbestisine müdahale niteliği taşıyan birtakım davranışları bulunur. Bunlar, asgarî satış fiyatının belirlenmesi, azamî satış fiyatının belirlenmesi, tavsiye satış fiyatı veya sabit bir fiyat konulması şeklinde ortaya çıkar. 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyet Tebliği'nde de yeniden satış fiyatının belirlenmesine ilişkin düzenleme bulunmaktadır. Söz

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile ilgili diğer mevzuat hükümleri uygulanır" hükmü mevcuttur. Ancak unutulmamalıdır ki; bayiden akaryakıt satın alan her kimse tüketici niteliği haiz değildir. Burada bayiden akaryakıt veya benzeri ürünleri satın alan kimseyi nihai kullanıcı veya müşteri olarak adlandırmak daha doğrudur. 6502 sayılı TKHK m. 3/k'da tüketici; "ticarî veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi" ifade ettiği düzenlenmiştir. Bu sebeple gerçek kişi tacirlerin ticarî işletmeleri ilgili olarak yaptığı satın alma işlemi ile tüzel kişi tacirlerin yaptığı tüm satın alma işlemleri tüketici işlemi sayılmayacağından; söz konusu hasar ve zararın tazmini davaları da tüketici mahkemesinde açılmaz.

⁵⁷⁴Aslan, Enerji, s. 207; Kıl, s. 97. Bunların haricinde akaryakıt bayilerinin muayene ve ihbar yükümlüğü altında olduğu ifade edilmiştir (Aslan, Enerji, s. 207; Kıl, s. 97). Ancak muayene ve ihbar teknik anlamda bir yükümlülük değil külfettir. Yükümlülük, sözleşme taraflarının birtakım haklarını yerine getirmekle mükellef oldukları davranışlardır. Bu davranışları yerine getirmemeleri halinde dava açılabilir gibi, tazminat da talep edilebilir. Külfet ise yerine getirmeyen kimse, birtakım hakları kaybeder. Bu sebeple dava açamayacağı gibi, tazminat da talep edemez. Bkz. Akıncı, Borçlar, dn.65. Muayene ve ihbar külfetini yerine getirmeyen akaryakıt bayisi ayıba karşı sorumluluk hükümlerinden yararlanamaz.

⁵⁷⁵Ulmer, s. 161; Emde, s. 43; Maier/Marsilius, s. 32; Meyer, s. 168..

⁵⁷⁶Bunun haricinde 5015 sayılı PPK. m. 10'a göre, EPDK'nın taban veya tavan fiyat belirleme yetkisi vardır. Petrol piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemlerin piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturması halinde, gerekli işlemlerin başlatılmasıyla birlikte, her seferinde iki ayı aşmamak üzere, faaliyetlerin her aşamasında, bölgesel veya ulusal düzeyde uygulanmak için EDPK tarafından taban ve/veya tavan fiyat belirlenebilir.

⁵⁷⁷Emde, s. 62; Suarez, s. 65

konusu Tebliğ m. 4'de, alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisini engelleyen hükümleri içeren sözleşmelerin grup muafiyetinden yararlanamayacağı kabul edilmiştir⁵⁷⁸. Bu konuda Rekabet Kurulu bir kararında; SHELL/CABBAROĞLU arasındaki işletme sözleşmelerinin 4054 sayılı RKHK'a aykırı olduğuna ilişkin şikâyet üzerine sözleşmedeki fiyat hükümlerini de incelemiştir. Bu işletme sözleşmesinin 5. maddesinin (b) bendinde; "*SHELL, satıcının sattığı veya depoladığı petrol ürünlerinin fiyatlarını, yıkama ve yağlama servis ücretlerini, yürürlükte bulunan düzenlemelere göre veya uygun gördüğü şekilde tayin ve tespit etmeye her zaman yetkilidir. SHELL'in bu yetkisini kullanmaması, bu hakkından vazgeçtiği anlamına gelmez ve dilediği zaman kullanılabilir. Satıcı, SHELL tarafından belirlenen veya değiştirilen bu fiyatları aynen kabul edecek ve SHELL'in yazılı onayını almadıkça bu fiyatlarda herhangi bir değişiklik yapmayacak ve bu fiyatların altında veya üstünde satış yapmayacaktır.*" ifadeleri yer almaktadır⁵⁷⁹.

Rekabet Kurulu değerlendirmesinde, akaryakıt dağıtım pazarında etkin bir bayilik ağının kurulabilmesi için azami satış fiyatının belirlenmesi veya tavsiye satış fiyatı şeklinde sınırlamaların yeterli olacağı, Shell'in bildirdiği sözleşmede yer alan sabit fiyat tespitine ilişkin hükümlerin ise rekabetin gereğinden fazla sınırlanması sonucunu doğuracağı ifade edilmiştir. Bu sebeple, SHELL'in sözleşmede tek taraflı fiyat belirleyeceği ve bayinin bu fiyatın altında veya üstünde satış yapamayacağına ilişkin hükümler 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği kapsamı dışında olduğu belirtilmiştir.

Satış fiyatının belirlenmesine ilişkin düzenlemede bir istisna da mevcuttur. Bu istisnaya göre, sabit veya asgarî satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla dağıtıcı, bayinin azami satış fiyatını belirlemesi veya bayiye satış fiyatını tavsiye etmesi mümkündür. Ayrıca bayiye bildirilen azamî veya tavsiye nitelikteki satış fiyatlarının asgarî veya sabit fiyata dönüşmemesi için, fiyat listelerinde ya da ürünün üzerinde bu fiyatların azamî veya tavsiye niteliğinde olduğunun açıkça belirtilmesi gerekir⁵⁸⁰.

⁵⁷⁸ Avrupa Birliği Rekabet Hukukunda da aynı sonucuna ulaşılır ve söz konusu sözleşmenin bireysel muafiyet talebi de reddedilir. Bkz. STUMPF/ Lösch, s. 20.

⁵⁷⁹ RK; S. 03-64/770-356; T. 2.10.2003 kararı.

⁵⁸⁰ Yargıtay 19. HD, E. 2004/9634; K. 2005/4463; T.21.04.2005 sayılı kararında, tarafların aralarındaki sözleşmeyi Rekabet Hukuku kurallarını dikkate alarak incelemiştir. Bu kararda; "Tebliğin 4/a maddesinde alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesinin muafiyetten yararlanamayacağı, ancak sağlayıcının azamî satış fiyatını belirleme veya satış fiyatını tavsiye etmesinin mümkün olduğu kabul edilmiştir. Alt ya da üst piyasalardaki teşebbüslerle yapılan anlaşmalar genel olarak dikey anlaşmalar olarak bilinir. Dikey anlaşmaların taraflar arasındaki rekabet kısıtlamaları dikey kısıtlama niteliğindedir. Sağlayıcı (üretici), distribütörün satış fiyatını yeniden belirleyebilir veya tavsiyede bulunabilir. Yeni satış fiyatına ilişkin belirlemeleri tavsiye niteliğini aşması halinde bu belirleme dikey kısıtlama getirdiğinden tebliğ ile tanınan muafiyetten faydalanamaz. Taraflar arasındaki sözleşmenin 15. maddesinde bayinin (davalının) ürünü en iyi şekilde tanıtacağı, pazarlamasını en iyi şekilde yapacağı o ilde satılan 19 litrelik polikarbon damacana suların ortalama fiyatından çok daha yüksek veya çok düşük fiyatla satış yapmayacağı hükme bağlanmıştır. Anılan

Dikey Anlaşmalar ve Uyumlu Eylemler Kategorilerine İlişkin Madde 101/3 AB Antlaşmasının Uygulamasına Dair 330/2010 numaralı, 20.04.2010 tarihli Avrupa Birliği Komisyonu Yönetmeliği m. 4/a'ya göre de, asgarî satış fiyatının belirlenmesi, azamî satış fiyatının belirlenmesi, tavsiye satış fiyatı veya sabit bir fiyat konulması rekabete aykırı olarak kabul edilmiştir⁵⁸¹. Avrupa Birliği Rekabet Hukukunda, doğrudan veya dolaylı olarak yeniden satış fiyatının tespit (maksimum, minimum, sabit olarak) edilmesi “ağır bir şekilde (hardcore)” rekabetin sınırlandırılması olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple, m. 101/3 şartları yerine getirmediği karine olarak kabul edilir ve grup muafiyetinden yararlanamaz⁵⁸².

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dikey ilişkide, dağıtıcı tarafından bayinin satış fiyatını açıkça belirlemek yerine vasıtalı birtakım uygulamalarla da aynı sonuca ulaşılır. Yasaklanan sabit fiyat sonucuna ulaşan vasıtalı uygulamalara örnek olarak şunlar sayılabilir: Bayinin, kâr marjının alıcı tarafından belirlenmesi ve bu kâr marjına uymanın zorunlu olması; tavsiye fiyat niteliğinde ilan edilmiş bir fiyat seviyesinden bayinin uygulayabileceği indirim oranının en üst seviyesinin dağıtıcı tarafından belirlenmesi; bayiye tavsiye edilen fiyatlara uyduğu oranda kendisine ilave indirimler uygulanması; dağıtıcının tavsiye fiyatlara uymaması durumunda teslimatların geciktirilmesi, askıya alınması veya anlaşmanın sona erdirilmesi şeklinde alıcının tehdit edilmesi ya da fiilen bu tür cezaî yaptırımların uygulanmasıdır⁵⁸³.

2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin Açıklanmasına Dair Kılavuz'da yeniden satış fiyatının belirlenmesine yönelik doğrudan veya dolaylı yöntemlerin, alıcıların uyguladığı fiyatların sağlayıcı tarafından izlenebildiği ve kontrol edilebildiği durumlarda daha etkili olacağı belirtilmektedir. Bayilik, tek satıcılık ve franchising gibi sağlayıcının muhasebe kayıtlarını kontrol edebilme imkânına sahip olduğu sözleşmeler bu türdendir. Ancak şüphesiz ki; yukarıdaki sözleşmelerden hiçbirinde kontrol mekanizması, akaryakıt bayilik sözleşmesi kadar sıkı değildir. Çünkü akaryakıt sektöründe, istasyonlarda kurulan mecburî denetim otomasyonu sayesinde satış miktarı, fiyat vs. konularda dağıtım şirketinin anlık haberi olmaktadır.

Bütün bunların bayinin fiyat belirleme serbestisine yönelik bir sınırlanma olup olmadığının tespiti için öncelikle tarafların arasındaki sözleşmeye bakmak gerekir. Çünkü öncelikle sözleşmede fiyata ilişkin bir sınırlama getirilmiş olabilir. Ardından bu tür

hüküm fiyat konusunda tavsiye niteliğini aşip da üretici tarafından distribütörüne baskı niteliğini taşımadığından sözleşme hükmü geçerlidir” denilmiştir; (KBİBB, 4054/m. 4,5).

⁵⁸¹ 330/2010 numaralı, 20.04.2010 tarihli Avrupa Birliği Komisyonu Yönetmeliği; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010R0330&from=EN>; e.t. 4.2.2015.

⁵⁸² Commission Notice, Guidelines on Vertical Restraints, p. 223; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:130:0001:0046:EN:PDF>; e. t. 5.2.2015.

⁵⁸³ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 18.

sınırlamanın niteliğine daha açık ifadeyle tavsiye veya azamî satışı fiyat olup olmadığına bakılır. Akaryakıt bayilik sözleşmelerinin eklerinde veya münferit satın alma sözleşmelerinde “tavsiye fiyat” veya “azamî fiyat” ibarelerinin yer aldığı görülmektedir. Ancak bu ibarelerin yer alması, belirlenen fiyatı azamî veya tavsiye niteliğinde yapmaya yeterli değildir. Ayrıca tavsiye ve azamî olarak belirtilen fiyatlar, baskı veya zorlama sonucu sabit fiyata dönüşmemelidir. Uygulamada, akaryakıt bayilik sözleşmelerinin neredeyse tamamında rastlanılan ve dağıtıcının emir ve talimat verme hakkı kapsamında değerlendirilen fiyata ilişkin hükümler mevcuttur⁵⁸⁴. Bu hükümlerin genelde tavsiye veya azami satış fiyatı olarak sözleşmede belirlendiği görülür. Ancak bayilik sözleşmelerinde yer alan haksız rekabetten kaçınma, serbest piyasadaki rekabet ortamına zarar vermeme, bayinin serbestçe belirleyeceği fiyatın dağıtıcının politikaları ile uygun olma ve diğer bayilerle haksız rekabet etmeme gibi hükümlerin dolaylı olarak fiyat konusunda baskıya dönüştüğüne şahit olunmaktadır.

Bayinin fiyat belirleme serbestîsinin bir diğer sınırlaması petrol mevzuatından kaynaklanmaktadır. Eskiden 98/10745 sayılı "Ham Petrol ve Petrol Ürünlerinin Alım, Satım, Fiyatlandırma Esasları Hakkında Karar" bulunmaktaydı. Akaryakıtın alımı, satımı ve pazarlanması bu karara göre yapılmakta ve akaryakıt satışında tavan fiyatı uygulaması yer almaktaydı. Hatta dağıtım şirketi ve bayinin kâr payı toplamı bile bu düzenleme ile belirlenmekteydi⁵⁸⁵. Bunun haricinde, bayilerin tavan fiyatın altında satış yapabilmelerine cevaz verilmişti. PPLY. m. 58/d ile bu karar kaldırılmıştır. Söz konusu kararın kaldırılması ile

⁵⁸⁴ Bayilik sözleşmelerinde fiyat tespitine ilişkin örnek olarak şu tür hükümler yer almaktadır:

Dağıtıcı satılacak her türlü ürünün fiyatı, kendi tarafından saptanır ve uygulanır. Bayi, işbu sözleşme uyarınca satın aldığı ürünlerin bedellerini, dağıtıcı tarafından belirlenecek fiyatlar üzerinden, dağıtıcının belirlediği vadelerde ödeyecektir. Dağıtıcı, **mahalli pompa satış fiyatlarını tavsiye niteliğinde olmak üzere** bayi'ye bildirir. Bayi, hukukî düzenlemelere uygun şekilde satış fiyatı tespitinde serbesttir. Bayi, satış yerinde satışa çıkarılacak dağıtıcı menşeli malların fiyatlarını, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuat ile rekabet mevzuatı çerçevesinde ve yürürlükte bulunan sair mevzuat hükümlerinin tanıdığı imkanlar dahilinde tayin ve tespit edebilir. Dağıtıcı, mahalli pompa satış fiyatlarını tavsiye niteliğinde olmak üzere bayiye' ye bildirir. **Bayi, hukukî düzenlemelere uygun şekilde satış fiyatı tespitinde serbesttir.** Bayi, satış yerinde satışa çıkarılacak dağıtıcı menşeli malların fiyatlarını, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuat ile rekabet mevzuatı çerçevesinde ve yürürlükte bulunan sair mevzuat hükümlerinin tanıdığı imkanlar dahilinde tayin ve tespit edebilir.

⁵⁸⁵ RK; S. 04-66/947-225, T. 19.10.2004 kararında, OPET Petrolcülüğün bayilik sözleşmelerine bireysel muafiyet tanınması incelemesi sırasında sözleşmelerde yer alan fiyatlara ilişkin değerlendirmelerde yapmıştır. Bu değerlendirme şu şekildedir: “*Petrol Ürünleri Alım, Satım ve Fiyatlandırma Esasları Hakkındaki 98/10745 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca petrol ürünleri ve LPG fiyatlarının azami satış fiyatları İtalya limanlarında oluşan fiyatlar dikkate alınarak belirlenmektedir. Bu Kararname ile ilgili ürünlerin rafineri ve ithalatçı satış fiyatları ile dağıtım şirketleri ve istasyonların dağıtım payları da belirlenmiştir. Karar'ın 11. maddesinde dağıtım şirketi ve bayi payları toplamı aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir: (Ürünler Dağıtım Şirketi + Bayi Payı Benzinler 11,00 US Cent /lt Motorin 9,00 US Cent /lt Gazyağı 6,50 US Cent /lt)....*

*Mevcut durumda, akaryakıt fiyatları için bir üst limit belirlenmiştir. Bayi ve dağıtım şirketinin payları toplam olarak belirlendiği için bunun paylaşılması bayi ile dağıtım şirketinin iradesine bırakılmıştır. Bu nedenle bayinin azami satış fiyatının belirlenmesi ilgili mevzuatın getirdiği bir zorunluluktur. Öte yandan, 2002/2 sayılı Tebliğ'in 4(a) maddesinde; “ *taraflardan herhangi birinin baskısı veya teşvik etmesi sonucu sabit veya asgarî satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla, sağlayıcının azami satış fiyatını belirlemesi veya satış fiyatını tavsiye etmesi*”nin mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu bakımdan söz konusu maddede OPET'in bayinin azami satış fiyatlarını belirlemesinin önünde bir engel olmadığı sonucuna varılmıştır”.*

birlikte, piyasa gereği fiyatların serbest olarak belirlenebileceği, ancak tarifelerin EPDK'ya bildirmeden uygulanamayacağı belirtilmiştir. 5015 sayılı PPK. m. 10'da, petrol alım satımında fiyatların en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa şartlarına göre oluşması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, petrol piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan ya da bu etkiyi doğuran/doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemlerin piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturması halinde EPDK'ya fiyata müdahale yetkisi verilmiştir. Buna göre, gerekli işlemlerin başlatılmasıyla birlikte, her seferinde iki ayı aşmamak üzere, faaliyetlerin her aşamasında, yerel veya millî seviyede uygulanmak için taban ve/veya tavan fiyat tespitine ve gerekli tedbirlerin alınmasına EPDK yetkilidir. Dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus ise, dağıtıcı lisans sahipleri için PPLY. m. 34/e'de yer alan düzenlemedir. Bu düzenlemeye göre, dağıtıcının, ürünlere göre tavan fiyatlar hazırlama ve EPDK'ya bildirme mecburiyeti vardır. Rekabet Hukukundan farklı olarak, akaryakıt sektöründe azamî satış fiyatı belirleme mecburiyeti vardır⁵⁸⁶. Bu sebeple, fiyata ilişkin uyuşmazlıklar değerlendirilirken piyasaya ilişkin tüm özellikler dikkate alınmalıdır.

Rekabet Kurulu fiyat tespitine ilişkin uyuşmazlığı çözerken mutlak (per se) yaklaşımı yerine haklı sebep (rule of reason) ⁵⁸⁷ yaklaşımına yakın değerlendirmeler de yapmıştır. “Haklı sebep (rule of reason)” yaklaşımının da etkisi ile ilgili doğrudan hükümleri reddetmek yerine, piyasaya etkilerini araştırdıktan sonra olumlu ve olumsuz etkilerine göre karar verme yoluna gitmiştir⁵⁸⁸. Amerikan Rekabet Hukukunda “mutlak (per se)” ve “haklı sebep (rule of reason)” kavramları, Sherman Kanunu m. 1'deki ticaretin sınırlandırılmasından doğmaktadır. Mutlak (Per se) olarak kuralların değerlendirilmesinde, hemen hemen her durumun kanunî olmadıklarını göstermek için ayrıntılı bir çalışmaya gerek olmaksızın davranışların hukuka aykırı sayılmasıdır. Haklı sebep (Rule of reason) uygulamasında ise mahkeme konusu uyuşmazlığın ekonomik etkileri de dikkate alınarak hukuka aykırı olup olmadığına karar verilir⁵⁸⁹. Rekabet Kurulu 21.01.2006 tarihli ve 06-04/58-16 sayılı kararında, Delta Petrol Ürünleri Tic. A.Ş., Bölünmez Petrolcülük A.Ş., Siyam Petrolcülük A.Ş., Türkoil Petrol Ürünleri San. Tic. A.Ş. unvanlı teşebbüslerin bayilik sözleşmelerinde, bayilerinin satış fiyatını ve/veya asgarî satış fiyatını belirlemeye yönelik açık hükümler ihdas

⁵⁸⁶ Dağıtıcı için azami satış fiyatı belirlemenin mecburi olduğu hakkında bkz. RK, T. 19.10.2004, 04-66/947-225 sayılı kararı.

⁵⁸⁷ Bkz. UFO davası; RK, T. 27.10.2011, 11-54/1380-490 sayılı kararı.

⁵⁸⁸ “Rule of reason” (haklı sebep) kuralı ilk defa Sherman Kanunu ile ilgili Standart Oil v. Birleşik Devletler (1911) Davasında kullanılmıştır. Hala etkisi devam etmektedir. Bu dava akaryakıt pazarlama firmalarının işbirliği ile fiyat belirlemelerini konu almaktadır. Bkz. Siekman Thomas C., Antitrust - Resale Price Maintenance - Bona Fide Consignment Considered a Sale for the Purpose of Antitrust Laws, Vol. 10 Villanova Law Review, 1965, s. 366.

⁵⁸⁹ Yavuz, Şahin; Amerikan Antitröst Hukukunda Yeniden Satış Fiyatının Belirlenmesi Sorunu: “Per se” veya “Rule of Reason”, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi No:13, Ankara 2003, s. 3-4.

ettikleri gerekçesiyle, söz konusu sözleşmelerin 2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında muafiyet rejiminden yararlanamayacağını belirtmiştir. Ancak Rekabet Kurulu söz konusu karara ilişkin yapmış olduğu değerlendirmede, intifa süreleri, dağıtım şirketlerinin satış miktarı üzerine getirilen kotalar, bayilerin satabilecekleri ürünler üzerine getirilen sınırlamalar ve fiyatlandırma gibi sorunların öncelikle ele alınması gerektiği ve mevcut koşullar altında salt dikey sözleşmelerde yer alan aksaklıklar nedeniyle piyasadaki rekabetin kısıtlandığı sonucuna ulaşmanın mümkün gözükmediği; bu nedenle, bu aşamada adı geçen teşebbüsler hakkında soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar vermiştir⁵⁹⁰. Kurul bu sonuca, söz konusu dağıtım şirketlerinin pazar paylarını ve piyasa etkilerini dikkate alarak ulaşmıştır⁵⁹¹.

2.3.2 Satış Yeri

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, bayinin sözleşme konusu ürünleri satacağı yere ilişkin kanunda sınırlamalar mevcuttur. Bu sınırlamalara göre, bayi sözleşmede kararlaştırılan yer haricinde müşterilere satış yapamaz⁵⁹². Akaryakıt bayilik sözleşmesi açısından bu sınırlama, istasyonlu akaryakıt bayisinin sözleşme konusu ürünleri kendi istasyonu haricinde satamayacağı anlamına gelir. Yerleşim yeri şartı (location clause) olarak adlandırılan bu hükümlere, akaryakıt sektörü haricinde diğer sektörlerdeki bayilik sözleşmelerinde de rastlanılır. Gerçekten de, bayilik sözleşmesi haricinde franchising ve diğer dağıtım sözleşmelerinde bu şartların kararlaştırıldığı müşahade edilir. Yerleşim yeri sınırlamasının amacı, bölgede franchise alanı, bayiyi veya dağıtıcıyı; üreticinin mallarının kendisi tarafından belirlenen kimseler dışında pazarlanmasından veya satılmasından korumaktır⁵⁹³. Akaryakıt sektöründe yerleşim yeri şartının bu amaca hizmet ettiğini söylemek zordur.

Diğer sözleşme türlerinden ve sektörlerden farklı olarak istasyonlu akaryakıt sözleşmeleri için yerleşim yeri şartı aynı zamanda kanunî bir mecburiyeti ifade eder. Çünkü PPK. m. 9'da ve PPLY. m. 38/b'de bayinin akaryakıt istasyonu haricinde akaryakıt ikmal ve satışı yapması yasaklanmıştır⁵⁹⁴.

⁵⁹⁰ Bu kararın eleştirisi için bkz. Aslan, Enerji, s. 219.

⁵⁹¹ Fiyat tespitinde pazar payının dikkate alındığı bir diğer değerlendirme AB Rekabet Hukuku'nda söz konusudur. Buna göre tavsiye veya azami satış fiyatı belirlenmesine grup muafiyeti sağlanırken; sağlayıcının pazar payının % 30 olduğu durumlarda belirlenen miktarların asgarî veya sabit satış fiyatına dönebileceği belirtilmiştir. Commission Notice - Guidelines on Vertical Restraints, p. 226.

⁵⁹² Posner, Richard A. Rule of Reason and the Economic Approach: Reflections on the Sylvania Decision, The. U. Chi. L. Rev., 1977, 45; s. 1. Fiyat dışı sınırlamalar; bayiye satış bölgesi tanınması, belirli bir müşteri grubu tayin edilmesi veya belirtilen konumda satış yapması şeklinde ortaya çıkar; bkz. Gerhart, Peter M.; The "Competitive Advantages" Explanation for Intrabrand Restraints: An Antitrust Analysis. Duke Law Journal, 1981, s. 417.

⁵⁹³ Horn, Joanne L.; Sylvania and its Aftermath. Del. J. Corp. L., Vol: 5; 1980, s. 435.

⁵⁹⁴ Bayilik sözleşmelerinde "satış yeri" ile ilgili sınırlamaların ayrı bir maddede düzenlendiği görülür. Sözleşmelerde genellikle istasyonun bulunduğu yerin adresi (il, ilçe, köy, mahalle, parsel, pafta ve yüz ölçümü olarak) belirtildikten sonra sözleşme konusu ürünlerin burada satışının yapılacağı düzenlenir. Daha

Akaryakıt bayilik ilişkisindeki yerleşim yeri şartının şüphesiz ki bayi aleyhine rekabet bakımından olumsuz etkileri mevcuttur. Bu bakımdan yerleşim yeri şartının Rekabet Hukuku bakımından ayrıca değerlendirilmesi gerekir. 2002/2 sayılı Tebliğ m. 4/b'de yer alan alıcının sözleşme konusu mal veya hizmetleri satacağı bölge veya müşterilere ilişkin kısıtlamalar getirilmesi niteliğinde olup; bu tür şartlar ihtiva eden sözleşmeler grup muafiyetinden yararlanamaz. 2002/2 sayılı Tebliğ m. 4/b'nin devamında sınırlamalara muafiyet tanınması için belirli şartlar sayılmıştır. Söz konusu Tebliğ m. 4/b'de sayılan haller dışında alıcıya kısıtlamalar getirilmesi halinde sözleşme, bu tebliğin sağladığı muafiyetten yararlanamaz. Bu sebeple bu tebliğ kapsamında cevaz verilen kısıtlamalar; 1) alıcının müşterilerince yapılacak satışları kapsamaması kaydıyla, sağlayıcı tarafından kendisine veya bir alıcıya tahsis edilmiş münhasır bir bölgeye ya da münhasır müşteri grubuna yapılacak aktif satışların kısıtlanması; 2) toptancı seviyesinde faaliyet gösteren alıcının son kullanıcılara yönelik satışlarının kısıtlanması; 3) bir seçici dağıtım sistemi üyelerinin yetkili olmayan dağıtıcılara satış yapmalarının kısıtlanması; 4) birleştirilmek amacıyla tedarik edilen parçaların söz konusu olması halinde, 5) alıcının bunları üretici konumundaki sağlayıcının rakiplerine satmasının kısıtlanmasıdır. Ancak akaryakıt bayilik sözleşmesi, muafiyet tanınması için yukarıda sayılan istisnalarda belirtilen özellikleri muhtevasında barındırmaz. Meselâ, bayilik sözleşmesinde akaryakıt bayi için münhasır bir bölge veya münhasır müşteri grubu tayini söz konusu değildir. Zaten akaryakıt piyasasının yapısı da bölge veya müşteri tayini için uygun değildir. 2002/2 sayılı Tebliğe göre, akaryakıt bayisinin istasyon dışında satış yapmasının yasaklanabilmesi için o bölgede münhasır bir bayi tayin edilmiş olması gerekir⁵⁹⁵. Rekabet Kurulu Shell/Cabbaroğlu kararında sözleşmede yer alan sadece istasyonda satış yapılabileceğine ilişkin hükmünün 2002/2 sayılı tebliğe aykırı olduğu ve bu sebeple grup muafiyeti tanınmayacağı belirtilmiştir. Bireysel muafiyet açısından 4054 sayılı RKHK. m. 5 hükümleri kapsamında değerlendirildiğinde, yerleşim yeri şartının dikey ilişkide rekabeti sınırlayıcı etki doğurduğu şüphesizdir⁵⁹⁶.

sonra ise 5015 Petrol Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde belirli şartlarda istasyon dışında satışın yapılabileceği belirtilir. PPK. m. 9/son'a göre, fabrika, şantiye, nakliye filosu işletmeleri ve benzeri **kendi ihtiyaçları için** depolama imkânı ve kendi araçlarına akaryakıt ikmal kapasitesi olan yerlere akaryakıt ikmal yapılabilir. Yine PPK. m. 8 ve PPLY. m. 37'e göre istasyonlu akaryakıt bayileri, lisansları kapsamındaki akaryakıt istasyonları yoluyla, lisansına işlenmek ve gerekli tedbirleri almak kaydıyla, **tarım sektörünün ihtiyaçları için tanker ve köy pompası vasıtasıyla LPG hariç akaryakıt satışı** yapabilirler.

⁵⁹⁵ Ancak Türk akaryakıt dağıtım modelinde bayiye, münhasır bir bölge tayin edilmez. Hatta 5015 sayılı PPK.'dan kaynaklı (location clause) yerleşim yerinde faaliyet gösterme şartı vardır.

⁵⁹⁶ RK; T. 02.10.2003, 03-64/770-536 sayılı kararı; "İşletme sözleşmesinin 6. maddesinde; "Satıcı kendisine bu sözleşmeye göre temin edilen petrol ürünlerini SHELL'in zaman zaman bildireceği ticarî marka işaret ve renkler altında sadece akaryakıt istasyonunda satacaktır." ifadesi yer almaktadır. Bu hükme göre bayiye münhasır olarak bir bölge de tahsis edilmemiştir. Ancak, bayi satın aldığı malları anlaşmada belirlenen akaryakıt istasyonu dışında herhangi bir yerde satamayacaktır. Bu nedenle, düzenlemenin Tebliğ'in 4. maddesinin (b) bendi anlamında bir tür bölge veya müşteri kısıtlaması olduğu kanaatine ulaşılmıştır. 2002/2

Rekabet Kurulunun akaryakıt piyasası açısından yerleşim yeri şartı, münhasır bölge ve müşteri tayinine ilişkin hükümleri değerlendirdiği bir diğer kararında, akaryakıt piyasasının yapısı itibarıyla, bir bayiye, müşteri veya bölge tahsis etme konusunda güçlükler bulunduğu ve bu sebeple dağıtım şirketlerinin böyle bir tahsisat yapmadıklarını, ayrıca istasyonda yapılan satışlar için herhangi bir bölge veya müşteri ayırımının imkânsız olduğu, istasyon dışında satış yapmak üzere bir bölgeye birden fazla istasyonsuz bayilik verildiğini belirtmiştir⁵⁹⁷. Kararın devamında, mevcut durumda toptan satış pazarında faaliyet gösteren istasyonsuz bayiler ile diğer şirketlerin istasyonlu bayilerinin sayısı dikkate alındığında, piyasadaki rekabet henüz önemli ölçüde kısıtlanmadığı; istasyonsuz bayilerin 2007 yılı sonrasında piyasadan çekileceği dikkate alındığında, bu tür kısıtlamalar ancak o tarihten sonra rekabet üzerinde etkili olacağı ifade edilmiştir⁵⁹⁸. Söz konusu kararda, sözleşme hükümleri mutlak bir biçimde değil rekabetin ne ölçüde sınırlandığı dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Yerleşim yeri şartına ilişkin, 5015 sayılı PPK. m. 9 ile 4054 sayılı RKHK. m. 5 ve 2002/2 sayılı tebliğ hükümleri çelişmektedir. Rekabet Kurulu, OPET Petrolcülük A.Ş.’nin bayilik sözleşmelerini grup muafiyeti tebliği ve bireysel muafiyet bakımından değerlendirdiği 19.10.2004 tarihli ve 04-66/947-225 sayılı kararında bu çelişkiyi değerlendirmiştir. Bu bağlamda Rekabet Kurulu, Enerji Bakanlığı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’nün 2002/7 sayılı “Akaryakıt Dağıtım ve Pazarlama Şirketlerinin Kurulmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Kararın Uygulanmasına Dair Tebliğ”inin 3. maddesi ile bayilerin, bağlı buldukları dağıtım ve pazarlama şirketinin bayilerine ve diğer dağıtım şirketi bayilerine akaryakıt satmalarının yasaklanmış olduğunu belirtmiştir. 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu’nun 8. maddesinde, bayinin dağıtıcısı haricinde diğer dağıtıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmal yapmasının da yasaklandığını ayrıca vurgulamıştır. Bu sebeple Rekabet Kurulu, ilgili sözleşmede bayiye getirilen müşteri kısıtlamasının yürürlükteki mevzuat gereği olduğu, bu bakımdan 4054 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilemeyeceği kanaatine ulaşmıştır⁵⁹⁹. Müşteri kısıtlamasına ilişkin bu değerlendirme şüphesiz ki bölge sınırlamasında da kıyasen geçerli olur. Bu

sayılı Tebliğ hükümlerine göre sağlayıcının münhasır bölge veya münhasır müşteri grupları tahsis etmiş olması halinde grup muafiyetinden yararlanabilecek olan bu düzenleme, böyle bir münhasırlık söz konusu olmadığı için anlaşmayı anılan Tebliğ kapsamı dışına çıkarmaktadır. Ayrıca bireysel muafiyet açısından da, bayilerin özellikle büyük müşterilere kendi imkanlarıyla istasyon dışında da satış yapabilmesinin rekabetçi bir yapı için olumlu olacağı, bayileri kontrol altına alabilmek amacıyla bu çeşit bir sınırlama getirilmesinin rekabetin gereğinden fazla sınırlanmasına yol açacağı sonucuna ulaşılmıştır”.

⁵⁹⁷ RK; T. 15.11.2006; 06-84/1059-36 sayılı kararı.

⁵⁹⁸ RK; T. 15.11.2006; 06-84/1059-36 sayılı kararı. Bu karara konu olan davranışlarda bulunan şirketler hakkında soruşturma açılmamış; ancak söz konusu teşebbüslere sözleşmelerindeki 2002/2 sayılı Tebliğ’e aykırı hükümlerin tadil edilerek, bayilere mevzuatla getirilen satış kısıtları dışında herhangi bir kısıtlama getirilmemesi konusunda bir yazı gönderilmiştir.

⁵⁹⁹ RK; T. 19.10.2004, 04-66/947-225 sayılı kararı.

durumda 4054 sayılı Kanun hükümleri, petrol mevzuatının emredici hükümleri gereği dikkate alınmaz.

2.3.3 Hasarın Geçişi

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, hasarın geçişi oldukça önemlidir. Hasar, sözleşme konusu akaryakıtın taraflardan birine isnat edilemeyen sebeple yok olması veya bir kısmının zarara uğramasıdır⁶⁰⁰. Akaryakıt yapısı itibariyle taşınır niteliğindedir. TBK. m. 208/I'e göre, taşınır satışlarında hasar ve yarar kural olarak zilyetliğin devri ile alıcıya geçer. Akaryakıt bayilik sözleşmesi dağıtıcı ile bayi arasında akdedilen çerçeve sözleşmedir. Taraflar bu çerçeve sözleşmeye istinaden münferit satın alma sözleşmeleri yaparlar. Çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesinde genellikle bayi tarafından alınacak yıllık akaryakıt miktarı kararlaştırılır. Belirlenen yıllık akaryakıt miktarına ulaşmak için bayi, yıl içerisinde dağıtım şirketinden belirli dönemlerde ihtiyacına göre akaryakıt talep eder. Dağıtım şirketi bayinin bu talebini karşılamakla yükümlüdür. İşte bayinin akaryakıt talebinin dağıtım şirketi tarafından kabul edilmesi ile birlikte münferit satın alma sözleşmesi kurulmuş olur⁶⁰¹.

Taşınır satışında hasarın geçişine ilişkin TBK. m. 208'de üç istisna düzenlenmiştir. Bu istisnalar; “durumun gereği”, “sözleşmede öngörülen özel şartlar” ve “kanundan doğan istisnai haller”dir⁶⁰². Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, Türk Borçlar Kanunundaki hasarın geçişi hükümlerinin uygulanabilmesi için tarafların sözleşme ile bu konu hakkında aksine bir düzenleme yapmamış olmaları gerekir. Ancak tip akaryakıt bayilik sözleşmelerinde genellikle hasarın geçiş anına ilişkin tarafların sözleşmede hüküm kararlaştırdıkları görülür. Bu sebeple istisnai olarak kanun hükümleri uygulanır. Bunun haricinde akaryakıt bayilik sözleşmelerinin bir kısmında (INCOTERMS) Milletlerarası Ticaret Kurallarının da kararlaştırıldığı görülmektedir⁶⁰³.

⁶⁰⁰ Akıntürk, Turgut; Satım Aktinde Hasarın İntikali, Ankara 1966, s. 21 vd; Çakırca, S. İrem; Satımda Edim ve Karşı Edim Hasarının Alıcıya Geçmesi, İÜHF, C. LXV, S.1, İstanbul 2007, s. 178; Altay Sabah, Satış Sözleşmesinde Hasarın Geçişi, İstanbul 2008, s. 3 vd.

⁶⁰¹ 818 sayılı BK. m. 183'de durumun gereği ve özel şartlar bulunmadıkça satılanın hasar ve yararı sözleşmenin kurulmasından itibaren alıcıya geçmekteydi. 6098 sayılı TBK. m. 208 ile bu sistem terk edilmiştir.

⁶⁰² Demir, Mehmet; 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununun Borçlar Hukuku Alanında Getirdiği Yenilik ve Değişiklikler, Ankara 2012, s. 43.

⁶⁰³ Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) tarafından yayınlanan uluslararası satım sözleşmelerinde kullanılan malın teslimi, yüklenmesi, hasarın geçişi ve tarafların yükümlülükleri gibi kurallardır. En son 2010 yılında revize edilen 2010 INCOTERMS kurallarından akaryakıt bayilik sözleşmesinde karşılaşılan ticarî kayıtlar CIF (Cost, Insurance, Freight) ve FOB (Free on Board) kayıtlardır. FOB ve CIF kayıtlarda satıcı malların hasar ve zararından kaynaklanan tüm riskleri teslim edene kadar kendisi üstlenir. Bu kayıtlarda hasar, satılan malın yükleme limanında geminin küpeştesine geçtiği anda alıcıya geçer. INCOTERMS 2010 kuralları, bu kayıtların önceki sürümleri ile aynıdır, değişiklik yapılmamıştır; bkz. Lorenzon, Filippo/ Sassoon, David Myer/ Skajaa, Lynne/ Baatz, Yvonne/ Nicoll, Chris; C.I.F. and F.O.B. Contracts, 5th edition, 2012, p. 2-006. FOB satışta hasar alıcıya iki durumda geçmez; a) eğer alıcı geminin adı, yükleme noktası ve gerekli ise kararlaştırılan zamanda teslim süre hakkında yeterince bilgi vermezse; b) alıcı tarafından kararlaştırılan sürede

Akaryakıt sektöründe dağıtıcılar ve bayiler arasında akdedilen tip bayilik sözleşmeleri incelendiği zaman, dağıtıcıların tek taraflı olarak teslim şeklini belirlediği görülür. Bu sebeple sözleşmede, bayinin dağıtıcının belirleyeceği nakliye şeklini kabul etme yükümlülüğü söz konusudur⁶⁰⁴. Uygulamada akaryakıtın zilyetliğinin devri iki şekildedir: Dağıtım şirketi veya onun adına hareket eden kimseler tarafından akaryakıtın bayinin satış yerindeki tankına aktarılmasıyla veya dağıtım şirketinin gösterdiği dolum tesisinden, bayinin veya bayi adına hareket eden kimselerin tankerine akaryakıtın yüklenmesiyle.

Yukarda bahsedilen iki tür zilyetliğin devrinde de akaryakıtın taşınması işlemi mevcuttur⁶⁰⁵. Ancak taşıyıcılar, bağımsız değil, sözleşmenin tarafları veya onların temsilcileridir⁶⁰⁶. Akaryakıtın dağıtıcı tarafından gösterilen yerden bayinin araçlarına yüklenmesi veya dağıtıcının araçları vasıtasıyla bayinin satış yerindeki tankına aktarılmasıyla zilyetlik devredilmiş ve hasar bayiye geçmiş olur.

Akaryakıtın yapısı gereği, taşınması ve nakli özel araçlar ve ekipmanlarla yapılır. Bunun sebebi, akaryakıtın tehlikeli ve parlayıcı madde kategorisinde olmasıdır. Özellikle akaryakıtın yüklenmesi veya boşaltılması esnasında kazaların meydana geldiği görülmektedir. Meselâ akaryakıtın taşınması ve boşaltılması için tüm önlemler alınmış olsa bile sadece statik elektriklenmeden kaynaklanan kazaların yaşanması mümkündür⁶⁰⁷. Tankerlerin boşaltılması

satıcının mallarını yükleme limanından alması için varma süresine kadar gemi tayin edemezse. CIF şartlarında eğer sözleşmede (shipment agreement) aksi kararlaştırılmamış ise hasarın geçişi hakkında herhangi bir istisna yoktur. Lorenzon/ Sassoon/ Skajaa/ Baatz/ Nicoll, p. 2-007. CIF satışlarda üç farklı akdî ilişki söz konusudur. Bunlar; alıcı ile satış sözleşmesi, nakliyeciyi ile taşıma sözleşmesi ve sigorta sözleşmesidir. Bkz. Yenice, Özge; Türk Borçlar Kanunu ve Viyana Satım Konvansiyonu (CISG) Hükümleri Işığında Gönderme Satımı, İstanbul 2015, s. 199, 200; Kuyucu, Aslıhan Sevinç; Incoterms (Uluslararası Ticari Terimler), İstanbul 2011, s. 127. Kural olarak hem CIF hem de FOB klotu sadece deniz ve iç su taşımacılığında kullanılır. Ancak uygulamada tıpkı akaryakıt bayilik sözleşmesinde olduğu gibi kara taşımacılığında da kullanıldığına şahit olunur. Yargıtay'da CIF kaydının karayoluyla yapılan satışlarda da kullanılabileceğini belirtmiştir. Bkz. Yargıtay 14. HD, E. 1994/6589; K. 1995/2726; T. 24.3.1995; (KBİBB, 6762/m. 1133,1140; 1086/m. 16).

⁶⁰⁴ Aslan, Enerji, s. 202. Tek taraflı belirleme yetkisi dağıtım şirketinin hakim durumda olması halinde, 4054 sayılı RKHK m. 6'a göre ciddi sorunlar oluşturabilirdi. Ancak RKHK m. 4 açısından teslim şartlarının objektif olarak belirlenmemiş olması m. 4/f'e aykırılık oluşturmaz; bkz. Aslan, Enerji, s. 203.

⁶⁰⁵ 24.10.2013 tarihli ve 28801 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre akaryakıt taşıma işlemi yapılır. Bu yönetmelik kapsamında tarafların yükümlülükleri, hak ve borçları, tehlikeli madde taşımacılığına ilişkin kurallar, bu kuralların denetimi ve yaptırımı gibi düzenlemeler mevcuttur.

⁶⁰⁶ Gönderme borçlarında satıcının satılanı, bağımsız bir taşıyıcıya teslim etmesiyle birlikte yarar ve hasar alıcıya geçer. Ancak satıcının istihdam ettiği bir kişinin taşımayı gerçekleştirmesi halinde hasar sözleşmenin yapılmasıyla değil teslimle birlikte alıcıya geçer.

⁶⁰⁷ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından 20.05.007 tarih ve 26527 sayılı Resmî Gazete'de tebliğ niteliğinde yayınlanan "Akaryakıt İstasyonları-Emniyet Kuralları" isimli TS 12820 Standardı bulunmaktadır. Bunun dışında Resmî Gazete'de 19.12.2007 tarih ve 26735 sayı ile yayınlanarak yürürlüğe giren "Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik" mevcuttur. Bu düzenlemelerde akaryakıt istasyonlarında sağlanması gereken güvenlik kuralları belirtilmiştir. Bu standartlar içerisinde güvenli bölgeler belirlenmesi, hastane, okul gibi yerlere akaryakıt istasyonlarının uzaklığı, yer altı ve yerüstü depolama tanklarının standartları, sızıntı, korozyona karşı yapılması gerekenler hükümler yer almaktadır. Yukarda verdiğimiz örnekten yola çıkarak statik elektriklenmenin önlenmesi için "doldurma sahasına alınmadan önce tankerler statik yükten arındırılmalı, doldurma ve boşaltma esnasında tank ile tanker arasında statik elektrik yükü dengesini sağlayacak bağlantı yapılmalı, tanker ayrıca topraklanmalıdır" hükmü yer almaktadır.

işlemi sırasında meydana gelecek kazalardan dolayı, akaryakıtın telef olmasına veya zarar görmesine kimin katlanacağı konusu da önemlidir. Bu durumda genel kuraldan ayrılmayı gerektiren bir sebep olmadığı için – tarafların sözleşmede aksini kararlaştırmamış olmaları halinde- akaryakıtın fiilen teslim yoluyla zilyetliğin devredilmesi ile birlikte artık hasar bayiye geçecektir. Teslim edilmemiş kısımlar için hasara dağıtıcı katlanır. Bu konuya ilişkin Konya 2. Asliye Ticaret Mahkemesinde açılan davada, davacı taraf ile davalı taraf arasında konusu etil asetat ve İPA satışına ilişkin bir satım sözleşmesi akdedilmiştir. Söz konusu olayda, dava konusu etil asetatın büyük bir kısmını davalının varillerine boşaltmış ve etil asetat bitmek üzereyken 14. veya 15. varil (IBC) doldurulurken yangın meydana gelmiştir. Ancak dava dosyası içerisinde yer alan bilgi ve belgelerden hangi miktarda etil asetatın boşaltıldığı net olarak tespit edilememiştir. Bunun dışında araç içinde ayrı bir bölmede bulunan İPA'nın boşaltılmadan davacının tesislerine geri götürüldüğü anlaşılmıştır. Bilirkişi raporunda, davacı tanıdığı tanker şoförü beyanında tankerin içinde kalan emtianın davalı çalışanlarının da nezaretinde tarttırıldığını ve kartelasını aldığını ileri sürdüğünü; ancak dava dosyası içerisinde bu hususa ilişkin herhangi bir belgeye rastlanmadığı ve bu sebeple, söz konusu hususun ispatlanması halinde davacının boşaltım yaptığı miktarı teslim ettiğinin kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bilirkişi raporunun devamında, davacı şirketin, boşaltımı yaptığı emtialara ilişkin ifa yükümlülüğünü yerine getirdiğini; bu sebeple boşaltımı yapılan miktara ilişkin hasar ve yarar bu aşamadan sonra davalı tarafa bir başka ifadeyle alıcıya geçtiğini ve geriye kalan miktar ise teslim edilmediğinden hasar ve yararın alıcıya geçmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir⁶⁰⁸. Söz konusu raporda sonuç olarak, fiilen teslim edilen kısım için artık hasar ve yararın alıcıya geçtiği, ancak teslim edilmemiş ürünler için hasara satıcının katlanacağı belirlenmiştir.

Bayi ile dağıtıcı arasındaki akaryakıt satışına ilişkin sözleşmede değerlendirilmesi gereken bir diğer husus, bayinin temerrüdü halidir. TBK m. 208/2'e göre, taşınır satışlarında, alıcının satılanın zilyetliğini devralmada temerrüde düşmesi durumunda zilyetliğin devri gerçekleşmişçesine satılanın yarar ve hasarı alıcıya geçer⁶⁰⁹. Satım sözleşmesi ile ilgili düzenlemelerde, sadece hasar ve yararın intikaline ilişkin hükümlerin gerekçesinde Milletlerarası Taşınır Mal Satışına İlişkin Sözleşme hükümlerine (CISG.) atıf yapılmıştır. Ancak CISG.'de tıpkı 818 sayılı BK. m. 183/II'de olduğu gibi çeşit borçlarında hasarın geçişi

⁶⁰⁸Çelik AYTEKİN/ Cengiz MUZZAFER/ Şimşek İBRAHİM; Bilirkişi Raporu, Konya 2. Asliye Ticaret Mahkemesi, 2012/438Esas numaralı dava.

⁶⁰⁹“Roma Hukukundan kalan «cuius periculum eius commodum» farklı olarak Alman Medeni Kanunu 446. paragrafında sözleşmenin yapılması ile değil teslimle hasar ve yarar alıcıya geçer. Alacaklının temerrüdü halinde teslim gerekçeleşmiş gibi hasar ve yarar alacaklıya geçmektedir”. Reinhardt, Wilhelm; Die Gefahrtragung beim Kauf, Berlin 1998, s. 65; Kniese, Andreas; GH, Die Verteilung von Nutzungen und Lasten nach 446 Absatz 1 Satz 2 BGB, 1993, s. 6.

için ayırt edilmiş olması şarttır. CISG. m. 69/III'e göre, sözleşmenin konusunun henüz ayırt edilmemiş mallara ilişkin olması hâlinde, bunların ancak açıkça sözleşmeye tahsis edilmesi ile birlikte alıcının tasarrufuna hazır bulundurulduğu kabul edilir. Bu sebeple, bayinin temerrüde düşmesi CISG.'e göre hasar ve yararın geçişi için tek başına yeterli değildir⁶¹⁰. Ayrıca ayırt edilmesi ve hazır durumda bulundurulması gerekir. Uygulamada, akaryakıtın aranacak borç olarak tedarik edilmesinin kararlaştırıldığı durumlarda bayi, dağıtım şirketi adına rafineriden veya depolardan ürün teslim alır. Söz konusu teslim sırasında bayi, hangi ürünü alacaksa ilgili depolardan kararlaştırılan miktarda kendi tankerlerine ürünü aktarır. Dolayısıyla akaryakıtın ayırt edilmesi söz konusu değildir⁶¹¹.

2.4 Teminat Amacıyla Yapılan Sözleşmeler

2.4.1 Genel Olarak

Dünya çapında akaryakıt dağıtım modelleri incelendiği zaman, farklı uygulamalarla karşılaşılır. Daha önce de ifade edildiği üzere, akaryakıtın tüketiciye ulaştırılması aşamasında (downstream) ülkelere göre değişen ve sınırlı olmayan modeller mevcuttur. Ancak genel olarak COCO (dağıtıcının sahibi olduğu ve kendisinin işlettiği istasyonlar), CODO (dağıtıcının sahibi olduğu, bayi tarafından işletilen istasyonlar), DOCO (bayinin sahibi olduğu, dağıtıcı tarafından işletilen istasyonlar), DODO (bayinin sahibi olduğu ve bizzat işlettiği istasyonlar) şeklinde kategorize edilmektedir⁶¹². Türk petrol dağıtım sisteminde ise 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuattan kaynaklanan sınırlamalar sebebiyle tüketiciye akaryakıtın ulaştırılması iki şekilde mümkündür.

Dağıtım modellerinden ilki, dağıtım şirketinin kendi mülkiyetinde olan ve kendisi tarafından işletilen istasyonlar (COCO modeli) aracılığıyla akaryakıtı tüketicilere ulaştırdığı sistemdir. Bir diğeri ise, bayinin kendi adına ve hesabına ancak dağıtım şirketinin markası altında tüketiciye akaryakıt satışı yapabildiği (DODO modeli) sistemdir. Ancak dağıtım şirketinin kendi mülkiyetinde olan ve kendisi tarafından işletilen akaryakıt istasyonları için PPK. m. 7/son'da bir sınırlama öngörülmüştür. Buna göre, dağıtıcının kendi işlettiği istasyonlar aracılığı ile yaptığı satışlar, dağıtıcının toplam yurt içi pazar payının yüzde

⁶¹⁰Reinhardt, s. 33; Hachem, Pascal; Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (Viyana Satım Sözleşmesi) Şerhi, İstanbul 2015, m. 66-70 şerhi, p. 4; Atamer, Yeşim M.; Taşınır Satım Sözleşmesi, Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu: Makaleler-Tebliğler, Derleyen: Murat İnceoğlu, İstanbul 2012, s. 194.

⁶¹¹ "En doğru çözüm, TBK. m. 208'de artık açıkça düzenlenmemiş olmasına rağmen çeşit borcunda ayırma mecburiyetinin aynen devam ettiğinin (hasar düzenlemelerinin mantığı icabı) kabul edilmesi ve bu konuda milletlerarası satım ilişkisi CISG hükümlerinin kıyasen iç hukuk satımları açısından da uygulanmasıdır"; Atamer, Taşınır, s. 194.

⁶¹² Bkz. 1. 7

onbeşinden fazla olamaz⁶¹³. Bu sınırlama ile sektörde bayi olarak faaliyet gösteren kimseler korunmak istenmiştir. Ayrıca akaryakıt bayisinin, herhangi bir dağıtım şirketi ile anlaşmaksızın markasız (unbranded) şekilde akaryakıt satışı yapması da yasaklanmıştır (PPK. m. 2/10)⁶¹⁴. İşte yukarda açıklanan sebeplerle, bayi ile dağıtıcı arasında, bayilik lisansı başvurusu yapılmasından itibaren akaryakıt istasyonu kurulmasına kadar hemen hemen her aşamada bir birliktelik söz konusudur. Meselâ, pazar payını büyütme isteyen bir dağıtım şirketi, kendi işlettiği istasyonlara ilişkin sınırlamalar sebebiyle, ya sözleşmesi bitecek veya yeni faaliyete başlayacak bayilere yönelir. Ancak dağıtıcı, yeni kurulan veya hâlihazırda mevcut olan istasyon olması fark etmeksizin kurumsal kimlik giydirmeleri, ariyet konusu alet ve edevatların sağlanması, anlaşma karşılığında sağlanan avans, destek, kredi gibi birtakım masraflara katlanır.

Akaryakıt istasyonu kurulum işlemleri oldukça maliyetlidir. Akaryakıt istasyonu kurulacak yer temini, denetim otomasyon sistemi kurulması, yer altı-yer üstü tankları oluşturulması, servis istasyonları ve hizmet binalarının yapılması, kurumsal kimlik giydirmelerinin tamamlanması, teknolojik ve hukukî mecburi altyapının oluşturulması, pompalar ve diğer aletlerin edinilmesi gibi işlemler kurulum işlemleridir. Bayiler açısından oldukça pahalı olan bu yatırımların önemli bir kısmı- bayi ile sözleşme imzalamış olan- dağıtım şirketleri tarafından karşılanır. Dağıtım şirketleri için bu maliyetler aynı zamanda yatırım niteliğindedir. Bu sebeple dağıtım şirketleri yapmış oldukları masrafları geri kazanabilmek için bayilerden birtakım teminatlar talep ederler⁶¹⁵. Uygulamada dağıtım şirketlerinin yaptıkları maliyetlerin geri dönüşümünü sağlamak ve kazançlarını garanti altına almak için intifa, üst hakkı ve ipotek gibi sınırlı aynî haklara veya tapuya şerh edilmiş kira, teminat mektubu gibi şahsî haklara başvurdukları görülür⁶¹⁶. Bu sayede kendilerini güvence

⁶¹³ “5015 sayılı Kanun’un ilgili maddesinin, rekabet mülhazalarıyla gerekçelendirilmesi mümkün gözükmemekte olup, amacı tam olarak anlaşılammakla birlikte bayilik teşkilatlarının bir şekilde dağıtım şirketine karşı korunmasına yönelik bir madde olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak bu yasa hükmüyle birlikte, Türkiye’de akaryakıt dağıtımı ve perakende satış arasında tarihsel olarak ortaya çıkmış bulunan “ayırışma” yasal olarak da güvence altına alınmıştır”; Yolcu/ Ünal/ GÜRBÜZ, Rapor, s. 89.

⁶¹⁴ Dağıtım ağına dâhil olmaksızın satış yapamama yasağı, rekabet etmeme yükümlüğünü beraberinde getirmiştir. Dağıtıcılar kendi işlettikleri istasyonlara ilişkin sınırlamaların da etkisiyle bayilik ağını genişletme yoluna gitmişler ve bayilerin sözleşmeye olan sadakatlerini artırmak için intifa, ipotek, kira vs. farklı yöntemlere başvurmuşlardır.

⁶¹⁵ “Her ne kadar dağıtım şirketleri tarafından, istasyonlara yapılan yatırımların geri dönüşü için uzun bir süre gerektiği yönünde iddialar ortaya konulsa da yapılan yatırımların toplam tutarının, sektörün büyüklüğü içerisinde önemli bir paya sahip olmadığı görülmektedir. Sektörün vergiler dahil 2006 yılında 44 milyar YTL olan büyüklüğü, 2007 yılında %8,2 oranında artarak 48 milyar YTL’ye ulaşmış bulunmaktadır. Tüm dağıtım şirketleri tarafından, 2005 ve 2006 yıllarında intifa sözleşmelerine ödenen toplam tutar ise yaklaşık 45 milyon YTL’dir. Bu rakamın, sektörün büyüklüğü içerisinde %0,1’den az bir paya tekabül ettiği görülmektedir”; Bkz. Yolcu/ Ünal/ Gürbüz, Rapor, s. 110.

⁶¹⁶ Alan, s. 103; Büyükay, Yusuf; Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi Sebebiyle, Daha Önceden Bayiye Bayilik Sözleşmesi, İntifa Bedeli ya da Tapuya Şerh Edilmiş Kira Sözleşmesi Bedeli Olarak Yapılan Kazandırılmaların İadesi Konusunda, Yargıtay Kararları Işığında Bir

altına alan dağıtım şirketleri rahatlıkla yatırım yaparlar⁶¹⁷. Bayiler de bu masraflara tek başına katlanmamış olurlar.

Dağıtım şirketi ile bayi arasında akdedilen bir bayilik sözleşmesi, bir de teminat amacıyla yapılan ayrı sözleşme vardır. Bu birbirinden bağımsız fakat varlıkları ve geçerlilikleri birbirine bağlı iki ayrı sözleşme, akaryakıt bayilik sözleşmesinin tipini belirler. Bu sebeple akaryakıt bayilik sözleşmesi, bileşik sözleşme olarak kabul edilir⁶¹⁸.

Sonuç olarak ülkemiz için petrol mevzuatından kaynaklanan sınırlamalar, piyasa şartları ve bayilik kurulum maliyetleri gibi sebepler birlikte değerlendirildiğinde, dağıtım şirketleri açısından yatırımların teminat altına alınması çok önemlidir. Hatta akaryakıt dağıtım sisteminin devamı için bu teminat sözleşmeleri vazgeçilmez niteliktedir⁶¹⁹.

2.4.2 İntifa Hakkı

Akaryakıt bayisi ile dağıtıcı arasındaki ilişkide, en sık rastlanılan teminat amaçlı sözleşme, intifa sözleşmesidir⁶²⁰. Aslında intifa sözleşmesi, dolaylı bir teminat amacı taşır⁶²¹. Bayilik sözleşmesine teminat amacıyla, bayinin veya bayiyle bağlantılı kimsenin arazisi üzerinde dağıtıcı lehine intifa hakkı verilir. Bunun sebebi, dağıtım şirketinin bayilik sözleşmesinin hükümlerini daha sıkı bir şekilde uygulatmak, denetlemek ve bayinin rekabet etmeme yükümlülüğünü daha güçlendirmek istenmesidir⁶²². Akaryakıt bayilik sözleşmesinde kararlaştırılmamış olsa bile, sözleşmenin bünyesinde rekabet etmeme yükümlülüğü vardır. Bayi, bu sebeple dağıtıcının rakibi olan firmaların ürünlerinin satışını ve pazarlamasını yapamaz⁶²³. Ancak akaryakıt sektöründe dağıtıcı kendisi tarafından yapılan yatırımı garanti altına almak için intifa, teminat mektubu, ipotek vs. gibi yollara başvurur. Bu sayede bayinin hâlihazırda rekabet etmeme yükümlülüğü daha da güçlenmiş olur. Dağıtıcı lehine verilen intifa hakkının bir diğer önemi, Rekabet Hukukundan kaynaklanan rekabet etmeme

Değerlendirme, FÜHFD, C. 2, S. 2, Ankara 2014, s. 11; Bu sayılan sözleşmelerin haricinde ariyet, (faizsiz) kredi, inkişaf gibi başka sözleşmeler akdedilmektedir. Bkz. Sanlı Akaryakıt, s. 180.

⁶¹⁷Doğan, Murat/ Büyükay, Yusuf; Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerindeki İntifa Hakkı Kurulması Şartının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirmesi, Fırat Öztan'a Armağan, C. 2, Ankara 2010, s. 536; Alan, s. 102,103; Gürzumar/ Sanlı, s. 557; Sanlı, Akaryakıt, s. 181.

⁶¹⁸ Bkz. 1. 5. 4.

⁶¹⁹Alan, s. 103; Yolcu/Ünal/Gürbüz, Rapor, s. 39.

⁶²⁰“İntifa sözleşmeleri akaryakıt sektörünün adeta belirleyici özelliği haline gelmiş, mevcut istasyonlarla yapılan sözleşmelerin %95'ten fazlası ile intifa sözleşmesi de imzalanmış bulunmaktadır”; Yolcu/ Ünal/ GÜRBÜZ, Rapor, s. 109.

⁶²¹Dolaylı teminat olarak adlandırılmasının sebebi, TMK. ve TBK. düzenlenmiş teminat amaçlı sözleşmelerden değildir. Ancak intifa hakkının yapısında barındırdığı geniş yetkiler nedeniyle teminat amacıyla da yapıldığı görülür. Bkz. Özen, s. 110 vd. İntifa hakkı sahibi dağıtıcının kullanma hakkını daha sonradan arazi maliki olan bayiye devretmesinin intifa sözleşmesinin tipik örneği olmadığı ve bu sebeple intifa hakkının bir anlamda amacına yabancılaştığı hakkında bkz. Sanlı, Akaryakıt, s. 181.

⁶²² Teminat amacıyla tesis edilen intifa hakkının eşya yararlanma yetkisi veren bir ipotek hakkına benzediği hakkında bkz. Özen, Burak; Türk Medeni Hukukunda Eşya Üzerinde İntifa Hakkı, İstanbul 2008, s. 110.

⁶²³ Bkz. 2. 2. 3. 3. 3.

yükümlülüğü içeren sözleşmelerin (bayilik sözleşmesi) süresine ilişkin sınırlamaların dolaylı olarak uzamasına imkân vermesidir. Bu konu ilerde intifa hakkının Rekabet Hukuku bakımından değerlendirilmesi konusunda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Ülkemizde akaryakıt dağıtım sektörü açısından intifa hakkı tesisi, adeta ticarî teamül haline gelmiştir. Gerçekten de, uygulamada akaryakıt istasyonu kurulması sırasında, arazi maliki tarafından dağıtım şirketi lehine intifa hakkı tesis edilir. Ardından dağıtım şirketi bu intifa hakkı kapsamında, bayiye işletme sözleşmesi ile istasyonda faaliyette bulunma yetkisini devreder⁶²⁴. Bu yola başvurulmasının temel sebebi, dağıtım şirketinin yatırımlarını teminat altına almak istemesidir. Dağıtım şirketi tarafından intifa hakkı karşılığı, arazi malikine intifa bedeli olarak bir miktar para ödendiği görülür⁶²⁵. Dağıtım şirketleri tarafından ödenen bu bedeller bayilerin intifa hakkı vermesine katkı sağlar. İntifa hakkının tesis edilmesi ile birlikte taraflar arasındaki bayilik sözleşmesinden kaynaklanan güven ilişkisi daha da sıkı hale gelir.

Arazi sahibi bayi olabileceği gibi bayilik sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişi de olabilir. Dağıtım şirketi bayilik sözleşmesinin tarafı olmayan arazi malikinden aldığı intifa hakkına dayanarak üçüncü kişiye arazi üzerindeki istasyonu işletme yetkisi verebilir. 2002 sayılı Tebliğ m. 5/a son paragrafına göre, alıcının anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin mülkiyeti arazi ile birlikte veya alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde sağlayıcıya ait ise, yahut alıcı bu faaliyetini sağlayıcının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir aynî veya şahsî kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdüreceksen, alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü, söz konusu tesisin alıcı tarafından kullanıldığı süreye bağlanabilir; şu kadar ki, rekabet etmeme yükümlülüğü, sürenin beş yılı aşan kısmı bakımından, sadece alıcının söz konusu tesiste yürüteceği faaliyetini kapsar. Bu düzenleme özellikle akaryakıt sektörünü ilgilendirmektedir. Bayilik sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişiden aynî veya şahsî hakka dayanarak araziyi kullanma hakkı olan dağıtıcı, bayiye istasyon üzerinde kendi hakkı süresince rekabet etmeme yükümlülüğü getirebilir. Bu durumda arazi maliki tarafından dağıtıcı lehine tesis edilen intifa hakkı, TMK. m. 797’de yer alan azami süre sınırlamalarına tâbi olacaktır. Ancak bayinin arazisini intifa veya kira hakkı kapsamında elinde bulunduran

⁶²⁴ Satış yeri olarak belirlenen ve bayinin mülkiyetinde olan yerlerde, dağıtım şirketi lehine intifa veya kira hakkı tesis edilmesinden sonra dağıtım şirketinin bu yeri bayiye kullandırma yükümlülüğü olduğu kabul edilir. Bkz; Aslan, Enerji, s. 200. Bayilik sözleşmelerinde yer almayan bu yükümlülük daha çok kira veya intifa sözleşmelerinde yer alır.

⁶²⁵ Uygulamada bazen bu bedelin sözleşmede kararlaştırıldığı ancak ödenmediği veya sembolik nitelikte olduğuna şahit olunur. Bkz. Gürzumar/ Sanlı, s. 556; Aslan, Enerji, s. 221. İntifa veya kira bedellerinin kararlaştırılması veya sembolik bir bedelde kararlaştırılması, bu sözleşmenin amacının kira veya intifa olmadığını gösterir. Hatta kira veya intifa sözleşmesinin doğrudan bayilik sözleşmenin süresini uzatma amacı ile yapıldığı bile söylenebilir. Aynı yönde bkz. RK; S. 06-04/56-14, T. 26.01.2006 kararı.

dağıtıcının, bayi ile olan sözleşmesi, Rekabet Hukukundan kaynaklanan süre sınırlamalarına tabidir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde intifa hakkının tercih edilmesinin bir diğer sebebi; kira sözleşmesine nazaran daha düşük oranda vergilendirilmesidir. Çünkü intifa bedeli, GVK. m. 70'te gayrimenkul sermaye iradı olarak düzenlenmemiştir. Ancak uygulamada intifa bedelinin kira bedeli gibi değerlendirilerek vergilendirildiği dönemler olmuştur⁶²⁶. Fakat intifa bedelinin kira bedeli gibi vergilendirilmesi gerektiği görüşü “vergi hukukunda kıyas yasağı” ve “vergide belirlilik ilkesine” uygun değildir⁶²⁷. Bu sebeple kira sözleşmesinden farklı olarak stopaj vergisi tarhiyatı da uygulanamaz.

2.4.2.1 Hukukî Niteliği

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dağıtım şirketi lehine arazi üzerinde intifa hakkı verilmesinin sebeplerinden birisi de, bu hakkın yapısıdır. İntifa hakkı, TMK. m. 794-822 arasında düzenlenmiştir. İntifa hakkı, taşınır, taşınmaz, haklar veya malvarlığı üzerinde kurulabilir⁶²⁸. Bu yönüyle intifa hakkı, diğer irtifak haklarından ayrılır. Gerçekten de, diğer irtifak hakları sadece taşınmazlar üzerinde kurulurken, intifa hakkı hem taşınmazlar hem

⁶²⁶ Ankara Vergi Dairesi Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü tarafından yayımlanan B.07.1.GİB.4.06.16.01-2010-GVK-70-6-644 sayılı ve 20/10/2010 tarihli özelge şu şekildedir: “Buna göre, söz konusu taşınmaz üzerinde ... A.Ş. adına tapu kütüğünde **intifa hakkı tescil ettirilmesi karşılığında anılan şirket tarafından yapılacak ödemelerin, gayrimenkul sermaye iradı olarak vergilendirilmesi** gerekmektedir. Bu nedenle, peşin olarak ödenen intifa hakkı bedelinin ve sözleşme tarihinden sonra olmak üzere 04/11/2019 tarihine kadar ödenecek aylık kira bedellerinin brüt tutarları üzerinden ...A.Ş.'nce Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesinin 5/(a) bendi uyarınca % 20 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılması gerekmekte olup, yine aynı Kanunun 98 inci maddesi gereğince bu şekilde hesaplanan tevkifatın intifa hakkı tescil ettiren şirket tarafından sorumlu sıfatıyla beyan edilerek Kanunun 119 uncu maddesinde belirtilen sürelerde ödenmesi gerekmektedir”; <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=UHBeytnCjfiDVn9h&type=ozelge>; e. t. 22.03.2015.

⁶²⁷ Aynı yönde bkz. Danıştay 4. D; E. 2010/4260; K. 2011/43 kararı; “..kıyas yoluyla vergilendirme yapılmasının vergilerin yasallığı ilkesi gereğince hukuka aykırı olduğu, bu durumda; kiralama bedeli olarak kabulüne hukuken imkan bulunmayan ve kanunda gayrimenkul sermaye iradı olarak tanımlanmayan intifa hakkı tesisine ilişkin bedelin tevkifat yapma zorunluluğu bulunan ödemeler arasında yer almaması nedeniyle dava konusu tarhiyatta hukuka uyarlık görülmediği gerekçesiyle vergi ve cezaların kaldırılmasına karar verilmiştir” şeklindedir.

⁶²⁸ Gürsoy Kemal Tahir/ Eren Fikret/ Cansel Erol, Türk Eşya Hukuku, Ankara 1984, s. 814; Oğuzman Kemal/ Seliçi Özer/ Oktay Özdemir Saibe, Eşya Hukuku, 17. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2015, s. 820; Akipek Jale/ Akıntürk Turgut, Eşya Hukuku, İstanbul 2009, s. 680; ESENER Turhan/ GÜVEN Kudret, Eşya Hukuku, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara 2012, s. 380; Ertaş Şeref, Eşya Hukuku, 10. Baskı, İzmir 2010, s. 495; Erman Hasan, Eşya Hukuku Dersleri, 4. Bası, İstanbul 2013, s. 154; Sirmen Lale, Eşya Hukuku, Ankara 2013, s. 580; Özen, s. 40.

Alman Hukukunda intifa hakkı BGB. §1030'a göre eşyalar üzerinde (BGB. §1032 taşınır eşyalara ilişkin), §1068'e göre haklar üzerinde ve §1085'e göre malvarlığı üzerinde kurulabilir. Bkz. Winkeljohann, Norbert; Nießbrauch An Privatem und Betrieblichem Grundbesitz: Vorteilhaftigkeitsanalyse und Gestaltungsempfehlungen, Springer-Verlag, 1987, s. 7; Ulmer, Peter (Staub Hermann/ Canaris Claus-Wilhelm); Handlungsbuch: Grosskommentar, Walter de Gruyter, 2004, s. 85; Wilhelm, Jan; Sachenrecht, Walter de Gruyter, 2010, s. 728; Westermann, Harm Peter/ Eickmann, Dieter/ Karl-Heinz, Gursky; Sachenrecht, Hüthig Jehle Rehm, 2011, s. 897.

taşınırlar üzerinde tesis edilebilir. Bu sebeple intifa hakkının konusu, diğer irtifak haklarından daha geniştir.

İntifa hakkı sahibi, söz konusu eşya üzerinde, aksi kararlaştırılmadığı sürece, tam yararlanma hakkına sahiptir⁶²⁹. İntifa hakkı sahibine, eşya üzerinde kendi lehine en fazla çıkarı sağlama ve ondan yarar elde etme yetkisi verir. Ayrıca eşya sebebiyle ortaya çıkan medeni semereler de intifa hakkı sahibine ait olur⁶³⁰.

İntifa hakkı, mülkiyet hakkından sonra sahibine eşya üzerinde en geniş yetkiler veren aynî hak⁶³¹. Zira intifa hakkı sahibi, eşya üzerinde kullanma ve yararlanma yetkisine sahiptir. İntifa veren malike eşya üzerinde çıplak mülkiyet hakkı kalır. Ancak malikin eşya üzerinde tasarruf yetkisi devam etmektedir⁶³².

TMK. m. 817'e göre, intifa hakkı sahibi, söz konusu eşyanın ekonomik özgüleme yönünü değiştiremeyeceği gibi, onu yeni şekle sokamaz ve onda önemli değişiklik yapamaz⁶³³. Akaryakıt sektöründe intifadan beklenen ekonomik özgülenme amacı istasyon kurulumudur. Özgüleme sebebinin tapuda gösterilmesine gerek yoktur. Tarafların özgüleme sebebi konusunda anlaşmış olmaları yeterlidir.

TMK. m. 806'a göre, intifa hakkı sahibi, sözleşmede aksine hüküm yoksa veya durum ve şartlardan hak sahibince şahsen kullanılması gerektiği anlaşılmıyorsa, bu hakkın kullanılması başkasına devredilebilir. Bu sebeple, intifa hakkı sahibi eşyayı bizzat kullanmak zorunda değildir, başkasına kiraya da verebilir⁶³⁴. Akaryakıt sektörü özelinde, arazi maliki ile dağıtım şirketi arasında eğer akaryakıt istasyonu kurulduktan sonra tekrar işletme yetkisinin malike verilmeyeceği kararlaştırılmış ise, söz konusu arazi üçüncü kişiye kiralanabilir. Ancak

⁶²⁹Ulmer (Staub/Canaris), s. 82; Wilhelm, s. 728; Brehm, Wolfgang/ Berger, Christian; Sachenrecht, 2. Auflage, Tübingen 2006, s. 358; Wieling, Hans Josef; Sachenrecht Band I, Sachen, Besitz und Rechte an Beweglichen Sachen, 1990, s. 672; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 819; Esener/ Güven, s. 380; Ertaş, s. 494; Erman, s. 154; Sirmen, s. 578; Özen, s. 53; 100.

⁶³⁰İntifa hakkı konusu taşınmaza sonradan eklenen bütünleyici parça niteliğindeki değerler intifa hakkı kapsamına girer. Bu değerlerin sonradan eklenmesi herhangi bir farklılık oluşturmaz. Ayrıca başka bir işlem yapılmasına gerek yoktur; Bkz. Özen, s. 57-58. Bu sebeple çıplak arazi üzerinde intifa hakkı tesis edilmesine istinaden dağıtım şirketi tarafından kurulan istasyon üzerindeki arazinin bütünleyici parçası niteliğindeki değerlerde intifa hakkı kapsamındadır. Ancak taşınmazın sadece bir bölümünde intifa hakkı kurulması taraflarda kararlaştırılabilir. Bkz. Baumann, Max; Zürcher Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Band IV.2a, Nutzniessung und Wohnrecht, Art. 745-778 ZGB, 3. Aufl., Zürich 1999, Art. 745 şerhi, n. 25.

⁶³¹Ulmer (Staub/Canaris), s. 82; Winkeljohann, s. 7; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 866; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 834; Esener/Güven, s. 380; Ertaş, s. 495; Erman, s. 154; Sirmen, s. 580; Özen, s. 100.

⁶³²Wieling, s. 678; Brehm/ Berger, s. 358; Westermann/ Eickmann/ Karl-Heinz, s. 901; Wilhelm, s. 720; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 868; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 839; Esener/ Güven, s. 394; Ertaş, s. 495; Erman, s. 156; Sirmen, s. 580; Özen, s. 100.

⁶³³Wieling, s. 676; Wilhelm, s. 41; Westermann/ Eickmann/ Karl-Heinz, s. 181; Brehm/Berger, s. 358; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 834-835; Esener/ Güven, s. 384; Ertaş, s. 499; Erman, s. 156; Sirmen, s. 582; Özen, s. 64.

⁶³⁴Winkeljohann, s. 11; Wilhelm, s. 230; Westermann/ Eickmann/ Karl-Heinz, s. 906; Brehm/ Berger, s. 351; Esener/Güven, s. 382; Sirmen, s. 579; Özen, s. 295.

üçüncü bir kişinin işleteceği kararlaştırılmamış ise, dağıtım şirketinin istasyonun işletmesini bayii devretme yükümlülüğü bulunmaktadır.

İntifa hakkı şahsa bağlı ve geçici irtifak hakları arasında yer alır. Bu sebeple, intifa hakkı başkalarına devredilmez ve mirasçılara intikal etmez⁶³⁵. Hak sahibi gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Geçici olma özelliği gereği intifa hakkı, en geç hak sahibinin ölümü ile sona erer ve en çok yüz yıllık süre için kurulabilir. Bu hükümler emredici niteliktedir. Akaryakıt sektöründe bu süreler Rekabet Hukukundan kaynaklanan düzenlemeler sebebiyle daha da sınırlıdır.

2.4.2.2 Dağıtıcı Lehine İntifa Hakkının Kurulması

Akaryakıt dağıtıcısı için verilen intifa hakkının kuruluşu, taşınmazlar üzerinde intifa hakkının kuruluşu hükümlerine tâbidir. Bu sebeple, sadece dağıtıcı ile bayi arasındaki ilişkide söz konusu olan arazi üzerinde intifa hakkının kurulmasına ilişkin hükümlerden bahsedilmiştir. Arazi maliki tarafından dağıtıcı lehine verilen intifa hakkı rizaî niteliktedir. Bu sebeple tarafların intifa hakkının kurulması için anlaşmaları gerekir⁶³⁶. İradî olarak kurulan intifa hakkında, kazandırma sebebi ve kazandırma işlemi olmak üzere iki ayrı işlem gerekir⁶³⁷. Taşınmazlarda bu iki işlem tescil talebi ve tescil işleminden oluşur. Bu kazandırıcı işlem sebebe bağlıdır. Taşınmazlar üzerinde intifa hakkı, tek veya iki taraflı hukukî işlemle kurulabilir⁶³⁸. Tarafların anlaşmaları üzerine tesis edilen intifa hakkının geçerliliği resmî şekilde yapılmasına bağlıdır. TMK. m. 795 atfı dolayısıyla TMK. m. 706'a göre, taraflar karşılıklı irade beyanlarını tapu memuru tarafından düzenlenen resmî senette beyan etmeleri gerekir. TMK. m. 1022'e göre, aynî hakların doğumu tapu kütüğüne tescile tâbi olduğundan, intifa hakkının da kütüğe tescili gerekir.

Dağıtıcı lehine tescil talebinde bulunacak kimse, tapuda arazi maliki olarak görünen kimsedir⁶³⁹. Ayrıca TMK. m. 1023'e göre, gerçek hak sahibi olmamakla birlikte tapuda malik

⁶³⁵Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 813; Esener/ Güven, s. 381; Ertaş, s. 495; Sirmen, s. 579; Özen, s. 294.

⁶³⁶Westermann/ Eickmann/ Karl-Heinz, s. 902; Wieling, s. 654; Winkeljohann, s. 9; Brehm/ Berger, s. 356; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 822; Esener/ Güven, s. 380; Sirmen, s. 585; Özen, s. 107.

⁶³⁷Brehm/ Berger, s. 356-357; Wieling, s. 741; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 821; Sirmen, s. 585; Özen, s. 108.

⁶³⁸Tek taraflı hukukî işlemle kurulmasına örnek olarak vasiyetname gösterilebilir. Ancak akaryakıt sektöründe bu tür kazandırma işlemine pek rastlanmaz.

⁶³⁹Elbirliği mülkiyette paydaşların payları üzerinde intifa hakkı kurulabileceği kabul edilir. Ancak bu durumda pay üzerinde kurulan intifa hakkı şüphesi eşya üzerinde değil mülkiyet hakkı üzerinde kurulmuş olur. Bu durum çalışmamız açısından bir anlam ifade etmez. Ancak pay üzerinde kurulan intifa hakkının eşya üzerinde kurulması gerekir. Burada eşya üzerinde dolaylı şekilde pay kurulmuş olur. Bunun için eşya üzerindeki hâkimiyetin paydaş sayısınca paylara bölünmesi gerekir. Bkz. Öztaş İlker, Paylı Mülkiyette Paydaşın Kullanma ve Yararlanma Hakkı, İstanbul 2011, s. 31.

Karayolu kenarında tarım arazisi niteliğindeki paylı mülkiyet konusu taşınmazın benzin istasyonuna dönüştürülmek üzere kiralanması veya intifa hakkı tesis edilmesi, TMK m. 692 gereğince olağanüstü

olarak görünen kimseden iyiniyetle aynî hak niteliğindeki intifa hakkının kazanılması mümkündür.

TMK. m. 795'e göre, taşınır ve taşınmazlarda intifa hakkının kazanılması ve tescilinde, aksine düzenleme olmadıkça, mülkiyete ilişkin hükümler uygulanır. Bu sebeple, arazi üzerindeki intifa hakkının dağıtıcı tarafından şartları oluşmuşsa olağan ve olağanüstü zamanaşımı yoluyla da kazanılması mümkündür⁶⁴⁰. Dağıtıcı lehine yapılan intifa sözleşmesinin tescilinden arazi malikinin kaçınması halinde, dağıtıcı, TMK. m. 716'a göre, mahkeme kararı ile intifa hakkının kurulmasını talep edebilir. TMK. m. 795'de mülkiyet hükümlerinin intifa hakkına da uygulanacağına ilişkin atıf dolayısıyla TMK. m. 716'a dayanarak dağıtıcı, intifa hakkını hâkim kararıyla kazanabilir⁶⁴¹. Bu durumda intifa hakkı sicil dışı kazanılmış olur ve tescil açıklayıcı niteliktedir.

2.4.2.3 İntifa Hakkının Rekabet Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi

2.4.2.3.1 Genel Olarak

2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği'ne göre, rekabet etmeme yükümlülüğü içeren dikey anlaşmalar beş yıllık süre ile sınırlandırılmıştır⁶⁴². Söz konusu tebliğde, rekabet etmeme yükümlülüğü, alıcının anlaşma konusu mal veya hizmetlerle rekabet eden mal veya hizmetleri üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını engelleyen doğrudan veya dolaylı her türlü yükümlülük olarak tanımlanmıştır⁶⁴³. Daha sonradan yayınlanan 18.09.2003 tarihli ve 2003/3 sayılı Tebliğin⁶⁴⁴ geçici hükmünde, 2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği'nden önce yapılmış sözleşmelerin grup muafiyetinden yararlanabilmeleri için, 2003/3 sayılı Tebliğ'in yürürlüğe girdiği tarihten sonraki iki yıl içerisinde söz konusu sözleşmelerin, 2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği'ne uygun hale getirilmeleri gerektiği düzenlenmiştir.

yönetim işi niteliğindedir. Bu sebeple, bu tür işlemin yapılabilmesi için paydaşların oybirliği gerekir. Bkz. ÖZÇELİK, Barış; Paylı Mülkiyete Konu Eşyanın Kiraya Verilmesi, ABD., Yıl: 67, S. 2, Ankara 2009, s. 26.

⁶⁴⁰Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 824; Sirmen, s. 585; Özen, s. 126.

⁶⁴¹Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 824; 825; Ertaş, s. 499; Sirmen, s. 585; Özen, s. 129.

⁶⁴²Burada beş yıllık süre ile sınırlandırılan rekabet etmeme yükümlülüğüdür. Diğer sektörlerdeki bayilik sözleşmeleri, rekabet etmeme yükümlülüğü içermediği veya beş yılın sonunda rekabet etmeme yükümlülüğü ortadan kalktığı takdirde Rekabet Hukuku bakımından geçerlidirler. Ancak petrol piyasasında, PPK m. 8 emredici hükmü gereği, bayilik sözleşmelerinde rekabet etmeme mecburiyeti vardır. Bu sebeple, beş yıllık süre aynı zamanda akaryakıt bayilik sözleşmesinin de süresini teşkil eder.

⁶⁴³Avrupa Birliği Grup Muafiyet Tebliği m. 1/b'de rekabet etmeme yükümlülüğü tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, rekabet etmeme yükümlülüğü, alıcının anlaşma konusu mal ya da hizmetlerle rekabet eden mal ya da hizmetlerin üretimini, alımını, satımını veya yeniden satımını engelleyen doğrudan ya da dolaylı yükümlülüklereden oluşan veya alıcının bir önceki takvim yılındaki alımları esas alınarak, ilgili pazarda yer alan anlaşma konusu mal veya hizmetler ve onların ikamelerinin %80'inden fazlasının sağlayıcısından veya sağlayıcı tarafından belirlenen başka bir sağlayıcıdan satın alınmasına yönelik olarak alıcıya doğrudan veya dolaylı biçimde getirilen herhangi bir yükümlülük anlamına gelir. Bkz. Commission Notice, Guidelines on Vertical Restraints, p. 66.

⁶⁴⁴2003/3 Sayılı "2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalar İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ.

Ayrıca 2003/3 sayılı Tebliğ’de, bu süre içerisinde (18.09.2005’e kadar) anılan anlaşmalara 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesinde öngörülen yasaklama hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Rekabet Kurulu, geçiş hükümlerinin uygulanmasına ilişkin içtihatlarında, yerleşik bir biçimde 18.09.2005 tarihinden önce yapılan ve bu tarih itibarıyla kalan süresi beş yılı aşan dikey anlaşmaların, 18.09.2010 tarihine kadar 2002/2 sayılı Tebliğ ile tanınan grup muafiyetinden yararlanma imkânı olduğunu; 18.09.2005 tarihinden sonra yapılan dikey anlaşmaların ise yapıldıkları tarihten itibaren beş yıl süreyle 2002/2 sayılı Tebliğ ile düzenlenen grup muafiyeti kapsamında olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple, Yüksek Mahkemenin açılan davalarda, *“daha önceden var olan sözleşmelerin 18.09.2010 tarihi ile beş yıllık rekabet etmeme yükümlülüğünün sona erdiği ve bu sebeple söz konusu süre gelmeden bayilik sözleşmesinin geçersiz olmayacağını ve bayilik sözleşmesi ve intifa hakkına ilişkin sebepsiz zenginleşme taleplerinin bu süre gelmeden talep edilemeyeceği”* konusunda görüş birliği bulunmaktadır⁶⁴⁵.

2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği’nde yer alan rekabet etmeme yükümlüğüne ilişkin süre kısıtlamasına rağmen uygulamada bu sürenin fiilî olarak uzatıldığı görülmekteydi. Bunun sebebi, dağıtıcı ile bayi arasındaki akaryakıt bayilik sözleşmesinin beş yıllık süre için yapılmasına rağmen, bayinin kendi mülkiyetindeki arazi üzerinde dağıtıcı lehine daha uzun süre intifa veya tapuya şerh edilmiş kira hakkı tesis etmesidir. Daha uzun süre için dağıtıcı lehine verilen intifa veya kira hakkı, sözleşmenin fiilî olarak uzamasına sebep olur. Bu durumda da rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin beş yıllık sınırlamanın etrafından dolanılarak aynı sonucuna ulaşılmış olur⁶⁴⁶. Dağıtıcı lehine intifa hakkı tesis edilen bayilik sözleşmesinde bayinin sözleşmeyi sona erdirme veya yenileme konusunda iradesi özgür değildir. Çünkü bayi beş yıllık süre sonunda sözleşmeyi uzatmaması halinde intifa hakkı verdiği kendi mülkiyetindeki istasyondan çıkarılma riski ile karşı karşıya kalır. Özellikle akaryakıt bayilik sözleşmesi gibi kira ve intifa bedellerinin bazen sembolik nitelikte olduğu durumlarda hakkaniyetsiz bir sonuç ortaya çıkar⁶⁴⁷.

2002/2 sayılı Tebliğ ve bu tebliğe uygun olarak sözleşme hazırlanmasına ilişkin hükümler içeren 2003/3 sayılı Tebliğ’den sonra bayilik sözleşmeleri, söz konusu tebliğlere uyumlaştırılmıştır. Ancak aynı durumu, intifa ve kira gibi dolaylı olarak rekabet etmeme yükümlülüğü içeren sözleşmeler için söylemek mümkün değildir. Gerçekten de, bu dönemde,

⁶⁴⁵ Yargıtay 19. HD. E. 2011/11791, K. 2012/ 5717, T. 5.4.2012, (KBİBB); Yargıtay 14. HD. E. 2012/3083, K. 2012/ 4685, T. 30.3.2012, (KBİBB, 4054/m. 4,56; 818/m. 63,64,65) ; Yargıtay 19. HD. E. 2011/1931, K. 2011/ 11014, T. 19.9.2011; (KBİBB, 818/m. 63,64).

⁶⁴⁶Gürzumar, Dikey, s. 265, 266.

⁶⁴⁷Aslan/ Önal, s. 7.

akdedilen intifa veya kira sözleşmelerinin ortalama onbeş yıllık olduğu görülür⁶⁴⁸. Görüldüğü üzere, dikey ilişkideki rekabet yasağı anlaşmasının süresi, intifa hakkı yoluyla “fiilî olarak uzamış” olmaktadır.

Kanaatimizce, dağıtıcı ile bayi arasındaki rekabet yasağı içeren bayilik, işleticilik, tedarik vb. sözleşmeler ile birlikte, bu sözleşmelerin süresine etki eden intifa, tapuya şerh edilmiş kira, ekipman gibi sözleşmelerin hepsinin aynı anda ortadan kalktığı tarih, rekabet yasağının sona erme tarihi olarak değerlendirilmelidir. Ancak bayilik, işleticilik, tedarik vb. sözleşmeler sürmekteyken intifa, kira, ekipman vb. sözleşmelerin sona erdirilmesi veya tam aksine; intifa, kira, ekipman vb. sözleşmeler sürmekteyken mevcut bayilik, işleticilik, tedarik sözleşmeleri sona erdirilerek bu nitelikte yeni bir sözleşme yapılması gibi durumlarla karşılaşılabılır. İşte bu durumlarda, dikey ilişkinin kesintiye uğramadığı kabul edilmeli ve beş yıllık süre bu doğrultuda hesaplanmalıdır⁶⁴⁹. İşte yukarıda açıklanan nedenlerle, taraflar arasındaki bayilik sözleşmesine ek olarak yapılan intifa ve kira sözleşmeleri, taraflar arasında uyumsuzluklara neden olmuştur. Bu uyumsuzluklar belirli dönemlerde farklı açılardan ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Aşağıda bunlar sırayla ele alınmıştır.

2.4.2.3.2 İntifa-Bayilik İlişğine Dair İlk Dönem Kararları

2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği'nde yer alan rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin beş yıllık süre sınırlanmasıyla ilgili ilk dönem kararlarında, hem Yargıtay hem de Rekabet Kurulu konuyu tebliğ amacına uygun olmayan biçimde değerlendirmişlerdir. Bu dönemde, sadece akaryakıt bayilik ve işleticilik sözleşmelerinin söz konusu tebliğ ile uyumlu hale getirilmesi ile yetinilmiştir. Ayrıca intifa veya tapuya şerh edilmiş kira hakkı gibi fiilî olarak rekabet etmeme yükümlülüğü içeren sözleşmelerin sürelerine ilişkin değerlendirme yapılmamıştır. İntifa ve kira gibi sözleşmelerin geçerliliklerinin rekabet etmememe yükümlülüğü kapsamında değil; özel hukuk açısından ele alınması gerektiği görüşü benimsenmiştir⁶⁵⁰. Bu anlamda, ekonomik ilişki bakımından bütünlük arz eden bayilik sözleşmesi ve intifa (veya kira) sözleşmesinin ayrı ayrı ele alındığı görülür. Sonuç olarak bayiler tarafından yapılan intifa hakkının süresine ilişkin şikâyetler ve davalar reddedilmiştir.

⁶⁴⁸ Dağıtım şirketlerinden alınan bilgilere göre, bu yıllarda süresi 5 yılı aşan intifa sözleşmelerinin sektördeki toplam sayısı 857'dir. İntifa sürelerinde 15-20 yıl arasında ve üzerinde gerçekleşen 162 istasyon mevcut iken, en büyük grubu 10-15 yıl arasında kalan sözleşmeler oluşturmaktadır. İntifa sürelerinde 15 yıllık bir uygulama sektörde en yaygın şekilde uygulama alanı bulmaktadır. 15 yılın altında ve üstünde olan intifa sözleşmelerinin sayısı da birbirine yakındır. Dolayısıyla, sektör genelinde intifa sözleşmelerinin ortalama 15 yıl süreli olduğu yönünde bir genelleme yapılabileceği anlaşılmaktadır. Bkz. Yolcu/ Ünal/ GÜRBÜZ, Rapor, s. 109-110.

⁶⁴⁹ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 35.

⁶⁵⁰ Aypet Oto Bakım ve Petrol San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılan başvuruya ilişkin olarak alınan 26.1.2006 tarih ve 06-04/56-14 sayılı Rekabet Kurulu kararında ve bu kurul kararına karşı Danıştay'a açılan 2006/1287 Esas, 2007/145 Karar sayılı davada aynı görüş benimsenmiştir.

Rekabet Kurulu tarafından bu konuya ilişkin ilk değerlendirme, 2.10.2003 tarihli ve 03-64/770-356 sayılı Shell/Cabbaroğlu kararıdır. Rekabet Kurulu bu kararında⁶⁵¹, bayilik sözleşmesi ile kira sözleşmesi arasındaki ilişkiyi vurguladıktan sonra, kira bedeli olarak belirlenen ücretin sembolik nitelikte olduğunu ve tarafların asıl niyetlerinin kira sözleşmesi yapmak olmadığını; bu sebeple işletme sözleşmesi ile kira sözleşmesi arasındaki etkileşimin ne ölçüde olduğunun tespitinin özel hukuk hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu kararda kurul, kira ve intifa gibi hakların rekabet etmeme yükümlüğü süresini etkilediğini kabul etmesine rağmen bu durumu göz önüne almaksızın farklı bir açıdan değerlendirme yapmıştır⁶⁵².

Rekabet Kurulu'nun intifa ve rekabet etmeme konusundaki bir diğer kararı, Total/Akdağ kararıdır⁶⁵³. Total ile Akdağ arasındaki 15.1.1997 tarihinde bayilik sözleşmesi akdedilmiş ve bu sözleşmeye istinaden Akdağ'ın mülkiyetinde olan ve istasyonun üzerine kurulacağı gayrimenkulde 17.2.1997 tarihinden itibaren Total'e 20 yıl süreyle tesis edilen intifa hakkı tanınmıştır. Akdağ tarafından 2005 yılı içerisinde Total'den bayilik sözleşmesini ve intifa hakkını beş yıl süreyle sınırlandırması talep edilmiş ve bunun üzerine Total tarafından bayilik sözleşmesi 1.3.2005 tarihinde feshedilmiş, ancak Total lehine kurulan intifa hakkı kaldırılmamıştır. Bu olayda kurul, Akdağ'ın intifa hakkıyla ilgili talebini değerlendirmemiştir. Kararda, *“tarafların aralarında düştükleri anlaşmazlıkların neticesinde gerçekleştirilen fesih işleminin hukuka uygun olup olmadığı hususu ise Rekabet Hukuku kapsamına girmemektedir”* denilmiştir⁶⁵⁴.

⁶⁵¹ RK; T. 2.10.2003; 03-64/770-356 sayılı kararı: *“Shell öncelikle araziye sahibi olan bayiden kiralamakta, daha sonra aynı bayiye istasyonun işletmesini vermektedir. Gerek işletme sözleşmesinin, gerekse kira sözleşmesinin anılan bazı maddeleri, bu iki sözleşme arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kira sözleşmesinin arazinin rayiç değeri üzerinden mi, yoksa sembolik bir bedel üzerinden mi yapıldığı hususu, kira sözleşmesinin, Shell ile bayisi arasındaki işletme sözleşmesinin süresini belirlediğinin bir delili olarak değerlendirilebilir. Cabbaroğlu ile yapılan kira sözleşmesinde yıllık kira bedeli 60.000 TL olarak görülmektedir. Bu rakamın sembolik olduğu ve tarafların asıl amacının kira sözleşmesi akdetmek olmadığı, kira sözleşmesinin bir anlamda işletme sözleşmesinin süresini belirleme amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Ancak Shell'in değişik istasyonlar için farklı zamanlarda farklı koşullarda anlaşmalar yapmış olabileceği dikkate alındığında, bu konuda bir genelleme yapılması doğru olmayacaktır. Bu çerçevede, Rekabet Hukuku açısından sözleşme sürelerinin tespiti haricinde, işletme sözleşmesinin geçersizliği, edinilmiş hakların nasıl geri verileceği veya kira/intifa hakkı ya da ariyet sözleşmeleri gibi taraflar arasındaki diğer anlaşmaların ne ölçüde işletme sözleşmesinin esaslı bir parçası olduğu ve ne şekilde etkileneneğine ilişkin hususların özel hukuk hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir”*. Bu karar Danıştay 13. D., E. 2006/1287; K. 2007/145; T. 15.1.2007 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

⁶⁵² Sanlı, Akaryakıt, s. 185; Aslan/ Önal, s. 21; Büyükcay/ Doğan, s. 539; Sosyal, Cengiz; Akaryakıt Piyasalarında Dikey Anlaşmalar ve Rekabet Kurumunun İntifa Macerası, EPPEN12, Şubat 2015, s. 10.

⁶⁵³ RK, T. 26.1.2006; 06-04/57-15 sayılı kararı.

⁶⁵⁴ İlgili Rekabet Kurulu Kararı Danıştay tarafından iptal edilmiştir. Bu karar emsal nitelikte olup daha sonradan bu konudaki davalarda ve kurula şikâyetlerde sıkça zikredilmiştir. Söz konusu karar, intifa hakkının devam etmesinin rekabet etmeme yükümlülüğü etkisini açıklar. Danıştay 13. D, E. 2006/1604; K. 2008/4296; T. 13.05.2008 sayılı bu kararı şu şekildedir: *“Başvuruya konu olan sözleşme, TOTAL'ın akaryakıt satış ve servis istasyonlarına ilişkin bayileriyle yapmış olduğu işletme sözleşmesidir ve TOTAL'ın uygulamakta olduğu bayilik sisteminde; öncelikle mülkiyeti bayilere ait olan yerleri uzun süreler için (olayda 20 yıl) kiralamakta*

İntifa ile rekabet etmeme yükümlüğüne ilişkin değerlendirmelerin öncesinde Yargıtay Hukuk Genel Kurul'unun bu konuda kararı vardır. 2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği'nden önce gerçekleşen bu olayda davacı, Tek Elden Satın Alma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyet Tebliği (Tebliğ No:1997/4) m. 4/d'de yer alan belirsiz süre için veya beş yıldan fazla süre için rekabet etmeme yükümlülüğü getirilemeyeceği hükmü kapsamında bayilik sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte intifa hakkının da sona ermesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak söz konusu kararda, taraflar arasındaki bayilik sözleşmesinin feshedilmesine rağmen, halen devam eden intifa hakkının terkin edilmesi için geçerli bir sebep olmadığı ve bu olayda 4054 sayılı RKHK. hükümlerinin uygulanma imkânının bulunmadığı belirtilmiştir. Yüksek Mahkeme bu görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *“Bağıtlanan işletme sözleşmesinin kapsamı ve yapılacak işin niteliği gözetildiğinde (sağlayıcı) lehine taşınmazda kurulan intifa hakkının süresi itibarı ile mülkiyet hakkını zedeleyici ağırlıkta olduğunun kabulü mümkün olmadığını; işletme sözleşmesinin feshedilmesinin intifa hakkını ortadan kaldırmayacağı da intifa hakkına ilişkin resmî senette açıkça düzenlendiğini; tapuda tescil edilmiş bulunan intifa hakkını sona erdiren haller MK. m. 720 maddesinde açıkça düzenlenmiş olup somut olayda da intifa hakkının terkinini haklı gösterecek bir nedenin varlığının kanıtlanamamış olmasına göre Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen özel daire bozma kararına uyulmak gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya da aykırıdır”*⁶⁵⁵.

Kanaatimizce, intifa veya kira gibi sözleşmelerin özel hukuk kapsamında olduğu gerekçesiyle Rekabet Hukuku hükümlerinin uygulanamayacağını kabul eden içtihatları doğru olarak değerlendirmek mümkün değildir⁶⁵⁶. Zaten Rekabet Hukuku kapsamında

*ve tapuya şerh verdirerek bu hakkını güçlendirmekte; daha sonra kiralamış olduğu yerlerin maliklerine bu yerlerde satış/servis istasyonu işletme hakkı tanımaktadır. Dolayısıyla, TOTAL ile bayiler arasındaki hukukî ilişkinin temeli, işletme sözleşmesi ve kira sözleşmesi olmak üzere iki anlaşmaya dayanmaktadır. Başka bir anlatımla, TOTAL öncelikle araziye sahibi olan bayiden kiralamakta, daha sonra aynı bayiye istasyonun işletmesini vermektedir, işletme sözleşmesinin ve kira sözleşmesinin bazı maddeleri bu iki sözleşme arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Böylece, şerh edilmiş kira sözleşmeleri bayinin işletme sözleşmelerini feshetmesini önlemekte ve TOTAL'ın yapmış olduğu yatırımları bir tür teminat altına almaktadır. Çünkü bayi işletme sözleşmesini feshetse bile, TOTAL şerh edilmiş kira sözleşmeleri sayesinde kira sözleşmesi süresince kiracının sahip olduğu hakları elinde bulundurabilecek veya başkasına verebilecektir. **İşletme sözleşmesinin birer yıl süreli yapıldığı ve bu sözleşmenin 01.03.2005 tarihinde TOTAL tarafından tek taraflı olarak feshedildiği anlaşılacakla birlikte, kira sözleşmesinin işletme sözleşmesine olan etkisi nedeniyle işletme sözleşmesi de kira sözleşmesiyle birlikte 2017 yılı itibarıyla sona erecek bulunduğundan, taraflar arasında imzalanan işletme sözleşmesinin süresinin belirsiz hale geldiği yolunda ciddi bulguya ulaşılmaktadır. Bu durumda, 2002/2 sayılı Tebliğ hükümleri uyarınca, belirsiz bir süre için veya beş yıldan daha uzun bir süre için anlaşma yapılarak bayiye rekabet etmeme yükümlülüğünün getirilmesi, anlaşmayı Tebliğ dışına çıkarabileceğinden, şikayete konu olan işletme sözleşmesinin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesine uygunluk denetiminin yapılması gereklidir”**; (KBİBB, 4054/m. 4,5,55; 4721/m. 794).*

⁶⁵⁵ Yargıtay HGK, E. 2001/11-426; K. 2001/481; T. 06.06.2001; (KBİBB, 743/m. 720).

⁶⁵⁶ İlk dönem kararlarının hukuka uygun olmadığı hakkında bkz. Büyükay/ Doğan, s. 551; Gürzumar/Sanlı, s. 554, 555; Sanlı, Akaryakit, s. 185; Karacehennem, Nejdət; Rekabet Forumu Dergisi, S. 25, Ankara 2006, s. 14.

değerlendirilen sözleşmelerin çoğu özel hukuk sözleşmesidir⁶⁵⁷. Meselâ, yukarıda belirtilen kararlara konu olan ve bu kapsamda değerlendirilen bayilik sözleşmeleri de özel hukuk sözleşmesi niteliğindedir. Ancak bayilik sözleşmesi, Rekabet Hukuku bakımından değerlendirilip ele alınırken; intifa ve benzeri sözleşmeleri, bayilik sözleşmesinden ayrı tutmak mümkün değildir. Çünkü Rekabet Hukuku ile amaçlanan piyasada rekabetin korunmasıdır. Bu sebeple, bahsedilen sözleşmelerin kökeninin özel hukuk veya kamu hukuku niteliğinde olması önemli değildir⁶⁵⁸.

2.4.2.3.3 İntifa-Bayilik İlişğine Dair İkinci Dönem Kararları

Yukarıda açıklanan ilk dönem kararlarında, bayilik sözleşmesi ile birlikte yapılan intifa ve kira gibi sözleşmelerin rekabet etmeme yükümlülüğü açısından değil, sadece özel hukuk hükümlerince değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Ancak bu kararlar ile dikey ilişkide, beş yıldan daha uzun süre rekabet etmeme yükümlülüğü getirme yasağı amacına ulaşamamıştır. Çünkü özellikle akaryakıt bayilik sözleşmesinde uygulanan beş yıldan daha uzun süreli intifa ve benzeri etkiye sahip sözleşmeler, bayilerin rekabet etmeme yükümlülüğünden kurtulamamalarına sebep olmuştur. İkinci dönem kararlarında bu içtihatların yavaş yavaş değiştiği gözlenir. Ancak bu değişim bir anda gerçekleşmez. Bu değişime sebep olan birtakım gelişmeler olmuştur.

2.4.2.3.3.1 İçtihat Değişikliğine Sebep Olan Gelişmeler

Yukarıda sözü edilen gelişmeler kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir: Avrupa Birliği Komisyonu REPSOL kararı, Rekabet Kurulu Güney Petrol/POAŞ Kararı, Danıştay 13. Dairesinin 2006/1604 E. numaralı ve 13.05.2008 tarihli TOTAL/Akdağ kararı, Rekabet Kurumu Birinci Dairesi tarafından hazırlanan Akaryakıt Sektör Raporu ve Rekabet Kurulu'nun akaryakıt sektöründe intifa sürelerine ilişkin 05.03.2009 tarihli, 09-09/186-56 ve 09-09/187-57 sayılı kararları ve bunların duyurulmasıdır. Bütün bu gelişmeler aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.4.2.3.3.1.1 Avrupa Birliği Komisyonu REPSOL kararı

Avrupa Birliği Komisyonu 12.04.2006 tarihinde, İspanya'nın en büyük akaryakıt dağıtım şirketi Repsol Commercial de Productos Petroliferos (REPSOL) hakkında, 1/2003 sayılı AB Komisyon kararı m. 9'a dayalı yasal taahhütleri içeren ve REPSOL için bağlayıcı

⁶⁵⁷Gürzumar/ Sanlı, s. 554, 555; Sanlı, Akaryakıt, s. 186; Ateş, Mustafa; Rekabeti Koruyan Normların Hukukî Niteliği Üzerine Düşünceler, Rekabet Forumu Dergisi, S. 69, Ankara 2012, s. 16; Aslan, Enerji, s. 240.

⁶⁵⁸Gürzumar/ Sanlı, s. 554, 555; Sanlı, Akaryakıt, s. 186; Ateş, s. 17.

olan bir kararı kabul etmiştir⁶⁵⁹. Bu karar, REPSOL ile akaryakıt istasyonları arasındaki sözleşmelerin ve bu sözleşmelerin sonuçlarının pazar kapama etkisi sonucu doğuracağı endişesiyle ilgilidir. AB Anlaşması m. 81 gereğince, REPSOL hakkında başlatılan soruşturma, onun piyasa davranışlarını değiştirmesi ve taahhütleri sonucunda sonlandırılmıştır. Özellikle karar, akaryakıt istasyonları için önemli bir fırsat niteliğindedir. REPSOL ile sözleşme yapmış arazi malikleri -karşılığında REPSOL'un istasyonuna yatırım yaptığı ve uzun süreli aynî hak ile yatırımlarını garanti altına aldığı istasyonlar- uygun tazminat karşılığında sözleşmeyi feshetme hakkına sahip olmuşlardır. Söz konusu kararda, AB Komisyonu, akaryakıt pazarının farklılıkları sebebiyle, tedarikçinin tesislere yatırım yaptığı sözleşmelerden (meselâ bira sektöründe) farklı bir tazminat çözümü belirlemiştir⁶⁶⁰. REPSOL'un tazminat karşılığı feshetme hakkı taahhüdü dışında, beş yılı aşmayacak şekilde tek elden satın alma yükümlülüğü içeren sözleşmeler hazırlama, iki yıl süresince tedarikçisi olmadığı DODO istasyonları satın almama, istasyonlara sözleşmeyi yenilemeleri için baskı kurmama, istasyonlara tavsiye satış fiyatı üzerinden indirim yapma ve tüm bu taahhütlerin yerine getirilip getirilmediğini incelemek için bağımsız denetime tâbi olma gibi taahhütleri bulunmaktadır⁶⁶¹.

REPSOL'un sözleşmeleri incelendiğinde, istasyonu işletenler ile bu şirket arasındaki anlaşmaların tek elden satın alma kaydı içerdiği anlaşılır. REPSOL ile sözleşme imzalayan taraflar çoğunlukla aile işletmesi niteliğinde olup; bunlardan oldukça az bir kısmının birden çok işletmeye sahip oldukları görülür⁶⁶². REPSOL ile servis istasyonu işletenler arasında sekiz farklı sözleşme tipi bulunur. Bu sekiz farklı sözleşme tipi, tarafların arasındaki ticarî ilişkinin niteliğine ve istasyon üzerindeki mülkiyet türüne göre değişmektedir⁶⁶³.

⁶⁵⁹ Chauve, s. 25. Karar için bkz. (Case COMP/B-1/38.348 – REPSOL C.P.P. 12.04.2006) Tarihli Komisyon Kararı ; http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/38348/38348_998_1.pdf; e. t. 22.03.2015.

⁶⁶⁰ Bu tazminat, istasyon işletenleri akdi ilişkisini sona erdirmeye teşvik edecek şekilde hesaplanmıştır. Bu hesaplama, $C = R + (60\% Di \times V)$ 'dir. Buna göre C, alıcıya her takvim yılı ödenecek olan ücret; R, alıcının kiracı olarak Repsol'a ödemesi gereken yıllık net kira bedeli, Di ise her yıl bir önceki yıldan geriye doğru üç yıllık ağırlıklı ortalama değer farkını ifade eder. Ayrıca DODO tipi bayiler ve intifa-kira ilişkisi bağlı olan bayiler bakımından kar üzerinden Di hesabı üzerinden farklı hesaplamalar yapılmıştır. Bkz. REPSOL C.P.P. kararı, s. 15.

⁶⁶¹ İndirim yapabilme yetkisi sadece bayiler (yeniden satış amaçlı alan kimseler) için değil aynı zamanda REPSOL ile acentelik sözleşmesi kapsamında satış faaliyetinde bulunan istasyonlar için de geçerlidir. Acentelik sözleşmesine ilişkin özellikler komisyon tarafından değerlendirilmemiştir.

⁶⁶² Bkz. REPSOL C.P.P. kararı, s. 14-18. Avrupa Komisyonu kararı sonucunda, İspanya servis istasyonu pazarında Repsol'e bağlı servis istasyonlarının yüzlercesi serbest kalacaktır. Bu uygulamalar, diğer benzer akaryakıt tedarikçilerinin sözleşmeleri için de uygulanabilir..... Oldukça karmaşık ilişkilere bu şekilde somut önerilerin getirilmesi rekabeti açar. Bkz. Chauve, s. 29.

⁶⁶³ Söz konusu kararda CODO acente, CODO perakendeci (bayi), DODO acente, DODO perakendeci, İntifa acente, İntifa perakendeci, Kira acente, Kira perakendeci olarak sekiz farklı tür sözleşme olarak değerlendirilmiştir. Aslında sözleşmelerin bu kadar ayrıntılı sınıflandırılması önemlidir. Ancak istasyon işletenler ile dağıtıcı arasındaki sözleşmenin niteliğine (acente, bayi, franchising vb.) dair bir sınırlama olmadığı için bu şekildeki bir sınıflandırmayı genele yaymak çokta mümkün değildir. Bu sebeple genellikle istasyonun mülkiyeti açısından sınıflandırma yapılmaktadır. Bkz. REPSOL C.P.P. Kararı, s. 3-4.

REPSOL'un sözleşmelerinin önemli bir kısmında (mevcut portföy içerisinde % 15'i yaklaşık 500 akaryakıt istasyonu) istasyon sahipleri, sağlayıcıdan yeni bir istasyon kurulması veya var olanın yenilenmesi için belli bir miktar finans elde eder. Karşılığında dağıtıcıya bir aynî hak niteliğinde intifa hakkı⁶⁶⁴ veya kira hakkı ile arazinin kullanma yetkisi verilir. İstasyon arazisi üzerinde dağıtıcıya tanınan bu haklar, genellikle 25 ile 40 yıl (daha uzun sürede olabilir) arasındadır⁶⁶⁵. Daha sonra kendisine bu haklar tanınan dağıtıcı, arazi malikine tekrar istasyonu işletmesi için kiralar ve aynî hak süresi boyunca kendisi de münhasır sağlayıcı olur. Bu durum Türkiye'deki akaryakıt sektörü uygulamasına da oldukça benzemektedir.

2.4.2.3.3.1.2 Güney Petrol-POAŞ Kararı

Olayda, Güney Petrol ile Petrol Ofisi A.Ş. arasında, 16.3.2001 tarihinde belirsiz süreli olarak bayilik sözleşmesi akdedilmiş, ayrıca Şevket Güngör'e ait taşınmaz üzerinde 6.4.2001 tarihinden itibaren Petrol Ofisi A.Ş lehine 15 yıl süreli intifa hakkı tesis edilmiştir. Daha sonradan POAŞ, bayiye yeni bir sözleşme imzalatmak için akaryakıt tedarik etmemiştir. Bunun üzerine Güney Petrol, 20.3.2007 tarihinde POAŞ ile 17.9.2010 tarihine kadar devam etmesi öngörülen yeni bir bayilik sözleşmesi imzalamıştır. Güney Petrol, ikinci sözleşmenin süresinin 5 yıl olarak düzenlenmesiyle birlikte bu sözleşmenin 2002/2 sayılı Tebliğ'e uygun olmadığı ve bayi bakımından rekabet etmeme yükümlülüğünün devam ettiğini ileri sürmüştür. Zira taraflar arasında intifa hakkı sebebiyle oluşan fiilî durum gereği rekabet yasağının süresi sözleşme süresine değil intifa hakkının süresine bağlı bulunduğunu ve bu durumun kanuna karşı hile teşkil ettiğini iddia etmiştir. Rekabet Kurulu tarafından bu uyuşmazlığa ilişkin yapılan değerlendirmede, bayilik sözleşmesi ve dolaylı olarak intifa hakkının Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 4 kapsamında değerlendireceğini, ancak bu sözleşmelerin rekabet yasağının süresinin (18.9.2005 tarihinden önce yapılanlar açısından) 18.9.2010 tarihine kadar muafiyet kapsamında olduğunu belirtmiştir⁶⁶⁶. Eski içtihatlarla da değinilen bu

⁶⁶⁴ İspanyol Akaryakıt Piyasası açısından önemi Türkiye uygulamasından farklıdır. Bunun sebebi, İspanyol CC. Art. 480'e göre, intifa hakkı başkalarına devredebilir ve LH Art. 107'e göre, üzerinde ipotek tesis edilebilir niteliktedir. Bkz. Aristi, Rafael Sánchez/ Imbernón, Nieves I. Moralejo; Property and Trust Law in Spain, Kluwer Law International, 2011, s. 69.

⁶⁶⁵ Lorenz, s. 159; Bkz. REPSOL C.P.P. Kararı, s. 7.

⁶⁶⁶ RK, T. 7.2.2008; 08-12/123-40 sayılı kararında; "tek taraflı bildirim yapılmamış dahi olsa, söz konusu sözleşmelerde yer alan rekabet yasağının süresi (18.9.2005 tarihinden önce yapılanlar açısından) 18.9.2010 tarihine kadar muafiyet kapsamında değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, rekabet yasağının ve dolaylı olarak da intifa hakkının Kanun'un 4. maddesi kapsamında ihlâl kabul edilmesi ve geçersizliğinin ileri sürülebilmesinin söz konusu 18.9.2010 tarihine kadarki dönem açısından mümkün olmadığı görülmektedir..... Gerek Güney Petrol'ün Kurum kayıtlarına intikal eden şikayetinden gerekse aynı konuda mahkemeler tarafından gönderilen müzakerelerden, şikayet edilen hususların başında uzun süreli intifa hakkı tesis edilerek bir anlamda rekabet yasaklarının süresinin de uzun tutuluyor olması gelmektedir. Bu noktada, yukarıdaki paragraflarda yer verilen genel bilgilere yeniden dönülecek olursa, taraflar arasındaki 200 bayilik/işleticilik sözleşmesinin süresi uzun süreli olsa dahi, taraflar arasındaki bayilik sözleşmesinde

kararda, intifa ve bayilik sözleşmelerinin rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında birlikte değerlendirileceği konusunda dolaylı görüş belirtmekle beraber, daha önceki yerleşik içtihatlarından açıkça dönmemiştir⁶⁶⁷.

2.4.2.3.3.1.3 Akaryakıt Sektör Raporu

Rekabet Kurumu 1. Dairesi tarafından akaryakıt sektörü ile ilgili bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor, dünyada ve ülkemizde petrol piyasasına ilişkin verileri, piyasa faaliyetlerini, rafinaj, dağıtım ve bayilik teşkilatlarının yapısını ve 5015 Sayılı PPK. ile getirilen düzenlemeleri ve sınırlamaları içeren oldukça kapsamlı bir çalışmadır⁶⁶⁸. Söz konusu çalışma ile sektörün problemleri, malî altyapı, kanunî düzenlemelerin amaçları ve etkilerini ihtiva eden ayrıntılı bir araştırma yapılmıştır.

Yukarda bahsedilen rapor, piyasada faaliyet gösteren dağıtıcı ile bayiler arasındaki intifa uygulamalarına (sözleşmenin süresi, ne oranda yapıldığı hakkında) ilişkin istatistikî veriler de sunmaktadır. Ayrıca raporda, intifa uygulamasının sebepleri ve bunun sektöre olan etkileri de açıklanır. Son olarak raporun intifa- rekabet ilişkisi açısından önemi, intifa hakkının rekabet etmeme yükümlülüğüne etkisini açıklaması ve bu hakkın süre bakımından sınırlandırılması gerektiğini belirtmesidir. Bu görüşü desteklemek için özellikle AB Komisyonu REPSOL kararına ve diğer komisyon kararlarına da atıf yapar⁶⁶⁹. Sonuç kısmında bu görüş şu şekilde ifade edilmiştir: *“Sektörde intifa ve tapuya şerh edilmiş kira gibi sözleşmelerin yaygınlığı dikkate alındığında, dağıtım/bayilik seviyesindeki dikey bütünleşme oranının %100’e yakın olduğu, bu nedenle söz konusu sözleşmelerin özel hukuk bakımından içeriği ve esasları ne olursa olsun, Rekabet Hukuku bakımından “rekabet yasağı” olarak ele alınması gerektiği; bu kapsamda dikey anlaşmalara ilişkin grup muaftiyeti düzenlemelerinde aynî haklara ilişkin olarak yer verilen istisnaların kaldırılması, 5 yılı aşan rekabet yasağı ya da bu sonucu doğuran sözleşmeleri engelleyen değişikliklerin yapılması ve tebliğle belirlenecek bir geçiş süreci çerçevesinde mevcut sözleşmelerin uyumlaştırılması gerektiği*

yer alan rekabet yasağının ve dolaylı olarak bayilik sözleşmesinin, 4054 sayılı Kanun ve 2002/2 sayılı Tebliğ bakımından 18.9.2010 yılına kadar muaftiyet kapsamında olduğu ve geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Dolayısıyla, intifa senedi bakımından da 18.9.2010 tarihine kadar bir sorun bulunmadığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle, ‘rekabet etmeme yükümlülüğü’ bakımından bayilik sözleşmesine (ve buna bağlı olarak intifa hakkının süresine) ilişkin 18.9.2010 tarihine kadar Rekabet Hukukundan kaynaklanan bir ihlâlden (ve dolayısıyla geçersizlikten) bahsetmek yersiz olacaktır”.

⁶⁶⁷Sanlı, Akaryakıt, s. 188; Büyükay/ Doğan, s. 540.

⁶⁶⁸ Rapor hakkındaki ayrıntılı değerlendirmeler ve özellikle piyasa kapama etkisine ilişkin tespitler için bkz. Aslan, Akaryakıt, s. 44 vd.

⁶⁶⁹Danıştay’ın içtihat değiştirdiği 13. D., E. 2006/1604; K. 2008/4296; T. 13.05.2008 sayılı TOTAL/Akdağ Kararı’nın raporun yayınlanma tarihinden önce olmasına rağmen değinilmemiştir. Bunun sebebi raporun yayın tarihi ile karar tarihi arasında oldukça kısa süre olmasıdır.

*düşünülmektedir*⁶⁷⁰. Görüldüğü gibi rapor, akaryakıt piyasasının fizikî ve malî yapısı ve bunların rekabete olan etkisi üzerinde yapılan en kapsamlı çalışmadır. Bu çalışma özellikle, bayilik sözleşmesi ile intifa arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Bu raporda yer alan intifa sürelerine ve bu sürelerin rekabete etkilerine ilişkin değerlendirmeler sonucunda içtihat değişikliği kaçınılmaz hale gelmiştir.

2.4.2.3.3.2 İçtihat Değişikliği ve Uygulanması

Yukarda belirtilen gelişmeler sonrasında Rekabet Kurulu, intifa sözleşmesi ile bayilik sözleşmesini birlikte değerlendirmeye başlamıştır. Bu kapsamda ilk değerlendirme, Total/Akdağ davasıdır. Danıştay 13. Dairesinin⁶⁷¹, Rekabet Kurulu kararını iptal etmesi üzerine dosya yeniden görülmüştür⁶⁷². Rekabet Kurulu, Akdağ ile Total arasındaki bayilik sözleşmesinin ve buna bağlı olarak tesis edilen intifa hakkının, sözleşmelerin birbirine etkisi sebebiyle beraberce adeta tek bir “anlaşma” gibi değerlendirmiştir. Bu sebeple kurul rekabet yasağı süresinin de her iki sözleşme dikkate alınarak tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak getirilen rekabet yasağının süresi nedeniyle 2002/2 sayılı Tebliğ’deki süreye uymadığı, fakat fesih işleminin yapıldığı tarihte 2003/3 sayılı Tebliğ’in Geçici maddesindeki “Geçiş Dönemi” içinde yer alması sebebiyle Kanun’un 4. maddesindeki yasaklama hükmünün de uygulanmayacağı kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla 18.9.2010 tarihinden sonra Akdağ ile Total arasındaki “anlaşmanın” 4054 sayılı Kanun’a aykırı olup olmadığı değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir⁶⁷³.

Rekabet Kurulu’nun içtihat değişikliğine ilişkin başka bir kararı, Pol-Pet ile M-Oil kararıdır. Pol-Pet ile M-Oil arasındaki anlaşmada onbeş yıllık süre için verilen intifa hakkının beş yıla sınırlandırılmasına ilişkin talep uygun görülmüştür. İlgili kararda “sözleşme

⁶⁷⁰Raporda atf yapılan diğer kararlar: İspanya Rekabetin Korunması Mahkemesi (El Pleno del Tribunal de Defensa de la Competencia) tarafından 30.03.2005 tarihinde verilen kararda, BP Oil Espana şirketi ve onun işletmecileri arasında içinde intifa, üst ve kira hakkı gibi farklı tipte ve tek elden satın alma yükümlülüğü içeren sözleşmeler uzun süreli rekabet etmeme yükümlülüğü içerdiği için rekabete aykırı olarak değerlendirilmiştir. Kararın orijinal metni için bkz. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:pD3sMYXCNsJ:www.cncompetencia.es/Inicio/GestionDocumental/tabid/76/Default.aspx%3FEntryId%3D197281%26Command%3DCore_Download%26Method%3Dattachment+&cd=4&hl=tr&ct=clnk&gl=tr; e. t. 23.03.2014. Bir diğer karar, Avrupa Birliği Komisyonunun kararıdır. Bu karar, Neste Voima Oy (Ivo) adlı Finlandiyalı petrol şirketinin DODO tipi istasyonlarla yapmış olduğu arazi kiralama sözleşmelerine ilişkin sürelerin akaryakıt tedarik sözleşmeleri süreleriyle uyumlaştırılması gerektiği hakkındadır. Bu kararda, ayrıca CODO tipi yani mülkiyetin Neste şirketine ait olduğu istasyonların beş yıllık rekabet etmeme yükümlülüğü ile bağlı olmadığına karar verilmiştir. Bkz. European Commission, XXXIIIrd Report On Competition Policy 2003, Brüksel, 2004, s. 193, 194.

⁶⁷¹Danıştay 13. D., E. 2006/1604; K. 2008/4296; T. 13.05.2008; (KBİBB, 4054/m. 4, 5, 55; 4721/m. 794).

⁶⁷²RK, T. 30.10.2008 ve 08-61/997-389 sayılı kararı.

⁶⁷³Total/ Akdağ kararı ile başlayan uygulamaların sonucunda, bireysel kararlarla şekillenen bir sürecin ortaya çıktığı ve bu durumun etki analizine dayalı haklı sebep (rule of reason) dayalı yaklaşıma geçmeye çalışan AT uygulamalarının aksine olduğu hakkında bkz. SOYSAL, s. 13.

hükümlerinin bu çerçevede değerlendirilmesi, istasyon üzerinde M-Oil lehine tesis edilen intifa hakkı devam ettiği sürece, mevcut koşullarda beş yıllık bayilik sözleşmesi süresinin anlamsız kaldığını, bu sürenin sonunda Pol-Pet'in belirli bir cezai şart ödemek suretiyle de olsa bir başka dağıtıcı ile anlaşma yaparak kendine ait istasyon üzerinde akaryakıt satış faaliyeti sürdürmesinin mümkün olamayacağını göstermektedir. Bunun sonucu olarak bayiye kalan tek seçenek, akaryakıt satış faaliyetini sürdürmek istediği sürece M-Oil ile olan akaryakıt bayilik sözleşmesini her defasında yenilemektir” ifadeleri yer almaktadır⁶⁷⁴.

Rekabet Kurulu'nun intifa ile rekabet etmeme yükümlülüğü ilişkisi konusunda başka bir kararı ise Alpet- Barbaros Petrol hakkındadır. Rekabet Kurulu, Alpet- Barbaros Petrol arasındaki intifa sözleşmesiyle ilgili şikâyet hakkındaki kararında⁶⁷⁵, taraflar arasında yapılan dikey anlaşma ile alıcıya (bayiye) yüklenen rekabet etmeme yükümlülüğünün süresinin tespitinde, dikey ilişkinin başladığı tarih ile söz konusu ilişkinin kesintisiz olarak devam ettiği en son tarih arasında geçen sürenin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu sebeple Rekabet Kurulu, sağlayıcı (dağıtıcı – dağıtım şirketi) ile alıcı (bayi) arasında akdedilen intifa ya da benzer etkiye sahip başka bir sözleşmenin varlığı halinde, taraflar arasındaki bayilik sözleşmesi yenilenmiş dahi olsa dikey ilişkinin kesintiye uğramasından bahsedilemeyeceğini kabul etmiştir. Bu şekilde yapılan değerlendirmeye göre, taraflar arasında akdedilen ve rekabet etmeme yükümlülüğü içeren dikey anlaşmaların kesintisiz olarak 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5. maddesinde öngörülen beş yıllık süreyi aştığı yahut bu süreyi aşacak şekilde düzenlendiği durumlarda, beş yılı aşan süreler bakımından 2002/2 sayılı Tebliğ ile düzenlenen muafiyet şartlarının ortadan kalkacağı belirtilmiştir.

Kanaatimizce, rekabet etmeme yükümlülüğünün süresini etkileyen intifa ve kira sözleşmelerinin bayilik sözleşmesiyle bir arada değerlendirilmesi ve süre bakımından sınırlandırılmasına ilişkin kararlar uygulamada bir takım kafa karışıklıklarına sebep olmuştur. Bu yüzden, Rekabet Kurumu tarafından 20.07.2009 tarihinde internet sitesinde yayımlanarak kamuoyuna duyurulan, Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz'un 34., 35., 36., 37., ve 38. maddeleri ile “duyuru” niteliğindeki Rekabet Kurumu Birinci Dairenin görüşünü içeren soru-cevap şeklindeki metin yayınlanmıştır⁶⁷⁶. Shell & Turcas Petrol A.Ş. tarafından, Rekabet

⁶⁷⁴ RK; T. 5.3.2009 ve 09-09/186-56 sayılı kararı.

⁶⁷⁵ RK; T. 5.3.2009 ve 09-09/187-57 sayılı kararı.

⁶⁷⁶ 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 9 f. 3'e göre, Rekabet Kurulu ihlâl son vermek amacıyla görüş bildirme görevi verilmiştir. Söz konusu madde de yer alan “bildirir” kavramı bu düzenlemenin bir yetki değil görev niteliğinde olduğunu göstermektedir. Ancak bu bildirme görevi emredici nitelikte olmayıp ihtiyaç duyulduğu zaman ortaya çıkar. Bu görüş bildirme işlemi, Bilgi verici ve açıklayıcı işlemler, genellikle icrai nitelikte değildir. Ancak görüşe uyulmaması bir yaptırım tehdidine bağlanan görüş ve öneriler için iptal davası açılabilmesi kabul edilmektedir. Bkz. Bolatoğlu, Hilmi; Rekabet Kurulu Kararlarının Yargısal Denetimi”, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu, Ankara 2004, s. 4; Atasayar, Kubilay; “4054 Sayılı Kanun'un 9. maddesi, 3. fıkrası Gereğince ‘İhlâl Son Vermek İçin Görüş

Kurumu'nun 20.07.2009 tarihinde internet sitesinde yayımlanarak kamuoyuna duyurduğu Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz'un 34., 35., 36., 37., ve 38. maddeleri ile 01.06.2009 tarihinde internet sitesinde yayımlanarak kamuoyuna duyurduğu akaryakıt sektöründe intifa sözleşmelerinin muafiyetten yararlanma süresinin en fazla beş yıl olarak belirlendiğine ilişkin Rekabet Kurulu'nun 05.03.2009 tarihli, 09-09/186-56 ve 09-09/187-57 sayılı kararlarının ve “duyuru” niteliğindeki düzenleyici işlemlerin iptali istemiyle dava açılmıştır. İptal isteminin sebepleri olarak kısaca şunlar sayılabilir: 2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında bulunmayan kira ve intifa hakkı sözleşmelerinin de beş yıl ile sınırlandırılmasının hukuka aykırı olduğu, bayilik sözleşmesi dışında bu tür sözleşmelerin Rekabet Kurumu tarafından denetlenemeyeceği; Rekabet Kurumu tarafından bayilik sözleşmelerinin, intifa ve kira sözleşmeleriyle birlikte geçmişe etkili şekilde uygulanmasının kurulmuş olan intifa hakkının yok sayılmasına neden olacağı, bu şekilde yasaların geriye yürümezliği ilkesinin ve kazanılmış hakların ihlâl edileceği; intifa hakkının TMK. m. 794 ve devam eden maddelerince kurulduğu, Rekabet Kurumu tarafından özel hukuka konu olan bu alanda karar alma yetkisinin bulunmadığı ve bu sebeple, intifa hakkının ancak Medeni Kanun hükümleri uyarınca sonlandırılabilceği; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararının da bu yönde olduğu, Rekabet Kurulu'nun yakın zamanda aldığı kararlarında bayilik sözleşmelerine on yıla kadar muafiyet tanınmasına karar verildiği; AB ülkeleri ile Türkiye'de akaryakıt istasyonunun kurulumu açısından büyük farklılıkların bulunduğu, AB ülkelerinde istasyonların mülkiyetinin sağlayıcı olan dağıtıcıya ait iken, Türkiye'de bu durumun tam tersi olarak mülkiyetin bayinin elinde bulunduğu, dolayısıyla ülkemizde bayilerin sağlayıcılara göre belli bir gücü elinde bulundurmasıdır. Danıştay bu konuya ilişkin kararında, intifa sözleşmelerinin bayilik sözleşmesine etkisinin incelendiğini; bu kararlarda belirtilen etkinin Rekabet Hukuku kapsamında kalınarak irdelendiğini belirterek davayı reddetmiştir⁶⁷⁷. Bu redde gerekçe olarak, özel hukuk hükümlerine göre kurulan intifa hakkı ve kira sözleşmelerine, doğrudan bu hakların ortadan kaldırılması ya da terkinin ve yine bu haklardan kaynaklanan tarafların edimlerine ilişkin olarak, Rekabet Kurulu tarafından bir karar alınmadığını göstermiştir.

Bildirme' Üzerine Düşünceler”, Rekabet Bülteni, S. 5, 2001, s. 48 vd; Eğerci, Ahmet; Rekabet Kurulu Kararlarının Hukukî Niteliği ve Yargısal Denetimi, Rekabet Kurumu, Ankara 2005, s. 184 vd.
Avrupa Birliği Roma Anlaşması m. 230'a göre (eski m. 173), tavsiye ve görüşler dışında Avrupa Birliği Konseyi ve Komisyonu kararlarının tümünün hukuka uygunluğu denetlenebilir. Debra, Johnson/ Turner, Colin; European Business, 2th Edition, 2006, s. 47.

⁶⁷⁷ Danıştay 13. D., E. 2009/5164; K. 2010/5457; T. 28.6.2010 sayılı kararı: “Özel hukuk hükümlerine göre kurulan intifa hakkı ve kira sözleşmelerine, doğrudan bu hakların ortadan kaldırılması ya da terkinin ve yine bu haklardan kaynaklanan tarafların edimlerine ilişkin olarak Rekabet Kurulu tarafından bir karar alınmadığı görüldüğünden, alınan söz konusu kararla da bu sözleşmelerin bayilik sözleşmesine etkisi incelendiğinden ve bu kararların belirtilen etkinin rekabet hukuku kapsamında kalınarak irdelendiği anlaşıldığından, davacı şirketin bu iddiası ve diğer iddiaları yerinde görülmemiştir”; (KBİBB, 4054/m. 4,5,55; 4721/m. 794).

İntifa sözleşmeleri de tıpkı bayilik sözleşmesi gibi 18.09.2005 tarihinden önce yapılması ve kalan süresi bu tarih itibarıyla beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülüğü olması halinde, 18.09.2010 tarihine kadar 2002/2 sayılı Tebliğ ile tanınan grup muafiyetinden yararlanır. Ancak 18.09.2005 tarihinden sonra yapılan dikey anlaşmalar ise, yapıldıkları tarihten itibaren beş yıl süreyle 2002/2 sayılı Tebliğ ile düzenlenen grup muafiyeti kapsamında değerlendirilir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus, dikey ilişkinin başladığı tarih ile taraflar arasındaki ilişkinin tamamının sona erdiği tarih arasındaki süre, rekabet etmeme süresi olarak kabul edilir. Buna göre, dağıtıcıya önceden intifa hakkı verilip daha sonradan bayilik sözleşmesi yapılmış ise süre hesaplanırken intifanın verildiği tarih, rekabet etmeme yükümlülüğünün başlangıç tarihidir. Dağıtıcı ile bayi arasındaki ilişki sürenin sonunda devam ettirilmek istenirse, bu durumda taraflar her iki sözleşmenin yenilenmesi için ayrı ayrı irade beyanında bulunmaları gerekir⁶⁷⁸.

Kanaatimizce, dağıtıcı ile bayi arasındaki ilişkinin devam etmesi halinde bile aranan yenileme iradesi, bayiyi dağıtıcının baskılarından kurtarma amacına hizmet eder. Bu sebeple bayi, beş yıllık süre sonunda serbest iradesi ile sözleşmeyi yenileyip yenilemeyeceğine karar verir. Bu durumda tarafların, bayilik sözleşmesi ve bu sözleşmeye bağlanan diğer sözleşmeleri şekle uygun bir biçimde yenilemeleri gerekir. Meselâ, 2007 yılında yapılan bayilik ve intifa sözleşmesi beş yıl süre için geçerlidir. Beş yıllık sürenin sonunda bayi ve dağıtıcı intifa ilişkisini devam ettirmek isterlerse, tapuda resmî memur önünde iradelerini beyan etmeleri gerekir. Ancak 2003 tarihinde taraflar arasında akdedilen ve dikey ilişkinin başlangıcı tarihi olan yirmi yıllık intifa sözleşmesi, her ne kadar 2023 tarihinde sona erecek gibi düşünülse de, Rekabet Hukuku bakımından geçerliliği 18.09.2010 tarihine kadardır. Bu tarihten sonra grup muafiyetinden yararlanamayan sözleşme, eğer bireysel muafiyet almamış ise hukuka aykırıdır. Bunun sonucunda, tapudaki tescil maddî anlamda geçerliliği kaybetmiş olup, şeklî olarak varlığını sürdürür. Bu durumda, bayi veya bağlantılı kimse, TMK. m. 1026'a göre, tapu sicilinin düzeltilmesi davası açarak kaydının terkinini talep edebilir.

2.4.2.4 Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün İstisnası

2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği m. 5/a-3'te, sahip olduğu aynî veya şahsî hak kapsamında istasyon üzerindeki faaliyetlerini bayilik sözleşmesi çerçevesinde başka bir kimseye işlettiren dağıtıcıya, beş yıllık rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin istisnalar getirilmiştir. Bunlardan ilki, dağıtıcının faaliyetlerini yürüttüğü istasyonun arazisinin kendi mülkiyetinde olmasıdır. Bu durumda, dağıtıcının kendi mülkiyetindeki istasyon üzerinde

⁶⁷⁸ İntifa sözleşmesinin yenilenmesi, tarafların tekrardan tapu memurunun önünde, resmî şekilde hazırlanan sözleşmeyi imzalamaları demektir.

rakip bir firmanın ürünlerini sattırmaması, teşhir ettirmemesi, reklâmını yaptırmaması mantıklıdır. Bu mantıkî sınırlama sebebiyle, dağıtıcı bu tür istasyonlarda herhangi bir (CODO modeli) süre sınırlamasına tabi tutulmamıştır. Ancak, hali hazırda zaten alıcıya ait olan bir tesisin sağlayıcıya kiralanması veya intifa hakkı tanınması ve sağlayıcının da bu tesisi tekrar asıl sahibi olan alıcıya kullandırtması durumunda, bu istisnadan yararlanmak mümkün değildir⁶⁷⁹.

2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği m. 5/a-3'ün devamında tanınan bir diğer istisna ise dağıtıcının bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde veya bayi bu faaliyetini dağıtıcının bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir aynî veya şahsî kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdürecektir olmasıdır. Dağıtıcının bayi ile ilişkisi olmayan üçüncü kişiden kira, ariyet, üst ve intifa vs. haklar kapsamında istasyon üzerinde zilyet olması ve bu hak çerçevesinde istasyonun işletmesini bayiye devretmesi istisna kapsamındadır⁶⁸⁰. Kanaatimizce, bu düzenlemede üzerinde durulması ve açıklanması gereken kısım, “bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişi” kavramıdır. Bu konuda sık rastlanılan durum işletmecilik sözleşmesinde bayinin tüzel kişi olmasına rağmen, arazi malikinin gerçek kişi olduğu durumlardır. Bunun haricinde, tapuda babanın adına kayıtlı arazi üzerinde dağıtıcıya intifa hakkı verilirken; istasyon işletmeciliğinin oğulları veya oğlu tarafından yapıldığı durumlarda söz konusudur. Şüphesiz ki; bu misallerin sayısını artırmak mümkündür⁶⁸¹. Ancak bu bağlantıyı tespit etmek için somut olaya göre değerlendirmek gerekir. Rekabet Kurulunun bu konuya ilişkin kararlarında belirlediği ilke şu şekildedir:⁶⁸² “*anlaşmaya konu taşınmaz üzerinde dağıtım şirketi lehine intifa hakkı tanındığı durumlarda, malik ile işletici arasında kurulmuş bir kiracılık ilişkisinin bulunması yahut malik ile işletici arasındaki karşılıklı hissedarlık ilişkileri, kan ve/veya sıhri hısımlık veya kefalet gibi ilişkiler Tebliğ'in 5/a maddesinde anılan türden birer bağlantı olarak*

⁶⁷⁹ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 39.

⁶⁸⁰ Tebliğ'in 5 inci maddesi ile getirilen bu istisna, “öncelikle ve özellikle” ilişkinin başlangıcından itibaren üçüncü şahıslardan aynı ya da şahsi haklar kapsamında taşınmazın kullanma ve/veya yararlanma hakkının alınması ve bunu müteakiben tesisin bizzat sağlayıcı tarafından işletilmesi ya da kullanma/yararlanma hakkı veren ile hiçbir bağlantısı olmayan şahıslarla bayilik ilişkisinin kurulması ile sınırlıdır.

⁶⁸¹ Yukarıda bahsedilen bu karışıklığı gidermek için Akaryakıt ve Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (Lpg) (Tüplü ve Dökme Lpg Hariç Olmak Üzere) Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği Taslağı m. 5/3'de bir hüküm yer almaktadır. Bu hükme göre “*Sağlayıcı ile alıcı arasındaki dikey anlaşmaların 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesinin a bendinin üçüncü fıkrasında yer alan ve tesisin alıcı tarafından kullanıldığı süre boyunca alıcıya rekabet etmeme yükümlülüğü getirilmesine imkân sağlayan düzenlemeden yararlanabilmesi için, rekabet etmeme yükümlülüğünün başlangıç tarihinde anılan fıkra da belirtilen koşulları haiz olması gerekir. Söz konusu hükmün uygulanmasında, istasyonun kurulu bulunduğu arazinin maliki ile alıcının Rekabet Hukuku anlamında aynı ekonomik bütünlük içinde olmasının yanında, söz konusu taraflar arasında iştirak ilişkisinin bulunması, kira ve benzeri sözleşmelerin bulunması ya da üçüncü dereceye kadar kan veya ikinci dereceye kadar (bu dereceler dahil) sıhri hısımlık ilişkisi olması halinde de bağlantı olduğu kabul edilir*”.

⁶⁸² RK, T. 03.09.2014 ve 14-30/621-273 sayılı kararı.

değerlendirilmektedir. Bunun yanında, anılan Tebliğ’de yer alan bağlantı kavramı halin icabına göre diğer her türlü hukukî ve/veya iktisadi ilişki şeklinde de tezahür edebilmektedir”.

Bu ilkeye göre, malik ile işletici arasında akrabalık ilişkisi, hissedarlık ilişkisi veya kefalet ilişkisi bir bağlantı sayılmaktadır. Ayrıca istisnadan yararlanabilmesi için arazi malikinin dağıtıcıya en baştan itibaren yalnızca kira veya intifa hakkı tanıdığı; fakat taraflar arasında herhangi bir bayilik ilişkisinin bulunmadığı durumları düzenlemektedir. Sadece bayilik sözleşmesinin bulunmaması yetmemekte, aynı zamanda dağıtım şirketinin (sağlayıcı) ilgili akaryakıt istasyonuna ilişkin aynî veya şahsî hakkını doğrudan malikten alması ve daha sonra bu istasyonu malik ile bağlantısız olan başka bir şahsa işletmesi şartı aranmaktadır. Bu bakımdan bayinin, sağlayıcıdan önce ilgili istasyon üzerinde aynî veya şahsî bir hakka sahip olmaması gerekir⁶⁸³.

Beş yılı aşacak şekilde rekabet etmeme yükümlülüğü kararlaştırma yetkisi sadece söz konusu tesis üzerinde yer alan faaliyetlere ilişkindir. Bu sebeple bayinin birden fazla işletmesi olması halinde, sadece dağıtıcının bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişiden edindiği tesis üzerinde, beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülüğü kararlaştırılabilir. Çünkü bu istisnanın amacı, dağıtıcının kendi temin ettiği arazi üzerindeki hakkı, bayiye kullandırması karşılığında, bayinin söz konusu arazi üzerindeki faaliyetlerinde dağıtıcıyla rekabet etmesinin engellenmesidir⁶⁸⁴.

⁶⁸³RK, T. 24.01.2013 ve 13-07/72-41 sayılı kararı şu şekildedir: “*somut olayda BP istasyona ilişkin ayni hakkını doğrudan malikten almamış, MALİKLER ile FSM arasında imzalanan kira sözleşmesinde yer alan - MALİKLER’in FSM’nin bayiliğini yapmak üzere anlaşacağı dağıtıcıya kira sözleşmesinin süresi kadar intifah hakkı vermeyi kabul ve taahhüt ettiği- hüküm kapsamında bu hakkı elde etmiştir. İntifa hakkı yerine tapuya şerh edilmiş kira hakkının elde edilmesinin BP’ye sağlayacağı menfaat açısından herhangi bir farklılık yaratmayacağı ve tarafların da buna ilişkin itirazları bulunmadığı dikkate alındığında, bu husus yapılacak değerlendirmeyi değiştirmeyecektir”.*

⁶⁸⁴Commission Notice, Guidelines on Vertical Restraints, p. 59; Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 39.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKARYAKIT BAYILIK SÖZLEŞMESİNİN VE İNTİFA HAKKININ SONA ERMESİ, ZAMANAŞIMI

3.1 Akaryakıt Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi

3.1.1 Genel Olarak

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin yüksek meblağlarda yatırım gerektirmesi ve tarafların bu sözleşmeden kaynaklı yüksek kâr beklentileri, bu sözleşmenin sona ermesi kavramını daha da önemli kılar. Şüphesiz ki; bayilik sözleşmelerinin sürekli nitelikte olmaları ve temelinde yoğun bir güven ilişkisi barındırmaları sözleşmenin sona erme anı için de geçerlidir⁶⁸⁵. Şöyle ki; hem bayi hem dağıtıcı sözleşmede kararlaştırılan süre içerisinde edimlerini ifa etmekle yükümlüdürler. Ancak, bayinin sözleşme süresi devam ederken bayilik ilişkisini sona erdirmek istemesi halinde, dağıtıcı yapmış olduğu yatırımların geri dönüşünü sağlayamaz. Dağıtıcının bu yatırımları yapmasının sebebi ve sözleşmenin amacı, maddî beklenti yani kâr elde etmektir. Aynı durum dağıtıcı tarafından sözleşmenin sona erdirilme halinde de bayiaçısından söz konusudur. Bu durumda bayi, beklediği kârı elde edemediği gibi, intifa veya kira hakkı çerçevesinde kendine ait arazinin kullanma yetkisini devrettiği dağıtıcı tarafından çıkarılma tehlikesi ile de karşı karşıya kalmaktadır. Ancak dağıtıcının sözleşmede yer alan yükümlülükleri ihlal eden ve dağıtım ağı içerisinde beklediği menfaati elde edemediği bayi ile ilişkisini sona erdirmesi de olağandır.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin sona ermesi açısından, bu sözleşmenin belirli süreli veya belirsiz süreli olarak yapılması önemlidir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinin kanunî mecburiyet gereği bünyesinde ihtiva ettiği rekabet etmeme yükümlülüğü beş yıldan fazla kararlaştırılamaz. Söz konusu durum dikkate alındığında, bu sözleşme süre açısından daha da önem kazanmaktadır⁶⁸⁶. Belirsiz süreli sözleşmelerden kasıt, bayilik sözleşmesinin süre bakımından sınırlandırılmaması anlamına gelir. Rekabet Hukuku anlamında bir sözleşmenin belirsiz süreli kabul edilmesi, sadece tarafların süre kararlaştırmaması değil; aynı zamanda taraflardan herhangi biri belli bir süreden önce tiraz etmedikçe sözleşmenin her yıl yenilenmiş olacağını kabul eden (otomatik uzama şartı/ Verlängerungsklausel) anlaşmalar da dâhildir. Eğer yenileme konusunda taraflar iradelerini sözleşmenin sona ermesinden önce açıkça birbirlerine bildirirlerse, sözleşme belirsiz süreli sayılmaz. Rekabet Hukukunda bayiye getirilen rekabet etmeme yükümlülüğünün süresinin

⁶⁸⁵ Ulmer, s. 414; Emde, s. 384; Meyer, s. 282.

⁶⁸⁶ Bkz. 2. 1. 3.

belirsiz olması halinde, akaryakıt bayilik sözleşmesi grup muafiyetinden yararlanamaz. Ancak özel hukukta taraflar, sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince, kanunun emredici hükümlerine, kamu düzenine, kişilik haklarına ve ahlâka aykırı olmadıkça ve imkânsız bulunmadıkça (TBK.m. 27) sözleşmenin süresini serbestçe tayin edebilirler.

Özel hukuk anlamında belirsiz süreli bayilik sözleşmesinin varlığı halinde taraflar, sözleşmeyi olağan fesih hakkını kullanarak feshedebilirler⁶⁸⁷. Ancak sözleşmenin süresinin belirli süreli olarak kararlaştırılmasıyla birlikte, tarafların zımnî (örtülü) iradesi ile veya sözleşmede yer alan uzatma hükmünün devreye girmesi (Verlängerungsklausel) ile uzamış sözleşmeler de olabilir. İşte bu sözleşmeler artık belirsiz süreli olarak değerlendirilir ve taraflar olağanüstü fesih hakkını kullanabilirler⁶⁸⁸. Bunun sonucunda, bu sözleşmelere sürekli borç ilişkilerinin sona ermesine ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır. Belirli süreli sözleşmelerde, tarafların olağan fesih hakları yoktur. Sürenin sona ermesi ile bayilik sözleşmesi kendiliğinden sona erer⁶⁸⁹. Ancak bu ilişkide taraflar haklı bir sebep bulunması halinde, sözleşmeyi olağanüstü fesih hakkı ile sona erdirebilirler. Ayrıca belirli süreli bayilik sözleşmesinde, sürenin sona ermesi ile birlikte sözleşmede kendiliğinden sona erer. Beş yıllık süre sonunda, akaryakıt bayilik sözleşmesi ve buna bağlı olarak resmî memur önünde yapılan intifa veya şerh edilmiş kira sözleşmesinin uzaması isteniyorsa, tarafların bu konuda açıkça anlaşmaları gerekir. İntifa, üst veya şerh edilmiş kira hakkı için sadece tarafların anlaşmaları yetmez. Ayrıca bu sözleşmeyi resmî şekilde tapu memuru önünde tekrar gerçekleştirmeleri gerekir.

Bayilik sözleşmesinin bir diğer sona erme sebebi de tarafların sözleşmeyi sona erdirme konusunda anlaşmalarıdır. Akaryakıt konulu bayilik sözleşmelerinin yapısından kaynaklanan bayinin veya dağıtıcının lisansının iptal edilmesi gibi sözleşme dışı etkenler de bulunmaktadır. Bayinin veya dağıtıcının lisansının iptal edilmesi de bayilik sözleşmesini sona erdiren sebeplerdendir. Ayrıca, TMK.m. 785'e göre, lehine irtifak kurulan taşınmaz için bu hakkın sağladığı hiç bir yarar kalmamışsa, yüklü taşınmazın maliki bu hakkın terkinini isteyebilir. Aşağıda bunlar sırasıyla ele alınıp incelenmiştir.

⁶⁸⁷Kochs, s. 87; Ulmer, s. 445 vd.; Martinek, s. 104; İşgüzar, s. 144; DemirGökyayla, s. 180; SamilogluRiegerman, s. 194; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 203.

⁶⁸⁸Ulmer, s. 476; Meyer, s. 139; Emde, s. 1026; Martinek, s. 102; Tandoğan, C. I/1, s. 53; DemirGökyayla, s. 180.

⁶⁸⁹Kochs, s. 80; Meyer, s. 332; Martinek, s. 104; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 197, Seliçi, s. 71; Tandoğan, C. I/1, s. 53; Genç, s. 161.

3.1.2 Sözleşmesinin Süresinin Sona Ermesi

Akaryakıt bayilik sözleşmeleri genellikle belirli süreli olarak kararlaştırılır. Kararlaştırılan süre de genellikle azamî niteliktedir. Bunun sebebi, tip bayilik ve işleticilik sözleşmesini tek taraflı hazırlayan dağıtıcının istasyona yaptığı yatırımların ve masrafların geri dönüşünü sağlamak ve mümkün olduğunca bayiyle olan ilişkisini devam ettirmek istemesidir. Bayilik sözleşmesinde dağıtıcı, Rekabet Hukukundan kaynaklanan sınırlamaları da göz önüne alarak azamî beş yıllık süre için sözleşme yapar⁶⁹⁰. Bu sürenin sonunda bayinin, dağıtım şirketine herhangi bir bildirimde bulunmasına gerek olmaksızın sözleşme kendiliğinden sona erer. Dağıtım şirketi ile bayi, sürenin sonunda eğer sözleşmeyi uzatmak isterlerse, bunun için ayrıca ve açıkça yeniden anlaşmaları gerekir.

Tarafların sözleşmede kararlaştırdıkları azamî beş yıllık sürenin sona ermesi ve yeni bir sözleşme yapma konusunda anlaşamamaları halinde dağıtıcı, bayinin beş yıllık süre sonunda rekabet etmeme yükümlülüğünden kurtulmasını engelleyecek şekildeki uygulamalardan kaçınmalıdır. Bayi, beş yıllık rekabet etmeme yükümlülüğünün bitiminden itibaren varsa kalan borçları geri ödeme imkânına sahip olmalıdır. Benzer şekilde, sağlayıcının bayiye bazı ekipmanlar sağladığı hallerde, bayinin beş yıllık rekabet etmeme süresinin sonunda bu ekipmanları piyasa değeri üzerinden devralabilme imkânına sahip olması gerekir⁶⁹¹.

3.1.3 Bozma (İkâle) Sözleşmesi

Bozma (İkâle) sözleşmesi (Aufhebungsvertrag), tarafların aralarındaki mevcut borç ilişkisini sona erdirmek için yapmış oldukları yeni bir sözleşmedir⁶⁹². Sözleşme özgürlüğünün sonuçlarından biri de, tarafların hâlihazırdaki sözleşmeyi ortadan kaldırma özgürlüğüdür⁶⁹³.

⁶⁹⁰ Bayilik sözleşmesinde süreye ilişkin örnek kayıt şu şekildedir: SÜRE- “İşbu sözleşme, taraflarca imzalandığı tarihten itibaren geçerli olmak üzere 5 (beş) yıl süreli olup, taraflarca mutabakat sağlandığı takdirde aynı şartlarla 5 (beş) yıl daha uzar”.

⁶⁹¹ “İntifa sözleşmesi karşılığında dağıtıcı şirket tarafından bayiye yapılacak yatırımın tutarı ve geri dönüş süresi de; beş yılın sonunda bayinin bayilik sözleşmesini sona erdirmesini engellemeyecek şekilde belirlenmelidir. Örneğin bayiye gerekli olandan yüksek miktarda kredi ya da borç verilmesi ve beş yılın sonunda bu bedellerin bayiden talep edilerek bayinin sözleşmesini sona erdirmesinin engellenmesi ya da zorlaştırılması, duruma göre “fiili bir engel” olarak nitelendirilebilir. Böyle bir durumda söz konusu bedellerin beş yılın sonunda talep edilmesi gibi yükümlülükler, 2002/2 sayılı Tebliğ’in açıklanmasına ilişkin kılavuzun 37. paragrafında belirtilen anlamda, bayinin rekabet etmeme yükümlülüğünden kurtulmasını engelleyen fiili bir durum olarak nitelenebileceği sürece geçerli olmayacaktır. Dolayısıyla 2002/2 sayılı Tebliğ uyarınca asıl olan; anlaşmanın yapıldığı tarihten itibaren her beş yılın sonunda, bayinin mevcut anlaşmayı sonlandırmak ya da yeniden müzakere ederek azami beş yıllık bir süre için yenilemek konusundaki özgür iradesinin tam olarak ortaya konulabilecek olmasıdır”, Bkz. Rekabet Kurulu tarafından, “İntifa Hakkı ve Benzeri Etkiyi Sahip Sözleşmeler ile İlgili Sık Sorulan Sorular ve Cevaplar” adıyla kamuoyuyla paylaşılmış metin.

⁶⁹² Kochs, s. 80; Blaeser, Alexander; Die Zinsen im Schweizerischen Obligationenrecht: geltendes Recht und Vorschlag für eine Revision, Dike, 2011, s. 30; Eren, Borçlar, s. 1258; Turanboy, Kürşat Nuri; İbra Sözleşmesi, Ankara 1998, s. 36; Erçin, Ferhat; İkâle Sözleşmeleri, Prof. Dr. Zahit İmre’ye Armağan, İstanbul 2009, s. 126.

⁶⁹³ Blaeser, s. 30; Eren, Borçlar, s. 1258.

Akaryakıt bayi ile dağıtım şirketi anlaşarak aralarındaki bayilik sözleşmesini sona erdirebilirler. Sürekli nitelikteki bayilik sözleşmesinin anlaşma yoluyla sona ermesi sonucunda, artık taraflar yeni bir edim borcu altına girmezler ve daha önceden ifa ettikleri edimleri geri talep edilemezler⁶⁹⁴. Kısaca, bayilik sözleşmesinin anlaşma yoluyla sona ermesinin ileriye etkili sonuç doğuracağını söylemek gerekir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesi açısından önemli olan bir diğer husus, bozma sözleşmesine ibraya ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanacağına ilişkin görüştür⁶⁹⁵. TBK.m. 132'ye göre, borcu doğuran işlem kanunen veya taraflarca belli bir şekle bağlı tutulmuş olsa bile, borç tarafların şekle bağlı olmaksızın yapacakları ibra sözleşmesiyle tamamen veya kısmen ortadan kaldırılabilir. Borcun ortadan kaldırılması niteliğinde olan ibranın şekle tâbi olmadığı açıktır. Ancak bu durumun bayilik sözleşmesi temelinde, borç ilişkisinin bozma sözleşmesi yoluyla sona erdirilmesi halinde temel sözleşmeye bağlı intifa veya diğer sözleşmelere etkisinin ne olacağı konusu gündeme gelir. Böyle bir durumda, bozma sözleşmesiyle borç ilişkisinin sona erdirilmek istenmesi halinde, resmî şekle bağlı intifa sözleşmesinin, TBK.m. 132 çerçevesinde şekle bağlı olmaksızın ortadan kaldırılması mümkündür⁶⁹⁶. Ancak bozma sözleşmesi sözleşmenin kapsamının değiştirilmesi niteliğinde ise, bu durumda TBK.m.13'te yer alan genel kural uygulanır⁶⁹⁷. Bu sebeple, bayilik sözleşmesinin temelinde yer alan intifa sözleşmesinin değiştirilmesi de resmî şekle tâbi olmalıdır.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin tarafların anlaşması yoluyla sona ermesi halinde, dağıtım şirketinin ayrıca bir idarî bildirim yükümlülüğü doğar. Gerçekten de, PPLY.m. 34/0-3'e göre, karşılıklı fesih protokolü ile bayilik sözleşmesinin sona erdirilmesi halinde, protokol tarihinden itibaren bir ay içerisinde fesih protokolü ile birlikte sona erdirilme işleminin EPDK'ya bildirilmesi gereklidir. Bu yükümlülük dağıtıcıya aittir.

3.1.4 Sözleşmenin Taraflarının Şahsî Durumlarında Meydana Gelen Değişiklikler

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, sözleşmenin taraflarının şahsî özellikleri önemlidir. Bu sebeple, gerçek kişi tacir sıfatına sahip bayinin ölümü halinde sözleşmenin akibeti tartışma konusudur. Öncelikle belirtmek gerekir ki; bayilik sözleşmesinin muhtevasında “işgörme

⁶⁹⁴Eren, Borçlar, s. 1259; Şenol, s. 260. Aslında bozma sözleşmesinin geçmişe veya geleceğe etkili olarak sona erdireceği düzenlenmiş değildir. Bunu tarafların kararlaştırması mümkün olabileceği gibi somut sözleşmenin niteliği de belirleyebilir. Bkz. OLG Düsseldorf, T. 20. 02. 2006, Az. I-9 U 57/05.

⁶⁹⁵Blaeser, s. 30; BGE 115 V 437 S. 443.

⁶⁹⁶Schönenberger, Wilhelm/ Jäggi, PETER; Zürcher Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Band V/1a, Art. 1-17 OR, 3. Auflage, Zürich 1973, Art. 12 şerhi, p. 2-7; BGer 4A_49/2008, E. 2.1.

⁶⁹⁷Schönenberger/ Jäggi, Art. 12 şerhi, p. 2-7; BGer 4A_49/2008, E. 2,1.

karakteri (Geschäftsbesorgungscharakter) barındırdığı kabul edilir⁶⁹⁸. Hatta bu karakterden dolayı bayilik sözleşmesinin hizmet sözleşmesinin bir türü olduğu da ileri sürülmüştür⁶⁹⁹. Bu sebeple, bayilik sözleşmesine işgörme sözleşmelerine ilişkin hükümler kıyasen uygulanabilir. İşgörme sözleşmesi niteliğinden dolayı bayilik sözleşmesine vekâlet sözleşmesinin sona ermesine ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır⁷⁰⁰. Aşağıda akaryakıt bayilik sözleşmesinin taraflarının şahsî durumlarında meydana gelen değişiklikler sırayla ele alınmıştır.

3.1.4.1 Bayinin Ölümü

Bayilik sözleşmesine vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanmasının sonucu olarak taraflardan gerçek kişi niteliğinde olan bayinin ölümü sözleşmeyi sona erdirir⁷⁰¹. Nitekim bayilik sözleşmesinde de tıpkı vekâlet sözleşmesinde olduğu gibi, yoğun güven ilişkisinin varlığı sebebiyle, ölüm bir sona erme sebebi olarak kabul edilmiştir⁷⁰². Bunun haricinde, TBK.m. 513'te taraflardan birinin tüzel kişi olması halinde, tüzel kişiliğin sona ermesinin de vekâlet sözleşmesini sona erdirdiği düzenlenmiştir⁷⁰³. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesinde kanuni mecburiyetten dolayı tüzel kişi niteliğinde olan dağıtım şirketinin tüzel kişiliğinin sona ermesi, taraflar arasındaki bayilik sözleşmesini de sona erdirir⁷⁰⁴. Kural olarak ölümün vekâlet sözleşmesini sona erdirdiği kabul edilmekle birlikte, tarafların sözleşmeyle bu durumun aksini kararlaştırmaları halinde veya işin

⁶⁹⁸Ulmer, s. 269; Emde, s. 167; Schmidt, s. 759; Martinek, s. 32.

⁶⁹⁹Ulmer, s. 269, 348; Emde, s. 167.

⁷⁰⁰Ulmer, s. 269; Emde, s. 167; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 222. Akaryakıt istasyon sözleşmelerinin (tankstellenvertrag) feshi için vekâlet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağı hakkında bkz. Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 49, p. 35.

⁷⁰¹ Bayilik sözleşmesinde gerçek kişi bayinin bu sözleşmeyi sona erdirdiğine ilişkin örnek kayıt şu şekildedir: "Gerçek kişi bayinin vefatı halinde, varislerinin, a) durumlarının uygunluğunun dağıtıcı tarafından tespit edilmesi, b) vefat eden bayinin dağıtıcıya olan bilumum muaccel borçlarını ve ferilerini ödemeleri, vadesi gelmemiş olan borçların teminatlarını kendi adlarına yenilemeleri, c) dağıtıcının mülkü malzemeyi de dağıtıcının cari usullerine göre satın almaları, d) yasal izin, lisans ve ruhsatlarını tamamlamaları şartlarının tamamının yerine gelmesi halinde, dağıtıcı, vefat eden bayinin birinci derecedeki varislerine satış yerinde bayilik sözleşmesi akdetme konusunda öncelik tanımayı kabul eder. Mirasçılar birden fazla ise, Türk Ticaret Kanununda zikredilen şirket nevilerinden birinin teşekkülü gerekir. Ancak, mirasçıların tümünün Noter vasıtasıyla yazılı muvafakat vermeleri şartıyla, mirasçılardan herhangi birine de bayilik verilebilir". Yukarıda yer alan sözleşme maddesine göre, bayilik sözleşmesine gerçek kişi bayinin ölümü ile sözleşme sona ermektedir. Ancak dağıtım şirketleri ile vefat eden bayinin varisleri sona eren sözleşmeyi aynı şartlarda tekrar yapabilme haklarına sahiptirler.

⁷⁰²Gürsoy, Kemal Tahir; Vekâlet Akdinin Ölüm Nedeniyle Sona Ermesi ve Sonuçları, Temsil ve Vekâlet'e İlişkin Sorunlar Sempozyumu, İstanbul 1977, s. 2; Akıncı, s. 78; Akipek, Şebnem; Alt Vekâlet, Ankara 2003, s. 78; Sarı, Suat; Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi, İstanbul 2004, s. 60. Günümüzde münhasır dağıtım anlaşmaları içerisinde bulunan tarafların çoğu ticaret siciline tescil edilmiş tüzel kişilikler şeklinde ortaya çıktığından ölüm olağanüstü fesih sebebi olarak arka plandadır. Bkz. Meyer, s. 280.

⁷⁰³ Türk ve İsviçre Hukuku'ndan farklı olarak Alman Hukuku'nda BGB. § 672'de vekâlet sözleşmesi ile ölüm ile sona ermez. Bu durumda karine, vekâlet sözleşmesinin ölümle sona ermeyeceği olup aksinin tarafların kararlaştırılmalarından veya işin niteliğinden kaynaklanması gerekir. Bkz. Leka, Ute; Vollmacht von Todes Wegen, Münster 2000, s. 24. Bu sebeple, mirasçılar bayinin kişiliği önemli değilse sözleşmeyi ölümle birlikte devam ettirebilirler. Bkz. Kochs, s. 81.

⁷⁰⁴ 818 sayılı BK.'da düzenlenmemiş olsa bile tüzel kişiliğin sona ermesinin vekâlet sözleşmesini de sona erdireceği hususu kabul edilmekteydi. Bkz. Gürsoy, s. 11; Akıncı, Vekâlet, s. 78; Sarı, s. 60.

niteliğigereği sözleşme devam edebilir⁷⁰⁵. Dolayısıyla ölümün bayilik sözleşmesini sona erdireceğine ilişkin aksi ispat edilebilen bir karine söz konusudur.

3.1.4.2 Aciz veya Konkordato İflâs ve İflâs

Taraflardan birinin iflâsı halinde bayilik sözleşmesi kendiliğinden (ipso iure) ve geleceğe etkili olarak sona erer⁷⁰⁶. Bayilik sözleşmesinin sona ereceğine ilişkin değerlendirmenin iki kaynağı vardır. Bunlardan ilki; vekâlet sözleşmesine ilişkin TBK.m. 513'te vekil veya vekâlet verenin iflâs etmesinin vekâlet sözleşmesini sona erdirdiği hükmünün bayilik sözleşmesine de uygulanması gerektiği görüşüdür⁷⁰⁷. Bu konudaki bir diğer görüş ise, acentenin veya müvekkilinin iflas etmesi halinde acentelik sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceğine ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanacağıdır⁷⁰⁸. Ancak Türk Hukukunda, TTK. m. 121/3'te yer alan düzenlemede, acentenin iflâs etmesi halinde, vekâlet sözleşmesinin sona ermesine ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir. İster acente hükümleri ister vekâlet sözleşmesi hükümleri kıyas yoluyla uygulansın, her ikisinde de sonuç değişmez. Taraflardan birinin iflâs etmesi halinde, bayilik sözleşmesi kendiliğinden sona erer.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde taraflardan birinin konkordato ilân etmesi veya borçlarını ödeyememesi gibi sebepler bayilik sözleşmesinin feshi için haklı sebep oluşturur⁷⁰⁹. Bu duruma düşen tarafın yükümlülüklerini yerine getirememesi tehlikesi ortaya çıkar. Tam iki tarafa borç yükleyen bayilik sözleşmesinde, taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ve özellikle iflâs etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması sebebiyle diğer tarafın hakkı tehlikeye düşebilir. Bu durumda, TBK.m. 98'e göre, hakkı tehlikeye düşen taraf, karşı edimin ifası güvence altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifasından kaçınabilir. Ayrıca alacağını elde edememe tehlikesi altında olan taraf, uygun bir sürede istediği güvence verilmezse sözleşmeyi feshedebilir. Bu durumda, taraflardan birinin iflâs etmesi veya

⁷⁰⁵Meyer, s. 244; Gürsoy, s. 3 vd.; Akıncı, Vekâlet, s. 78 vd. Alman Hukuku'nda bayilik sözleşmesine BGB §§ 672-674 arasındaki vekaletinin sona ermesine ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanacağı kabul edilir. Bkz. Ulmer, s. 269; Emde, s. 167; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 222. BGB § 672'de yer alan hüküm vekâlet ve tüm işgörme sözleşmelerinden kaynaklanan temsil yetkisinin sonlandırılmasına ilişkindir.

⁷⁰⁶Meyer, s. 213, 280; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner /Bau, s. 223. İflasın kendiliğinden sona erdirmeyeği sadece karşı taraf için olağanüstü fesih sebebi olduğu hakkında bkz. Samiloğlu Riegerman, s. 225.

⁷⁰⁷Ulmer, s. 269, dn. 30; Kochs, s. 83.

⁷⁰⁸ Acentelik sözleşmesinde HGB. § 89a hükmüne göre iflas davası açılması sözleşmenin derhal sona erdirilebilmesi için önemli nedendir. § 16 InsO. gereğince iflas davası açılmış ise daha iflas davası başlamadan sözleşmeyi haklı sebeple fesih için geçerli bir sebep oluşur. Buna göre, iflas için gelecekte için tüm sebeplerin oluşması halinde (ödeme aczi, borçluluk vb.) olağanüstü fesih için haklı bir neden teşkil eder. Bkz. Emde, s. 749.

⁷⁰⁹ Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde bayisinin acze düşmesi, konkordato ilan etmesi, iflas etmesi halinde sözleşmenin feshedileceğine ilişkin kayıtlara rastlanılır.

kendisine borç ödemedi aciz belgesi verilmesi şart değildir⁷¹⁰. Ödeme aczi oluşmaksızın “ödeme aczine düşmesi yakın” olduğu gerekçesiyle sözleşmenin feshedilebilmesi için ödeme aczi sebebiyle yapılan fesih bildirimiminin (feshi ihbar) karşı tarafa ulaşması gerektiği belirtilmiştir⁷¹¹. Aksi takdirde aciz oluşmaksızın yapılan fesih öznel ve tahmine dayalı olur. Bu sebeple, borçlanma veya iflâs sebebiyle fesih objektif kriterlere dayanmalıdır⁷¹².

3.1.4.3 Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması

TTK.m. 121/3’te acentelik sözleşmesinde acentenin veya müvekkilin kısıtlanması halinde, TBK.m. 513 hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir. Bayilik sözleşmesinde sözleşmenin taraflarının kişiliği önemli olduğu için, taraflardan birinin kısıtlanması durumunda sözleşmesona erer⁷¹³. Bu durum özellikle gerçek kişi bayiler için geçerlidir. Çünkü gerçek kişi bayi hakkında kısıtlanma kararı verilmesinin sonucu olarak, bayinin sözleşmeden doğan yükümlülükleri yerine getiremeyeceği açıktır⁷¹⁴.

3.1.4.4 Diğer Sebepler

Yukarıda sayılanların haricinde, tarafların şahsî durumları ile ilgili birtakım sebeplerle bayilik sözleşmesinin sona erdirilmesi mümkündür. Meselâ, yaşlılık ve hastalıklardan ilkidir. Buna ilişkin özellikle Alman Hukuku’nda HGB. § 89b Abs. 3 Nr. 1, 2’de yer alan düzenlemeye göre, yaşlılık veya hastalık sebebiyle acente sözleşmesini olağanüstü fesih yetkisi verilmiştir. Bu tür fesihte sözleşmenin ayrıca yaşlılık ve hastalık sebebi ile sona erdirilmiş olduğunun belirtilmesine gerek yoktur⁷¹⁵. Bunun haricinde, yerleşim yerinin değişmesi⁷¹⁶, uzun bir süre sonra işten çekilme arzusu gibi kusursuz sebepler de fesih için önemli sebep sayılır⁷¹⁷.

3.1.5 Lisans İptali

Akaryakıt piyasasında faaliyet gösteren lisans sahibi kişiler için PPK.m. 20’de oldukça geniş idari yaptırım sebepleri düzenlenmiştir. Buna göre, lisans sahibi kişiler, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve bu kanuna göre yürürlüğe konulmuş yönetmeliklere, EPDK’ın yazılı talimatlarına veya lisanslarına kayıtlı hususların herhangi birine riayet edilmediği

⁷¹⁰ Aciz halinde sözleşmenin feshedebileceği hakkında bkz. Emde, s. 749; Şenol, s. 204. Karar için bkz. OLG Saarbrücken NJW-RR 1999, 1713.

⁷¹¹ OLG Saarbrücken, T. 11.02.1998 – 1 U 364/97-83, NJW-RR 1998, 1191.

⁷¹² OLG Saarbrücken, T. 11.02.1998 – 1 U 364/97-83, NJW-RR 1998, 1191, 1192.

⁷¹³ Meyer, s. 281; DemirGökyayla, s. 185; Şenol, s. 165.

⁷¹⁴ Meyer, s. 281; Şenol, s. 165.

⁷¹⁵ Hastalık veya yaş ihbar dönemimin sonuna kadar ilişkinin devamına izin veriyorsa, bu durumda bildirimde hususun belirtilmesi gerekir, Bkz.Emde, s. 989.

⁷¹⁶ DemirGökyayla, s. 196.

⁷¹⁷ Tandoğan, C. I/1, s. 57.

takdirde, EPDK tarafından ön araştırma veya soruşturma başlatılır. Ayrıca, ilgiliye onbeş gün içerisinde aykırılıkların giderilmesi, aksi halde bahse konu piyasa faaliyetlerinin geçici bir süre için durdurulabileceği⁷¹⁸ veya doğrudan doğruya iptal yaptırımının uygulanacağı ihbar edilir. Bayiler için en önemli lisans iptal sebebi, kaçak veya menşei belli olmayan akaryakıt ikmalidir⁷¹⁹. Bunun dışında lisans sahiplerinin EPDK'ya yaptığı başvuru ve taleplerde kanuna karşı hile veya gerçek dışı beyanda bulduklarının tespit edilmesi halinde lisansları iptal edilir.

PPLY.m. 17'de, lisans iptali ve sona erme sebepleri düzenlenmiştir⁷²⁰. Bu düzenlemeye göre, lisans iptali sebepleri, lisans sahibinin ölümü, tüzel kişiliğin sona ermesi, iflâsı ve lisans sahibinin sona erdirme talebi ile lisans hakkı kendiliğinden sona erer. Bu sebeple, ölümün veya tüzel kişiliğin sona ermesinin akaryakıt bayilik sözleşmesini sona erdirip erdirmediği tartışması gereksiz hale gelir. Çünkü akaryakıt bayilik sözleşmesinde taraflardan birinin ölümü sebebiyle lisans iptal edilmesi halinde, artık dağıtıcının lisans sahibi olmayan bir kimseye akaryakıt tedarik etmesi yasak hale gelir. Bu sebeple, yukarıda sayılan sebeplerin gerçekleşmesi ile bayilik sözleşmesi kendiliğinden sona erer. PPK.m. 17'de sayılan haller haricinde, EPDK tarafından soruşturma ve inceleme sonucunda lisans iptali veya geçici durdurma yaptırımına da karar verilebilir⁷²¹.

Dağıtım şirketinin lisansının iptal edilmesi halinde bayilik sözleşmesi sona erer. Ancak PPK.m. 17/d'ye göre, bayi tarafından lisansa kayıtlı dağıtım şirketine ait dağıtıcı

⁷¹⁸Bu ihbara rağmen onbeş günlük sürenin bitiminde aykırılıklar giderilmezse, Kurum piyasa faaliyetini otuz günden az yüzseksen günden çok olmamak üzere geçici olarak durdurur. Geçici durdurma süresince, tehlikeli eylemin veya kötünliyetin veya ürünlerde zarar oluşmasının önlenmesi ile faaliyetin durdurulmasına neden olan durumun ortadan kaldırılmasına ilişkin faaliyetler dışında hiçbir piyasa faaliyeti yapılamaz. Lisans iptalleri Kurumca yapılacak soruşturma neticesine göre karara bağlanır.

⁷¹⁹5607 sayılı Kanunda belirtilen kaçakçılık fiillerinin işlendiği tespit edilen rafineri hariç her türlü tesiste lisansa tabi tüm faaliyetler kovuşturmaya yer olmadığına dair karar veya mahkeme kararı kesinleşinceye kadar Kurum tarafından geçici olarak durdurulur ve bu süre içinde söz konusu tesis için başka bir gerçek veya tüzel kişiye de lisans verilmez. Kesinleşmiş mahkeme kararına göre lisans sahiplerinin lisansı iptal edilir. Lisans sahibine verilen idari para cezası ödenmeden lisansa konu tesis için lisans verilmez.

⁷²⁰ PPK. m. 17 'de Lisansların Sona Ermesi ve İptali başlıklı maddeye göre; taşıma, bayilik ve serbest kullanıcı lisansları aşağıdaki hallerde Petrol Piyasası Dairesi Başkanlığınca, diğer lisanslar ise Kurul kararıyla sona erdirilir: a) Lisans sahibinin iflasına karar verilmesi halinde, b) Lisans sahibinin tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde, c) Lisans sahibinin ölümü halinde, ç) Rafinerici, iletim ve depolama lisansları hariç olmak üzere lisans sahibinin talebi halinde, d) Bayilik lisanslarında, bayilik sözleşmesinin herhangi bir nedenle sona ermesinden veya lisansa kayıtlı dağıtım şirketine ait dağıtıcı lisansının iptali veya sona ermesinden itibaren üç ay içerisinde dağıtıcı tadili başvurusu yapılmaması veya Kuruma yeni bayilik sözleşmesi ibraz edilmemesi halinde, e) Lisans başvurusu kapsamında aranan bir belgenin geçerliliğini sonradan yitirdiğinin anlaşılması üzerine, durumun lisans sahibine bildirilerek tebligatı izleyen onbeş gün içerisinde geçerli belgenin Kuruma ibrazının istenmesine rağmen, bu sürenin veya lisans sahibi geçerli belgenin ibrazı için ek süre talebinde bulunursa onbeş günü aşmamak üzere Kurumca verilen ek sürenin sonuna kadar geçerli belgenin Kuruma ibraz edilmemesi halinde, f) Lisans verme aşamasında lisansa kayıt edilmiş belirli bir süre içerisinde yerine getirme yükümlülüğünün süresi içerisinde yerine getirilmemesi halinde. Ayrıca lisansın süresinin dolması halinde, lisans süresinin bitiminde tebligat yapılmaksızın kendiliğinden sona erer.

⁷²¹Lisanslar, Kanunun 20 nci maddesinde düzenlenen hallerde 6/1/2005 tarihli ve 25692 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kapsamında Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu kararıyla iptal edilir.

lisansının iptali veya sona ermesinden itibaren üç ay içerisinde dağıtıcı tadili başvurusu yapılmaması veya EPDK'ya yeni bir bayilik sözleşmesi ibraz edilmemesi halinde, bayinin kendi lisansında iptal olur. Bu durum sadece lisans iptali ile ilgili değil; aynı zamanda bayilik sözleşmesinin sona ermesinde de uygulanır.

Dağıtıcının lisansının geçici olarak durdurulmasında, bayilik sözleşmesi kendiliğinden sona ermez. Zira PPLY.m. 37/son'a göre, bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının faaliyetinin geçici olarak durdurulması halinde, dağıtıcının yeniden faaliyete geçmesini beklemeksizin, faaliyetinin geçici olarak durdurulduğu süre ile sınırlı olmak ve lisanslarını tadil ettirmek kaydıyla başka bir dağıtıcıdan akaryakıt temin edebilirler. Bu süre içerisinde tarafların sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri askıdadır. Bayi tek elden satın alma yükümlülüğü altında değildir. Ancak dağıtıcının faaliyetlerinin geçici olarak askıya alınması, bayilik sözleşmenin olağanüstü feshi için haklı bir sebep teşkil eder. Bunun sonucunda bayilik sözleşmesi, dağıtıcının bu süre içerisinde sözleşme hükümlerini yerine getirememesi sebebiyle feshedilir.

3.1.6 Sözleşmenin Kesin Hükümsüzlüğü (Butlanı) ve İptal Edilebilirliği

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin de diğer sözleşmeler gibi kesin hükümsüzlüğü (butlanı) ve iptal edilebilirliği söz konusu olabilir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinin TBK.m. 27'de yer alan sınırlamalara aykırı olması kesin hükümsüzlük müeyyidesine tabi olur. Başka bir ifadeyle, akaryakıt bayilik sözleşmesinin kanunun emredici hükümlerine⁷²², ahlâka⁷²³, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ve konusunun imkânsız olmaması⁷²⁴ gerekir. Ayrıca bayilik sözleşmesi kapsamında, şekle tâbi sözleşmelerin şekle aykırı yapılması da sözleşmeyi kesin hükümsüz (batıl) hale getirir⁷²⁵.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin yanıltma, aldatma ve korkutma sebebiyle iptal edilmesi de mümkündür⁷²⁶. Bu durumda akaryakıt bayilik sözleşmesi, iptalin kural olarak geçmişe etkili olduğu kuralının aksine geleceğe etkili olarak sona erer⁷²⁷.

⁷²² BGB. § 134 kapsamında Bkz. OLG Karlsruhe, T. 18.09.2006 – 1 U 34/06, VersR 2007, 1514. Bunun haricinde ilaç reklamlarına ilişkin sınırlama veya Rekabet Hukukundan kaynaklanan hükümlerin aksini kararlaştırma gibi örnekler için bkz. Emde, s. 281.

⁷²³ Bkz. 2. 1. 1. 1.

⁷²⁴ Yargıtay 19. HD, E. 2001/5430, K. 2001/6861, T. 26.10.2001 sayılı kararı şu şekildedir: “Benzin istasyonunun demiryolundaki seyriserfer emniyetini tehlikeye düşürmesi nedeniyle istasyona ruhsat verilemeyeceği anlaşıldığından, işletme ruhsatı alınamayacağı için sözleşmenin BK.nun 20. maddesi gereğince geçersiz olup, ölü doğduğu, bu sözleşmeye dayanarak davacı yapmış olduğu masrafları isteyemez, zira masrafların yapıldığı benzin istasyonuna işletme ruhsatı alınması mümkün değildir, davacının sadece davalıya verdiği teminatları isteyebilir, birleşen davanın davacı Petrol Ofisi de cezai şart isteyemez”; (KBİBB, 818/m. 20,158,161).

⁷²⁵ Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 8, p. 108; Emde, s. 281.

⁷²⁶ Emde, s. 280; Ulmer, s. 255; Meyer, s. 341; DemirGökyayla, s. 184; Şenol, s. 168.

⁷²⁷ Kochs, s. 85; Emde, s. 280; Meyer, s. 341; Seliçi, s. 58.

3.1.7 Olağan Fesih

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde özellikle Rekabet Hukukundan kaynaklanan gelişmelerden sonra belirsiz süreli sözleşmelere rastlanmaz⁷²⁸. Çünkü bu sözleşmede, bayi ile dağıtıcı arasındaki dikey ilişkiye dair sözleşmenin belirsiz süreli olması halinde 2002/2 sayılı grup Muafiyet Tebliği'nden yararlanması mümkün değildir. Belirsiz süreli sözleşmenin bireysel muafiyet şartlarını da taşıması pek mümkün değildir. Bu durumda, söz konusu sözleşme 4054 sayılı RKHK.m. 4 kapsamında, yasak bir anlaşma olarak değerlendirilir. Bu durumun özel hukuk alanındaki sonucu, anlaşmanın beş yılı aşan süreler bakımından 4054 sayılı Kanun'un 56. maddesi gereği geçersiz hale gelmesidir. Gerçekten de, adı geçen Kanun'un 56. maddesine göre, geçersiz anlaşmalardan ve kararlardan doğan edimlerin ifası istenemez. Dolayısıyla kendi borcunu yerine getirmemiş olan taraf, karşı taraftan borcunu ifa etmesini isteyemez(TBK.m. 97)⁷²⁹. Yukarıda açıklanan sebeplerle bayilik sözleşmesi belirsiz süreli olması durumunda bile beş yıllık süre için geçerli olduğu açıktır. Bu durumda beş yıllık süre içerisinde, taraflar olağan fesih hakkını kullanabilirler. Çünkü sözleşmeninbeşinci yılını aşan kısmızaten geçersizdir.

Belirsiz süreli akaryakıt bayilik sözleşmesi, taraflardan herhangi birinin fesih beyanıyla birlikte geleceğe etkili olarak sona erdirilebilir⁷³⁰. Olağan fesih beyanında bulunması ile birlikte sözleşme sona ermez⁷³¹. Çünkü sözleşmeyi feshetmeye yönelik ihbar süresi sona erene kadar sözleşme ayaktadır. Bunun sonucu olarak, tarafların sözleşmeden kaynaklanan edimlerini ihbar süresi boyunca ifa etmeleri gerekir⁷³². Meselâ, ihbar süresi içerisinde dağıtıcının bayiye, akaryakıt tedarik etme yükümlülüğü devam eder. Bayi de bu süre içerisinde, tesiste akaryakıt satışına devam etmeli ve dağıtıcıya karşı yükümlülükleri yerine getirmelidir.

Feshi ihbar hakkı, tek taraflı irade beyanı ile kullanılan ve bozucu yenilik doğuran bir haktır. Bu hakkın kullanılması için tarafların dava açmalarına gerek yoktur⁷³³. Ayrıca bu hakkı kullanmak isteyen tarafın bir sebep belirtmesi de gerekmez⁷³⁴. Aksi takdirde, fesih

⁷²⁸ “Benzin istasyonu kurulması önemli bir yatırım ve buna bağlı olarak başarılı bir teknik bilgi paylaşımı gerektirdiği için uzun vadeli olması her iki tarafın da menfaatinde. Bu sebeple dağıtıcı ile işleten arasındaki sözleşme süresiz olarak yapılır”; Bkz.Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 49, p. 31.

⁷²⁹ Rekabet Kurulu tarafından, “İntifa Hakkı ve Benzeri Etkiye Sahip Sözleşmeler ile İlgili Sık Sorulan Sorular ve Cevaplar” adıyla kamuoyuyla paylaşılmış metin, c. 1.

⁷³⁰Ulmer, s. 439, 458; Kochs, s. 87; İşgüzar, s. 151, Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 49, p. 31; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 203; DemirGökyayla, s. 186; Seliçi, s. 132; Şenol, s. 261.

⁷³¹Yargıtay 11. HD, E. 1990/1959; K. 1992/96; T. 15.1.1992 kararı: “Süresiz akitlerde uygun bir ihbar süresi tanınarak ve bir fesih sebebi göstermeye gerek olmaksızın olağan fesih imkanı da mevcuttur. Ancak, davalının bu yolu izlemesi için makul bir süre önce fesih ihbarı yapılması gerekir”; (KBİBB, 6762/m.133).

⁷³²Ulmer, s. 487; Kochs, s. 90; Meyer, s. 271; İşgüzar, s. 159; DemirGökyayla, s. 187.

⁷³³Ulmer, s. 448; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 203.

⁷³⁴Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 203; Şenol, s. 261.

hakkının kullanılmasının davaya bağlandığı durumlarda, bu hal olağan feshin amacına uygun değildir. Bu sebeple, aksine bir düzenleme bulunmadıkça fesih ve feshi ihbar hakkının kullanılması için irade beyanı yeterli olur⁷³⁵. Ancak fesih beyanının kullanılmasının sınırı dürüstlük kuralıdır(TMK. m. 2)⁷³⁶. Buna göre, tarafların uygun olmayan bir süre içerisinde bu hakkı kullanmaları, tarafların haklı beklenti içerisine girmesine sebep olur. Bunun sonucu olarak, taraflardan birinin haklı bir beklenti içerisine girmesine neden olup, sonradan umulmayan bir şekilde sözleşmenin feshedilmesi çelişkili davranış teşkil eder. Aynı şekilde sözleşmenin feshedilmesi tehdidiyle sözleşme ile alâkası olmayan bir talebin kabul ettirilmeye çalışılması ve kabul edilmemesi halinde sözleşmenin feshedilmesi hakkın kötüye kullanımınıdır. Yine üreticinin veya nadiren de olsa bayının sözleşmeyi feshetmesinin, karşı taraf için önemli zararlara yol açacak nitelikte olması veya sözleşmenin karşı tarafına zarar vermek amacıyla yapılan fesih, hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilir⁷³⁷. Bu hak, hukuka veya ahlâka aykırı bir biçimde kullanılamaz.

Taraflar, feshi ihbar süresini sözleşmede kararlaştırabilirler. Bu durumda, ihbar süresi olarak sözleşme hükümleri geçerli olur. Ancak bu özgürlük de sınırsız değildir. Özellikle sözleşmede taraflardan sadece birine tek taraflı fesih hakkı tanınması veya bir tarafın bu hakkı kullanmasının ahlâka aykırı bir biçimde sınırlandırılması halinde, bu hüküm geçersiz olur⁷³⁸.

Sözleşmede bir süre kararlaştırılmaması veya sözleşmede kararlaştırılan sürenin geçersiz olması halinde,tarafların hangi süreler içerisinde sözleşmeyi feshedecekleri konusu tartışmalıdır. Hâkimgörüşüne göre, acente sözleşmesinde yer alan feshi ihbar süreleri bayilik sözleşmesine de uygulanmalıdır⁷³⁹. TTK.m. 121/1'e göre, bayilik sözleşmesinde taraflardan her biri üç ay önceden ihbarda bulunmak şartıyla sözleşmeyi feshedebilir. Bir diğer görüşüne göre, bayilik sözleşmesine adi şirkete ilişkin fesih sürelerinin kıyas yoluyla uygulanması daha yerinde olur⁷⁴⁰. TBK.m. 640/2'e göre, belirsiz süreli kurulmuş adi ortaklık ilişkisi ortaklardan her birinin, altı ay önceden yapacağı fesih bildirimini ile sona erer. Adi ortaklığın sona ermesine

⁷³⁵ Bildirimde açıkça "fesih" ibaresi içermesine gerek yoktur. Bkz. Samiloğlu Riegerman, s. 193.

⁷³⁶Ulmer, s. 459, 475; Seliçi, s. 148 vd.;DemirGökyayla, s. 189 vd.; Samiloğlu Riegerman, s. 205.

⁷³⁷ Sadakat yükümlülüğü kapsamında olduğu hakkında bkz. Ulmer, s. 459. Yukarıdaki örnekler için bkz. Ulmer, s. 459-461.

⁷³⁸Ulmer, s. 465; Seliçi, s. 150, İşgüzar, s. 150; DemirGökyayla, s. 189.

⁷³⁹ Alman Hukukunda bkz. Ulmer, s. 448; Emde, s. 29; SCHİMDT, s. 779; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 203; Samiloğlu Riegerman, s. 199. İsviçre Hukukunda bkz. Schlupe, s. 846; Meyer, s. 271; Maier/ Marsilius, s. 18; BGE 60 II 35, 78 II 37, 88 II 171.

⁷⁴⁰ Bu görüş karma niteliktedir. Çünkü bu görüşüne göre, bayilik sözleşmesinin bir yıldan uzun olması halinde adi şirkete ilişkin fesih önelleri hükümlerinin uygulanacağı, birden yıldan kısa süreli ise acenteye ilişkin hükümlerin uygulanacağı kabul edilir. Bkz. Schlupe, s. 846; Meyer, s. 335; DemirGökyayla, s. 190; Samiloğlu Riegerman, s. 197, 198; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 219.

ilişkin fesih bildirimini, ancak hesap yılı sonunda hüküm ifade eder. Son bir görüşe göre ise, somut olayın özelliklerine göre ihbar süresini hâkimin takdir etmesi gerekir⁷⁴¹.

Kanaatimizce, taraflar arasındaki ilişkinin boyutları, sözleşme konusu ürünün ve yükümlülüklerin niteliği ve yatırımlar, sözleşme feshini ve bunun için verilen süreyi etkileyen faktörlerdir⁷⁴². Meselâ, akaryakıt bayilik sözleşmesinin dağıtıcı tarafından feshedilmesi halinde bayinin yeni bir dağıtıcı ile anlaşma süresi ve kurumsal kimlik sökme işlemleri de dikkate alınarak uzun bir süreye ihtiyaç vardır⁷⁴³. Fakat her olayı mahkemeye taşımak ve süreyi hâkimin belirlemesini beklemek oldukça zahmetlidir⁷⁴⁴. Bu sebeple, ihbar süresinin somut olay özelliklerine göre bu hakkı kullanmak isteyen taraf bakımından belirlenmesi ve eğer bu sürenin uygun olmadığı iddiasıyla ilgili bir uyuşmazlık söz konusu olursa, hâkimin konuyu karara bağlaması gerekir. Ayrıca acenteye ve adi şirkete ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanması, somut olayın özelliklerine göre bazı hallerde hakkaniyetli olmayabilir. Diğer taraftan, acenteye ilişkin sürenin kısa olması ve bu sebeple adi şirketin sona ermesine ilişkin altı aylık feshi ihbar süresinin uygulanması gerektiği görüşü⁷⁴⁵ de mutlak değildir. Uygulamada acenteye ilişkin üç aylık sürelerden daha uzun sürelerin kararlaştırıldığı görülmektedir. Ancak bayilik sözleşmeleri sektörden sektöre oldukça farklı malî yapıları, hacimleri ve uygulamaları olan sözleşmelerdir. Bu sebeple, mutlak bir şekilde şu veya bu hükmün uygulanacağını söylemek yerine, somut olayı ve sektörü değerlendirerek karar vermek daha uygun olur.

Bayi ile dağıtıcı her ikisi de tacir sıfatı taşıyan kimselerdir. TTK.m. 18/3'e göre, tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye

⁷⁴¹ Yargıtay, 11. HD, E. 1990/1959; K. 1992/96; T. 15.1.1992 sayılı kararı şu şekildedir: "Süresiz akitlerde diğer bir fesih yolu olarak, uygun bir ihbar süresi tanınarak ve bir fesih sebebi göstermeye gerek olmaksızın olağan fesih imkanı da mevcuttur. Ancak, davalının bu yolu izlemesi için makul bir süre önce fesih ihbarı yapması gerekir. Davalı eylemli olarak 31.8.1986 tarihinde fesih iradesini kullandığına göre, davalının davacıya yöneltmesi gereken fesih ihbarı süresi kadar bir zaman dilimi içinde aktin ayakta kalacağı kabulü icap eder. Bu sebeple, mahkemece uzman kişilerden oluşacak bir bilirkişi heyetine, tarafların durumu, yapılan anlaşmanın niteliği ve hacmi göz önünde tutulmak suretiyle bu süresiz aktin feshi için davalının ne kadar bir süre önce fesih ihbarında bulunması gerekeceği tesbit ettirilerek, eylemli fesih tarihinden itibaren tesbit edilecek ihbar süresi sonuna kadar olan dönem için sözleşmenin 3 ve 4. maddeleri de gözönünde tutularak davacının talepleri değerlendirilmek gerekir"; (KBİBB, 6762/m. 133). Aynı görüş için bkz. İşgüzar, s. 151; Tandoğan, s. C. I/1, s. 56.

⁷⁴² İşgüzar, s. 151. Fesih bildirim sürelerinin belirlenmemiş olması halinde bu konunun sözleşme boşluğu olarak değerlendirilmesi gerektiği ve öncelikle tarafa iradelerinin güven ilkesine göre yorumlanması gerektiği ve ardından sürelerin özellikle sözleşme konusu ürünün sektörüne bakılarak belirlenmesi gerektiği hakkında bkz. Şenol, s. 190.

⁷⁴³ Akaryakıt servis istasyonu anlaşmalarında genel hükümler, özellikle süre ve sözleşmenin feshiyle ilgilidir. Burada § 89 HGB. ile minimum süreler düzenlenir. HGB. § 89 1 sözleşme iki tarafın çıkarına gerekli planlama güvenliğini sağlamak amacıyla fesih süresine bağlı olarak süresiz sözleşme ilişkisi sona erdirilir. HGB. § 89 I'de yer alan süreleri uzatılabilir. Ancak bu sürenin kısaltılması mümkün değildir. Bkz. Martinek/Semler/Habermeier/Flohr, § 49, p. 31.

⁷⁴⁴ Ulmer, s. 448.

⁷⁴⁵ Bu görüş için bkz. DemirGökyayla, s. 193.

ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır. Bu sebeple, tarafların yapacakları fesih bildirimini de yukarıda belirtilen şekle tâbi olur. Ancak bu şekil şartı, ispat şartı niteliğindedir⁷⁴⁶.

3.1.8 Olağanüstü Fesih

3.1.8.1 Genel Olarak

Akaryakıt bayilik sözleşmesi sürekli sözleşme niteliğindedir ve bu sözleşme unsurları ile birlikte kanunda düzenlenmemiştir. Sürekli nitelikte edimler ihtiva eden bu sözleşmede, taraflar arasında yoğun bir güven ilişkisi vardır. Bu güven ilişkisinin zedelenmesi halinde, taraflar arasındaki ilişkinin devam etmesi beklenemez⁷⁴⁷. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesinde haklı bir sebebin varlığı halinde⁷⁴⁸ sözleşme herhangi bir bildirim süresi verilmeksizin feshedilebilir⁷⁴⁹. Bunun için sözleşmenin belirsiz veya belirli süreli olarak yapılmış olması önemli değildir⁷⁵⁰. Fesih hakkının sözleşmede kararlaştırılmasına gerek olmadığı gibi, kanunda düzenlenmesine de gerek yoktur. Fesih hakkının kullanılması ile birlikte sözleşme geleceğe etkili olarak ortadan kalkar.

Bayilik sözleşmesinde fesih hakkının kullanılmasının kaynağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, fesih hakkının kaynağı acente hükümlerinin⁷⁵¹ kıyas yoluyla uygulanmasından kaynaklanır⁷⁵². Diğer bir görüşe göre, bayilik sözleşmesinde tarafların fesih hakkının kaynağı,

⁷⁴⁶ “Hükümdeki şekil, geçerlilik şartı olmaktan çıkarılmış, ispat şartına dönüştürülmüştür. Bu amaçla eski metinde yer alan “muteber olması için” ibaresine metinde yer verilmemiştir. Bu değişikliğin sebebi, geçerlik şartının artık haklı bir gerekçesinin bulunmaması ve teknikteki hızlı gelişmedir. Ayrıca hiçbir modern kanunda bu kadar ağır bir geçerlilik şartı yer almamaktadır. Şartın tacir gibi basiretli bir işadamı için öngörülmüş olması da anlamsız bulunmuştur”; bkz. TTK. m. 18 gerekçesi.

⁷⁴⁷ Ulmer, s. 482; Şenol, s. 193; Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 49, p. 34.

⁷⁴⁸ Doktrinde ve yargı kararlarında “önemli sebep/neden (wichtige grund)” kavramının da kullandığına şahit olunur. Ancak Türk Hukuk Mevzuatında (TTK. m. 121, TBK. m. 435, TBK. m. 323, TBK. m. 349 vb.) daha çok “haklı sebep/neden” kavramı kullanılmasından dolayı bu kavram tercih edilmiştir.

⁷⁴⁹ Kochs, s. 89; Ulmer, s. 481; Maier/ Marsilius, s. 18; İşgüzar, s. 151; DemirGökyayla, s. 194; Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 49, p. 34. Aksi görüşte bkz. Yargıtay 6. HD; E. 2010/4824, K. 2010/7678, T. 22.6.2010 sayılı kararında; “Dava, akde aykırılık sebebiyle kiralananın tahliyesine ilişkindir. İhtarnamein tebliğinden sonra da akde aykırılığın giderilmediği tutanaklarla saptandığından belediye encümeninin kararı ile akde aykırılık sebebiyle sözleşmeyi tek taraflı olarak feshetmiştir. Ne var ki sözleşmenin özel hükümlerine aykırı şekilde kiralananın kapalı tutulması ve akaryakıt ürünlerinin bulundurulmaması konularında kiralananın eski hale getirilmesi ve akde aykırılığın giderilmesi için davalıya yukarıda açıklanan şekilde bir ihtarname gönderilmemiş ve süre tanınmamıştır. İhtarname “bu ve buna benzer konulara meydan verilmemesinden” söz edilmesi kiracıya akde aykırılığın giderilmesi konusunda bir süre tanıdığı anlamına gelmez. Bu durumda akde aykırılık koşulları oluşmadığından mahkemece davanın reddi gerekir” demiştir; (KBİBB, 818/m. 256,289). Yargıtay söz konusu kararında, bayilik sözleşmesinin feshi için süre verilmesi şart koşturmuştur.

⁷⁵⁰ Kochs, s. 89; Ulmer, s. 481; Maier/ Marsilius, s. 18; İşgüzar, s. 152; Şenol, s. 193; DemirGökyayla, s. 194.

⁷⁵¹ Ulmer, s. 482; Schultze/ Wauschkuhn/ Spenner/ Bau, s. 211; Samiloglu Riegerman, s. 20; Emde, s. 179.

⁷⁵² TTK m. 121/1 c. 2 “Sözleşme belirli bir süre için yapılmış olsa bile haklı sebeplerden dolayı her zaman fesih olunabilir”.

bu sözleşmenin işgörme niteliğinden dolayı hizmet sözleşmesinde⁷⁵³ yer alan olağanüstü fesih hakkıdır⁷⁵⁴. Başka bir görüşe göre, adi şirkete ilişkin fesih bildirim süreleri bayilik sözleşmesine de uygulanır⁷⁵⁵. Gerçekten de, acentelik sözleşmesi için öngörülen üç aylık bildirim süreleri bayilik sözleşmesi için oldukça kısadır. Özellikle akaryakıt bayilik sözleşmesi gibi taraflar arasındaki bağlantının sıkı sözleşmelerde bu sürenin kısa olması halinde, istasyonun boşaltılması ve başka bir dağıtım şirketinin markası ile donatılması çok güç hale gelir. Bu sebeple, adi şirkete ilişkin TBK.m. 640/1'deki altı aylık sürenin uygulanması daha yerinde olur⁷⁵⁶. Kaynağı hangi sözleşme olursa olsun, sonucunda bayilik sözleşmesi haklı sebebin varlığı halinde herhangi bir bildirim süresi verilmeksizin feshedilebilir⁷⁵⁷. Ancak haklı sebebin varlığı konusunda bir tartışma olursa, bu uyuşmazlığı hâkim karara bağlar.

3.1.8.2 Haklı Sebep

Sürekli nitelikteki sözleşmelerde, sözleşmenin olağanüstü feshi için gerekli olan “haklı sebep kavramı” kanunda tanımlanmamıştır. Zaten kanun koyucunun haklı sebep kavramını tanımlanmasını veya bu sebepleri tek tek saymasını beklememek gerekir⁷⁵⁸. Çünkü bayilik sözleşmesinin feshedilmesinde neyin haklı sebep sayılıp neyin sayılmayacağı konusunun somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmesi gerekir⁷⁵⁹. Hâkim TMK.m. 4'de yer alan takdir yetkisi çerçevesinde haklı sebep kavramını değerlendirmelidir⁷⁶⁰. Ancak genel olarak tanımlamak gerekirse, haklı sebep kavramı, sözleşme süresi içerisinde ortaya çıkan bir olay ve vakianın sonucunda, taraflardan birinin veya ikisinin sözleşmeyle bağlı kalmalarının artık beklenemez olmasıdır⁷⁶¹. Bir olay veya vakianın haklı sebep olarak değerlendirilmesi taraflar arasındaki menfaat dengesine uygun ve objektif olmalıdır⁷⁶². Başka bir deyişle, fesih yetkisinin kullanılması sözleşmenin karşı tarafına zarar vermemeli ve orantılılık ilkesine

⁷⁵³Ulmer, s. 482; PANNAGL, s. 68.

⁷⁵⁴ TBK. m. 435 “Taraflardan her biri, haklı sebeplerle sözleşmeyi derhâl feshedebilir. Sözleşmeyi fesheden taraf, fesih sebebini yazılı olarak bildirmek zorundadır. Sözleşmeyi fesheden taraftan, dürüstlük kurallarına göre hizmet ilişkisini sürdürmesi beklenemeyen bütün durum ve koşullar, haklı sebep sayılır”.

⁷⁵⁵ Adi şirkete ilişkin fesih bildirim sürelerinin bayilik sözleşmesine de uygulanması gerektiğini ileri süren görüşe göre, bayilik sözleşmesinin süresine göre ikili bir ayırım yapılmalıdır. Buna göre, bayilik sözleşmesi eğer bir yıldan uzun ise, adi şirkete ilişkin bildirim sürelerinin kullanılması daha uygundur. Ancak bayilik sözleşmesinin süresinin bir yıldan kısa olması halinde, adi şirkete göre daha kısa bildirim süresine sahip acentelik sözleşmesi hükümleri bayilik sözleşmesine kıyas yoluyla uygulanmalıdır. Bkz. Schluep, s. 846; Meyer, s. 335; Samiloğlu Riegermann, s. 197, 198; DemirGökyayla, s. 190, 191.

⁷⁵⁶İşgüzar, s. 149; Tandoğan, C. I/1, s. 39; Samiloğlu Riegermann, s. 200; DemirGökyayla, s. 193; Şenol, s. 188. İsviçre Hukuku için bkz. Meyer, s. 335; MeierMarsilius, s. 18.

⁷⁵⁷Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 49, p. 34; Tandoğan, C. I/1, s. 56; İşgüzar, s. 157; DemirGökyayla, s. 195.

⁷⁵⁸ Burada kural içi boşluk olduğu hakkında bkz. Seliçi, s. 187; Şenol, s. 193.

⁷⁵⁹İşgüzar, s. 155; Seliçi, s. 187; DemirGökyayla, s. 195; Şenol, s. 193.

⁷⁶⁰Seliçi, s. 187.

⁷⁶¹Ulmer, s. 482; Meyer, s. 339; Seliçi, s. 193; Şenol, s. 196; Tandoğan, C. I/1, s. 56.

⁷⁶²DemirGökyayla, s. 196.

aykırı olmamalıdır⁷⁶³. Ayrıca çekilmezlik olgusunun sözleşmenin tarafları açısından gerçekleşmesi gerekir⁷⁶⁴. Söz konusu olayın sözleşmenin tarafları arasındaki ilişkiye dair olma mecburiyeti yoktur. Sözleşmenin tarafları dışındaki gelişmelerde sözleşmeyi çekilmez hale getirebilir⁷⁶⁵. Bunların haricinde, sözleşmeyi feshetmek için ortaya çıkan sebep sözleşme süresi içerisinde sürekli nitelikte olmalıdır⁷⁶⁶.

Taraflardan birinin sözleşmeyi feshetmesine yol açan haklı sebepler taraflardan birinin davranışından kaynaklanabilir⁷⁶⁷. Taraflardan biri davranışı ile akaryakıt bayilik sözleşmesinin devamına dair güven ilişkisini zedelemiş olabilir. Ancak haklı bir sebep ile sözleşmenin feshedilmesi için taraflardan birinin kusurlu bir davranışına gerek yoktur⁷⁶⁸. Taraflardan birinin kusuru veya davranışı olmaksızın ortaya çıkan sebepler haklı olarak sözleşmenin taraflar açısından devam etmesini beklenemez hale getirebilir. Ancak genellikle haklı sebep olarak değerlendirilen davranışlar, sözleşmede yer alan yükümlülüklerin kusurlu ihlali niteliğindedir⁷⁶⁹. Meselâ, bayilik sözleşmesinde rekabet etmeme yükümlüğünün ihlali, sözleşmenin feshi için haklı bir sebeptir.

Fesih hakkını kullanan kimsenin bu beyanını karşı tarafa bildirme zorunluluğu yoktur⁷⁷⁰. Ancak dürüstlük kuralı gereği bildirmesi yerinde olur⁷⁷¹. Önemli olan feshe ilişkin haklı sebebin varlığıdır. Fesih hakkını sınırlandıran veya ortadan kaldıran sözleşme şartlarının geçerli olup olmadığı gündeme gelebilir. Buna göre, haklı sebeple sözleşmenin feshedilme hakkından feragat etmeyi içeren veya bu hakkı ortadan kaldıran sözleşmeler geçersizdir⁷⁷².

Tarafların birtakım sebepleri sözleşmede haklı sebep olarak belirtip bu durumların ortaya çıkması halinde sözleşmenin fesih edileceğine dair hüküm koymaları mümkündür⁷⁷³. Bu durumda sözleşmede sayılan haklı sebeplerin gerçekleşmesi halinde artık sözleşmenin çekilmez hale gelmediği iddiası dinlenmez⁷⁷⁴. Sözleşmenin karşı tarafı ancak sözleşmede sayılan durumun gerçekleşmediği iddiasında bulunabilir. Ancak burada da sınır dürüstlük

⁷⁶³Maier/ Marsilius, s. 18; İşgüzar, s. 155.

⁷⁶⁴Seliçi, s. 165; Tandoğan, C. I/1, s. 56; Şenol, s. 197.

⁷⁶⁵Şenol, s. 196.

⁷⁶⁶Şenol, s. 197.

⁷⁶⁷DemirGökyayla, s. 196; Şenol, s. 197.

⁷⁶⁸DemirGökyayla, s. 196; Şenol, s. 197.

⁷⁶⁹Ulmer, s. 483; İşgüzar, s. 155.

⁷⁷⁰Seliçi, s. 162; Şenol, s. 198. Fesih beyanı açıkça beyan bir biçimde yazılmış olur. Genel ulaşma ihtiyacı (§§ 130–132 BGB.) burada da geçerlidir. BGB. § 174 çerçevesinde temsil yetkisinin sona erdirilmesi unutmamalıdır. Bkz. Martinek/ Semler/ Habermeier/ Flohr, § 49, p. 34.

⁷⁷¹Seliçi, s. 164; Şenol, s. 198.

⁷⁷²Feshe ilişkin hükümlerin emredici nitelikte olduğu hakkında bkz. Seliçi, s. 164; Şenol, s. 199. Ancak bayi ile dağıtıcı arasında sözleşmelerde bu şartlar, genel olarak ahlaka aykırılık veya ekonomik özgürlüğün aşırı derecede sınırlandırılması olarak değerlendirilir; bkz. 2. 1. 1. 2.

⁷⁷³Seliçi, s. 165; Tandoğan, C. I/1, s. 57; Şenol, s. 198.

⁷⁷⁴Şenol, s. 198.

kuralıdır. Sözleşmede tek taraflı olarak veya önemsiz bir ihlalde dahi sözleşmeyi fesih hakkı veren hükümler geçerli değildir⁷⁷⁵.

Haklı bir sebep olmaksızın sözleşmeyi fesheden taraf, kusurlu bir davranış ile karşı tarafa zarar vermiş olacağından, karşı tarafın zararını tazminle yükümlüdür⁷⁷⁶. Bunun haricinde, kusurlu bir davranışla sözleşmenin feshedilmesine sebep olan kimseden de tazminat talep edilebilir. Fakat fesih hakkı doğan tarafın, haklı bir sebebin ortaya çıkmasına rağmen, belli bir süre bu hakkı kullanmaması durumunda, bu haktan vazgeçtiği şeklinde kabul edilir⁷⁷⁷. Fesih hakkı doğan tarafın belirli bir süre düşünme süresi vardır ve bu sebeple hemen kullanmak zorunda değildir⁷⁷⁸.

Fesih hakkı olan bir kimsenin bu hakkını geçerli süreler içerisinde kullanması pek tabîdir. Bir kimsenin fesih hakkını geç kullanması hakkın kötüye kullanılması olarak sayılmaz. Ancak bazı durumlarda somut olayın özelliklerine göre, bu hakkın gecikmeli kullanılması kötüye kullanılması olarak nitelendirilebilir⁷⁷⁹. Sözleşmenin taraflardan biri, sözleşmenin ifa edileceği veya sözleşmeden kaynaklanan bir alacak hakkının talep edilmeyeceği konusunda karşı tarafta güven oluşturduktan sonra bu güvene aykırı olarak birtakım davranışlarda bulunması hakkın kötüye kullanılması kapsamındadır⁷⁸⁰. Sözleşmenin taraflardan birinin kendi davranışları ile karşı tarafın algısında oluşturduğu güvene aykırı birtakım fiillerde bulunmaması gerekir. Bu durum, “çelişkili davranış yasağı” olarak kabul edilir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde olduğu gibi, sözleşme süresince tarafların sürekli ve ani edimli birtakım borçlar altına girdikleri sözleşmelerde, tarafların fesih veya alacak haklarını kullanmak için belirli bir süreyi bekledikleri görülmektedir. Bu süre, genellikle belirli bir miktarda malın satın alınmasına veya bir alacağın talep edilmesi için sözleşmenin sona ermesine kadar geçen zaman dilimidir. Mesela, akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dağıtıcının yıllık asgarî satın alma miktarına erişemeyen bayiden uzun süre eksik alım sebebiyle cezaî şart talep etmeyip sözleşmenin sona ermesinden sonra, bu tür taleplerde bulunması hakkın kötüye kullanılması kapsamındadır⁷⁸¹. Bu durumda her ne kadar

⁷⁷⁵Meyer, s. 341; Tandoğan, C. I/1, s. 59; DemirGökyayla, s. 208; Genç, s. 161. Burada sözleşmeyi haksız fesheden taraftan sözleşme süresine kadar olan (eğer sözleşme geçerli olsaydı) müspet zararı talep edilebilir. Bkz. Tandoğan, C. I/1, s. 59; Poroy/Yasaman, s. 124.

⁷⁷⁶DemirGökyayla, s. 195.

⁷⁷⁷İşgüzar, s. 157; Seliçi, s. 166; DemirGökyayla, s. 208.

⁷⁷⁸İşgüzar, s. 157; DemirGökyayla, s. 209.

⁷⁷⁹Akyol, Şener; Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, 2. Bası, İstanbul 2006, s. 58; Akyol, Şener; Medenî Hukukta Çelişki Yasağı, İstanbul 2007, s. 47; Oğuzman, Kemal/ Barlas, Nami; Medenî Hukuk (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar), 20. Bası, İstanbul 2014, s. 258; Edis, s. 328.

⁷⁸⁰Akyol, Dürüstlük Kuralı, s. 58; Akyol, Çelişki Yasağı, s. 47; Oğuzman/Barlas, s. 47.

⁷⁸¹Yargıtay 19. HD, E. 2013/14654; K. 2013/19950; T. 17.12.2013 sayılı kararı: “Taraflar arasındaki uyuşmazlık, akaryakıt bayilik sözleşmesi ve asgari alım taahhüdünde öngörülen yıllık asgari ürün alımı taahhüdüne aykırı davranıldığı iddiasına dayalı cezaî şart alacağından kaynaklanmaktadır. Somut olayda

zamanaşımı süreleri içerisinde talepte bulunmuş olsa dahi, dağıtıcının hakkını kötüye kullandığı kabul edilir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde haklı sebep olarak sayılabilecek sebeplerden en önemlisi, tarafların bu sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemeleri halinde ortaya çıkar. Bu sebeple, sözleşmede yer alan yükümlüklerin yerine getirilmemesi, her iki taraf açısından da olağanüstü fesih için haklı sebep sayılır. Akaryakıt bayilik sözleşmesi gibi her iki tarafın da birbiri ile karşılıklı ve oldukça fazla yükümlülük altına girdikleri sözleşmelerde, sıradan bir yükümlülüğün ihlâli, bayilik sözleşmesinin feshi için haklı sebep olmaz. Bir yükümlülük ihlâlinin haklı sebep olabilmesi için, bu durumun devamlı nitelikte, sonuçlarının ağır ya da sözleşmenin ihlâl edilmesiyle birlikte artık edimlerin gereği gibi ifa edilemeyeceğinin anlaşılıyor olması gerekir⁷⁸². Bu bakımdan basit, sıradan yükümlülüklerin ihlâli ilk başta sözleşmenin feshi için önemli sebep sayılmaz. Öncelikle, tarafların problemleri kendi aralarında sulh yoluyla çözmeleri gerekir. Tarafların bu problemleri sulh yoluyla çözemedikleri takdirde, ancak bu durumlar haklı bir sebep olarak kabul edilerek sözleşme feshedilebilir⁷⁸³. Bunun dışında akaryakıt bayilik sözleşmesi içerisinde yer alan sözleşmelere (satış, lisans, intifa vs.) ilişkin ihlâller, kendilerine ilişkin hükümler çerçevesinde değerlendirilir.

Akaryakıt bayilik sözleşmeleri dağıtıcı tarafından tek taraflı olarak hazırlandığı için yükümlülüklerin ihlâli halinde dağıtıcı lehine sözleşmeyi fesih yetkisi oldukça geniştir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde dağıtıcıya feshetme yetkisi verilen yükümlülük ihlâlleri olarak şunlar zikredilebilir: İlk başta, istasyondaki akaryakıtın dağıtıcıya ait olmadığını, niteliğinin bozuk veya yetersiz olduğunun ya da standartlara uygun olmadığını belirlenmesi gelir. Bu konuya ilişkin bir uyuşmazlıkta, Yüksek Mahkeme tarafından yapılan değerlendirmede, sözleşmenin özünü oluşturan akaryakıt satışında, benzin ve mazotun birbirine karıştırılarak yapılan satış ile tekne ve botların arızalanmasına neden olunması sebebiyle, kiralananın kira süresi boyunca tam bir özen içinde kullanma ilkesinin ihlal edilmiş

taraflar arasında düzenlenen taahhütname ve bayilik sözleşmesinde asgari alım taahhüdüne dair şarta bağlı hüküm bulunmakta ise de daha sonra düzenlenen bayilik sözleşmesinde asgari alım taahhüdüne yer verilmediği gibi önceki sözleşme ve taahhütname hükümlerine de atıf yapılmamıştır. Daha sonraki sözleşmede mutabakatla ilgili olarak "İşletici şirketle mutabık kaldığı veya kalacağı akaryakıt ve madeni yağ çekiş programını aynen, itirazsız ve eksiksiz uygulamayı kabul eder." hükmüne yer verilmiş ve bu mutabakata uyulmaması halinde cezai şart istenebileceği hükme bağlanmış ise de mal alımıyla ilgili herhangi bir mutabakat bulunduğu da iddia ve ispat edilmemiştir. Kaldı ki sözleşme tarihinden davanın açıldığı tarihe kadar ihtirazi kayıt konmadan mal verilmeye devam edilmesi sebebiyle davalıda asgari alım taahhüdüyle ilgili bu uygulamaya gidilmeyeceği konusunda haklı bir güven yaratılmıştır. Oluşan bu güven sebebiyle davacının aradan geçen bunca yıldan sonra davalıdan belirtilen sebeplerle cezai şart talep etmesi M.K.2 ye aykırıdır"; (KBİBB, 818/m. 158; 6098/m. 179/1; 4721/m. 2).

⁷⁸²Meyer, s. 343; İşgüzar, s. 156; DemirGökyayla, s. 203; Şenol, s. 218.

⁷⁸³Meyer, s. 343; DemirGökyayla, s. 203.

olduğu; kira sözleşmesinin çekilmez hale geldiği ve bu sebeple, kiralayandan kira sözleşmesinin devamının beklenmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir⁷⁸⁴.Yine asgarî alım yükümlülüğüne (satış taahhüdüne) ulaşılamaması, askerî ve resmî teslimat tahsisi alan bayinin, teslimatı, zamanında ve istenilen miktarda yapmaması fesih yetkisi veren haklardandır. Borcu ödememe, eksik ödeme veya geç ödeme halleri, hasar, arıza ve aksaklıkların zamanında sebebiyle ticarî faaliyetin aksamaması veya tamamen durması başka bir fesih sebebidir. Bayinin, dağıtıcının prestij ve menfaatlerini sarsıcı hareketlerde bulunması, uygun süre içerisinde teminatın verilmemesi⁷⁸⁵ ve hattasözleşmede yer alan hükümlerden herhangi birine uyulmaması da fesih sebepleri arasında yer almaktadır.Bu konuda Yargıtay'ın belirlediği ölçüt; sözleşmede belirtilen sebeplere dayandırılarak sözleşmenin feshedilebileceği, ancak sözleşmede sayılmayan sebepler dolayısıyla sözleşmenin feshi için haklı bir sebepgerektiği şeklindedir⁷⁸⁶. Ancak dağıtıcı tarafından önceden, tek taraflı ve müzakere edilmeden hazırlanan akaryakıt bayilik sözleşmesi hükümlerinin genel işlem şartları denetimine tâbi olacağı unutulmamalıdır. Ayrıca bayilik sözleşmesinde yükümlülüklerin ihlâline ilişkin hükümlerin var olmasına rağmen, tarafların daha sonradan bu hükümlerde belirtilen taleplere başvurmaksızın sözleşme hükümlerini uygulamaya devam etmeleri halinde, artık bu hükümlerin uygulanmayacağı hakkında taraflardahaklı bir güven oluşabilir. Bu durumda söz konusu hükümlerden kaynaklanan taleplere başvurulamaz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından incelenen bu konuya ilişkin bir uyuşmazlıkta,dağıtım şirketi, asgarî alım yükümlülüğünden kaynaklanan cezaî şart talep etmiş, bayi ise asgarî alım yükümlülüğünün dikkate alınmaması şartıyla sözleşmeyi devam ettireceğini belirtmiştir.

⁷⁸⁴Yargıtay 6. HD, E. 2012/5488; K. 2012/8676; T. 11.6.2012 sayılı kararı şu şekildedir: “*Dava, açıktan fena kullanımdan kaynaklanan akde aykırılık nedeni ile tahliye istemine ilişkindir. Davaya dayanak yapılan ve hükmü esas alınan 10 yıl süreli işletme protokolü konusunda taraflar arasında uyuşmazlık bulunmamaktadır. Sözleşmede, kiralanan akaryakıt ve makine yağları pazarlama satışı işinin yapılacağı belirtilmiş ve işletmecinin, kiralayandan belirlediği tüm kurallara uyacağı hükmü öngörülmüştür. Sözleşmenin özünü oluşturan akaryakıt satışında, benzin ve mazotun birbirine karışarak, bu hali ile yapılan satış nedeni ile tekne ve botların arızalanmasına neden olunmak suretiyle, kiralananın kira süresi boyunca tam bir ihtimam içinde kullanma ilkesi ihlal edilmiştir. Akaryakıtın birbirine karıştırılarak satışının yapılması, açıktan fena kullanımı oluşturduğu kuşkusuzdur. Bu eylem sonucu kira sözleşmesi çekilmez hale geldiğinden, kiralayandan kira sözleşmesinin devamının beklenmesi mümkün değildir. Açıktan fena kullanım nedeni ile kiracıya akde aykırı hususun giderilmesi için süreli bir ihtar gönderilmesine gerek bulunmamaktadır. Bu durumda, davalının kiralananı açıktan fena kullandığı sabit olduğundan, mahkemece, kiralananın tahliyesine karar verilmesi gerekir*” ; (KBİBB, 818/m. 256).

⁷⁸⁵Yargıtay 19. HD, E. 2008/6339; K. 2009/2087; T. 23.3.2009 sayılı kararı şu şekildedir: “*davacı bayilik sözleşmesine göre belli bir plan dahilinde alım yapması gerekirken, birinci partiden sonra başka parti ürün çekmediği gibi, sözleşmeye göre, davalıya verilmesi gereken sürede teminat mektubunun verildiğine ilişkin belgenin bulunmadığı ve davacının bayilik teşkilatını kurmaması karşısında sözleşmenin devam etmesinin şirketten beklenemeyecek hale geldiği kanaatiyle davanın reddi usul ve kanuna uygundur*” ; (KBİBB, 6762/m. 116).

⁷⁸⁶Yargıtay 19. HD, E. 2005/2891; K. 2005/12272; T. 8.12.2005 sayılı kararı şu şekildedir: “*Sözleşmede davalı bayiiye tek yanlı olarak akdi fesh olanağı tanınmamış, davalının akdi fesihte haklı olduğu da kanıtlanamamıştır. Hal böyle olunca davacının sözleşme uyarınca cezai şart talep etme hakkı doğar*”; (KBİBB, 6762/m. 24, 116; 818/m. 161).

Bunun üzerine dağıtıcı, bayinin talebine cevap vermemiş ancak sözleşme süresinin sona ermesine kadar ürün göndermeye devam etmiştir. Yüksek Mahkeme bu konuya ilişkin değerlendirmesinde, dağıtıcının sessiz kalarak ürün göndermeye devam etmesi sebebiyle, bayi için asgarî alım yükümlülüğüne ilişkin hükmün uygulanmayacağı konusunda haklı bir güven oluştuğunu⁷⁸⁷ belirtmiştir. Dağıtıcı açısından tedarik yükümlülüğünü ihlâl etmesi ve bayiye yeterli ürün göndermemesi⁷⁸⁸, eksik bilgi vermesi gibi sebepler bayiye sözleşmeyi feshetmesi için haklı sebep oluşturur.

Bayi, kendisinden kaynaklanmayan sebeplerle, yükümlülüklerini yerine getiremiyorsa dağıtıcı sözleşmeyi feshedemez. Meselâ dağıtıcıdan kaynaklanan teslim problemleri, sürekli olarak teslimat gecikmeleri veya pazar şartlarındaki gecikmeler de durum böyledir⁷⁸⁹.

3.1.9 Dönme

Akaryakıt bayilik sözleşmesi, sürekli nitelikte bir sözleşmedir. Sürekli nitelikteki sözleşmelerin, geçmişe etkili olarak sona erdirilmesi hakkaniyete uygun değildir⁷⁹⁰. Bu nedenle sürekli nitelikteki sözleşmeler, ileriye etkili olarak, başka bir deyişle, sözleşmenin sona ermesinden önceki edim yükümlülükleri ortadan kalkmaksızın ve yerine getirilen edimler geri istenmeksizin feshedilirler⁷⁹¹. Ancak TBK m. 126’da belirtildiği üzere, bir sözleşmenin feshinden bahsedilmek için sadece söz konusu sözleşmenin sürekli nitelikte olması yeterli değildir. Ayrıca sürekli edimli sözleşmenin ifasına başlanmış olması gerekir⁷⁹². Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesini, tarafların sözleşmede yer alan edimleri ifa etmeye başlamadan önce sona ermesi halinde, sözleşmeden dönme söz konusu olur⁷⁹³. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde bu durumda, ifa edilmeyen borçlar sona erer. Ancak geçmişe etkili sona ermenin sonucu olarak, ifa edilmiş edimlerin geri verilmesi, henüz ifasına başlanmamış sözleşmelerde söz konusu olmaz. Akaryakıt bayilik sözleşmesinin bu şekilde sona ermesi de geleceğe etkili olur⁷⁹⁴. Ancak ifasına başlanmamış akaryakıt bayilik sözleşmesinin dönme yolu ile geriye etkili olarak sonlandırılması mümkün değildir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinin

⁷⁸⁷ Yargıtay HGK, E. 2012/19-670; K. 2013/171; T. 16.1.2013; (KBİBB, m. 4271/m. 2).

⁷⁸⁸ Yargıtay 19. HD, E. 2010/10565; K. 2011/3728; T. 23.3.2011 sayılı kararı; “Sözleşmeden doğan borcu gereği gibi yerine getirememesi üzerine başka dağıtıcılardan gaz alımına izin vermiş, ancak yasal düzenleme sonrasında başka dağıtıcıdan gaz alma imkanı bulamayan davalı fesih ihbarı ile sözleşmeyi feshetmiştir. Sözleşmenin feshi borçlunun temerrüdü üzerine karşı akide tanınan bir hak olup, yöneltmesi gerekli ve yeterli (tevcihi muktazi) bir irade beyanı ile kullanılan, yenilik doğurucu bir haktır. Fesih irade ile gerçekleşir ve karşı yana ulaştığı tarihin önemi yoktur. Feshin haklı gerekçelere dayandığının kabulü gerektiğinden, cezai şart ve kar mahrumiyetine hükmedilmesi doğru değildir” ; (KBİBB, m. 4271/m. 2).

⁷⁸⁹ Ulmer, s. 113; Şenol, s. 220.

⁷⁹⁰ Ulmer, s. 257; Seliçi, s. 186; Eren, Borçlar, s. 1261; Oğuzman/ Öz, s. 383; Serozan, Rona; Sözleşmeden Dönme, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul 2007, s. 120.

⁷⁹¹ Seliçi, s. 222; Oğuzman/Öz, s. 383; Serozan, s. 182.

⁷⁹² Eren, Borçlar, s. 1261; Serozan, s. 182; Kılıçoğlu, s. 742.

⁷⁹³ Eren, Borçlar, s. 1261; Oğuzman/Öz, s. 383; Serozan, s. 182; Kılıçoğlu, s. 742; Emde, s. 594.

⁷⁹⁴ Eren, Borçlar, s. 1261; Aksi görüş bkz. Serozan, s. 182.

muhtevasında yer alan anî edimli bir sözleşme, meselâ, münferit satın alma sözleşmesinden dönülmesi, sözleşmede yer alan diğer sözleşmelerin geçerliliğine etki etmez⁷⁹⁵. Ancak mahiyeti itibari değerlendirildiğinde sözleşmenin feshi için haklı bir sebep oluşturabilir.

3.2 İntifa Hakkının Sona Ermesi ve Terkini

Dağıtım şirketleri lehine, bayi veya onunla bağlantılı olan kimseler tarafından tesis edilen intifa hakkının sona ermesi, 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümleri uyarınca olabileceği gibi; akaryakıt bayilik sözleşmesindeki dikey ilişki sebebiyle Rekabet Hukuku hükümlerinin etkisiyle de olabilir. Bu sebeple, uygulamada akaryakıt bayilik sözleşmesinde oldukça yaygın olan intifa hakkının özel hukuktan ve Rekabet Hukukundan kaynaklanan sona erme sebepleri ve terkinin ayrı ayrı incelenmiştir.

3.2.1 İntifa Hakkının Özel Hukuk Bakımından Sona Ermesi ve Terkini

TMK m. 796 ve 797'de intifa hakkının sona ermesi sebepleri düzenlenmiştir. Bu sebepler, taşınmazın tamamen yok olması, kamulaştırma, hak sahibinin ölümü veya tüzel kişiliğin sona ermesi, sürenin sona ermesi, cebri icra, hak sahibinin vazgeçmesi⁷⁹⁶ ve terkindir⁷⁹⁷. Bunların haricinde, özellikle akaryakıt bayisi ile dağıtıcı arasındaki sözleşmenin feshedilmesinin dağıtıcı lehine tanınan intifa hakkını sona erdirip erdirmeyeceği konusu da ayrıca değerlendirilmelidir.

3.2.1.1 Arazinin Yok Olması veya Harap Hale Gelmesi

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde intifa konusu olan taşınmaz, üzerinde istasyonun kurulu olduğu arazidir. Taşınmaz niteliğinde olan kat mülkiyeti kanununda yer alan bağımsız bölümler üzerinde istasyon kurulamaz. Çünkü akaryakıt istasyonlarının yapısı buna müsait değildir. Ayrıca TS 12820 Akaryakıt İstasyonları-Emniyet Gereklere Standartlarına da uygun değildir. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesi açısından, taşınmazın yok olması yerine, bu sözleşmeye göre intifa hakkının konusu olan arazinin yok olması deyimi daha yerinde olur. Arazinin yok olma ihtimali oldukça düşük olmakla birlikte mümkündür⁷⁹⁸. TMK.m. 796'a

⁷⁹⁵Emde, s. 200.

⁷⁹⁶ Sulh sözleşmesi yoluyla da dağıtıcı lehine tanınan intifa hakkı terkinin talep edilebilir. Bkz. Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 910.

⁷⁹⁷Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 825, 829; Erman, s. 155; Ertaş, s. 503; Akipek/Akıntürk, s. 692 vd. ; Esener/ Turhan, s. 386 vd. ; Özen, s. 147. Alman hukukunda intifa hakkının sona erme sebepleri, sürenin sona emesi, intifa konusunun imhası, haktan feragat edilmesi (§§ 875, 1064), intifa hakkı sahibinin ölümü (§ 1061/1) ve tüzel kişiliği veya tüzel kişiliği olmayan birliklerin (§ 1061/2) sona ermesidir. Bkz. Schellhammer Kurt, Schuldrecht nach Anspruchsgrundlagen: samt BGB Allgemeiner Teil, Hüthig Jehle Rehm, 2011, s. 257; Wilhelm, s. 734; Wieling, s. 763; Westermann/ Eickmann/ Karl-Heinz, s. 907, 908.

⁷⁹⁸ Arazinin yok olması demek, insan emek ve gücü ve imkânlarıyla eski hale getirilmesinin mümkün olmasıdır. Bkz. Eren, Fikret; Mülkiyet Hukuku, 3. Baskı, Ankara 2014, s. 316. Su basması, çökme gibi sebeplerle arazi

göre, bu ihtimalde arazinin üzerindeki intifa hakkı sona erer. Ancak arazi üzerine kurulu olan akaryakıt istasyonunun yok olması, arazinin yok olduğu anlamına gelmez. Meselâ, akaryakıt istasyonunda yangın çıkması veya yanıcı, parlayıcı etki sonucunda istasyondaki yapının yok olması halinde intifa hakkı sona ermez. Bu durumda boş arazi üzerinde, intifa hakkı devam eder. Bu arazi üzerinde yeniden istasyon inşa edilmesi halinde, arazinin bütünleyici parçası niteliğinde olan istasyon üzerinde dağıtıcının intifa hakkı devam eder⁷⁹⁹. Ancak istasyonda meydana gelen yangın veya patlama sonucunda arazi yok olmasa bile, arazinin harap hale gelmesi mümkündür. Arazinin yok olması veya kullanamayacak şekilde harap hale gelmesi farklı kavramlardır.

Arazinin üzerinde yer alan istasyonun harap hale gelmesi halinde, dağıtıcı yeniden istasyonu kurmakla yükümlü değildir⁸⁰⁰. TMK.m. 798'e göre, ancak kendi isteğiyle istasyonu kullanılabilir hale getiren dağıtıcının harap olan değer üzerindeki intifa hakkı tekrar kurulmuş olur. Zaten akaryakıt istasyon kurulum maliyetlerinin ve istasyonda kullanılan alet ve edevatların genelde dağıtıcı tarafından karşılandığı bu ilişkide, istasyonu yeniden kullanılabilir hale getirme maliyetlerinin de dağıtıcı tarafından karşılanmasını beklemek daha makûldür.

TMK.m. 798/2'e göre, istasyonun harap olması karşılığında, sigorta gibi hakkın konusu yerine geçen bir karşılık elde edilmiş ise, intifa hakkı bu karşılık üzerinde devam eder. PPK.m. 15'e göre, lisans kapsamında faaliyet gösterilen alanlardan olan istasyon üzerinde bayinin sigorta yaptırması zorunludur. Sigorta kapsamında yer alan riskin gerçekleşmesi durumunda, dağıtıcının sigorta bedeli üzerinde intifa hakkı devam eder. Çünkü arazi üzerindeki medenî semereler lehine intifa hakkı tanınan kimseye aittir. Ayrıca istasyonun harap hale gelmesine yol açan kimselerden tazminat alacağı üzerinde de dağıtıcının intifa hakkı söz konusudur⁸⁰¹.

3.2.1.2 Kamulaştırma

Akaryakıt istasyonunun üzerine kurulduğu arazinin kamulaştırılması, dağıtıcının istasyon üzerindeki intifa hakkını sona erdirir. Ancak kamulaştırma bedeli üzerinde intifa hakkı devam eder⁸⁰². Akaryakıt istasyonlarının özellikle yol genişletme gibi sebeplerle kamulaştırıldığına şahit olunur. Ancak burada özellikle belirtilmesi gereken husus, istasyonun

bir kısmı veya tamamı yok olabilir. Eren, Mülkiyet, s. 316. Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 825; Sirmen, s. 586; Özen, s. 155.

⁷⁹⁹Özen, s. 155.

⁸⁰⁰Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 826; Akipek/ Akıntürk, s. 693; Sirmen, s. 587; Özen, s. 155.

⁸⁰¹Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 826; Akipek/ Akıntürk, s. 693; Sirmen, s. 587; Esener/ Turhan, s. 386; Özen, s. 156.

⁸⁰²Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 826; Sirmen, s. 589; Akipek/ Akıntürk, s. 693; Esener/ Turhan, s. 386; Özen, s. 173.

tamamının değil; belirli bir kısmının kamulaştırılması durumunda, intifa hakkı kalan kısımda devam eder. İstasyonun bir kısmının kamulaştırılması bile bayi için külfetli olabilir. Çünkü istasyondaki altyapının, pompaların, tankların ve idarî binaların yerinin değişmesine yol açar. Bu da kamulaştırma bedelinin artmasına sebep olur.

Kamulaştırma işleminin iptal edilmesi halinde yani arazinin malike geri verilmesi sonucunda dağıtıcının intifa hakkı da tekrar canlanır.

3.2.1.3 Sürenin Sona Ermesi

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde sürenin sona ermesi iki şekilde ortaya çıkar. Bunlardan ilki, tüzel kişi niteliğinde olan dağıtıcı için kararlaştırılan intifa hakkı süresinin azamî yüzyıllık süreyi doldurmasıdır(TMK.m. 797/II)⁸⁰³. Ancak akaryakıt bayilik sözleşmesinde yer alan dikey bütünleşik yapıdan dolayı, Rekabet Hukukundan kaynaklanan beş yıllık rekabet etmeme yükümlüğünün kapsamına intifa sözleşmesinin de dâhil olması sebebiyle, TMK.m. 797’de yer alan bu azamî süre sınırlaması, bu sözleşme için geçerli değildir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin bir diğer sona erme sebebi, dağıtıcı ile arazi maliki arasındaki sözleşme süresinin sona ermesidir. Bu süre sonunda, dağıtıcı lehine kurulan intifa hakkı kendiliğinden sona erer. Eğer dağıtıcı ile arazi maliki anlaşılırsa, tekrar tapu memuru önünde resmî şekilde arazi üzerindeki intifa hakkını uzatabilirler. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, 18.09.2010 tarihinden itibaren yeni sözleşmeler dönemi başlamış olup bu dönemde yapılan bayilik ve intifa sözleşmeleri beş yıllık süre ile sınırlıdır.

TMK.m. 796/3’de arazi malikinin sürenin sona ermesi üzerine intifa hakkının terkinini talep edebileceği hükme bağlanmıştır. Ancak taşınmaz malikinin terkin talebinde bulunmaması halinde, maddi anlamda sona eren intifa hakkının şekli anlamda varlığını devam ettirip ettiremeyeceği konusu gündeme gelir⁸⁰⁴. Sürenin sona ermesi ile maddî anlamda sona eren intifa hakkının şekli anlamda varlığını devam ettirmesini kabul etmek, hak sahibi olmayan ancak sicilde zilyet olarak görünen kimseden, iyiniyetli üçüncü kişilerin aynı hak niteliğindeki intifa hakkını kazanmalarına yol açar. Bu sebeple sürenin dolması, hem şeklihem maddî anlamda tescili yolsuz hale getirir⁸⁰⁵. Kanaatimizce, tapu kütüğüne hâkim olan aleniyet ilkesi gereğince intifa hakkının süresinin sona erdiğine ilişkin kaydı inceleme yetkisine sahip olan üçüncü kişinin bu durumu bilmediğini veya bilemeyecek durumda olduğunu iddia etmesi

⁸⁰³Oğuzman, s. 827; Akipek/ Akıntürk, s. 693; Esener/ Turhan, s. 386; Ertaş, s. 503; Sirmen, s. 587; Özen, s. 149.

⁸⁰⁴Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 826; Özen, s. 153.

⁸⁰⁵Özen, s. 153.

mümkün değildir. Bu durumda, taşınmazın maliki olan bayi veya bağlantılı kişi, TMK.m. 1026'ya göre, tapu memurundan intifa hakkının terkinini talep edebilir⁸⁰⁶.

Akaryakıt bayilik sözleşmesi açısından sona eren intifa hakkının iadesine ilişkin uyuşmazlığa çok rastlanılmaz. Çünkü arazi ve üzerindeki yapının vasıtasız zilyedi yine bayidir. Bu durumda hali hazırda araziye elinde bulunduran bayinin arazinin iadesini talep etmesi düşünülemez⁸⁰⁷. Ancak arazi malikinin üçüncü kişi olması halinde, zilyet bayi ile arazi maliki arasındaki ilişkiye bakılır. Meselâ, araziye üçüncü kişiden temin eden kimsenin bayi olması halinde, bayi ile arazi sahibi arasındaki kira ilişkisi devam ediyor olabilir. Ancak araziye dağıtım şirketinin temin etmesi halinde, iade yükümlüsü olan hâlihazır zilyet olan bayidir.

3.2.1.4 Tüzel Kişiliğin Son Bulması

Intifa hakkının sona erme sebeplerinden bir diğeri ise kişiliğin sona ermesidir⁸⁰⁸. Gerçek kişi hak sahibinin ölümü intifa hakkını sona erdirir. Ancak bunun akaryakıt bayilik sözleşmesi açısından önemi yoktur. Çünkü bu sözleşmede lehine intifa hakkı tesis edilen kimse dağıtıcıdır. PPLY.m. 9/a'da yer alan dağıtıcıya ilişkin şartlardan biri de, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda kurulan anonim şirket veya limited şirket olma mecburiyetidir. Bu sebeple, dağıtıcı gerçek kişi olamaz. Sadece anonim veya limited şirket olarak kurulabilir. Bu tür şirketlerin tüzel kişiliklerinin⁸⁰⁹ sona erme sebepleri gerçekleşirse, dağıtıcı lehine kurulan intifa hakkı da sona erer. Anonim şirketin sona erme sebepleri, TTK.m. 529-531 arasında düzenlenmiştir. TTK.m. 529'da anonim şirketin genel sona erme sebepleri sayılmıştır. Bunlar; 1) sürenin sona ermesine karşın işlere fiilen devam etmek suretiyle belirsiz süreli hale gelmemişse, esas sözleşmede öngörülen sürenin sona ermesi, 2) işletme konusunun gerçekleşmesiyle veya gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi, 3) esas sözleşmede öngörülmüş herhangi bir sona erme sebebinin gerçekleşmesi, 4) TTK m.421/f. 3-4 hükümlerine uygun olarak genel kurul kararı alınması, 5) iflasına karar verilmesi, 6)

⁸⁰⁶Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 828; Özen, s. 153.

⁸⁰⁷ İsviçre Medeni Kanunu m. 751'de (ZGB. Art. 751) iade yükümlüsü olarak TMK. m. 799'dan farklı olarak intifa hakkı sahibi değil zilyet (Besitzer) düzenlenmiştir. Bu iki düzenleme arasındaki fark, akaryakıt bayilik sözleşmesi gibi arazi malikinin aynı zamanda hâlihazır zilyet olduğu durumlarda kendisini gösterir. Arazi malikinin üçüncü kişi olması halinde taşınmazın iadesi konusu gündeme gelir.

⁸⁰⁸Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 827; Akipek/Akıntürk, s. 693; Sirmen, s. 586.

⁸⁰⁹ Tüzel kişiler lehine intifa hakkı tanınmasının Alman Hukuku bakımından farklılığı, bu hakkın oldukça devredilir nitelikte olmasıdır. BGB. § 1059a § 1059e paragrafları arasında oldukça sınırlı bir biçimde tanınan tüzel kişiler için intifa hakkının devredilebilme yeteneği; (BGB. § 1059a-1) tüzel kişilerin malvarlığının külli halefiyet haliyle geçtiği durumlarda ve işletme veya işletmenin belirli bir kısmının devredilmesi halinde, bu amaca hizmet eden intifa hakkı da devralana geçebilir. Ancak bu şartların yerine getirilip getirilmediğini federal yetkili otorite tespit edecektir. Bkz. Wilhelm, s. 11, 750; Westermann/ Eickmann/ Karl-Heinz, s. 906; Wagner, Johannes; Der Gutgläubige Erwerb Von Geschäftsanteilen Im Recht Der GmbH: Ein Teilweise Verfassungswidriges Rechtsinstitut?, Frankfurt Am Main 2010, s. 157.

kanunlarda öngörülen diğer hallerin gerçekleşmesi. Genel sebeplerin haricinde, TTK.m. 530'da düzenlenen organların eksikliği⁸¹⁰ ve TTK.m. 531'de haklı sebeple fesih⁸¹¹ gibi özel nedenler de anonim şirketi sona erdirir.

Limited şirketin sona erme sebepleri TTK.m.636'da düzenlenmiştir. Bu sebepler; şirket sözleşmesinde öngörülen sona erme sebeplerinden birinin gerçekleşmesi, genel kurul kararı, iflâsın açılması, kanunda öngörülen diğer sona erme hâlleridir.

Anonim şirketin sona ermesi ile birlikte şirket tasfiye sürecine girer. TTK.m. 533/2'e göre, tasfiye halinde şirket tüzel kişiliğini koruduğu için bu dönemde dağıtıcı lehine intifa hakkı sona ermez. Ancak iflâs halinde tasfiye, iflâs idaresi tarafından ve İcra-İflâs Kanunu hükümlerine göre yapılır. Ancak burada intifa hakkının sona ermesi için iflâsın kesinleşmiş olması gerekir⁸¹². TTK.m. 643'e göre, anonim şirketin tasfiyesine ilişkin hükümler limited şirkete de uygulanır.

Tüzel kişiliğin sona ermesi halinde, intifa hakkı sicil dışı sebeplerle sona ermiştir. Bu sebeple, arazi maliki TMK.m. 1026'a göre, dağıtıcı lehine kurulmuş intifa hakkının terkinini talep edebilir. Çünkü bu durumda tescilin fonksiyonu kalmamıştır ve terkin artık açıklayıcı niteliktedir⁸¹³.

3.2.1.5 Bayilik Sözleşmesinin Feshinin İntifa Hakkına Etkisi

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, bayilik ve intifa arasındaki ilişkinin açıklığa kavuşturulması gerekir. Öncelikle belirtmek gerekir ki; dağıtıcı ile bayi arasındaki bu ilişkinin amacı bayilik faaliyetidir. Ancak istasyon kurulumu, avanslar, krediler, ariyet, yeni yapı inşaatı vb. tüm bu sayılan maliyetleri teminat altına almak için yapılan sözleşmeler (intifa,

⁸¹⁰ TTK. m. 530- (1) Uzun süreden beri şirketin kanunen gerekli olan organlarından biri mevcut değilse veya genel kurul toplanamıyorsa, pay sahipleri, şirket alacaklıları veya Sanayi ve Ticaret Bakanlığının istemi üzerine, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi, yönetim kurulunu da dinleyerek şirketin durumunu kanuna uygun hâle getirmesi için bir süre belirler. Bu süre içinde durum düzeltilmezse, mahkeme şirketin feshine karar verir. (2) Dava açıldığında mahkeme, taraflardan birinin istemi üzerine gerekli önlemleri alabilir.

⁸¹¹ TTK. m. 531 "Haklı sebeplerin varlığında, sermayenin en az onda birini ve halka açık şirketlerde yirmide birini temsil eden payların sahipleri, şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden şirketin feshine karar verilmesini isteyebilirler. Mahkeme, fesih yerine, davacı pay sahiplerine, paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenip davacı pay sahiplerinin şirketten çıkarılmalarına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir".

⁸¹² Yargıtay 14. HD, E. 2012/8081; K. 2012/9125; T. 3.7.2012 sayılı kararında; "dava, intifa hakkına elatmanın önlenmesi ve ecrimisil talebine ilişkindir. Davalı vekili, davalı şirketin iflâsının ertelenmesi istemiyle dava açtığını ve açılan bu davanın bekletici mesele yapılmasını istemiştir. Davalının bu savunması dikkate alınmamıştır. Mahkemece bu husus araştırılmalıdır. Bu durumda, mahkemece davalı şirketin iflâsına karar verilip verilmediği, iflâs kararının kesinleşip kesinleşmediği ve iflâs idaresi tarafından ikinci alacaklılar toplantısı yapıp yapılmadığı araştırılmalı, iflâs kararı kesinleşmiş ve iflâs organları oluşmuş ise iflâs idaresinin usulünce davada yer alması sağlanmalı ondan sonra işin esası hakkında bir karar verilmelidir"; (KBİBB, 2004/m. 194).

⁸¹³ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 828; Esener/ Turhan, s. 386; Sirmen, s. 588.

kira, ipotek vs.), akaryakıt bayilik sözleşmesini diğer bayilik sözleşmelerinden farklı kılar. İşte bu tür sözleşmeleri muhtevasında bulunduran akaryakıt bayilik sözleşmesinin birleşik sözleşme niteliğinde olduğu kabul edilir. Şüphesiz ki; akaryakıt bayilik sözleşmesi ile dağıtıcı tarafından bayiye sağlanan krediler, avanslar, alet ve edevat ve istasyona yapılan yatırımlar arasında da birliktelik vardır. Dağıtıcı, bunların karşılığında bayiden kendisinden başka kimseden akaryakıt satın almamasını ve yıllık asgarî miktarda ürün satın almasını talep eder. Akaryakıt bayilik sözleşmesi, bu açıdan değerlendirildiğinde lisans sözleşmesi, bayilik sözleşmesi, tek elden satın alma sözleşmesi, satış sözleşmesi, teknik bilginin aktarılması sözleşmesi, kredi sözleşmesi gibi unsurları muhtevasında barındıran birleşik sözleşme niteliğindedir⁸¹⁴. Çünkü bu sözleşmeler arasında hukukî, fiilî ve ekonomik birliktelik vardır. Bu tür değerlendirmenin sonucunda bayi ile dağıtıcı arasındaki bayilik sözleşmesinin feshedilmesinin veya sona ermesinin intifa hakkını da sona erdireceği düşünülebilir⁸¹⁵. Bu düşünce, bileşik sözleşmelerde yer alan bağımsız sözleşmelerin varlık ve geçerliliklerinin birbirine bağlı olduğu olgusuyla desteklenebilir. Bu durumda, bayilik sözleşmesinin geçersizliği veya sona ermesi, diğer sözleşmeleri de sona erdirir⁸¹⁶. Çünkü bayilik sözleşmesi içerisinde yer alan sözleşmeler, edim-karşı edim ilişkisi içinde var olurlar⁸¹⁷. Sonuç olarak, bayilik sözleşmesinin feshi veya başka bir sebeple sona ermesi, birliktelik ilişkisi içerisinde olduğu intifa hakkını da sona erdirir.

Intifa hakkının temelinde yer alan sözleşmenin feshi, malike intifa hakkını sona erdirme yetkisi verir. Şöyle ki; intifa hakkı kurulmasına esas teşkil eden bayilik sözleşmesi, tam iki tarafa borç yükleyen edimleri ihtiva eder. Intifa hakkı sahibinin sözleşmede yer alan yükümlülükleri ihlâl etmesi halinde, malik sürekli nitelikte bu sözleşmeyi haklı sebeple feshetme yetkisine sahiptir. Bunun sonucunda, intifa hakkının sebebi sona erdiği için artık malik intifa hakkının terkinini talep edebilir⁸¹⁸. Ancak Yargıtay kararlarında, bayilik sözleşmesinin feshedilmesinin TMK.m. 796'da sayılan intifa hakkını sona erdiren

⁸¹⁴ Bkz. 1. 5. 4.

⁸¹⁵ Yargıtay 14. HD, E. 2010/6106; K. 2010/12370; T. 09.11.2010 sayılı kararı şu şekildedir: “Taraflar arasındaki bayilik sözleşmesi 01.07.2005 günlü olup 5 yıl sürelidir. Bu süre 01.07.2010 gününde dolmaktadır. Çekişme konusu yapılan intifa sözleşmesi ise 16.06.1999 günlü olup 15 yıl sürelidir. Intifa sözleşmesinin sona erme tarihi ise 16.06.2014’tür. Eldeki dava 28.11.2008 gününde açılmıştır. Taraflar arasında 01.07.2005 başlangıç günlü bayilik sözleşmesinin eylemli olarak feshedildiği tartışma konusu değildir. **Görülüyor ki, aslında tek bir amacı sağlamak için yapılan sözleşmenin bir ayağı (bayilik sözleşmesi) feshedilmiş, aynı amaca yönelik intifa sözleşmesi ise yürürlüktedir. Her iki sözleşme de akaryakıt istasyonu işletmesi faaliyetini amaçlayan sözleşmeler olduğundan bayilik sözleşmesi feshedildiğine göre burada intifa sözleşmesinin hukuki durumunun tartışılması gerekecektir**”; (KBİBB, 4054/m. 4,5; 743/m. 720).

⁸¹⁶ Amstutz/ Schlupe, Art. 184 Şerhi, p. 12; Eren, Özel, s. 28; Başpınar, Butlan, s. 68.

⁸¹⁷ Amstutz/ Schlupe, Art. 184 Şerhi, p. 12; Schlupe, s. 776; Eren, Özel, s. 28; Başpınar, Butlan, s. 70.

⁸¹⁸ Baumann, Art. 748-749 şerhi, p. 36; Özen, s. 176.

sebeplerden olmadığı ve bu sebeple intifa hakkının sona ermeyeceği belirtilmiştir⁸¹⁹. Kanaatimizce, bu görüşe yukarda izah ettiğimiz düşüncelerle katılmak mümkün değildir. Çünkü intifa sözleşmesinin temelindeki ilişkinin, bu ilişkide yer alan yükümlülüklerin ihlal edilmesi sebebiyle veya başka bir sebeple feshedilmesi, sürekli nitelikte olan bu sözleşmenin doğasından kaynaklanır ve bu nedenle ayrıca düzenlenmesine de gerek yoktur⁸²⁰.

Bayi ile dağıtıcı arasındaki akdî ilişki sebebiyle intifa hakkının sona ermesi için başvurulabilecek bir diğer yol, TMK.m. 785'te düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, lehine irtifak hakkı kurulan taşınmaz üzerinde, yüklü taşınmaz maliki için irtifakın sağladığı yararın yok olması veya çok azalması halinde taşınmaz maliki, irtifak hakkının terkinini dava yoluyla talep edebilir. TMK.m. 785'te düzenlenen yararın yok olması veya çok azalması sebebiyle taşınmaz malikinin terkin talebi, mahkemeye başvuru yolunu öngörmektedir. İntifa gibi şahsîirtifak hakları için yararın ortadan kalkması veya olağanüstü azalması hallerinde mahkeme kararı ile terkin edilmesi gibi bir düzenleme olmasa da, TMK.m. 785'in kıyas yoluyla bu haklara da uygulanması gerektiği kabul edilmiştir⁸²¹. Özellikle TMK.m. 785/1'de yer alan yararın ortadan kalması halleri akaryakıt bayilik sözleşmesi için oldukça önemlidir. Yararın ortadan kalkması kavramı, hem Yargıtay⁸²² hem İsviçre Federal Mahkemesi⁸²³ kararlarında, irtifak hakkının kuruluş aşamasındaki amacın ortadan kalkması olarak değerlendirilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında bu hususu şu şekilde belirtmiştir; “irtifak hakkı zaman akışı içinde hak sahibi için kesin ve sürekli biçimde faydasını yitirmiş ve böylece hakkın kuruluş amacı da ortadan kalkmış ise terkin istenebilir”⁸²⁴. Akaryakıt bayilik sözleşmesinin temelinde yer alan bayilik sözleşmesinin feshedilmesi bu duruma misaldir. Akaryakıt bayilik sözleşmesi temelinde, kendi arazisi üzerinde dağıtıcı lehine intifa hakkı tesis eden kimse, daha sonradan bayilik sözleşmesinin feshedilmesi halinde intifa hakkının sağladığı yararın yok olduğu gerekçesiyle bu hakkının terkinini mahkemeden talep edebilir. Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus, TMK.m.

⁸¹⁹ Yargıtay HGK, E. 2011/11-426; K. 2001/481; T. 6.6.2001 sayılı kararında “İşletme sözleşmesinin feshedilmesinin intifa hakkını ortadan kaldırmayacağı da intifa hakkına ilişkin resmi senette açıkça düzenlenmiştir. Tapuya tescil edilmiş bulunan intifa hakkını sona erdiren haller MK. 720 maddede açıkça düzenlenmiş olup, somut olayda da intifa hakkının terkinini haklı gösterebilecek bir neden yoktur”; (KBİBB, 743/m. 720).

Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK, E. 1994/14-293; K. 1994/542; T. 21.9.1994 sayılı kararı: “İntifa hakkı tesisine ilişkin sözleşmede, süre dolmadan bayi tarafından terkin istenemeyeceği öngörülmüştür. İntifa hakkını sona erdiren ve MK. 720. maddesinde gösterilen hallerden hiç birisi davacı yararına oluşmadığından davanın reddi gerekir”; (KBİBB, 743/m. 720).

⁸²⁰ Özen, s. 177.

⁸²¹ Oğuzman/ Seliçi/Oktay Özdemir, s. 798; Esener/Güven, s. 39. ; Başpınar, Akaryakıt Bilirkişi, s. 6.

⁸²² Yargıtay 14. HD, E. 2002/899; K. 2002/1401; T. 1.3.2002, (KBİBB, 4721/m. 785); Yargıtay 14. HD, E. 1998/2375; K. 1998/3431; T. 4.5.1998; (KBİBB, 743/m. 671,709).

⁸²³ BGE 130 II 554; BGE 114 428; BGE 81 II 189.

⁸²⁴ Yargıtay HGK, E. 14-2083/601; T. 1.6.1983.

785/2’de yer alan, irtifak hakkının sağladığı yararın yüke oranla çok azalması halidir. Bu durum özellikle öngörülemeyen sebeplerle yük ile yarar arasındaki dengenin bozulması durumunda karşımıza çıkar. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, dağıtıcının markasına veya ürünlerine müşteri tercihinin değişmesi, dağıtıcının arazi malikine vaat etmiş olduğu alet ve edevatları sağlamaması, dağıtıcının yükümlülüklerini yerine getirmemesi sebebiyle beklenen menfaatin oldukça düşmesi⁸²⁵ vb. durumlar yararın azalması olarak değerlendirilebilir. Ancak yararın oldukça azalması sebebiyle terkinin istenmesi halinde, irtifak hakkı sahibine bir bedel verilir. Akaryakıt bayilik sözleşmesi temelinde tesis edilen intifa haklarında olduğu gibi sembolik olarak belirlenen intifa değerleri üzerinden bu bedel belirlenemez. Bu bedel, intifa hakkının terkinin ile doğacak zarar üzerinden tayin edilir⁸²⁶.

3.2.2 II. Rekabet Hukuku Bakımından İntifa Hakkının Sona Ermesi ve Terkini

2002/2 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği m. 5/a’ya göre, beş yıldan fazla rekabet etmeme yükümlülüğü içeren sözleşmeler grup muafiyetinden yararlanamazlar. 4054 sayılı RKHK.m. 4’de, bu durumdaki sözleşmelerin hukuka aykırı olduğu açıkça vurgulanmıştır. Ayrıca 4054 sayılı RKHK.m. 56’da, m. 4’e aykırı olan her türlü anlaşma ile teşebbüs birliklerinin kararlarının geçersiz olduğu belirtilmiştir. Uygulamada, 2002/2 sayılı Tebliğ’den sonra yapılan ilk dönem bayilik sözleşmeleri (veya işletmecilik sözleşmeleri) için beş yıllık rekabet etmeme yükümlülüğüne uyulduğu; ancak intifa sözleşmelerinin bu kapsamda değerlendirilmediği ve bu sebeple intifa sözleşmelerinin daha uzun süreli olarak kararlaştırıldığı görülmüştür. Ancak daha sonraki gelişmeler neticesinde, intifa sözleşmelerinin rekabet etmeme yükümlülüğünün süresini artırıcı fonksiyonu kabul edilmiş olup; bayilik sözleşmeleri ile intifa sözleşmelerinin süreleri birbiriyle uyumlaştırılmıştır. Bu sebeple, intifa hakkının süresinin 2002/2 sayılı Tebliğ ile uyumlu olması gerekir. Daha önce de ifade edildiği üzere, beş yıldan fazla rekabet etmeme yükümlülüğü içeren sözleşmelerin kapsamına işletmecilik sözleşmesinin yanı sıra, teminat amaçlı yapılan intifa ve kira gibi sözleşmeleri de dâhildir⁸²⁷. Bu sebeple, beş yıldan fazla süreli olarak kararlaştırıldığı için grup muafiyeti rejiminden yararlanamayan ve bireysel muafiyette alamamış intifa sözleşmeleri geçersizdir. Ancak bu geçersizlik kısmî niteliktedir. Şöyle ki, sözleşmede kararlaştırılan rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi, Tebliğ’de öngörülen azamî hadde indirilmiş olarak değerlendirilir⁸²⁸. Bu takdirde, bayi için getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü henüz

⁸²⁵Başpınar, bilirkişi raporunda dağıtım şirketi ile bayi arasındaki ilişkide, dağıtım şirketinin “gümüş proje”, LPG istasyonu ve market yapacağını taahhüt etmesine rağmen yerine getirmemesi sebebiyle, davalının TMK. m. 785 gereğince terkin talebinin yerinde olduğunu belirtmiştir; (Başpınar, Akaryakıt Bilirkişi, s. 13).

⁸²⁶Oğuzman/ Seliçi/Oktay Özdemir, s. 801; Akipek/ Akıntürk, s. 664.

⁸²⁷Bkz. 2. 4. 2. 3.

⁸²⁸Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 37.

Tebliğ’de öngörülen limiti doldurmamış ise, bayi bu kalan süre kadar, başka bir ifadeyle Tebliğ’deki üst sınır dolana kadar, rekabet etmeme yükümlülüğü altında kalır. Şayet bayi, bu üst sınırı geçen bir rekabet etmeme yükümlülüğü altında ise, rekabet etmeme yükümlülüğü ve bu yükümlülüğe bağlı olarak bayilik sözleşmesi geçersiz olur. Bunun sebebi, akaryakıt bayilik sözleşmesi için rekabet etmeme yükümlülüğünün mecburî nitelikte olmasıdır. Başka bir deyişle, rekabet etmeme yükümlülüğü içermeyen bir akaryakıt bayilik sözleşmesi PPK.m. 8’e göre gerçekleştirilemez.

Tarafların 2002/2 sayılı Tebliğ’den daha uzun süreli rekabet etmeme yükümlülüğü içeren intifa hakkı kararlaştırmaları halinde, bu durumun tescile etkisinin ne olacağı konusu gündeme gelir. Buna göre, beş yıldan daha fazla süre için tapuda tescil edilmiş olan intifa hakkı, azamî hadde indirme ilkesi gereğince, beş yıllık süre için geçerlidir. Beş yıllık süre sonunda tescil, hukukî sebebinin geçersizliği nedeniyle artık yolsuz hale gelir⁸²⁹. Bu durumda, yolsuz tescilin terkin edilmesi gerekir.

Azamî hadde indirme ilkesinin pozitif hukuktaki dayanağının (eTTK.m. 1466) TTK.m. 1530 olduğu ifade edilir⁸³⁰. Ancak intifa hakkı, azamî hadde indirme ilkesinin uygulanmasına yabancı bir müessese değildir. Çünkü TMK.m. 797/2’de (ZGB. Art. 749/2) tüzel kişiler için yüz yıllık süre sınırlaması yer alır⁸³¹. Meselâ, tüzel kişi lehine kurulan intifa hakkı azami süreden fazla veya süresiz olarak kararlaştırılması halinde en fazla yüz yıllığına geçerli olur⁸³². Yüzyıldan sonra artık intifa hakkı geçerli değildir ve tescil yolsuz hale gelir. Aynı durum Rekabet Hukukundan kaynaklanan dikey ilişkilerde rekabet etmeme

⁸²⁹Gürzumar/ Sanlı, s. 560; Gürzumar, Osman Berat; Özel Hukuk Açısından 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ve Bu Kanun'da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Taslak Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 129; Büyükkay/ Doğan, s. 561; Sanlı, Akaryakıt, s. 209.

⁸³⁰TTK. m. 1530 “Aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde, ticari hükümlerle yasaklanmış işlemler ve şartlar batıldır. Ancak, sözleşme uyarınca yerine getirilmesi gereken edimler için kanunun veya yetkili makamların koymuş olduğu en yüksek sınırı aşan sözleşmeler en yüksek sınır üzerinden yapılmış sayılır; sınırı aşan edimler hata ile yerine getirilmiş olmasa bile, geri alınır. Bu sınırlarda, Türk Borçlar Kanununun 27 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi uygulanmaz”. TTK. m. 1530’de (eTTK m. 1466) yer alan düzenlemenin hükümsüzlük bakımından değerlendirilmesi için bkz. Başpınar, Butlan, s. 167 vd.;Kırkbeşoğlu, s. 223 vd.

⁸³¹Alman Medeni Kanunu § 1061’de, gerçek kişinin ölümü veya tüzel kişiliğin sona ermesi ile intifa hakkının da sona ereceği düzenlenmiştir. Ancak bu düzenleme de Türk-İsviçre Hukuku’nda olduğu gibi tüzel kişiler için bir süre sınırlaması bulunmamaktadır. Bu sebeple, intifa hakkı ile ilgili düzenlemenin sistematik açısından şüpheli olduğunu; çünkü intifa hakkının bu şekilde kullanılmasının malikin mülkiyet hakkını süresiz olarak ekarte ettiğini ve bunun miras veya hukuki tasarrufla başkasına devredilemez nitelikte (şahsa bağlı) olan intifa hakkının temel fikrine aykırı olduğu belirtilmiştir. Bkz. Falckenberg, Harald (Rebmann Kurt/ Säcker Jürgen/ Rixecker Roland); Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 6, Sachenrecht, 4. Aufl., München 2004, § 1018 Şerhi, p. 7.

“Bu hakların içerik ve süre bakımından sınırlandırılmasının sebebi, bu haklarının (intifa ve oturma) yapılarının mülkiyet hakkının doğasını büyük ölçüde kısıtladığı içindir”; BGE 103 II 176 ff., 181.

⁸³²Akipek/ Akıntürk, s. 693; Sirmen, s. 587; Esener/ Güven, s. 386. İntifa hakkının yüzyıldan fazla kararlaştırılması halinde, bu sürenin kendiliğinden azami süre olan yüzyıla ineceği ve TBK. m. 27/2’de yer alan kısmî butlan iddiasının (azami süreyi aşan kısmın geçersizliği bilinseydi sözleşme yapılmazdı) dinlenmeyeceği hakkında bkz. Akipek/ Akıntürk, s. 693; Özen, s. 148, 149.

yükümlülüğünün süresine ilişkin sınırlama için de geçerlidir. Bu sebeple, akaryakıt bayisinin veya bağlantılı bir kimsenin arazisi üzerinde dağıtıcı lehine verdiği intifa hakkı, beş yıldan fazla veya süresiz olarak kararlaştırılmış ise intifa hakkı en fazla beş yıllığına geçerli olur. Ancak beş yılın sonunda dağıtıcı lehine aynı taşınmaz üzerinde yeniden intifa hakkı tesis edilebilir.

Kural olarak intifa hakkının terkin edilmesini talep etme yetkisi intifa hakkı sahibine aittir⁸³³. Ancak rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin süre sınırlamasından daha uzun süreli intifa hakkı kararlaştırılması halinde tescil sicil dışı bir sebeple sona ermiştir. Başka bir deyişle, sicil maddî anlamda değil, şeklî anlamda varlığını devam ettirir⁸³⁴. Bu durumda, arazi maliki olan bayi veya bağlantılı kişi, hukuki geçerliliğini kaybetmiş olan intifa hakkının TMK.m. 1026'ya göre, tapu memurundan terkin edilmesini isteyebilir. Bu durumdaki terkin açıklayıcı mahiyettedir⁸³⁵.

3.3 Zamanaşımı

Akaryakıt bayilik sözleşmesi bünyesinde birbirinden farklı nitelikte edimleri barından birleşik sözleşme niteliğindedir. Meselâ, bayilik sözleşmesinde yer alan münferit satın alma sözleşmeleri anıveya düzenli-düzensiz aralıklarla tekrarlanan dönemli edimli olarak kararlaştırılabilir. Bunun haricinde satışı ve sürümü artırıcı faaliyetler ise sürekli edim niteliğindedir. Sözleşmeden kaynaklanan borçların kural olarak muaccel olması ile birlikte zamanaşımı işlemeye başlar⁸³⁶. Ancak borç vadeye bağlanmıyorsa, vadenin gelmesiyle birlikte alacak muaccel hale gelir. Böyle bir halde zamanaşımı da bu tarihten itibaren işler. Bu sözleşmeden doğan tazminat talepleri, (yükümlülüklerin hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi halinde) aslî edimin devamı niteliğinde olduğundan, aslî edime ilişkin ifa talebinin muaccel olduğu tarihte işlemeye başlar⁸³⁷. Akaryakıt bayilik sözleşmesi muhtevasında yer alan rekabet etmeme yükümlülüğü gibi yapmama edimlerinin ihlâlinden kaynaklanan tazminat taleplerine ilişkin zamanaşımı süresi borca aykırı davranışın gerçekleştiği tarihten itibaren başlar⁸³⁸.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinden kaynaklanan alacak hakkının zamanaşımı süresine ilişkin bir hüküm yoktur. Bu sebeple, bayilik sözleşmesinden kaynaklanan alacak haklarının

⁸³³Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 827; Özen, s. 152, 153.

⁸³⁴Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 827; Akipek/ Akıntürk, s. 693; Sirmen, s. 587; Özen, s. 153.

⁸³⁵Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, s. 827; Akipek/ Akıntürk, s. 693; Sirmen, s. 587; Esener/ Güven, s. 386; Ünal Mehmet/ Başpınar Veysel; Şekli Eşya Hukuku, 6. Baskı, Ankara 2012, s. 354.

⁸³⁶Reisoğlu, Safa; Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, İstanbul 2014, s. 432; Eren, Borçlar, s. 1285.

⁸³⁷Eren, Borçlar, s. 1285.

⁸³⁸Eren, Borçlar, s. 1285.

zamanaşımı süresi tespit edilirken acentelik sözleşmesi hükümlerine bakmak gerektiği ileri sürülmüştür⁸³⁹. Başka bir görüşe göre, bayilik sözleşmesinin işgörme niteliğinden dolayı, vekâlet sözleşmesinin ilgili hükümlerinin uygulanması gerekir⁸⁴⁰. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, Türk Hukuku bakımından ister vekâlet ister acentelik hükümlerine dair zamanaşımı süresi uygulansın, sonuç değişmez. Çünkü TBK.m. 147/5'te, aynı maddenin aynı fıkrası içerisinde her iki sözleşmeden kaynaklanan alacak hakkının beş yıllık zamanaşımına tâbi olduğu kabul edilmiştir. Kanaatimizce, akaryakıt bayilik sözleşmesinden kaynaklanan talepler beş yıllık zamanaşımı süresine tâbi olurlar.

Alman Hukukunda HGB § 88'de düzenlenmiş zamanaşımı süresi, bayilik ve franchising gibi tüm dağıtım anlaşmalarından doğan taleplerine uygulanacak şekilde tasarlanmıştır⁸⁴¹. Ancak 28.10.2004 tarihli Zamanaşımı Sürelerini Uyarlama Kanunu (Verjährungsanpassungsgesetz) ile HGB § 88. paragrafı ilga edilmiştir. Bu kanundan sonra bayilik sözleşmesinden kaynaklanan taleplere ilişkin zamanaşımı süreleri BGB § 195 yer alan genel yani üç yıllık zamanaşımı süresine ve şartları oluşmuşsa, BGB § 199 hükmüne tabi olur⁸⁴². Buna göre, Alman Hukukunda zamanaşımının doğması için (objektif şartlar)talep hakkının doğduğunu, alacaklının talep hakkını doğuran olayları ve (subjektif şart) borçluyu bilmesi veya ağır ihmali olmasıydı bilebilecek durumda olması gerekir⁸⁴³. Objektif ve subjektif şartların meydana geldiği yılın sonundan itibaren zamanaşımı işlemeye başlar⁸⁴⁴.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinden birden çok borç doğar. Zamanaşımı, akaryakıt bayilik sözleşmesinden doğan borç ilişkisine etki etmez. Bu durumda, akaryakıt bayilik sözleşmesinden doğan münferit borçlar, bu sözleşmeden kaynaklanan diğer borçlardan bağımsız olarak zamanaşımına tabi olur⁸⁴⁵. Meselâ, akaryakıt bayilik sözleşmesinden kaynaklanan asgarî satın alma yükümlülüğünün zamanaşımına uğraması, söz konusu sözleşmenin bütününe etkilemez.

⁸³⁹ BGH; T.17.04.2002, Az.: VIII ZR 139/01. Aynı yönde bkz. Emde, s. 232, 233. Türk Hukukunda acentelik sözleşmesine ilişkin zamanaşımı süresinin kıyas yoluyla uygulanacağı hakkında bkz. Şenol, s. 309. Ancak, TBK m. 147'de sayılan sözleşmelerin sınırlı sayıda olduğu ve bu sözleşmede sayılamayan sözleşmeden doğan alacakların beş yıllık süreye tabi olmayacağına ilişkin görüş mevcuttur. Bkz. Kılıçoğlu, s. 822. Kanaatimizce, burada sayılan sözleşmeler sınırlı nitelikte olmayıp; özellikle vekalet sözleşmesine ilişkin zamanaşımı süresi, kanunda düzenlenmemiş diğer işgörme sözleşmelerine de kıyas yoluyla uygulanmalıdır.

⁸⁴⁰Ulmer, s. 269.

⁸⁴¹Emde, s. 232, 233

⁸⁴²Emde, s. 233.

⁸⁴³Schade, Friedrich; Wirtschaftsprivatrecht: Grundlagen des bürgerlichen Rechts sowie des Handels-und Wirtschaftsrechts, 2. Auf., Stuttgart 2009, s. 80; Laws, Jutta; Neue Zivilrechtspraxis: Schnelleinstieg in die Schuldrechtsreform, Köln 2002, s. 20.

⁸⁴⁴Schade, s. 81; Laws, s. 20.

⁸⁴⁵Reisoğlu, s. 383; Eren, Borçlar, s. 1286; Oğuzman/Öz, s. 470.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde, haklı bir sebebin varlığı halinde kural olarak taraflar sözleşmeyi herhangi bir bildirimde bulunmaksızın feshedilirler. Ancak sözleşmede, süre kararlaştırılmadığı durumlarda ve sürenin geçersiz olduğu durumlarda taraflar olağan fesih haklarını bildirimde bulunarak kullanılırlar⁸⁴⁶. Fesih bildirim sonucunda, bayilik sözleşmesinin sona ermesinin yanında bu sözleşmeden kaynaklanan haklar muaccel hale gelir. Sözleşmeden kaynaklan hakların muacceliyetinin bir bildirimle bağlı olduğu durumlarda, zamanaşımı bildirim tarihinden itibaren işlemeye başlar⁸⁴⁷. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesinden kaynaklanan haklara ilişkin zamanaşımı süresinin fesih bildirim ile başladığını söylemek gerekir⁸⁴⁸. Ancak unutulmamalıdır ki; tarafların münferit satın alma sözleşmelerinden kaynaklanan alacaklarının zamanaşımı başlangıç süreleri ile bayilik sözleşmeden kaynaklanan diğer haklarının zamanaşımı başlangıç süreleri birbirlerinden farklıdır. Münferit satın alma sözleşmelerinin beş yıllık zamanaşımı süresi alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren başlar. Sözleşmeden kaynaklanan diğer hakların zamanaşımı süresi ise akaryakıt bayilik sözleşmesinin sona erme tarihidir.

Akaryakıt sektöründe, dağıtıcının bayiden veya bayi ile bağlantı olan üçüncü kişiden istasyon üzerinde kendi lehine ipotek tesis ettirerek sözleşmeden kaynaklan alacaklarını teminat altına aldıkları görülmektedir. TMK. m. 864'e göre, taşınmaz rehiniyle teminat altına alınmış alacaklar, rehin devam ettiği sürece zamanaşımına uğramaz. Bu hüküm, alacakların zamanaşımına uğramasının istisnası niteliğindedir⁸⁴⁹. Taşınmaz rehininin akaryakıt dağıtım şirketi lehine tescil edilmesi ile birlikte, artık bayilik sözleşmesinden kaynaklanan talepler için zamanaşımı işlemez. Bayi dışında üçüncü bir kimsenin arazisi üzerinde dağıtıcı lehine ipotek hakkı tesis edilmesi halinde zamanaşımının ne olacağı konusu gündeme gelir. TMK. m. 864'te yer alan hükümde, rehinin borçlu tarafından veya üçüncü bir kimse tarafından verilmesi arasında herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Bu sebeple, bayi veya üçüncü kişi fark etmeksizin borca karşılık istasyon üzerinde dağıtıcı lehine taşınmaz rehini tesisi edilmişse söz konusu alacaklar zamanaşımına uğramaz. Ancak TBK. m. 133'e göre, borçlunun borçlu olduğunu kabul eden irade beyanları zamanaşımını keser. Bu durumda, taraflardan birinin borcunu kabul etmesi, kefil göstermesi veya rehin vermesi zamanaşımını kesen sebeplerdendir. Zamanaşımının kesilmesi sonucunda, söz konusu kesilmeye sebep olan olaydan itibaren yeni bir zamanaşımı süresi başlar⁸⁵⁰. Üçüncü kişinin bayinin muvafakati ile

⁸⁴⁶Kochs, s. 87; Ulmer, s. 445 vd.; Martinek, s. 104.

⁸⁴⁷Reisoğlu, s. 383; Eren, Borçlar, s. 1287; Kılıçoğlu, s. 877; Oğuzman/Öz, s. 470.

⁸⁴⁸ "Acentelik sözleşmesinden doğan haklarda zamanaşımı süresi, bu sözleşmenin feshi tarihinden itibaren işlemeye başlar"; Yargıtay HGK, 298/1137; T. 17.3.1976, karar için bkz. Kaya, s. 212.

⁸⁴⁹Eren, Borçlar, s. 1284; Kılıçoğlu, s. 877.

⁸⁵⁰Reisoğlu, s. 385; Eren, Borçlar, s. 1292; Kılıçoğlu, s. 888; Oğuzman/Öz, s. 475.

borca karşılık rehin vermesi halinde zamanaşımı kesilir. Ancak bayinin muvafakati olmaksızın üçüncü kişi tarafından rehin verilmesi zamanaşımını TBK. m. 133 kapsamında kesmez⁸⁵¹. Ancak böyle bir halde, TMK. m. 864 anlamında artık zamanaşımı süresi işlemez. TBK m. 156/2 gereğince, bayilik sözleşmesinden kaynaklanan borç bir senetle ikrar edilmiş veya bir mahkeme ya da hakem kararına bağlanmış ise, yeni süre her zaman on yıldır.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinden kaynaklanan alacakların zamanaşımına uğraması sonucunda bu alacak hakkından doğan faiz ve diğer alacak hakları da zamanaşımına uğrar (TBK. m. 131). Bu anlamda, alacağın zamanaşımına uğraması ile birlikte, bu alacak hakkından kaynaklanan cezaî şart, anapara ve temerrüt faizi de zamanaşımına uğramış olur. Akaryakıt bayilik sözleşmesi özelinde bu durum kendisini asgarî alım yükümlülüğünden kaynaklanan cezaî şart taleplerinde gösterir. Dönemlik olarak belirlenen asgarî alım yükümlüklerinden kaynaklanan cezaî şartlar, asgarî alım yükümlülüğün zamanaşımına uğraması ile sona erer. Ancak taraflar sözleşmede bunun aksini kararlaştırabilirler.

⁸⁵¹Oğuzman/Öz, s. 475.

SONUÇ

Dağıtım şirketleri ile bayiler arasında konusu akaryakıt olan sözleşmeler “akaryakıt bayilik sözleşmesi” olarak adlandırılır. Uygulamada bayilik sözleşmesi olarak adlandırılan sözleşmelerin bir kısmının acente, franchising, tek satıcılık gibi dağıtım sözleşmeleri ile aynı anlamda kullanıldığına şahit olunur. Bu sebeple, bir sözleşmenin bayilik sözleşmesi olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle bu sözleşmenin unsurlarını içerip içermediğinin irdelenmesi gerekir. Bu unsurlar bayilik sözleşmesinin tanımından ortaya çıkar. Bayinin çerçeve anlaşma uyarınca, belirli bir süre zarfında, sürekli olarak kendi adına ve kendi hesabına satış yaptığı, aynı zamanda dağıtıcının satış organizasyonuna dâhil olduğu ve satım konusu akaryakıtın sürümünü artırıcı faaliyetlerde bulunduğu sözleşmeye “akaryakıt bayilik sözleşmesi” denir. Akaryakıt bayilik sözleşmesi konusu olan ürünün niteliği, önemi ve değeri gibi sebeplerden dolayı alelade bayilik sözleşmelerinden farklı olarak oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Çünkü bu sözleşme, bayilik sözleşmesi haricinde intifa, kira, ariyet, lisans, teknik bilgi paylaşımı gibi sözleşmeleri de muhtevasında barındırır. Bu sebeple akaryakıt bayilik sözleşmesi birleşik sözleşme olarak kabul edilmektedir. Ayrıca akaryakıt bayilik sözleşmesi ivazlı, rızaî ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir.

5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu tanımlar başlıklı m. 2’de bayi ve bayilik kavramlarından bahsedilmiştir. Ancak akaryakıt bayilik sözleşmesi, bayilik sözleşmesinin ayırt edici unsurlarıyla birlikte tanımlanmamıştır. PPK.m. 8’de, bayilerin faaliyetlerini tek elden satış sözleşmesi ile yürütme mecburiyetinde altında oldukları düzenlenmiştir. Bu kapsamda, her ne kadar Petrol Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuatta bayilik sözleşmesinden bahsedilse de ve uygulamada bayilik sözleşmesi haricinde başka örneklerle karşılaşılsa bile taraflar tek elden satın alma kaydı içeren başka sözleşmelerde yapabilir. Hatta franchising sözleşmesi akaryakıt sektörü için daha uygun olduğunu söylemek gerekir. Dünyada franchising veya acentelik sözleşmesi ile akaryakıt istasyon işletilmesi modelleri oldukça yaygındır.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin tarafları, TBK.m. 26’a dayanarak, sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde akaryakıt bayilik sözleşmesinin içeriğini belirleyebilirler. Ancak bayilik sözleşmesinin geçerli olabilmesi için, öncelikle TBK.m. 27’de yer alan sınırlamalara uygun olması gerekir. Akaryakıt bayilik sisteminde, 5015 sayılı PPK.ve ilgili mevzuattan kaynaklanan çok fazla emredici hüküm vardır. Bunun sonucu olarak taraflar, bu emredici hükümlerin aksini kararlaştıramazlar. Bunun en tipik örneği, PPK m. 8’de bayi için

öngörülen tek elden satın alma mecburiyetidir. Bu sözleşmede, mali açıdan güçlü olan dağıtıcının bayinin kişinin şahsî ve ekonomik özgürlüğünün sınırlandırıldığı kayıtlara rastlanır. Bu kayıtlar, MK.m. 23 (ZGB. Art. 27) anlamında kişilik hakkına aykırılık olarak değerlendirilir. Bunun haricinde bu kayıtların tarafların ekonomik özgürlüğünün ahlaka aykırı şekilde sınırlandırılması halinde (kelepçeleme), TBK.m. 27'e göre (OR. Art. 20/ BGB. § 138) geçersiz kabul edilir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinin tarafları, dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren teşebbüsler oldukları için aralarında dikey (vertical) bir ilişki söz konusudur. Ayrıca bu sözleşmede kanunî bir mecburiyet gereği tek elden satın alma mecburiyeti vardır. Bu hususlar, akaryakıt bayilik sözleşmesini Rekabet Hukukubakımından önemli hale getirir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinin Rekabet Hukuku bakımından geçerliği olması için öncelikle 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'ne uygun bir şekilde hazırlanması gerekir. Bunun haricinde, AB Rekabet Hukukunda ve Türk Rekabet Hukukunda dikey anlaşmalarda, alıcının rekabet yükümlüğünün süresine ilişkin sınırlamalar mevcuttur. Bu sebeple, zorunlu unsuru niteliğindeki rekabet etmeme yükümlülüğünden dolayı akaryakıt bayilik sözleşmesi de beş yıllık süre ile sınırlandırılmıştır. Belirsiz süreli veya süresi beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülüğü kararlaştırılması halinde bu sözleşmeler, grup muafiyetinden yararlanamazlar. Ancak belirli istisnalar halinde bireysel muafiyet almaları mümkündür.

Akaryakıt bayisi ile dağıtıcı arasında bayilik sözleşmesi çerçevesinde münferit akaryakıt satın alma sözleşmesi vardır. Bağımsız tacir niteliği bulunan akaryakıt bayisinin almış olduğu ürünü nihaî kullanıcılara satarken herhangi bir sınırlama ile karşılaşmaması gerekir. Ancak yeniden satış amacıyla ürün satın alan bayiye, ürünün satış fiyatını belirlerken dağıtıcı tarafından bir takım sınırlamalar getirilir. Bu sınırlamalardan en önemlisi, dağıtıcı tarafından rekabete aykırı bir biçimde bayinin serbest satış fiyat belirlenmesini engelleyecek hükümlerdir. Ancak dağıtıcının azami satış fiyatı belirlemesine veya bayiye satış fiyatı tavsiye etmesine, sabit veya asgari satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla istisnaî olarak cevaz verilmiştir.

Bayi ile dağıtıcı arasında, bayilik lisansı başvurusu yapılmasından istasyonun kurulmasına kadar yoğun bir birliktelik vardır. Akaryakıt istasyonlarının kurulum maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle bayilik sözleşmesinde bu masraflara daha çok mali açıdan güçlü olan taraf yani dağıtıcı katlanır. Dağıtıcı için aynı zamanda yatırım niteliğinde olan bu maliyetlerin geri dönüşü için bayiden birtakım teminatlar talep edilir. Uygulamada bu amaçla, dağıtım şirketlerinin maliyetlerin geri dönüşümünü sağlamak ve kazançlarını garanti

almak için intifa, üst hakkı ve ipotek gibi sınırlı aynı haklara veya (tapuya şerh verilmiş olarak) kira, teminat mektubu gibi şahsi haklara başvurdukları görülür.

Akaryakıt bayilik sözleşmesi sürekli sözleşme niteliğindedir. Bunun sonucunda, bu sözleşmeye sürekli borç ilişkilerinin sona ermesi ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır. Bu sözleşmenin sona ermesi açısından, bu sözleşmenin belirli süreli veya belirsiz süreli olarak yapılması önemlidir. Akaryakıt bayilik sözleşmesinde Rekabet Hukukundan kaynaklanan süre sınırlamasından dolayı belirsiz süreli olarak kararlaştırıldığına çok sık rastlanmaz. Ancak belirsiz süreli olarak kararlaştırılması halinde taraflar olağan fesih hakkı kullanabilirler. Diğer sürekli sözleşmelerde olduğu gibi akaryakıt bayilik sözleşmesinde de taraflar arasında yoğun bir güven ilişkisi vardır. Bu güven ilişkisinin zedelenmesi halinde taraflar arasındaki ilişkinin devam etmesi beklenmez. Bu sebeple, akaryakıt bayilik sözleşmesinde haklı bir sebebin varlığı halinde sözleşme herhangi bildirim süresi verilmeksizin doğrudan feshedilir. Olağanüstü fesih olarak adlandırılan bu sona erme biçiminin sözleşmede kararlaştırılmasına veya kanunda düzenlenmesine gerek yoktur. Bunların haricinde, akaryakıt bayilik sözleşmesinin muhtevasında yer alan işgörme karakterinden dolayı vekâlet sözleşmesini sona erdiren sebeplerden olan tarafların ölümü, iflası veya ehliyetin kaybetmesi gibi sebepler bayilik sözleşmesini de sona erdirir.

Akaryakıt bayilik sözleşmesinde dağıtıcı lehine teminat amacıyla verilen intifa hakkının sona ermesi, özel hukuk ve Rekabet Hukuku kuralları çerçevesinde gerçekleşir. TMK.m. 796 ve 797’de düzenlenen intifa hakkının sona ermesine ilişkin hükümler mahiyetine uygun düştüğü ölçüde akaryakıt bayilik sözleşmesine de uygulanır. İntifa hakkının temelinde yer alan bayilik sözleşmenin feshedilmesi malike intifa hakkını sona erdirme yetkisi verir. Bunun sebebi, intifa hakkının temelinde yer alan bayilik ilişkisinin feshedilmesi, TMK.m. 796’da yer alan intifa hakkının sona ermesine ilişkin sebeplerden olmasa bile sürekli nitelikteki bu sözleşmesinin doğasında mevcuttur. Rekabet Hukuku açısından ise 2002/2 sayılı Tebliğ ile birlikte, bayilik sözleşmesi ile intifa sözleşmesinin süreleri uyumlaştırılmıştır. Bu sebeple, beş yıldan daha fazla süre için tapuda tescil edilmiş olan intifa hakkı, azamî hadde indirme ilkesi gereğince, beş yıllık süre için geçerli olur. Beş yıllık süre sonunda tescil, hukukî sebebinin geçersizliği nedeniyle artık yolsuz hale gelir.

KAYNAKÇA*

- Adams, William James** : Selective Selling in the Petroleum Industry, Competition Policy: German and American Experience: A Symposium, 1980, p. 483-498.
- Akıncı, Şahin** : Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, 7. Baskı, Konya 2013.
(Kısaltılmışı: Akıncı, Borçlar)
- : Vekâlet Sözleşmesinin Sona Ermesi, Konya 2004.
(Kısaltılmışı: Akıncı, Vekâlet)
- Akıntürk, Turgut** : Satım Akdinde Hasarın İntikali, AÜHFY, No: 212, Ankara 1966.
- Akipek, Şebnem** : Alt Vekâlet, Ankara 2003.
- Akyol, Şener** : Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, 2. Bası, İstanbul 2006.
(Kısaltılmışı: Akyol, Dürüstlük Kuralı)
- : Medenî Hukukta Çelişki Yasağı, İstanbul 2007.
(Kısaltılmışı: Akyol, Çelişki Yasağı)
- Alan, Murat** : İntifa Hakkı ve Akaryakıt Sektöründe İntifa-Rekabet İlişkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin 2009.
- Altay, Sabah** : Satış Sözleşmesinde Hasarın Geçışı, İstanbul 2008.
- Altop, Atilla** : Genel İşlem Koşulları, Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu: Makaleler-Tebliğler, Derleyen: Murat İnceoğlu, İstanbul 2012, s. 27-44.
- Altunkaya, Mehmet** : Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı, Ankara 2005.
- American Bar Association** : The Franchise And Dealership Termination Handbook, ABA Section of Antitrust Law, Illinois 2004.

* Dipnotlarda geçen eserler yazarların soyadları ile anılmıştır. Aynı yazarın birden fazla eserine yapılan atıflar, kısaltılmış şekilleriyle parantez içerisinde gösterilmiştir.

- Amstutz, Marc/
Schluep, Walter** : Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I, 4. Aufl., Basel 2007.
- Antalya, Gökhan** : 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C:1, İstanbul 2012.
- Aral, Fahrettin/
Ayrancı, Hasan** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 10. Baskı, Ankara 2014.
- Arat, Ayşe** : Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması, Ankara 2006.
(Kısaltılmışı: Arat, Uyarlama)
- : İsimli Sözleşmenin Tamamlanması, EÜHD, C. I, S. 2, Ankara 2006, s. 239-250.
(Kısaltılmışı: Arat, Tamamlama)
- Aristi, R. Sánchez/
Imbernón, N. I. Moralejo** : Property and Trust Law in Spain, Kluwer Law International, 2011.
- Arslan, Aziz Serkan** : Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Rekabet Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Muafiyete Aykırı Tek Satıcılık Sözleşmelerine Uygulanacak Usul Hükümleri, Prof. Dr. Atilla Özer'e Armağan, GÜHFD, C.XII, S.1-2, Haziran Aralık 2010, s. 3-37.
- Aslan, İ. Yılmaz** : Enerji Hukuku Cilt II, Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon, Bursa 2008.
(Kısaltılmışı: Aslan, Enerji)
- : Türk Akaryakıt Dağıtım Piyasasının Yapısı, PETDER için Hazırlanan Rapor 2009.
(Kısaltılmışı: Aslan, Akaryakıt)
- : Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar Teori ve Uygulama, Bursa 2004.
(Kısaltılmışı: Aslan, Dikey)
- : Rekabet Hukuku, 3. Bası, Bursa 2005.
(Kısaltılmışı: Aslan, Rekabet)

Aslan, İ. Yılmaz/

Önal, H. Emre

: Türk Akaryakıt Sektöründe Rekabet Yasaklarından Doğan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Bursa 2011.

Atamer, Yeşim

: Sözleşme Boşluklarının Hâkim Tarafından Doldurulması Sorununa İlişkin Düşünceler, İÜHFİM, C. LXIII, S. 1-2, İstanbul 2005, s. 171-191.

(Kısaltılmışı: Atamer, Boşluk)

: Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi – TKHK m. 6 ve TTK m. 55, f.1, (f) ile Karşılaştırmalı Olarak, Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu, BATİHAİY, Ankara 2012, s. 9-73.

(Kısaltılmışı: Atamer, Sempozyum)

: Taşınır Satım Sözleşmesi, Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu: Makaleler-Tebliğler, Derleyen: Murat İnceoğlu, 1. Baskı, İstanbul 2012, s. 187-221.

(Kısaltılmışı: Atamer, Taşınır)

Atasayar, Kubilay

: 4054 Sayılı Kanun'un 9. maddesi, 3. fıkrası Gereğince 'İhlale Son Vermek İçin Görüş Bildirme Üzerine Düşünceler, Rekabet Bülteni, S. 5, Ankara 2001.

Ateş, Mustafa

: Rekabeti Koruyan Normların Hukuki Niteliği Üzerine Düşünceler, Rekabet Forumu Dergisi, S. 69, Ankara 2012, s. 15-17.

Aydoğdu, Murat

: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Genel İşlem Koşullarının Kişi Bakımından Uygulanması, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, İzmir 2011, s. 571-621.

(Kısaltılmışı: Aydoğdu, Genel İşlem)

: 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Getirdiği Yeniliklere Genel Bakış, Sözleşmeye Aykırılık, Ayıplı İfa Kavramlarına Getirdiği Farklı Yaklaşım ve Bu Konudaki Önerilerimiz, DEÜHFD, C. 15, S. 2, İzmir 2014, s. 1-

62.

(Kısaltılmışı: Aydoğdu, Tüketici)

Ayhan, Rıza/**Özdamar, Mehmet/****Çağlar, Hayrettin**

: Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar, 7. Baskı, Ankara 2014.

Badur, Emel

: “Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar (Uyumlu Eylem ve Kararlar), Rekabet Kurumu Lisansüstü Tez Serisi No:6, Ankara 2001.

Barlas, Nami

: Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri, Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU’na 65. Yaş Günü Armağarı, İstanbul 1999, s. 807-828.

Baş, Mustafa

: Teknik Bilgi (Know-How) Lisans Sözleşmesi, Ankara 2000.

Başpınar, Veysel

: Borç Sözleşmelerinin Kısmî Butlanı, Ankara 1998.

(Kısaltılmışı: Başpınar, Butlan)

: Kişilik Hakkı Açısından Kelepçeleme Sözleşmeleri, Ankara Barosu Dergisi, Ankara 1999, s. 17-34.

(Kısaltılmışı: Başpınar, Kelepçeleme)

: Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, 2. Baskı, Ankara 2004.

(Kısaltılmışı: Başpınar, Vekâlet)

Baumann, Max

: Zürcher Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, B. IV.2a, Nutzniessung und Wohnrecht, Art. 745-778 ZGB, 3. Aufl., Zürich 1999.

Benigni, Johannes/**Prinz, Sandra**

: Der Österreichische Kraftstoffmarkt 2004, Wien 2005.

Bilge, Mehmet Emin

: Ticari Sırların Korunması, 2. Baskı, Ankara 2005.

Blaeser, Alexander

: Die Zinsen im schweizerischen Obligationenrecht: Geltendes Recht und Vorschlag für eine Revision, Dike 2011.

Bolatoğlu, Hilmi

: Rekabet Kurulu Kararlarının Yargısal Denetimi, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu, Ankara 2004.

- Bradgate, Robert/
White, Fidelma** : Commercial Law 2012, LPC Guide, New York 2012.
- Brehm, Wolfgang/
Berger, Christian** : Sachenrecht, 2. Auflage, Tübingen 2006.
- Brewer, Jedidiah** : Competition in the Retail Gasoline Industry, Arizona 2007.
- Büyükay, Yusuf** : Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi Sebebiyle, Daha Önceden Bayiye Bayilik Sözleşmesi, İntifa Bedeli ya da Tapuya Şerh Edilmiş Kira Sözleşmesi Bedeli Olarak Yapılan Kazandırmaların İadesi Konusunda, Yargıtay Kararları Işığında Bir Değerlendirme, FÜHFD, C. 2, S. 2, Ankara 2014, s. 11-30.
- Büyükay, Yusuf
Doğan, Murat/** : Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerindeki İntifa Hakkı Kurulması Şartının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirmesi, Fırat ÖZTAN'a Armağan, C. 2, Ankara 2010.
- Cary, A. Deck /
Bart, J. Wilson** : Economics at the Pump, Regulation, Vol. 27, Washington 2004, s. 22-29.
- Cassady, Ralph Jr./
Jones, Wylie Logan** : The Nature of Competition in Gasoline Distribution at the Retail Level: A Study of the Los Angeles Market Area, Berkeley 1951, s. 58-60.
- Chaturvedi, Nikhil** : Collaborative Web for Natural Resources Industries, Business Organizations and Collaborative Web: Practices, Strategies and Patterns: Practices, Strategies and Patterns, Singapore 2011, s. 601-614.
- Chauve, Philippe** : REPSOL: Opening Up The Fuel Distribution System In Spain, Competition Policy Newsletter, 2006, s. 25-29.
- Cox, Joanne** : Business Law, Oxford, 5th edition, New York 2012.
- Çakırca, Seda İrem** : Satımda Edim ve Karşı Edim Hasarının Alıcıya Geçmesi, İÜHFM, C. LXV, S.1, İstanbul 2007, s. 177-

205.
(Kısaltılmışı: Çakırca, Satım)
- : Çevreyi Kirletenin Hukukî Sorumluluğu, İÜSBFD, İstanbul 2012, s. 59-94.
(Kısaltılmışı: Çakırca, Çevre)
- Debra, Johnson/**
Turner, Colin : European Business, 2th Edition, Routledge 2006.
Demeersman, Rob : Influences of Vertical Integration and Location Factors on Prices of Automotive Fuels, Master Thesis, Navarra 2011.
- Demir, Mehmet** : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununun Borçlar Hukuku Alanında Getirdiği Yenilik ve Değişiklikler, Ankara 2012.
(Kısaltılmışı: Demir, Yenilik)
- : Kapıdan İşlemlerde Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı, Ankara 2003.
(Kısaltılmışı: Demir, Kapıdan)
- Doğan, Beşir Fatih** : Petrol ve LPG Piyasasında Asgari Mesafe Sorunu ve Lisans Devri II, Global Enerji Dergisi, Şubat 2010/2, S. 66, s. 52-56.
- Doğramacı ŞEN, Hayriye** : Çerçeve Sözleşmeler, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir 2010.
- Domaniç, Hayri/**
Çamoğlu, Ersin : İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ticari Mevzuat, 3. Bası, İstanbul 1977.
- Edis, Seyfullah** : Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, AÜHFY, No. 5, Ankara 1987.
- Eğerci, Ahmet** : Rekabet Kurulu Kararlarının Hukukî Niteliği ve Yargısal Denetimi, Rekabet Kurumu, Ankara 2005.
- Elango, B. /**
Vance, H. Fried : Franchising Research: A Literature Review and Synthesis, Journal of Small Business Management, 35 (3), 1997, s. 68–81.
- Emde, Raimon** : Vertriebsrecht. Kommentierung Zu Articles 84 Bis 92c Hgb: Handelsvertreterrecht - Vertragshändlerrecht -

- Franchiserecht, Berlin 2009.
- Erbay, İsmail** : Know-How Sözleşmesi, Ankara 2002.
- Ertaş, Şeref** : Eşya Hukuku, 10. Baskı, İzmir 2010.
- Erdem, Ercüment** : Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi (Müşteri Tazminatı), Ünal TEKİNALP'a Armağan, Cilt I, Ticaret Hukuku, İstanbul 2003, s. 91-118.
- Eren, Fikret** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Ankara 2015.
(Kısaltılmışı: Eren, Borçlar)

Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2014.
(Kısaltılmışı: Eren, Özel)

- Erçin, Ferhat** : İkâle Sözleşmeleri, Prof. Dr. Zahit İmre'ye Armağan, İstanbul 2009, s. 125-138.
- Erişgin, Nuri** : Çevre Kirlenimin Hukuksal Sorumluluğu, MÜHF-HAD, C: 14, S. 4, İstanbul 2008, s. 205-273.
- Esin, Arif** : Rekabet Hukuku, İstanbul 1998.
- Erman, Hasan** : Eşya Hukuku Dersleri, 4. Bası, İstanbul 2013.
- Eßer, Guido** : Der Franchise-Vertrag im Lichte der Rechtsprechung, 2. Aufl., Köln 1995.
- Falckenberg, Harald** : Kommentierung Vor 1018, in: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, hrsg. von Kurt Rebmann/ Franz Jürgen Säcker/ Roland Rixecker, B. 6, 4. Aufl., München 2004.
- Feyzioğlu, Necmeddin F.** : Borçlar Hukuku (İkinci Kısım- Akdin Muhtelif Nevîleri), C. I, İÜHFY, No: 560, İstanbul 1978.
- Feyzioğlu, Turhan** : İdare Hukukunda Emprevizyon Nazariyesi, Ankara 1947.
- Gaffigan, Mark E.** : Analysis of More Past Mergers Could Enhance Federal Trade Commission's Efforts to Maintain Competition in the Petroleum Industry, GAO Rapor, Washington 2008.

- Garih, Üzeyir** : Deneyimlerim, Cilt II, İstanbul 1991.
- Garner, W. Michael** : Franchise Desk Book: Selected State Laws, Commentary and Annotations, ABA, Illinois 2001.
- Gauch, Peter** : Der aussergerichtliche Vergleich, Innominatverträge, Festgabe Walter R. Schlupe, Zürich 1988.
- Genç, Yasemin** : Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri, Perşembe Konferansları (13) - Rekabet Kurumu, Ankara 2001, s. 147-180.
- Gerhart, Peter M.** : The "Competitive Advantages" Explanation for Intrabrand Restraints: An Antitrust Analysis, Duke Law Journal, 1981.
- Gitter, Wolfgang** : Gebrauchsüberlassungsverträge, Handbuch des Schuldrechts in Einzeldarstellungen: Gebrauchsüberlassungsverträge: B. 7, Tübingen 1988.
- Gökdemir, Bülent** : Türkiye Akaryakıt Sektöründe Serbestleşme Sonrası Fiyat Hareketleri, TEPAV Rapor, 2010.
- Gökyayla Demir, Cemile** : Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri), 2. Baskı, İstanbul 2013.
- Gökyayla, Emre** : 2872 sayılı Kanun'a Göre "Kirliten" in Hukuki Sorumluluğu", Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay'a Armağan, MÜHF-HAD, İstanbul 1999.
- Gözler, Kemal** : Türk Anayasa Hukuku, Bursa 2000.
- Gugerbauer, Norbert** : Kartellrecht Österreichs Und Der Europäischen Union, Linz 2012.
- Gümüş, Alper Mustafa** : Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu, İstanbul 2001.
- Günaydın, Emre** : Türkiye Akaryakıt Piyasası'nın Örnek Ülkeler İle Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Öneriler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012.
- Gürsoy, Kemal Tahir** : Vekâlet Akdinin Ölüm Nedeniyle Sona Ermesi ve Sonuçları, Temsil ve Vekâlet'e İlişkin Sorunlar Sempozyumu, İstanbul 1977.

Gürsoy Kemal Tahir/

Eren Fikret/

Cansel Erol

: Türk Eşya Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1984.

Gürzumar, Osman Berat

: Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması, İstanbul 1995.

(Kısaltılmışı: Gürzumar, Franchise)

: 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. Maddesine Aykırı Sözleşmelerin Tabi Olduğu Geçersizlik Rejim, Rekabet Dergisi, Ankara 2002, s. 3-76.

(Kısaltılmışı: Gürzumar, Geçersizlik)

: 2002/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği Çerçevesinde Dikey Anlaşmalar, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, MÜHF-HAD, İstanbul 2003, s. 209-272.

(Kısaltılmışı: Gürzumar, Akaryakıt)

: Zorunlu Unsur Doktrinine Dayalı Sözleşme Yapma Yükümlülüğü, Ankara 2006.

(Kısaltılmışı: Gürzumar, Zorunlu Unsur)

Gürzumar, Osman B./

Sanlı, Kerem C.

: Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. Maddesine Aykırı Olan Akaryakıt Dağıtım Sözleşmelerinden Doğan Özel Hukuk Sorunları Hakkında", Haluk Konuralp'e Armağan, C. 3, Ankara 2009, s. 549-577.

Hatemi, Hüseyin

: Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul 1976.

Heiderhoff, Bettina

: "CISG'in Uygulama Alanı: Konu Bakımından", Milletlerarası Satım Hukuku, Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG), Editör: Yeşim M. Atamer, İstanbul 2008, s. 25-36.

Herbert, Stumpf /

Lösch, Echard

: Der Vertragshändlervertrag und EWG-Kartellrecht,

- Frankfurt Am Main 1973.
- Hoffbauer, Christiane** : Der Rahmenvertrag in der Lieferbeziehung, Berlin 2010.
- Horn, Joanne L.** : Sylvania and its Aftermath, Delaware Journal of Corporate Law, Vol: 5, Wilmington 1980.
- İşgüzar, Hasan** : Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara 1989.
- Jaglom, Andre R.** : Distribution Contracts, ALI-ABA Course of Study on Product Distribution and Marketing, Illionis 2014.
- Karacehennem, Nejdet** : Akaryakıt Bayileri Rekabet Etmeme Yükümlülüğünden Kurtulabilecekler mi?, Rekabet Forumu Dergisi, S. 25, Ankara 2006, s. 10-16.
- KaramanCoşgun, Özlem** : Rekabetin Dikey Kısıtlanması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2006.
- Kaumanns, Sven C.** : Problems Of Measuring Retail Trade Due To The Impact Of Different Ways Of Organising Distribution, 25th Voorburg Group Meeting, Vienna 2010.
- Kaya, Arslan** : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 1. Kitap Ticari İşletme, 7. Kısım Acentelik, İstanbul 2013.
- Kayıhan, Şaban** : Yeni TTK ve TBK Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, 4. baskı, Ankara 2011.
- Kıl, İlker Fatih** : Türk Akaryakıt Piyasasında Dağıtım Şirketleri ile Bayiler Arasında Uygulanan Tek Elden Satın Alma Sözleşmeleri, EPDK Uzmanlık Tezi, Ankara 2009.
- Kılıçoğlu, Ahmet** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, Ankara 2014.
- Kırca, Çiğdem** : Franchise Sözleşmesi, Ankara 1997.
(Kısaltılmışı: Kırca, Franchise)
- : Know-How Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, Prof. Dr. Ali BOZER'e Armağan, Ankara 1998, s. 243-268.
(Kısaltılmışı: Kırca, Know-How)
- Kniese, Andreas GH** : Die Verteilung von Nutzungen und Lasten nach 446 Absatz 1 Satz 2 BGB, Diss., Hamburg 1993.

- Koch, Birgit** : Messung von Lokaler Marktmacht auf dem Österreichischen Tankstellenmarkt, Masterarbeit, Wien 2011.
- Kochs, Hermann** : Der Eigenhändler: Rechtsprobleme des Rahmenvertrages unter Berücksichtigung auch der Nebenverträge, Diss., Köln 1964.
- Koç, Ali Fuat** : AT Rekabet Hukukunda Seçici Dağıtım Anlaşmaları, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, no. 68, Ankara 2005.
- Kolah, Ardi** : Essential Law for Marketers, 2. Edition, Croydon 2013.
- Kouladis, Nicholas** : Principles of Law Relating to International Trade, Springer, New York 2006.
- Koyuncuoğlu, Hikmet** : Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Düzenlemeleri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 111, Ankara Mart-Nisan 2014, s. 447-456.
- Krenzer, Anne/**
Le More, Pauline : The Bundeskartellamt's fuel sector inquiry: a French perspective, European Competition Law Review 2012, Sweet & Maxwell, S. 33(3), s.146-152.
- Kubitschek, Christian** : Franchising: Effizienzvergleich mit alternativen Vertriebskonzepten, Wiesbaden 2000.
- Kuntalp, Erden** : Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara 1968.
(Kısaltılmışı: Kuntalp, Ard arda)
- : Karışık Muhtevalı Akit, 2. Baskı, Ankara 2013.
(Kısaltılmışı: Kuntalp, Karışık Muhtevalı)
- : Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na İlişkin Değerlendirmeler, TBK m. 20-25, İstanbul 2005.
(Kısaltılmışı: Kuntalp, Tasarı)
- Kuyucu, Aslıhan Sevinç** : Incoterms (Uluslararası Ticari Terimler), İstanbul 2011.
- Küçükayhan**
Aşçıoğlu, Meltem : Rekabet Hukuku ve Dağıtım Sözleşmeleri, Ankara 2011.
- Laws, Jutta** : Neue Zivilrechtspraxis: Schnelleinstieg in die Schuldrechtsreform, Köln 2002.

- Lekaus, Ute** : Vollmacht von Todes Wegen, Vol. 132, LIT Verlag, Münster 2000.
- Lorenz, Moritz** : An Introduction to EU Competition Law, New York 2013.
- Lorenzon, Filippo/
Sassoon, David Myer/
Skajaa, Lynne/
Baatz, Yvonne/
Nicoll, Chris** : C.I.F. and F.O.B. Contracts, 5th Edition, London 2012.
- Maier, Hans Jakob** : Alleinvertriebs-Vertrag zwischen Schweizerischen Lieferfirmen und Ihren Abnehmern in der Schweiz, Zürich 1978.
- Maier, Hans Jakob/
Meyer-Marsilius, H. J.** : Alleinvertriebs-Vertrag zwischen deutschen Lieferfirmen und Ihren Abnehmern in der Bundesrepublik, Zürich 1978.
- Martinek, Michael** : Aktuelle Fragen des Vertriebsrechts, Köln 1992.
- Martinek, Michael/
Franz- Jörg, Semler/
Stefan, Habermeier/
Eckhard, Flohr** : Handbuch des Vertriebsrechts, 3. Auflage, München 2010.
- Melewar, Tengku C./
Jenkins, Elizabeth** : Defining The Corporate Identity Construct, Corporate Reputation Review, Vol. 5, 1, Rotterdam 2002, s. 76-90.
- Meyer, C. Alexander** : Der Alleinvertrieb, Typus, Vertragsrechtliche Probleme und Qualifikation im IPR, St. Gallen 1990.
- Nobel, Peter/
Ivo, Schwander/
Wolf, Stephan/
Kostkiewicz, J. Kren** : OR Handkommentar, Schweizerisches Obligationenrecht, 2. Auflage, Zürich 2009.

- Oğuzman Kemal/** : Medeni Hukuk (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar),
Barlas Nami : 17. Bası, İstanbul 2011.
- Oğuzman Kemal/**
Öz Turgut : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, 12. Baskı,
 İstanbul 2014.
- Oğuzman, Kemal/**
Seliçi, Özer/
Oktay Özdemir, Saibe : Eşya Hukuku, 17. Bası, İstanbul 2015.
Oktay Özdemir, Saibe : Sınaî Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet
 Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine
 Uygulanması, İstanbul 2002.
 (Kısaltılmışı: Oktay Özdemir, Rekabet)
- : İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve
 Boşluklarının Tamamlanması, İÜHFM, C. LV, İstanbul
 1996, s. 263-294.
 (Kısaltılmışı: Oktay Özdemir, İsimsiz Sözleşmeler)
- Özen, Burak** : Türk Medeni Hukukunda Eşya Üzerinde İntifa Hakkı,
 İstanbul 2008.
- Öztaş, İlker** : Paylı Mülkiyette Paydaşın Kullanma ve Yararlanma
 Hakkı, İstanbul 2011.
- Öztürk Yıldız, Seren/**
Yıldız, Selim/
EnesYıldız, Tuba : Akaryakıt ve LPG Hukuku, Ankara 2011.
Pannag, Norbert : Der Tankstellenvertrag im Kartellrecht: eine
 rechtswissenschaftliche Analyse über die Zulässigkeit
 von vertikalen Vertriebsbindungen in der
 Mineralölwirtschaft, Frankfurt Am Main 2002.
- Poroy, Reha/**
Yasaman, Hamdi : Ticari İşletme Hukuku, 14. Bası, İstanbul 2012.
Posner, Richard A. : Rule of Reason and the Economic Approach:
 Reflections on the Sylvania Decision, University of
 Chicago Law Review 1 (1977), Chicago 1977.
- Puelinckx, A. H./**
Tielemans, H. A. : The Termination of Agency and Distributorship

- Agreements: A Comparative Survey Northwestern Journal Of International Law And Business, Illinois 1981, s. 452-454.
- Rehbinder, Manfred** : Der Tankstellenvertrag im Blickfeld Der Rechtstatsachenforschung, Berlin 1971.
- Reinhardt, Wilhelm** : Die Gefahrtragung beim Kauf, Berlin 1998.
- Reisoğlu, Safa** : Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, İstanbul 2014.
- Samiloglu-Riegerman, Pınar** : Turkisches und Deutsches Vertragshändlerrecht im Rechtsvergleich, Frankfurt 2014.
- Sanlı, Kerem Cem** : Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunda Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği, Rekabet Kurumu Yayını, Ankara 2000.
(Kısaltılmışı: Sanlı, Geçersizlik)
- : Rekabet Hukuku ve Özel Hukuk Açısından Akaryakıt Dağıtım Sektöründeki Dağıtım Sözleşmeleri II: Geline Nokta, Sorunlar ve Değerlendirmeler, Rekabet Dergisi, C.11, S.3, Ankara 2010, s. 177-230.
(Kısaltılmışı: Sanlı, Akaryakıt)
- Santos, Manzano Fidel** : Supply Chain Practices In The Petroleum Downstream., Massachusetts Institute of Technology, PhD Thesis, Massachusetts 2005.
- Sarı, Suat** : Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi, İstanbul 2004.
- Sarad, Nicolai J** : EEC Regulation of Exclusive Dealing Arrangements, Berkeley Journal of International Law, Vol. 3, Art. 4, California 1985.
- Savaş, Erdeniz** : Akaryakıt Sektöründe Dikey Anlaşmalara İlişkin Son Dönem Kurul Yaklaşımı, İBD, C. 87, S. 5, İstanbul 2013, s. 381-393.
- Schlechtriem, Peter/
Schwenzer, Ingeborg** : Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (Viyana

- Satım Sözleşmesi) Şerhi, Editörler: Ingeborg Schwenzer/ Pınar ÇAĞLAYAN AKSOY, İstanbul 2015.
- Schluep, Walter** : Schweizerisches Privatrecht, B. VII/2, Basel&Stuttgart 1979.
- Schmidt, Karsten** : Handelsrecht, 5. Ed.,München 1999.
- Schneck, Rating** : Sector Study On The Petrol Station Market, Rapor, 2007.
- Schönenberger, W./ Jäggi, Peter** : Zürcher Kommentar zum SchweizerischenZivilgesetzbuch, Obligationenrecht, B. V/1a, Art. 1-17 OR, 3. Auflage, Zürich 1973.
- Schwimann, Michael** : Praxiskommentar zum ABGB, B. 5, §§ 859-1089, Wien 1997.
- Seçer, Öz** : Alım Satım Komisyonculuğu Sözleşmesi, İstanbul 2013.
- Segetlija, Zdenko/ Mesarić, Josip/ Dujak, Davor** : Importance of Distribution Channels–Marketing Channels–For National Economy, Marketing Challenges in New Economy, Pula 2012, s. 785-809.
- Seliçi, Özer** : Borçlar Kanunu’na Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1979.
- Serebrisky, Tomás** : The Role Of Advocacy İn Competition Policy: The Case Of The Argentine Gasoline Market, Washington 2003.
- Serozan, Rona** : Sözleşmeden Dönme, 2. Baskı, İstanbul 2007.
- Sert, Selin** : Viyana Satım Sözleşmesinde (CISG) İfa Engelleri ve Sonuçları, İstanbul 2013.
- Shepard, Andrea** : Contractual Form, Retail Price, and Asset Characteristics in Gasoline Retailing, RAND Journal of Economics, Vol. 24, No: 1, Santa Monica, 1993, s. 58-77.

- Siekman, Thomas C.** : Antitrust - Resale Price Maintenance - Bona Fide Consignment Considered a Sale for the Purpose of Antitrust Laws, Vol. 10 Villanova Law Review, Philadelphia 1965, s. 366-403.
- Sirmen, Lale** : Eşya Hukuku, Ankara 2013.
- Solomon Louis, M./**
Joffe, Robert D. : Exclusive Distribution and Antitrust, Vol. 53 (3), Fordham Law Review, 491, New York 1984, s. 491-526.
- Sonnenberger, Hans**
Dammann, Reinhard : Französisches Handels- und Wirtschaftsrecht, 2. Auflage, Heidelberg 1991.
- Soyer, M. Polat** : Rekabet Yasağı Sözleşmesi, Ankara 1994.
- Sosyal, Cengiz** : Akaryakıt Piyasalarında Dikey Anlaşmalar ve Rekabet Kurumunun İntifa Macerası, EPPEN12, Şubat 2015.
- Staub, Hermann/**
Canaris, Claus-Wilhelm/
Ulmer, Peter : Handelsgesetzbuch: Grosskommentar, Berlin 2004.
Stober, Rolf : Deutsches und Internationales Wirtschaftsrecht, Kohlhammer, Stuttgart 2007.
- Suarez, Nina Villaverde** : Das Preisverhalten von Kunden in Tankstellenshops: eine theoretische und empirische Analyse. BoD–Books on Demand, Köln 2013.
- Şahin, Selen Yersu** : Türk Enerji Sektöründe Rekabet Kurumu ile Sektörel Düzenleyici Kurum Arasındaki İlişki, Rekabet Dergisi, S. 4, C. 11, Ankara Ekim 2010, s. 7-57.
- Şenol, Ayşe Nilay** : Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sonuçları, İstanbul 2011.
- Tandoğan, Haluk** : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, C. I/1, 5. Bası, İstanbul 2008.
(Kısaltılmışı: Tandoğan, C. I/1)
- Tandoğan, Haluk** : Tek Satıcılık Sözleşmesi, BATİDER, C. XI, S. 4, Ankara 1982, s. 1-36.

(Kısaltılmışı: Tandoğan, Tek Satıcılık)

- Tek, Ömer Baybars/**
Özgül, Engin : Modern Pazarlama İlkeleri Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım, IV. Baskı, İzmir 2013.
- Tekinay, Selahattin Sulhi/**
Akman, Sermet/
Burcuoğlu, Halûk/
Altıp, Atillâ : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993.
- Tercier, Pierre** : Les Contrats Spéciaux, Zürich 1995.
- Thum, Hubertus** : Der Ausgleichsanspruch des Franchisenehmers in Europa, Diss., Uni. Wien 2011.
- Toker, Ali Gümrah** : 11 Nisan 1980 tarihli Uluslararası Taşınır Mal Satışına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin (Viyana Sözleşmesi) Uygulama Alanı, Ankara 2005.
- Topçuoğlu, Metin** : Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, Ankara 2006.
- Tuğ, Adnan** : Türk Özel Hukukunda Şekil, 2. Baskı, Konya 1994.
- Turanboy, Asuman** : Ticari Sır, Prof. Dr. Tuğrul Ansay'a Armağan, Ankara 2006.
- Turanboy, Kürşat Nuri** : İbra Sözleşmesi, Ankara 1998.
- Ulmer, Peter** : Der Vertragshändler, München 1969.
- : Die Stellung des Vertragshändlers im Französischen Recht, Stuttgart 1968.
(Kısaltılmışı: Ulmer, Französischen)
- Uysal, Mehmet** : Bağımsız İdari Otoriteler (BİO) ve Bunların Türk Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2007.
- Uzunallı, Sevilay** : Genel İşlem Şartlarının Haksız Rekabet Hükümleriyle Denetlenmesi, İÜHFM C. LXXI, S. 2, İstanbul 2013.
- Ünal, Mehmet/**
Başpınar, Veysel : Şekli Eşya Hukuku, 6. Baskı, Ankara 2012.

- Ünal, Akın** : Kelepçeleme Sözleşmeleri, Sözleşmedeki Hükümler Sebebiyle Ekonomik Özgürlüğün Aşırı Derecede Sınırlandırılması, Ankara 2012.
- Schade, Friedrich** : Wirtschaftsprivatrecht: Grundlagen des bürgerlichen Rechts sowie des Handels-und Wirtschaftsrechts, 2. Aufl., Stuttgart 2009.
- Schultze, Jörg-Martin/
Wauschkuhn, Ulf/
Spenner, Katharina/
Bau, Carsten** : Der Vertragshändlervertrag, 4. Aufl., BB, Frankfurt am Main 2008.
- Sungurbey, İsmet** : Türkiye’de Bankaların İçyüzü, Çorlu 1994.
- Von Bar, Christian/
Clive, Eric/
Schulte-Nölke, Hans** : DCFR (Draft Common Frame of Reference) 2008, Book IV, Chapter 5, Section I, Model Rule 101, Munich 2009.
- Von Der Crone, Hans C.** : Rahmenverträge, Zürich 1993.
- Wagner, Johannes** : Der Gutgläubige Erwerb Von Geschäftsanteilen Im Recht Der Gmbh: Ein Teilweise Verfassungswidriges Rechtsinstitut?, Frankfurt Am Main 2010.
- Westermann, H. Peter/
Eickmann, Dieter/
Karl-Heinz, Gursky** : Sachenrecht, 8. Auflage, Ulm 2011.
- Westphal, Bernd** : Die rechtliche Einordnung eines Tankstellenvertrages unter die englischen "Commercial Agents Regulations 1993" und das europäisch, Zeitschrift für europäisches Privatrecht. 10. Jahrg. Heft 4, Köln 2002, s. 823-833.
- Wieling, Hans Josef** : Sachenrecht Band I, Sachen, Besitz und Rechte an Beweglichen Sachen, Berlin 1990.
- Wilhelm, Jan** : Sachenrecht, 3. Aufl., Berlin 2010.
- Winkeljohann, Norbert** : Nießbrauch An Privatem und Betrieblichem Grundbesitz: Vorteilhaftigkeitsanalyse und

Gestaltungsempfehlungen, Heidelberg 1987.

- Wright, Charlotte J./
Gallun, Rebecca A.** : International Petroleum Accounting, 2. Edition, Oklahama 2005.
- Yalçınduran, Türker** : Vekâlet Sözleşmesinde Ücret, 2. Baskı, Ankara 2007.
- Yavuz, Cevdet/
Acar, Faruk/
Özen, Burak** : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, İstanbul 2014.
- Yavuz, Şahin** : Amerikan Antitröst Hukukunda Yeniden Satış Fiyatının Belirlenmesi Sorunu: “Per se” veya “Rule of Reason”, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi No:13, Ankara 2003.
- Yelmen, Adem** : Türk Borçlar Kanunu’na Göre Genel İşlem Şartları, Ankara 2014.
- Yenice, Özge** : Türk Borçlar Kanunu ve Viyana Satım Konvansiyonu (CISG) Hükümleri Işığında Gönderme Satımı, İstanbul 2015.
- Yeoman, Ian/
Una, Mcmahon-Beattie** : Revenue Management And Pricing: Case Studies And Applications, Thomson Learning, London 2004.
- Yeşiltepe, Salih Önder** : Tek Satıcılık Sözleşmesinin Öğretide Benzer Olarak Belirtilen Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi, MÜHF-HAD, Cilt 14, Sayı 3, İstanbul 2008, s.147-169.
- Yolcu, İsmail Atalay/
Ünal, Çiğdem/
Gündüz, Harun** : Akaryakıt Sektör Raporu, Ankara 2008.
- Youngs, Raymond** : English, French & German Comparative Law, 3th Edition, London 2014.
- Zerres, Thomas** : Principles of the German Law on Standard Terms of Contract, www.jurawelt.com.
- Zevkliler, Aydın/
Gökyayla, Emre** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Baskı, Ankara 2014.

Zeytin, Zafer

: Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri (CISG) Hukuku,
2. Baskı, Ankara 2015.

İnternet Kaynakları

<http://bft.de/>

<http://bib.irb.hr/>

<http://eur-lex.europa.eu/>

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/>

<http://othes.univie.ac.at/>

<http://tdk.gov.tr/>

<http://www.bundeskartellamt.de/>

<http://www.epdk.org.tr/>

<http://www.jstor.org/>

<http://www.kartellrecht.at/>

<http://www.kazanci.com/>

<http://www.kobiden.com/>

<http://www.petder.org.tr/>

<http://www.racfoundation.org/>

<http://www.rekabet.gov.tr/>

<http://www.rmif.co.uk/>

<http://www.sahibinden.com/>

<http://www.tabgis.org.tr/>

<http://www2.tbmm.gov.tr/>

<https://beck-online.beck.de/>

<https://www.ama.org/>

<https://www.europia.eu/>

<http://www.jurawelt.com/>

<http://ssrn.com>

EK 1- AMERİKA - AKARYAKIT İSTASYONU KİRALAMA SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ

OIL AND GAS LEASE

THIS AGREEMENT, made this the _____ day of _____, 20____, by and between:
 _____, Lessors and parties of the first
 part, hereinafter called "LESSOR" and _____
 _____, party of the second
 fit, herein called "LESSEE":

WITNESSETH: For and in consideration of the sum of \$_____, paid by the Lessee to the Lessor, the receipt of which is hereby acknowledged and of the covenants and agreements herein contained, Lessor does hereby lease, demise and let unto the Lessee, for its exclusive possession and use, for the purpose of exploring, operating for, producing, removing and marketing oil and gas, or either of them, all of the certain tract or parcel of land and/or oil and gas situated in _____ District, _____ County, West Virginia, bounded substantially as follows:

On the North by-_____
 On the East by-_____
 On the South by-_____
 On the West by-_____

Containing _____ acres, more or less, and being the same lands acquired by the Lessors by deed dated _____ from _____, and recorded in Deed Book No. _____, at page _____, the _____ County Clerks Office in _____ West Virginia.

This lease is made upon the following terms, rents, covenants and conditions, all of which are agreed to by the parties hereto:

1. **RIGHTS OF LESSEE:** Lesser shall have all rights, privileges and rights of way possessed by the Lessor which are reasonably necessary for the purpose of this lease, including, but not being limited to drilling, reconditioning, redrilling, - completing and operating wells; and grading, constructing, maintaining and using access roads, pipelines, power lines, drips, tank, stations, cathodic protection devices, houses for gates, meters, and regulators, for use in connection with operations upon the demised premises. Lessee may use existing roads or easements over the surface of said lands only with permission of the owners thereof.
2. **TERM:** This lease shall remain in force for a term of _____ years from the date of the execution hereof and so long thereafter as oil or gas is produced in paying quantities therefrom.
3. **RENTALS AND ROYALTIES:** The Lessee Covenants and agrees as follows:
 - (a) Production Royalty:
 - (i) Oil:

To pay the Lessor, as royalty for all oil and constituents thereof, produced and saved from any well or wells drilled on the leased premises, an amount equal to one-eighth (1/8) of the price paid to Lessee by the Purchaser of any such oil from the sale of such oil in the tanks, pipelines or other facilities, to which the Lessee may connect its wells. Said royalty shall be paid monthly directly to the Lessor by the purchaser of the oil.

(ii) Gas:

To pay Lessor as royalty for all gas and constituents thereof, including all liquid, solid or gaseous substances produced and saved from any sand or sands and/or formation or formations on the leased premises, an amount equal to one-eighth (1/8) of the price received by the Lessee from the sale of such gas and the constituents thereof at the first good faith, arms-length sale from the Lessee to an unrelated third party without deduction for fees, taxes or expenses of any kind, whether production or post-production. Payment of royalty for gas produced and marketed during any calendar month is to be made within sixty (60) days from the end of the month of production. Notwithstanding any provision herein, gas royalty shall be not less than one-eighth (1/8th) of the Inside FERC Appalachian (Dominion) Index Price, for the month such gas is produced, without deductions.

All gas produced shall be measured by a meter set at the well head and royalty shall be paid on the volume measured accurately at that point. The meter or meters used shall be designed and recommended by the manufacturer thereof for use under the conditions then and there prevailing to a degree of accuracy acceptable in the industry in the sale and transfer of natural gas generally.

(b) Delay Rental Payment:

To pay or tender to Lessor as delay rental at the rate of \$_____ per acre annually, in advance, beginning on the date of this lease and continue thereafter until a well actually yielding royalty from natural gas or oil in paying quantities to Lessor as provided above is drilled on the leased premises.

(c) Free Gas:

The Lessor hereby excepts and reserves from one (1) well on said land producing gas an amount of gas not to exceed two hundred fifty thousand (250,000) cubic feet per year for the use of the surface owner upon whose land the well is situate. It is understood that such free gas installation will be made by Lessor at Lessor's own risk, and Lessor does hereby relieve and release Lessee, its heirs and assigns from all liability in connection therewith.

(d) Manner of Payment:

All payments hereunder may be made directly to the Lessor or by check payable and mailed to _____, as agent of the Lessor, who is hereby appointed agent to receipt for the same and to receive notices given by the Lessee as provided herein. All Checks shall be mailed to the following address: _____

4. **DRILLING NEAR DWELLING:** No wells shall be drilled, without the consent of the surface owner, within a radius of three hundred (300) feet around any dwelling house existing at the time of the drilling or within a radius of two hundred (200) feet around any other building thereon.
5. **UNITIZATION:** Lessee shall not without the express written approval of the Lessor, have the right to pool or unitize the leased acreage, or any parts thereof, with other tracts.
6. **SURRENDER:** Lessee may at any time, upon the payment or tender of \$_____ and all royalties, rental and damages then due under this lease, surrender all, but not part, of the land demised.

7. **OUTSTANDING INTERESTS:** The royalties and payments herein specified are intended to be paid for a 100% ownership of the oil and gas. If Lessor owns less than 100% interest in the oil and gas, the royalty and payments shall be reduced to equal the interest of Lessor (i.e., if Lessor owns only a 50% interest in the oil and gas, then the royalty and payments shall automatically be reduced to 50% of the amounts herein specified).
8. **ASSIGNMENT:** This lease shall not be assigned, hypothecated, sold or otherwise transferred to any other party without the express written consent of the Lessor, which shall not be unreasonably withheld. Provided, however, that in the event said lease is conveyed to another party, that said conveyance shall not relieve the Lessee of any duty or responsibility to the Lessor hereunder and that in the event any assignee or successor to the Lessee is not financial responsible, the Lessee shall be responsible to the Lessor for any and all sums due hereunder.
9. **FORFEITURE:** In addition to any other grounds provided by law, the rights of Lessee hereunder shall be forfeited in full upon its failure to pay royalties upon all production and sale of minerals under this lease as and when due. This forfeiture may not be invoked by Lessor unless and until notice to Lessee is given in writing at the address shown above and Lessee fails to comply with demand from Lessor within sixty (60) days of the mailing thereof by certified mail, return receipt requested.
10. **FORCE MAJEURE:** Should Lessee be prevented from complying with any express or implied covenant of this lease, from conducting drilling or reworking operations thereon or from producing oil or gas therefrom by operation of force majeure, or Federal or state law or any order, rule or regulation of governmental authority, not imposed because of failure of compliance or other misconduct of Lessee, then while so prevented, Lessee's obligation to comply with such covenant shall be suspended, and Lessee shall not be liable in damages for failure to comply therewith; and this lease shall be extended while and so long as Lessee is prevented by any such cause from conducting drilling or reworking operations on or from producing oil or gas from the leased premises; and the time while Lessee is so prevented shall not be counted against Lessee, anything in this lease to the contrary notwithstanding.
11. **SHUT-IN PROVISION:** In addition to the provisions in the preceding provision, If market conditions make it economically prudent for Lessee and/or us assigns to shut-in a well, Lessee and/or its assigns may, from time to time, shut-in any well or wells drilled hereunder, and this oil and gas lease shall nonetheless continue in full force and effect; provided, however, that no such well may be shut-in under this provision for more than six months in any calendar year and, in lieu of royalty for any shut-in period, Lessee shall pay to Lessor a fee of \$_____ for each month for each such well shut-in.
12. **BINDING EFFECT:** This lease shall be binding upon the parties hereto, their heirs, successors, and assigns.
13. **NO STORAGE:** There shall be no storage of gas on leased tract without written permission of Lessor.
14. **MEMORANDUM OF LEASE:** The parties hereto agree that Lessee may record a memorandum of lease executed by Lessor and Lessee.
15. **LEGAL CONSTRUCTION:** This lease shall be construed under the laws of the State of West Virginia and the reasonable-prudent-operator rule whereby due regard is given by the Lessee to the promotion of the best mutual interests of both

Lessor and Lessee in all operational decisions hereunder.

16. **SURFACE DAMAGES:** (Where Lessor is surface owner.) Before drilling has commenced, but after construction of drilling sites and roadways, Lessee shall pay to Lessor, as liquidated damages, the sum of \$ _____ for each acre of surface lands disturbed during such process. This payment shall not relieve Lessee of its obligation of restoration of surface under applicable laws and regulations.

17. **SPECIAL CONDITIONS:** (If none, write NONE) _____

18. IN WITNESS WHEREOF THE parties have hereunto set their hands as of the day and date hereinabove written.

Signed and acknowledged in the presence of:

Lessor Signature(s):

Name: _____

By: _____

Address: _____

Name: _____

By: _____

Address: _____

Lessee Signature:

Name: _____

By: _____

Address: _____

STATE OF _____

COUNTY OF _____, to-wit

The foregoing instrument was acknowledged before me this _____ day of 20____, by

_____.

My Commission expires:

Notary Public AFFIX SIGNATURE AND SEAL HERE

STATE OF _____

COUNTY OF _____, to-wit

The foregoing instrument was acknowledged before me this _____ day of 20____, by

_____.

My Commission expires:

Notary Public AFFIX SIGNATURE AND SEAL HERE

STATE OF _____

COUNTY OF _____, to-wit

The foregoing instrument was acknowledged before me this _____ day of 20____, by

_____.

My Commission expires:

Notary Public AFFIX SIGNATURE AND SEAL HERE

EK 2- ALMANYA - İSTASYON AKARYAKIT TEDARİK SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ

ELLI OIL**Kundenantrag für die Benutzung von Stationskarten**

Firma Herr Frau Eheleute

Name: _____

Strasse: _____

PLZ: _____ Ort: _____

Telefon: _____ Mobil: _____

E-Mail: _____

Geburtsdatum: _____

Nur für Firmen:

Handelsregister-Nr./Ort: _____

Steuernummer: _____

Ust-Id-Nr.: _____

Die monatliche Rechnung möchte ich erhalten:

per Post per Mail an: _____ @ _____

Angaben zur Kartenausstellung: (Bei weiteren Karten bitte Extrablatt benutzen)

_____ KM-Stand: Ja Nein
Kennzeichen / Kartenbezeichnung

Karte: _____ Pin: _____
Wird von Elli Oil ausgefüllt.

_____ KM-Stand: Ja Nein
Kennzeichen / Kartenbezeichnung

Karte: _____ Pin: _____
Wird von Elli Oil ausgefüllt.

_____ KM-Stand: Ja Nein
Kennzeichen / Kartenbezeichnung

Karte: _____ Pin: _____
Wird von Elli Oil ausgefüllt.

Aus Sicherheitsgründen sollten Kundenkarte und Codenummer getrennt aufbewahrt werden.

ELLI OIL

1. Der Benutzer verpflichtet sich Störungen oder Unstimmigkeiten bei der Entnahme von Kraftstoffen sofort dem Betreiber zu melden.
2. Der Benutzer vergleicht nach Beendigung jedes Tankvorgangs die auf dem Tankautomat angezeigte Menge mit der Angabe auf der benutzten Säule. Für alle über die auf ihn ausgestellte Kundenkarte getankten Mengen ist er verantwortlich.
3. Die Kundenkarte bleibt Eigentum des Betreibers. Sie ist sorgfältig aufzubewahren. Der Verlust der Karte ist dem Betreiber unverzüglich zu melden. Auf Verlangen ist die Karte dem Betreiber zurückzugeben. Erfolgt die Rückgabe nicht oder nicht rechtzeitig, so trägt der Benutzer die Kosten für den Ausfall.
4. Alle Folgen unsachgemäßer oder mißbräuchlicher Benutzung des Tankautomaten durch den Benutzer oder dessen Beauftragten sowie alle Folgen des Abhandenkommens oder der Beschädigung der Kundenkarte trägt der Benutzer.
5. Der Betreiber und der Benutzer können diesen Vertrag jederzeit ohne Angaben von Gründen durch Kündigung beenden.
6. Die Abrechnung der Kraftstoffmengen erfolgt monatlich. Abrechnungsgrundlage sind die nach jedem Tankvorgang ausgedruckten Daten.
Der Betrag wird per SEPA-Lastschriftverfahren vom Konto eingezogen.
Für den Fall einer Rücklastschrift ist die Elligsen Tankstellen GmbH berechtigt, ohne weitere Mitteilung die Tankkarte zu sperren und/oder einzuziehen.
7. Der Benutzer hat jede Änderung seiner Anschrift / Bankverbindung unverzüglich schriftlich dem Betreiber mitzuteilen.
8. Der Benutzer erkennt die vorstehenden Bedingungen sowie die Allgemeinen Lieferungs- und Zahlungsbedingungen als bindend an.

Peine-Stederdorf, den _____

Unterschrift des Benutzers

Elligsen Tankstellen GmbH

Unterschrift des Betreibers

ELLI OIL

Angaben zur Bankverbindung:

Kontoinhaber: _____

IBAN: _____

BIC: _____

Bank: _____

Ich ermächtige den Zahlungsempfänger „Elligsen Tankstellen GmbH“ Zahlungen von meinem Konto mittels Lastschrift einzuziehen. Zugleich weise ich mein Kreditinstitut an, die vom Zahlungsempfänger „Elligsen Tankstellen GmbH“ auf mein Konto gezogenen Lastschriften einzulösen.

Datum+Unterschrift des Zahlungspflichtigen

EK 3- AVUSTURYA - İSTASYON AKARYAKIT TEDARİK SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ

Vertrag

Version 02A
[f+f] card Vertrag

über die Nutzung der OIL-Flottenkarte „[f+f] card“ zwischen

Firmenname und Gesellschaftsform

Straße/Hausnummer, PLZ/Ort

– nachstehend „Kunde“ genannt –
und

OIL Tankstellen GmbH

Wohlebengasse 19/18 • A-1040 Wien • Tel.: +43 (0)800 - 33 80 32 • Fax: +49 (0)1805 - 55 49 74
– nachstehend „OIL Tankstellen GmbH“ genannt. –

§ 1 Vertragsgegenstand

- Die [f+f] card (nachstehend „Flottenkarte“ genannt) berechtigt den Kunden sowie eventuelle Zusatzkarteninhaber, Produkte und Dienstleistungen sämtlicher am Flottenkarten-Programm teilnehmenden Tankstellen bargeldlos zu beziehen.
- Die Anzahl der ausgegebenen Karten und der Bezug der Produkte und Dienstleistungen ergeben sich aus den jeweiligen Anträgen, die Vertragsbestandteil werden.
- Der Verkauf von Produkten und die Erbringung von Dienstleistungen erfolgt abhängig vom Vertragsverhältnis entweder im Namen und auf Rechnung der OIL Tankstellen GmbH, im Namen und auf Rechnung des Tankstellenstationärs oder im Namen des Tankstellenstationärs auf Rechnung der OIL Tankstellen GmbH.
- Mit Aushändigung der Flottenkarte an den Kunden wird dieser als Flottenkarten-Kunde bei der OIL Tankstellen GmbH geführt. Der Kunde kann Zusatzkarten zu Lasten seines Kontos führen lassen. Der Kunde haftet dafür, dass der jeweilige Zusatzkarteninhaber die Bestimmungen dieses Vertrages einhält.

§ 2 Abrechnung und Zahlung

- Die Abrechnung der in Anspruch genommenen Produkte und/oder Dienstleistungen erfolgt nur dann über die Flottenkarte, wenn der Kunde diese vor Beginn des Abrechnungsvorgangs beim Kassenspersonal vorlegt, da diese für den Abrechnungsvorgang zwingend erforderlich ist. Kann der Kunde die Flottenkarte nicht vorlegen, muss die Abrechnung über andere Zahlungswege erfolgen. Wird bei Benutzung der Flottenkarte ein Abrechnungsbeleg erstellt und vom Kunden eine Unterschrift gefordert, so hat der Kunde dem nachzukommen. Durch diese Unterschrift erkennt der Kunde die Richtigkeit des auf dem Beleg ausgewiesenen Betrages an. Für die Abrechnung gelten die Verkaufspreise der jeweiligen Tankstelle zum Zeitpunkt des Bezuges.
- Die Abrechnung aller Geschäftsvorgänge aus diesem Vertrag erfolgt mindestens monatlich. Soweit nicht anders vereinbart, sind die von der OIL Tankstellen GmbH ausgestellten Rechnungen ohne Abzug sofort zur Zahlung fällig.
- Ist der Kunde Unternehmer, so verpflichtet er sich,
 - der OIL Tankstellen GmbH ein Mandat für das SEPA-Firmenlastschrift-Verfahren zu erteilen sowie dafür zu sorgen, dass seine kontoführende Bank mittels Unterzeichnung dieses SEPA-Mandat zur Kenntnis nimmt,
 - für ausreichend Deckung auf dem im SEPA-Mandat bezeichneten Konto zu sorgen,
 - dafür Sorge zu tragen, dass die OIL Tankstellen GmbH die gemäß SEPA erforderliche Vorabinformation (Prenotification) per Fax oder Mail an den Kunden senden kann.
- Ist der Kunde kein Unternehmer, kann er die von der OIL Tankstellen GmbH gestellten Rechnungen wahlweise im SEPA-Basislastschrift-Verfahren oder per Überweisung bezahlen.
- Sollte der fällige Rechnungsbetrag durch den Kunden nicht oder nicht rechtzeitig beglichen werden oder eine Lastschrift nicht eingelöst werden, ist die OIL Tankstellen GmbH berechtigt, diesen Vertrag mit sofortiger Wirkung zu kündigen sowie die jeweilige(n) Flottenkarte(n) zu sperren und zurückzuverlangen. Die OIL Tankstellen GmbH ist berechtigt, die ihr in diesem Zusammenhang entstehenden Kosten an den Kunden weiterzugeben.
- Der Kunde ist zur Aufrechnung oder Zurückbehaltung nur mit einer unbestrittenen oder rechtskräftig festgestellten Forderung berechtigt.
- Die OIL Tankstellen GmbH ist berechtigt, die Abrechnungsmodalitäten zu ändern, wenn dies in wirtschaftlicher Hinsicht erforderlich wird. Der Kunde wird hiervon rechtzeitig unterrichtet.

§ 3 Sicherheiten

- Der Kunde wird der OIL Tankstellen GmbH für den kreditierten Bezug von Produkten und Dienstleistungen auf Verlangen Sicherheit leisten.
- Die OIL Tankstellen GmbH ist im Einzelfall berechtigt, weitere Sicherheiten oder aber monatliche Abschlagszahlungen zu fordern, wenn der Umfang der getätigten Geschäfte die gegebenen Sicherheiten zu überschreiten droht.

- Die OIL Tankstellen GmbH bzw. der Verkäufer behalten sich das Eigentum an den bezogenen Produkten bis zur Erfüllung aller gegenwärtigen und zukünftigen Forderungen aus der laufenden Geschäftsverbindung mit dem Kunden vor. Im Falle der Vermischung von Produkten steht das Alleineigentum an den vermischten Produkten der OIL Tankstellen GmbH zu.

§ 4 Diebstahl, Verlust oder sonstiges Abhandenkommen der Flottenkarte

- Der Kunde verpflichtet sich, dafür Sorge zu tragen, dass die Flottenkarte nicht unberechtigten Dritten zugänglich gemacht und insbesondere nicht in unbewachten Fahrzeugen aufbewahrt wird.
- Kommt die Flottenkarte durch Diebstahl, Verlust oder in sonstiger Weise abhanden, so ist dies der OIL Tankstellen GmbH unverzüglich schriftlich – ggf. vorab telefonisch – mitzuteilen. Die OIL Tankstellen GmbH wird die Flottenkarte nach Eingang der Verlustanzeige sperren und ggf. eine neue Flottenkarte ausgeben. Im Falle eines Diebstahls oder einer missbräuchlichen Verwendung hat der Kunde unverzüglich Strafanzeige zu erstatten und eine Kopie an die OIL Tankstellen GmbH weiterzuleiten.
- Der Kunde haftet für durch die missbräuchliche Verwendung einer Flottenkarte entstehende Schäden nur bis zum Eingang der schriftlichen Verlustanzeige bei der OIL Tankstellen GmbH; bei Vorsatz und grober Fahrlässigkeit des Kunden auch darüber hinaus.
- Die OIL Tankstellen GmbH ist berechtigt, die aufgrund Abhandenkommens oder wegen ganzer oder teilweiser Beendigung dieses Vertrages gesperrten Flottenkarten den am Flottenkarten-Programm teilnehmenden Tankstellen in Sperrlisten bekannt zu geben. Das Kassenpersonal der Tankstellen ist berechtigt, eine ungültige oder gesperrte Karte einzuziehen. Für Schäden, die durch fehlerhafte Angaben in den Sperrlisten entstehen, haftet die OIL Tankstellen GmbH nur bei Vorsatz und grober Fahrlässigkeit.

§ 5 Kosten

Die OIL Tankstellen GmbH ist berechtigt, die Ihr in Zusammenhang mit der Ausgabe und Abrechnung der Flottenkarte entstehenden Kosten an den Kunden weiterzugeben.

§ 6 Vertragslaufzeit

- Der Vertrag beginnt mit Ausgabe der Karte und gilt auf unbestimmte Dauer. Das Vertragsverhältnis kann von beiden Seiten jederzeit schriftlich mit einer Frist von einem Monat gekündigt werden.
- Davon unbenommen bleibt der OIL Tankstellen GmbH das Recht zur außerordentlichen Kündigung mit sofortiger Wirkung aus wichtigem Grund.
- Die OIL Tankstellen GmbH ist berechtigt, mit Beendigung des Vertrages die jeweilige(n) Flottenkarte(n) zu sperren und zurückzuverlangen.

§ 7 Sonstiges

- Der Kunde ist nicht berechtigt, seine Rechte und Pflichten aus diesem Vertrag ohne vorherige Zustimmung der OIL Tankstellen GmbH auf Dritte zu übertragen. Die OIL Tankstellen GmbH ist berechtigt, die Rechte und Pflichten aus diesem Vertrag auf Dritte zu übertragen.
- Der Kunde wird hiermit darauf hingewiesen, dass die im Rahmen dieses Vertrages anfallenden Daten sowohl bei den einzelnen am Flottenkarten-Programm teilnehmenden Tankstellen als auch bei der OIL Tankstellen GmbH gespeichert werden.
- Es gelten die beigefügten allgemeinen Geschäftsbedingungen der OIL Tankstellen GmbH.
- Sollten einzelne Bestimmungen dieses Vertrages unwirksam sein oder werden, so wird die Wirksamkeit dieses Vertrages im Übrigen davon nicht berührt. In diesem Fall verpflichten sich die Parteien, die unwirksamen Bestimmungen durch solche wirksamen zu ersetzen, die Ihrer ursprünglichen Zielsetzung am ehesten entsprechen.
- Änderungen dieses Vertrages bedürfen zu Ihrer Wirksamkeit der Schriftform. Das gilt auch für eine Vereinbarung über die Aufhebung des Schriftformerfordernisses.
- Erfüllungsort für die Zahlungen des Kunden ist Wien. Gerichtsstand ist, soweit gesetzlich zulässig, Wien. Es gilt österreichisches Recht unter Ausschluss des UN-Kaufrechts.

Anlagen: Kartenanträge

_____, den _____

X

Wien, den _____

(OIL! Unterschrift und Firmenstempel)

EK 4- HİNDİSTAN - AKARYAKIT BAYİLİK SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ

1

HINDUSTAN PETROLEUM CORPORATION LIMITED PETROL / DIESEL DEALERSHIP AGREEMENT FOR SC/ST

MEMORANDUM OF AGREEMENT made this _____ between Hindustan Petroleum Corporation Limited, a company registered under the Companies Act, 1956 and having its Registered Office at Petroleum House, 17, Jamshedji Tata Road, Mumbai — 400 020 and a Regional Office at _____ hereinafter called "The Corporation") of the One part AND co-operative society / a partnership firm / Individual, carrying on business under the firm name or style of

at

(hereinafter called "the Dealer") of the Other part

Whereas Government of India, Ministry of Petroleum & Natural Gas, New Delhi by a resolution No. 3-19011/5/92-bC dated July 2, 1992 evolved a scheme in consultation with the Oil Industry for financial assistance to SC/ST allottees.

Whereas "the dealer" was selected for appointment as a dealer in terms of the application made by the dealer and the Interview held for that purpose.

OR

Whereas the dealer was allotted the dealership by the Government of India under its discretionary powers vide letter No. _____ dated _____

Whereas the Corporation issued a Letter of Intent (LOI) to the dealer vide letter No. _____ dated _____.

Whereas the dealer accepted the offer made by the Corporation to the dealer in the above mentioned LOI and communicated the same to the Corporation vide letter No. _____ dated _____.

Whereas in terms of the scheme of the Government of India mentioned above, the Corporation has arranged for providing the dealer a Retail Outlet consisting of land, sales room, storage tank/s, pump/s and air facility more fully described in the Schedule-I & II hereunder, at _____

Whereas the Corporation in terms of the said scheme of the Government of India has agreed to provide adequate working capital to the dealer and for which the Dealer hereby agrees to execute necessary document in that regard in terms of the scheme of agreement.

Whereas the dealer in terms of the LOI mentioned above has obtained all the required permissions / licenses to run a Retail Outlet dealership.

AND WHEREAS the Corporation is the —

- i) Owner/Lease/Tenant/Licensee of the immovable properties consisting of plot of land : and
- ii) Owner/Lease/Tenant/Licensee of the superstructures thereon including the Sales Room : and
- iii) Owner of movable properties of storage tank(s), pump(s), and air facility, more fully described in the Schedule-I & H hereunder written (hereinafter collectively referred to as the Corporation's property).

Now this agreement witnesses as follows :-

1. Appointment.

The Corporation hereby appoints the Dealer and the Dealer hereby accepts the appointment a dealer of the Corporation, on principal to principal basis, for Petrol / Diesel / Motor Oils / Greases and such other products as made hereafter be specified by the Corporation from time to time (all of which are hereinafter collectively referred to as "the products") in accordance with the terms and conditions hereunder appearing.

2. Duration of agreement

This Agreement shall remain in force for a period of _____ from _____ and continue thereafter for successive periods of five years each until determined by either party by giving thirty days notice in writing to the other of its intention to terminate this Agreement without assigning any reason and upon the expiration of any such notice this agreement shall stand cancelled and revoked but without prejudice to the rights of either party against the other in respect of any matter or. thing antecedent to such termination, provided that nothing contained in this clause shall prejudice the rights of the parties to terminate this agreement earlier in exercise of their rights under any of the provisions contained in this agreement and / or the rights of the Corporation to stop and/or suspend and/or restrict the supplies to the Dealer pursuant to the provisions contained in that behalf in this agreement.

3. Dealer to act as principal

In all the contracts or engagements entered into by the Dealer with the customers for sale or supply of Petrol / Diesel / Motor Oils / Greases and / or other products, the Dealer shall act and shall always be deemed to have acted as a principal and not as an agent or on account of the Corporation, and the Corporation shall not in any way be liable in any manner in respect of such contracts and / or engagements and/or in respect of any act or omission on the part of the Dealer, their servants, agents and workmen in regard to such sale or otherwise.

4. Faithful performance

- (a) The Dealer undertakes faithfully and promptly to carry out, observe and perform all directions and order or rules made from time to time by the Corporation for the proper carrying on of the dealership.
- (b) It shall be the paramount condition of the agreement that the Dealer shall take active part in the management and running of the Dealership and shall personally supervise the same and shall not under any circumstances do so through any other person, firm or body.

- (c) Except with the previous written consent of the Corporation
- (i) The Dealer shall not enter into any arrangement, contract or understanding whereby the operation of the dealership may be controlled/carried out and/or financed by any other person, firm or Company, whether directly or indirectly and whether in whole or in part;
 - (ii) The Dealer shall not take up any other employment or engage in any other business apart from the operation of the Dealership which is the subject matter of this agreement.
 - (iii) The Dealer (if it be a Firm or a Co-operative Society) shall not effect any change in its constitution whether in the identity of its partners, members or in the share / shareholding of any of them, or in the terms of the Deed of Partnership or of the Bye-laws as the case may be, in the event of the death of any partner / member of a Firm / Co-operative Society which has been appointed as a dealer hereunder the surviving partners / members hereby agree to indemnify and keep indemnified the Corporation against any claims or demands which may be made by the heirs of the deceased partner member.

Security Deposit

- (a) The Dealer shall, whenever called upon by the Corporation to do so, lodge with the Corporation deposits of such sums of money as may be stipulated by the Corporation from time to time as Security for the due fulfillment of the obligations and undertakings hereunder and for securing payment of all sums due to the Corporation. Such deposits shall be in cash or securities approved in writing by the Corporation and endorsed in favour of the Corporation. The Corporation will not allow interest to the Dealer on cash deposits but in the case of securities yielding interest, the Corporation may without being bound to do so, collect the interest thereon, and pay the amount thereof to the Dealer. The document of deposit or security, etc. shall be held by the Corporation subject to such further terms and conditions as may be stipulated by the Corporation from time to time. The Dealer agrees that the Corporation shall be under no obligation to the Dealer with regard to nor shall the Dealer be entitled to any benefit arising out of and the manner of use or disposal of the funds received as deposits, etc. from the Dealer.
- (b) Any such deposit shall be regarded by the Dealer as Security Deposit only and the Dealer shall have no right to claim that the Security Deposit be utilised in payment of any of the due(s) to the Corporation. The Corporation may, however, at any time at its discretion sell the approved securities and apply the sale proceeds of the securities or any part thereof in payment pro-tanto of any amount due to it by the Dealer and the Dealer hereby authorises the Corporation to do so. Should the Corporation at any time do so advise the Dealer of the same, the Dealer shall forthwith lodge with the Corporation such further sums in cash as may be necessary to restore the Dealer's security deposit to the required extent. The Dealer shall not be entitled to raise any dispute with regard to time or the price at which or the manner in which the approved securities or any of them may be sold by the Corporation. The amount representing the said deposit or

the approved securities shall be returnable to the Dealer only on the termination of this Agreement and after receipt by the Corporation of its deposit receipt duly discharged and after all accounts whatsoever in connection with this Agreement and/or in connection with the Dealer's dealings, if any, in any other products or goods of the Corporation, whether under a written agreement or otherwise, have been finally settled and the obligations hereunder and in particular under clause 36 have been fully discharged.

- (c) In the event of the death of the dealer, if the dealer be an individual, the Corporation will return the amount of the security deposit, after making all necessary deductions, against presentation of the deposit receipt only to such person or persons who establish title to receive the same from the Corporation after complying with the requirements that may be prescribed by the Corporation in that regard.
- (d) In the event of the death of a partner in the Dealer's firm, the Corporation shall return the amount of the security deposit, after making all necessary deductions, against presentation of the deposit receipt duly signed by the surviving partners and such person or persons who establish title to the estate of the deceased partner after complying with the requirements that may be prescribed by the Corporation in that regard. The receipt issued by the Corporation shall alone be proof of the deposit with the Corporation and of the value thereof.
- (e) In the event of any change in the constitution of the Dealership firm and in case, the Corporation exercises its option under Clause 29 hereof to continue the Dealership with the changed partnership, the continuing partner(s) shall forthwith lodge with Corporation as security deposit, such sum of money as may be determined by the Corporation and called upon to deposit.

6. The Retail outlet to be Corporation's property

- (a) The Corporation both hereby agree to grant to the dealer, permission for the duration of this Agreement to enter on the Corporation's property mentioned in the Schedule - I & II hereto and to use the Corporation's property provided by the Corporation for the sole and exclusive purpose of storing, selling and handling of Petrol / Diesel / Motor Oils / Greases etc. The dealer undertakes to use the Corporation's property exclusively for carrying on the dealership under this agreement and not for any other purpose. Save as aforesaid, the dealer shall have no right or title or interest in the Corporation's property and shall not be entitled to claim any right of lessee, sub-lessee, tenant or any other interest in the same, it being specifically agreed and declared in particular that the dealer shall not be deemed to be in exclusive possession of the Corporation's property. It is understood by the dealer that the Corporation's property mentioned in the Schedule I & II' hereunder written are public premises within the meaning of the provisions of the Public Premises (Eviction of Unauthorised Occupants) Act, 1971.
- (b) The Corporation shall arrange for all electrical and water connections and shall pay the deposits, if any, required to be paid in connection with the Corporation's property mentioned in the Schedule-I & II. The dealer shall, however, pay all bills for electricity and water consumed at the

said Corporation's property as shown in the bills issued by the authorities concerned and such other expenses incurred by the dealer in running the dealership.

- c) The dealer shall pay to the Corporation charges as may be fixed and recovered or deducted in a manner as may be decided by the Corporation from time to time. It is expressly agreed to by the dealer that the Corporation, at its sole discretion and without any previous notice to the dealer, shall from time to time and at all times be entitled to increase or revise or modify the said charges. The charges presently fixed and payable by the dealer shall be **Rs. 47/-** per KL of MS and **Rs. 40/-** per KL of HSD indented by the dealer which shall be towards the Corporation's investment in the Corporation's property and used by the dealer in running the dealership.
- d) The permission granted as aforesaid for the use of the said Corporation's property, shall terminate immediately on the termination of this Agreement.
- e) The dealer shall keep the above Corporation's property and its surroundings in a clean and satisfactory condition. The dealer will at all times keep and maintain clean, intact and legible on the said Corporation's property, all trademarks and other signs and marks of identification of the Corporation placed thereon by the Corporation or forming part thereof.
- f) No repairs to the Corporation's property shall be done by the dealer unless previously authorised by the Corporation in writing. The dealer shall not interfere with or attempt to appropriate the Corporation's property or any part thereof, but shall notify the Corporation immediately of the necessity of any repair or alteration or modification and thereby ensure that the Corporation's property are in proper order at all times.
- g) The Corporation shall have the right at any time to freely and without let or hindrance by the dealer, their servants or agents, enter upon the said Corporation's property to inspect the same and affix the Corporation's name plates, etc. thereto.
- h) The dealer shall also comply with all directions given and / or requisitions made by the corporation in connection with the Corporation's property.
- i) The Retail Outlet with its entire infrastructure as fully described under Schedule-I & II, shall at all times remain the property of the Corporation. The Corporation may, however, from time to time install and entrust to the dealer for use in connection with the dealership such equipments and/or other property as are deemed fit and required, which shall form part of the Corporation's property, for the efficient working of the Retail Outlet, and the dealer shall exercise due and proper care for the protection of all property so committed without claiming any lien or right to retain possession of the same under any circumstances whatsoever, and on demand deliver to the Corporation in the same good order in which it was received, due allowance being made by the Corporation for fair wear and tear of which the Corporation shall be the sole judge. The Dealer shall pay forthwith on demand to the Corporation at its Head

Office at Bombay or at its Regional Office whenever desired by the Corporation, the value of any property entrusted to the dealer, which may be lost, broken, damaged or depreciated or used for purposes other than those for which it was supplied of which the Corporation shall be the sole judge. The Dealer shall be required to submit to the Corporation at its office at _____ RO, periodically as may be indicated by the Corporation, a signed inventory of all property of the Corporation which has been so entrusted. Moreover, the Corporation's property so supplied will be used only for the purposes for which they are meant and the Corporation shall not be responsible for any liability due to misuse of the Corporation's property.

- (j) The Corporation will maintain the Corporation's property in proper working condition at its own expenses.

7. Free access to the Corporation's property.

The Corporation through its duly authorised representative shall have at all times and in any circumstances free and unrestricted access to the Corporation's property used in connection with the business of the Dealer and to inspect working! operation of the dealership in all respects, test, add to and/or remove any of the items of Corporation's property and lock and/or seal the whole or any part thereof against interference by the dealer or third parties and take account of all products in stock and of all equipments and/or other property entrusted to the dealer by the Corporation. The dealer shall be bound to render all assistance and give all information to the Corporation and its duly authorised representatives in that behalf.

8. Trade-Marks & Brand name to belong exclusively to the Corporation.

The Dealer shall not do any act or omit to do any act whereby the Corporation's rights in its Trade Mark or any of them may be jeopardised. The Dealer shall not at any time claim or have any right in any of the Trade Marks of the Corporation and shall promptly convey to the Corporation any information obtained or received by him of any infringement of any Trade Mark of the Corporation or of the use by any person, firm or company of any of the Trade Marks which may be confusingly similar to any of the Trade Marks of the Corporation. The dealer shall not use any Trade Marks of the Corporation except as may be specifically allowed in writing by the Corporation at its sole discretion.

9. Dealer not to assign/charge Corporation's property

The Dealer shall not assign charge or part with or in any manner deal with the Corporation's property. Further, the dealer shall not assign., charge or part with any of the properties brought in by the dealer for carrying on the dealership business during the period that the agreement is valid, current and subsisting.

10. Display of Corporation's advertisement

- (a) The Dealer shall display or cause to be displayed prominently at the dealership premises a name-board indicating that the dealer is "HP" dealer.

- (b) The dealer shall not display any advertisement at the dealership premises other than the ones permitted by the Corporation.

11. Corporation's right to sell Petrol / Diesel / Motor Oils / Greases and other products directly or indirectly.

The Corporation reserves the right at all times during the continuance of this Agreement to make direct sales of Petrol / Diesel / Lubricants and other products to Central or State Governments, Government Departments, Government Companies, Railways, Military, Municipal authorities and other public bodies and authorities without any reference to the Dealer and on such direct sales, the Dealer shall not be entitled to any remuneration, commission or allowance of whatsoever nature.

12. Provision for appointment of additional dealer

The Corporation reserves the right, without any reference to or consent of the Dealer, to appoint one or more additional dealers in the same Trading area and such additional dealer or dealers shall be entitled to make sales of Petrol / Diesel / Lubricants and other products in the same trading area without any objection from the Dealer and the Dealer shall not be entitled to claim any overriding remuneration, commission or allowance for the purpose. The Dealer hereby expressly agrees not to dispute, object to, or challenge the appointment of other Dealer (s) at the same place or at any other place either by the Corporation or by any other Oil Company or Corporation for the time being operating in India.

13. Supply of Petrol / Diesel / Lubricants & other products

The Corporation will from time to time supply to the dealer such quantities of the products as the Corporation may consider expedient to meet the current trade demands, and the dealer shall maintain such stocks thereof as the Corporation may consider adequate or necessary from time to time. The Corporation shall supply its said products to the dealer only in such quantities as will allow for economical deliveries being made from the supply vehicle and the dealer shall not be entitled to demand deliveries of smaller quantities. No liability shall attach to the Corporation for failure to supply from whatever cause arising, or for undertaking supply/supplies of product from a source other than normal source of supply

14. Minimum sales of petrol / Diesel / Lubricants and other products by the dealer.

The dealer undertakes to further the sales of the products supplied by the Corporation. It is specifically agreed and declared that it is a basic condition of the grant of the dealership rights by the Corporation to the dealer herein that the dealer hereby agrees, undertakes and covenants to uplift and pay for the following minimum quantity of the products supplied by the Corporation per year as specified hereunder :-

Product	Quantity (Annual) KL
Petrol	KL
Diesel	KL
Motor Oils	}

Greases	}	
TBA (Rs.)	}	KL
Specialities (As.)	}	
Other products viz.	}	

The Corporation shall have the absolute right to revise the aforesaid sale targets from time to time. It is specifically agreed that in the event of the dealer not achieving the aforesaid minimum turnover at any time during two consecutive years during the currency of this Agreement, the Corporation shall be entitled, notwithstanding any acquiescence or waiver of this condition and notwithstanding any other provisions herein contained to terminate this Agreement by giving three months notice to the dealer.

15. Dealer to confine sale of Petrol / Diesel / Lubricants and Greases Supplied by the Corporation only.

- a) The dealer shall not during the currency of this Agreement sell or be in any way be concerned in selling the petroleum products of any other , Oil Corporation or producer without the previous consent in writing of the Corporation.
- b) The dealer shall not purchase from any person, firm or Company other than the Corporation any petroleum or allied products used, stocked or sold, without the previous consent in writing of the Corporation.
- c) The dealer shall not make supplies of petroleum products of the Corporation to any other person, Arm or Company whose supplies have been stopped by the Corporation.
- d) The dealer shall not make supplies of petroleum products of the Corporation to any dealer/agent/distributor appointed by any of the other Oil Corporation.
- e) The dealer shall not sell the Corporation's products at higher rates or prices than those which the Corporation or the competent Central/State Government shall from time to time prescribe. In default, the Corporation, may without prejudice to any other right or remedy, terminate this Agreement with immediate effect.
- f) The dealer shall not carry on any business other than that of the sale of the products supplied by the Corporation save and except and only to the extent, if any, to which the dealer may be permitted in writing by the Corporation at its sole discretion.

16. Dealer to take prompt delivery of Petrol / Diesel / Lubricants and other products

- a) The Corporation shall supply Petrol / Diesel / Lubricants and other products at the Retail Outlet. The Dealer shall arrange to take prompt delivery of Petrol / Diesel / Lubricants and other products and shall be responsible for and shall pay all detention and / or other charges of whatsoever nature arising directly or indirectly for the failure or delay to take such delivery promptly. The Dealer shall also be liable for any loss or damage arising to the Corporation for the failure, neglect or delay to do so.

- b) The Corporation shall from time to time supply to the Dealer such quantities of Petrol / Diesel / Lubricants and other products as the Corporation may in its absolute discretion consider expedient to meet the current trade demands. The Corporation shall supply Petrol / Diesel / Lubricants and other products to the Dealer only in such quantities as will constitute economical deliveries being made from the supply vehicle and the Dealer shall not be entitled to demand deliveries of smaller quantities. Notwithstanding anything containing in this Agreement, no liability shall be attached to the Corporation for failure to supply Petrol / Diesel / Lubricants and other products from whatever cause arising.

17. Corporation's right to fix and change prices, Dealer to sell at fixed prices.

The Corporation shall be entitled at any time and from time to time and without any previous notice to the Dealer, to change all or any of the prices which may be fixed for the purpose of the Retail sale or supply of Petrol / Diesel / Lubricants and other products to the customers in the territory and similarly the Corporation will be entitled to effect any changes in the Dealer's selling prices and/or in respect of the commissions, discounts and deductions, and/or to reduce or abolish any such item. The Corporation shall not in the event of any such change be bound to make any allowance or pay any compensation to the dealer.

The dealer undertakes to sell and supply Petrol / Diesel / Lubricants and other products at the rates so fixed and the Dealer shall not sell at prices exceeding those fixed by the Corporation from time to time and shall sell the Petrol/Diesel/ Lubricants and other products upon such terms and conditions as may be directed by the Corporation or any other authority from time to time and shall execute and procure the execution of such warranties, indemnities and writings from himself and/or from any customer as the Corporation may from time to time prescribe.

18. Terms of Payment

- (a) The Corporation shall deliver Petrol / Diesel / Lubricants to the Dealer at the rates thereof ruling on the date of delivery against prior payment by demand draft. The Corporation may, however, at its sole discretion agree to give such credit facilities as it deems fit to the Dealer from time to time and for such period of periods as the Corporation considers appropriate and may cancel or vary the same at any time without assigning any reason thereof. In the event that the Corporation shall agree to extend any such credit facility, the Dealer shall settle all bills punctually within the period of credit allowed without any deduction whatsoever and without claiming to set off against the amount of such bills any amount admittedly due or alleged by the Dealer. to be due from the Corporation. In the event of the amount of any bill or part thereof preferred by the Corporation upon the Dealer remaining unpaid beyond four days after demand made by the Corporation, the Corporation shall be at liberty to refuse to supply any further Petrol / Diesel / Lubricants and other products to the Dealer and also forthwith treat this Agreement as being repudiated by the Dealer.
- (b) Notwithstanding that credit may be given for the payment of the price of the Petrol / Diesel / Lubricants and other products, the Corporation shall be entitled, without assigning any reason

thereof, to resume and keep possession of Petrol / Diesel / Lubricants and other products until payment.

- (c) In addition to any right of lien to which the Corporation may by law or under this Agreement be entitled, the Corporation shall be entitled to have a first charge or lien on all goods of the Dealer for the unpaid price of any goods sold and delivered to the Dealer by the Corporation under this agreement.
- (d) Sales Tax, surcharges and other levies or charges, applicable from time to time, shall be extra, should there be any change in the incidence, rates, charge or levy of such taxes, surcharges and other levies or charges, on account of any change in the basis of levy or in the interpretation of law for any reason whatsoever, all such taxes, surcharges, levies or charges shall be payable by the dealer to the Corporation in accordance with such changes from the date of such a change is in force and/or made effective on all sales of the products made hereunder, notwithstanding that such sales were 'made before the date of such change.

In the event the Corporation has to supply the products to a dealer in another state the Corporation shall dispatch the products to the dealer with the Corporation as the consignor and the dealer as consignee. The dealer shall issue necessary declaration as prescribed under the Central Sales Tax Act and the rules made thereunder to enable the Corporation to charge concessional rate of tax in respect of such sales.

- (e) The grant of any credit by the dealer to customers shall be at the dealer's risk and shall not in any way affect the dealer's liability to the Corporation.

19. Quantity of Petrol / Diesel / Lubricants and other products mentioned in Corporation's documents final

- (a) The quantity of all products mentioned in the Corporation's Invoices / documents shall be final and binding upon the dealer, unless at the time of receipt of Petrol / Diesel / Lubricants and other products by the dealer any shortage is detected, recorded and witnessed. The property in the products shall pass from the Corporation to the dealer upon delivery of the products to the dealer or his representative and the Corporation shall not in any way be held responsible for any loss or shortage thereafter: unless otherwise specifically stated therein, a receipt signed by or on behalf of the Dealer at the time of delivery by the Corporation of the products will be conclusive evidence that the products mentioned therein were in fact delivered to the Dealer, that such products were in accordance with the Corporation's specification for the time being thereof and that the quantities of such products mentioned in the invoice/receipt are correct, and the Dealer shall thereafter be precluded from making any claim against the Corporation for compensation or otherwise on the ground of short delivery or contamination of such products.
- (b) The dealer shall be responsible for all loss, contamination, damage or shortage of the products whether partial or entire, and no claim will be entertained by the Corporation thereof under any

circumstances except in cases where the Corporation is satisfied that loss arose from leakage from underground tanks or pipes which the dealer could not reasonably have discovered and of which the dealer gave immediate notice in writing to the, Corporation on discovery. Corporation will consider compensation only from the date of receipt of notice till leakage is rectified.

- (c) All the products supplied by the Corporation to the dealer hereunder shall be in accordance with the specifications laid down by the Corporation from time to time. The dealer shall take every possible precaution against contamination of the Corporation's products by water, dirt or other things injurious to their quality and shall not in any way directly or indirectly alter the specifications of the said products as delivered. The Corporation shall have the right to exercise at its discretion at any time and from time to time quality control measures for products marketed by the Corporation and lying with the Dealer and the opinion of the Chief/Senior Regional Manager as to whether any product of the Corporation has been contaminated shall be final and binding upon the dealer. In the event of the said Regional Manager finding that the contamination has been due to any act or default of the dealer or of his servants or agents, the Corporation shall have the right, without being bound to do so, to remove the contaminated product and to destroy or otherwise deal with the same without making any payment thereof to the dealer and without prejudice to the Corporation's right to terminate this Agreement forthwith.

20. Dealer to comply with provisions of Acts, Rules & Regulations.

- (a) The Dealer shall at all times faithfully, promptly and diligently observe and perform and carry out all times, all directions, orders, rules, terms and conditions as may be issued by the Corporation or its representatives from time to time on safe practices and marketing discipline and for the proper carrying on, of the Dealership of the Corporation.
- (b) The Dealer shall observe and comply with the provisions of Petroleum Act, 1934, Explosives Act, 1884, Weights & Measures Act, 1976, etc., and all rules and regulations made thereunder.
- (c) The Dealer shall faithfully observe and perform all the obligations, duties and requirements under the licences required or obtained for running the dealership and shall promptly renew all licences from time to time.
- (d) The Dealer shall be solely responsible for any breach or contravention by them, their employees, of any acts, rules, regulations or Bye-laws of the Central and/or State Governments and/or Municipal, Local and/or other authorities as may be applicable to the Retail Outlet business and the Corporation shall not be responsible in any manner for any of the liabilities arising out of non-compliance by the Dealer, their employees, their agents and sub-agents,
- (e) The Corporation will obtain in its name a storage licence from the Controller of Explosives for the storage of petroleum products at the said premises and the Dealer shall faithfully observe and perform all the terms and conditions of such licence(s).
- (f) The dealer shall obtain any or every licence(s) necessary for the storage/sale of petroleum and other products at the said premises required under any Central/State Government or local enactment for the time being in force and shall faithfully observe and perform all the terms and conditions for such licence(s) and shall promptly renew the same from time to time.

- (g) The dealer shall be solely responsible for any breach or contravention by them, their servants or agents of any laws, rules,, regulation or bye-laws passed or made by the Central and/or State Government and/or Municipal local and/or other Authorities as may be applicable from time to time to the business including without prejudice to the generality of the foregoing. The concerned Authorities respectively appointed under the Petroleum Act, payment of wages Act, Shops & Establishment Act, Factories Act and the Workmen's Compensation Act or any statutory modifications or re-enactments of the said statutes or rules and the Corporation shall not be responsible in any manner for any liability arising out of non-compliance by the dealer with' the same. The dealer shall at all times indemnify and keep indemnified the Corporation against all actions, proceedings, claims and demands made against it by the Central and/or State Government and/or Municipal Local and/or other Authorities and/or by any customer of the product and/or any other third party as a result of or in consequence of any act or omission of whatsoever nature of the dealer, his servants of agents, including, without prejudice to the generally of the foregoing, any accident or loss or damage arising out of the storage, handling and/or sale of the products or attributable to the use of the said premises for the aforesaid purposes whether or not such actor omission or accident or loss or damage was due to any negligence want of care or skill or any misconduct of the dealers, their servants or agents.
- (h) The dealer shall indemnify and save harmless the Corporation from all losses, damages, claims, suits or actions which may arise out of or result from any injury to any person or property of from violation of any statutory enactments, rules or regulations or other written orders or other laws or caused by or resulting from non-observance by the dealer of the provisions of this Agreement.

21. Dealer to bear handling charges and business expenses

- (a) The dealer shall bear all expenses incurred in connection with or incidental to storage, licensing, handling, etc. and the Corporation will not be liable to bear such expenditure under any circumstances whatsoever. The dealer shall also be solely responsible for the payment of ail local and other taxes in respect of the sale of Petrol / Diesel / Lubricants and other products.
- (b) The dealer shall be solely responsible for and shall bear ail expenses of and in connection with the dealership business, including administration, Office Insurance premia, Telephone, Licence or other fees, rates, taxes, and ail other charges and outgoing of every kind connected with the said business and shall pay the same promptly and without fail.

22. Dealer to maintain adequate and trained staff

- (a) The dealer shah at their own cost maintain adequate and competent staffs to attend to' the work of filling the Corporation's supplied products into the customers' vehicles and for providing certain free service to the customers in accordance with the general instructions given or laid down by the Corporation from time to time.

- (b) The Dealer shall provide and maintain standard courtesy and service for the public in all respects as required by the Corporation from time to time and at all times to the Corporation's complete satisfaction.
- 23. Dealer to take adequate insurance**
The dealer shall during the continuance of this agreement adequately insure against the following risks viz. third party risks, fire and explosion risks, Workmen's compensation and/or loss of or damage to the product for any cause whatsoever.
- 24. Dealer not to make payment to Corporation's employees and not to deliver Corporation's property to Corporation's employees.**
The Dealer shall not under any circumstances pay or advance to any servants or representatives of the Corporation any sum of money or deliver on any account whatsoever any property due or belonging to the Corporation without prior written authority from the Corporation.
- 25. Maintenance of records etc.**
The Dealer shall keep and maintain such records of stocks, sales, registers, etc., as may prescribed by the Corporation from time to time and submit the same for inspection on demand by any authorised officer of the Corporation and shall submit to the Corporation such records at such intervals as the Corporation may from time to time specify in writing.
- 26. Dealer's accounts to be English or Hindi**
The dealer shall maintain the accounts and returns relating to the dealership in English or Hindi and shall produce and file the same with the Corporation or before the authorised representative at such intervals as are prescribed in this behalf by the Corporation or at such intervals as may be called upon by the Corporation.
- 27. Over-riding effect of the provisions of this agreement.**
Notwithstanding anything inconsistent contained in any permit or licence obtained by the dealer for dealing in Petrol/Diesel/Lubricants and other products at the premises the provisions of this agreement alone shall effect to govern or determine the mutual relationship of the dealer and the Corporation inter-se.
- 28. Automatic termination of agreement**
In the event of any change occurs with regard to the dealer by way of death, retirement, induction, winding up, insolvency, bankruptcy, etc., by which a constitution of the dealership changes at the happening of any one or any such event, the agreement shall automatically come to an end and stand terminated.
- 29. Partner's liability and invalidity of agreement in, case of partnership.**
(a) If the dealer is a firm, the persons named as partners and the partners for the time being of the Dealer shall be jointly and severally liable in respect of all matters herein in accordance with the provisions of Indian Partnership Act, 1932.

(b) In the event of the Dealer being partnership firm, this Agreement shall automatically come to an end and stand terminated upon any change in the constitution of the firm, whether by retirement of death or induction of new partner unless otherwise specifically approved and/or permitted by the Corporation to continue the dealership business on such terms as may be prescribed. Any supplies of Petrol / Diesel / Lubricants and other products made by the Corporation, subsequent to the occurrence of any or all such events to the legal heir, the continuing or charged partnership, the co-operative society, the company with or without the knowledge of such an event on the part of the Corporation under or in pursuance of this agreement, shall not be deemed to counter any Dealership or other rights in favour of any of them, until the Corporation conveys in writing its specific approval or assent to confer any such Dealership or other rights and the Corporation shall always be at liberty without any previous notice to discontinue, withhold or stop any such supplies or perform any such act as it may deem fit at its discretion.

30. Corporation's right to stop/suspend Petrol/Diesel/Lubricants supply

Notwithstanding anything to the contrary herein contained the corporation shall be at liberty upon a breach by the dealer of any covenant in this Agreement to stop and / or suspend forthwith supply of Petrol / Diesel / Lubricants and other products to the dealer and / or sales for such period or periods as the Corporation may think fit, and such right of stoppage and / or suspension shall be in addition to and / or without prejudice to any other right or remedy available to the Corporation under this Agreement. The dealer shall not be entitled to claim any compensation or damage from the Corporation on account of any such stoppage and/or suspension of supply.

31. Termination

Notwithstanding anything to the contrary herein contained, the Corporation shall be at liberty at its entire discretion to terminate this agreement forthwith upon or at any time after the happening of any of the following events, namely :-

- (a) If the dealer shall commit a breach or default of any of the terms conditions, covenants and stipulations contained in this Agreement.
- (b) Upon :
 - i) The adjudication as insolvent of the Dealer, if the dealer be an individual
 - ii) any change in the constitution of the partnership firm.
- (c) If any attachment is Levied and continues to be levied for a period of seven days upon the effects of the Dealer.
- (d) If the Dealer shall be convicted of any criminal offence,
- (e) If a Receiver shall be appointed of any property or assets of the Dealer and the same shall not be discharged within seven days of the date of such appointment.
- (f) If the licence or permit issued by the relevant authorities for the storage of Petrol / Diesel / Lubricants and other products supplied by the Corporation and for carrying on business is cancelled or modified or suspended or revoked or is not renewed before the date of expiry by such authority.

- (g) If the Dealer shall for any reason defaults in payment to the Corporation in full of outstandings as appearing in the Corporation's books of account beyond four days of demand by the Corporation.
- (h) If the dealer has conceals any information and if any information given by the Dealer in the application for appointment as a Dealer or in any document supplied therewith or filed in support thereof shall be found to be false, untrue or incorrect,
- (i) In the lease/tenancy of the premises and the facilities held by the corporation shall be terminated or purported to be terminated or comes to an end for any reason whatsoever.
- (j) If the Dealer does not adhere to the instructions/guidelines issued from time to time by the corporation,
- (k) If the Dealer allows the Dealership to be operated as "Benami" or causes the same to be operated through any Power of Attorney or otherwise by any outside party,
- (l) If the Dealer shall commit or suffer to be committed any act which, in the opinion of the Director (Marketing) of the Corporation is prejudicial to the interest or good name of the corporation or its products,
- (m) If the Dealer shall commit a breach or default of any of the terms, conditions, covenants and stipulations contained in separate loan agreement which the dealer had executed with the Corporation under which the Dealer has secured the financial assistance from the Corporation for operating the Dealership awarded in favour of the Dealer,
- (n) If the Dealer shall contaminate/adulterate or tamper with the quality of any of the products supplied by the Corporation,
- (o) If the Dealer sells any of the product supplied by the Corporation at prices higher than those fixed by the Corporation/Statutory Authority.

The Corporation's right to terminate the agreement under the terms of this Clause shall be without prejudice to and without effecting any of its other rights and remedies against the dealer. In the event of the Corporation terminating this Agreement under the provision of this Clause, it shall not be liable to pay for any loss or compensation in respect of such termination PROVIDED THAT the supply of Petrol/Diesel/Lubricants and other products by the Corporation to the Dealer, pending expiry of any notice of termination or after any act, contravention or omission by the dealer entitling the Corporation to terminate this Agreement shall have become known to the Corporation, shall not in any way prejudice or effect the right of the Corporation to revoke and/or enforce the termination of this Agreement and the licence guaranteed hereunder.

32. No claim for compensation consequent to termination

In the event of termination of this Agreement the dealer shall not be entitled to any compensation or claim any loss or damages from the Corporation in respect of goodwill or otherwise.

33. Dealer to hand over vacant possession of Corporation's property

- (a) Upon termination of this Agreement for any cause whatsoever, the property in Petrol / Diesel / Lubricants and other products supplied by the Corporation and in the possession of the dealer

on the date of the termination, shall automatically revert to and become vested in the Corporation and the dealer shall immediately deliver the same to the Corporation which shall be at liberty to deal with Petrol / Diesel / Lubricants and other products in any manner it deemed fit, but shall reimburse to the dealer the cost of Petrol / Diesel / Lubricants and other products so taken over at the same rate of which it was supplied to the dealer.

- (b) On the termination of this agreement, the dealer shall immediately remove from the premises all goods, property and effects belonging to the dealer and hand over to the Corporation vacant and peaceful possession of the Corporation's property with all the facilities provided by the Corporation there at and the Corporation shall be entitled to enter upon the premises without hindrance or objection from the dealer and the dealer shall cease to have any right, title or interest whatsoever to enter or remain, or use the premises or the facilities in any manner. In case such goods, property and effects are not so removed by the dealer within three days of termination, the same may be removed by the Corporation at the dealer's risk and the Corporation shall be under no obligation whatsoever to take any steps for the protection thereof and shall not in any way be responsible for loss or damage thereof.
- (c) It is hereby expressly agreed and provided that upon termination of this agreement, if the dealer, for any reason whatsoever, fails or neglects or refuse to leave the premises and handover vacant and peaceful possession thereof to the Corporation, the dealer shall be liable to pay to the Corporation as and by way of liquidated damages as determined by the Corporation for wrongful use of and/or unlawfully and unauthorisedly continuing to remain in occupation of the premises until the dealer leaves and hands over vacant and peaceful possession to the Corporation without prejudice to any action the Corporation may decide to take for eviction of the dealer etc., under the provisions of the Public premises (Eviction of Unauthorised Occupants) Act, 1971. The liability hereunder shall be without prejudice and in addition to any other rights and remedies available under the law to the Corporation.

34. Settlement of accounts

The dealer shall settle, in the event of termination of this agreement for any reason, all accounts within seven days of such termination and in the event of the dealer declining or neglecting or failing to settle accounts within such period, account certified by an accounts officer of the concerned Regional Office of the Corporation, shall be absolutely final and conclusive for all purposes.

35. Acquiescence of waiver

Any acquiescence or waiver by the Corporation of any delay, breach or default committed by the dealer shall not be deemed to be or considered as estoppel against the Corporation nor prevent the Corporation from exercising any of its rights under any of the provisions of this agreement.

IN WITNESS WHEREOF the parties hereto have set their hands at _____
_____ the date, month and year above written.

SIGNED BY (CORPORATION)
BY ITS CONSTITUTED ATTORNEY

IN THE PRESENCE OF

SIGNED BY (DEALER)

IN THE PRESENCE OF

Format Only

SCHEDULE-I

(Being description of the Corporation's Immovable property)

1. LAND (Owned / leased by Corporation)

Full and complete description of land, (the description should tally with that appearing in registered lease or purchase document.)

Bounded by :- North South East West

2. SALES ROOM

Admeasuring (Total)	_____ ft	x	_____ ft
with Office Room	_____ ft	x	_____ ft
Toilet	_____ ft	x	_____ ft
Compressor Room	_____ ft	x	_____ ft
Store Room	_____ ft	x	_____ ft

SCHEDULE-II

(Being description of the Corporation's Movable property)

1. Equipment : _____ Nos.

Tank _____ KL of MS

Capacity KL of HSD _____ Nos.

Pump Nos. _____ rating

2. Air Facility:

Air Compressor _____ HP capacity

Air Tower / Gauge

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Agah Kürşat KARAUZ

Doğum Tarihi ve Yeri : 04.08.1987 - Uşak

Medeni Durumu : Bekâr

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : 2000 Evler YDA Lise, Nevşehir, 2005

Lisans Diploması : Selçuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Bölümü, Konya,
2009

Yüksek Lisans Diploması : Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk
Ana Bilim Dalı, Kırıkkale, 2011

Tez Konusu : Sulh Sözleşmesi

Doktora Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk
Ana Bilim Dalı, Antalya, 2015.

Tez Konusu : Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi

Yabancı Dil : İngilizce

İş Denevimi

Çalıştığı Kurumlar : KTO Karatay Üniversitesi, Hukuk Fakültesi (2010-2013)

: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk
Ana Bilim Dalı (Hukuk Fakültesi) (2013-devam ediyor)

E-Posta : agahkursatkarauz@gmail.com